

Bugünden Yarına Ortaöğretimimiz

**TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
YAYINLARI**

BUGÜNDEN YARINA ORTAÖĞRETİMİMİZ

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
VIII. EĞİTİM TOPLANTISI

15 - 16 Kasım 1985

sajak matbaasi. 29 57 84 .amk.
30 02 37

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
BİLİM DİZİSİ NO : 8

Yayına Hazırlayanlar

Yrd. Doç. Dr. Nizamettin KOÇ   Nurettin ERGEN

BİLDİRİ : IV Yaratıcı Kişiliğin Geliştirilmesinde Ortaöğretimin Rolü (Prof. Dr. Sevim Tekeli ve Doç. Dr. İnci San)	177
BİLDİRİ : V Ortaöğretimimizde Sportif Etkinliklerin Önemi (Yrd. Doç. Dr. Kemal Tamer)	215
BİLDİRİ : VI Bilgisayar Eğitiminin Ortaöğretime Katkıları Neler Olabilir? (Doç. Dr. Aydın Köksal)	245
PANEL : II ORTAÖĞRETİMİMİZ NASIL OLMALIDIR?	271
EKLER	
EK : 1 Türk Eğitim Derneği VIII. Eğitim Toplantısı Programı	361
EK : 2 Yayına Hazırlık Çalışmalarında Gerekli Düzeltmeler İçin İlgililere Gönderilen Yazı Örneği	367

S U N U

Türk Eğitim Derneği, kuruluşunun 50. yılında oluşturduğu Bilim Kurulu tarafından 1984 yılında düzenlenen VIII. Eğitim Toplantısının konusu da, daha öceekilerde olduğu gibi ülkemizin çok güncel bir eğitin sorunudur: Ortaöğretim. Esasen ortaöğretim konusunda belki geç bile kalındı kanımca. Okulöncesi Eğitim (1983), Temel Eğitim (1980), Mesleki Eğitim (1982), Yükseköğretim (1977) ele alındıktan sonra ortaöğretim konusu incelenmemelik edilemezdi. Kaldı ki ortaöğretim konusunda pek çok soru işaretleri zihinleri meşgul etmektedir. Sekiz yıllık temel eğitim yaygınlaştırılmadığına göre, ortaöğretim denilince oraokul ve lise birlikte mi düşünölmektedir? Yoksa 179 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu sekiz yıllık temel eğitimi benimsediğine, temel eğitimin ilk beş yılını I. devre, son üç yılını II. devre denildiğine göre ortaöğretim kavramı yalnızca liseyi kapsamaktadır. Öyleyse temel eğitim yerine neden ilköğretim okulu (ikokul + ortaokul) denilmiştir? Ortaöğretime, genel eğitim sistemi içine böylece yerleştirdikten sonra, ortaöğretimin özüne ilişkin sorular akla gelmektedir.

Kimilerine göre bugün üniversite önünde yığılımının temel nedeni, ortaöğretimde öğrencilerin öremli bir bölümünün mesleki teknik eğitime kaydırılmamasıdır. Ortaöğretim düzeyinde bireye bir

meslek kazandırılabilirse, istihdam sorunu da çözümlürse, liseyi ya da meslek lisesini bitiren genç üniversite kapısını zorlamayacaktır.

Kimilerine göre üniversite ya da daha geniş anlamda yükseköğretim, ortaöğretim öğretmenlerini iyi yetiştiremediği için, lisede öğrenciler iyi yetiştirilememektedir. Kimileri de ortaöğretim öğrencileri yeterli bir biçimde yetiştirilmediğinden, üniversitelerde verim, beklenenin altında olmaktadır. Bu nedenle lise olgunluk (baccalaureat) konulması önerilmektedir. Bir başka görüşe göre de lise olgunluk yerine, bugünkü lise düzeni aynen korunmalı, ve tüm lise mezunlarına üniversite kapıları açılmalı, buna karşılık üniversitenin ilk iki yılı önlisans öğretimi vermeli, bu iki yıl sonunda akademik yeteneği alan başarılı öğrenciler lisans öğrenimini sürdürmeli, diğerleri iş yaşamına girmeli. Böylece önlisans öğrenimi görmüş olanlar, bir işe hazırlanmış, belli becerileri kazanmış olarak iş yaşamına girmiş olacaklardır.

Bir diğer görüş de, bugünkü üniversiteye giriş düzeni, yükseköğretimden herkesin yeteneklerine göre eşitlikle yararlanma ilkesine ters düşmektedir. Böylece eğitim sistemindeki varolan eşitsizlikler azaltılmamakta, daha da artırılmaktadır. Bu eşitsizlikleri artıran nedenlerden biri olarak, Anadolu Liselerinin ve yabancı dil ağırlıklı özel liselerin devletçe geliştirilmesidir. Daha ilkokul sıralarındaki varlıklı öğrenciler dersaneler ya da özel öğretmenlere ücret ödeyerek bu okullara girme şanslarını artırmaktadırlar. Bugünkü fiyatlarla yıllık öğretim giderleri 400.000 TL. dolayındaki özel okullara yoksul ya da dar gelirli kesimin çocukları girememekte, böylece üniversiteye girişte ilk eleme, varlıklılar lehine orta I. sınıfa girişte yapılmaktadır.

Eşitsizliği artıran bir diğer neden, Ankara, İstanbul, İzmir vb. gelişmiş illerdeki liselere oranla, nitelikli öğretmen, araç ve gereci yetersiz olan az gelişmiş illerimiz lise mezunlarını aynı sıralarda yarıştırmaktır. Esasen yetenekli olup da, eğitim sistemindeki kimi nedenlerden dolayı, yetenekleri ortaya çıkarılamamış olan adaylar, örneğin Bitlis Lisesini birincilikle bitiriyor ama, üniversiteye girişte, İstanbul Lisesi mezunu düzeyinde başarı gösteremiyor. Kendisine, daha önce kimi üniversitelerce okul birincisi, ikincisi ve üçüncüsü olanlara tanındığı gibi bir öncelikli kontenjan tanınsa, öğrenimi sırasında İstanbul Lisesi mezunundan geri kalmayacaktır. Bu fırsatın verilmesi eşitsizliği azaltmanın bir yolu olabilir. Ayrıca, üniversiteye girişte, illere belli kontenjan ayrılması da düşünülebilir.

VIII. Eğitim Toplantısının birinci günü, Prof. Dr. Turhan Oğuzkan tarafından sunulan ilk bildirinin konusu «Günümüz Türkiye'sinde Ortaöğretime Genel Bir Bakış» idi. Ortaöğretim sorununa tarihi bir perspektifle bakılan bildiri, dinleyicilerce kendilerine «sunulan bir eğitim ziyafeti» olarak değerlendirilmiştir.

İkinci bildiri, «Ortaöğretimimizde Genel Eğilimler ve Gelişmeler» başlığını taşıyordu. Bu bildiri, sunucusu Doç. Dr. Kemal Güçlüol uygulamanın içinden geldiğini net bir şekilde göstermiştir.

«Vatandaşlık Eğitimi ve Ortaöğretimimiz» Adlı üçüncü bildiri, Prof. Dr. Cahit Tanyol tarafından sunulmuştur. Felsefe, sosyoloji yönü ağır basan bu bildiri, bilgece bir yurttaşlık bilgisi dersi niteliğini taşımaktadır.

Birinci panelin konusu, «Ortaöğretimimizin Başlıca Sorunları Nelerdir?»

Dördüncü bildiri, biri bilim tarihi, diğeri güzel

sanatlar eğitimi uzmanı iki öğretim üyesince sunulmuştur. Her biri, yaratıcı kişiliğin geliştirilmesinde ortaöğretimin rolünü kendi görüş açılarından ele almışlardır.

Beşinci bildirinın konusu, «Ortaöğretimimizde Sportif Etkinliklerin Önemi»dir. Yrd. Doç. Dr. Kemal Tamer sunmuştur.

Toplantının, altıncı bildirisinde «Bilgisayar Eğitiminin Orta Öğretime Katkıları Neler Olabilir?» konusu Doç. Dr. Aydın Köksal tarafından irdelenmiştir.

VIII. Eğitim Toplantısı'nın son oturumu, çeşitli bilim adamlarının panelist olarak katıldıkları, «Ortaöğretimimiz Nasıl Olmalıdır?» konulu bir panel çalışması ile değerlendirilmiştir.

VIII. Eğitim Toplantısının gerçekleşmesinde Bilim Kurulumuza maddi manevi hertür desteği sağlayan başta Türk Eğitim Derneği Genel Başkanı Sayın Prof. Dr. Rüştü Yüce olmak üzere, tüm Merkez Yönetim Kurulu üyelerine, çalışmalarımızda bizi destekleyen T.E.D. Genel Kurul üyelerine Bilim Kurulu adına teşekkürü bir borç biliyorum.

Toplantının gerçekleştirilmesinde bildirileri, panel konuşmaları yapan bilim adamlarına ve tartışmaya katılan tüm konuklarımıza, toplantının organizasyonunda emeği geçen başta Türk Eğitim Derneği Genel Müdürü Sayın Seydi Dinçtürk, Orhan Uzun, Tekin Sehir, Özden Kuru, Aysel Şahin, Nurettin Kesmez ve toplantıyı bir bilim adamı titizliği ile yayına hazırlayan Sayın Yrd. Doç. Dr. Nizamettin Koç ve Sayın Nuretin Ergen'e ve basımı yapan Şafak Matbaası yetkililerine en içten teşekkürler ederiz.

Doç. Dr. Mahmut ADEM
T.E.D. Bilim Kurulu
Başkanı

**TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ BİLİM KURULU BAŞKANI
DOÇ. DR. MAHMUT ÂDEM'İN
VIII. EĞİTİM TOPLANTISINI AÇIŞ KONUŞMASI**

Sayın Konuklar,

Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu adına hepinize saygılar sunuyorum.

Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu, ülkemizin güncel bir eğitim sorununu - ortaöğretim - daha gündeme getirmiştir. «Bugünden Yarına Ortaöğretimi-miz», Türk Eğitim Derneği'nce her yıl sonbaharda düzenlenen geleneksel eğitim toplantılarının VIII. sidir.

1977 yılında Bilim Kurulu'nun kurulmasıyla Türk Eğitim Derneği'nin eğitim etkinliklerinde yeni bir dönem başlamıştır demek, yanlış olmaz kanısındayım.

Kuruluşunun ilk 50 yılında yabancı dilde öğretim yapan kolej işletmeciliği başlıca uğraşı olan Türk Eğitim Derneği, kolej işletmeciliğini kurduğu vakıflara devrederek, adına yarasır eğitim etkinliklerine önem vermeye başlamıştır.

Türk Eğitim Derneği bugüne değin yedi eğitim toplantısı düzenlemiş ve bu toplantılarda sunulan bildiri, panel konuşmalarını ve tartışmaları kitap ola-

rak yayınlamıştır. Böylece ülkemizin güncel eğitim sorunlarına kalıcı nitelikte bir katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

1977 yılından beri yapılmış ve yayınlanmış olan eğitim toplantıları şunlardır :

1. Yükseköğretime Giriş Sorunları (1977),
2. Ulusal Eğitim Politikamız (1978),
3. Çocuk ve Eğitim (1979),
4. Temel Eğitim ve Sorunları (1980),
5. Atatürk ve Eğitim (1981),
6. Türkiye'de Meslek Eğitimi ve Sorunları (1982),
7. Okulöncesi Eğitim ve Sorunları (1983),

Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu'nca gündeme getirilen eğitim sorunları, yalnızca toplantı günlerinde kamuoyunda yankılanmakla kalmamakta, kimi zaman yetkililerin kararlarına da ışık tutmaktadır. Örneğin 1977 yılında «Yükseköğretime Giriş Sorunları» tartışılırken en çok vurgulanan konulardan biri de, üniversiteye girişte adayın ortaöğretimde göstermiş olduğu başarısının hiç dikkate alınmamış olması idi. Üniversiteye girişte adayın ortaöğretimde gösterdiği başarısının da dikkate alınması önerilmişti.

1982 yılından beri üniversiteye girişte, adayın lise 1., 2. ve 3. sınıftaki başarısı dikkate alınmaya başlanmıştır.

Bir başka örnek de, «Okulöncesi Eğitim ve Sorunları» konulu toplantıda, okulöncesi eğitime devletin gereken önemi vermediğine, bu eğitimin kalkınma planlarında hakettiği yeri almadığına parmak basılmıştı. Bugüne kadar hemen hemen hiçbir kalkınma planında eğitim yatırımları arasında yer almamış olan okulöncesi eğitime, Beşinci Beşyılık Kalkınma

Planı toplam eğitim yatırımlarının % 6.1'i, yani 326 milyar 500 milyon Türk Lirası eğitim yatırımından 20 milyarın bu kesime ayrılmış olduğunu görmekteyiz.

Bu örnekleri çoğaltmak mümkün. Ama yine de Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın Türk Eğitim Derneği'nce düzenlenen eğitim ve öğretim toplantılarına ve yayınlanan kitaplara yeterli ilgiyi gösterdiği inancında değiliz. Sözgeleş, toplantı sırasında İlköğretim Genel Müdürünün toplantının tutanakları hazırlanınca bir kopyasını bize verirseniz çalışmalarımızda yararlanırız dediği «Temel Eğitim ve Sorunları» adlı toplantının kitabından bakanlık bir tane dahi satın almamıştır.

Bununla birlikte Derneğin toplantılarına her yıl daha fazla katılma olmakta, bu da çalışmalarımızda bize güç katmaktadır.

1983 yılından itibaren Türk Eğitim Derneği, yıllık bilimsel toplantı sayısını birden ikiye çıkarmıştır. 1983 yılında ilk kez düzenlenen öğretim toplantısının konusu, «Ortaöğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi ve Sorunları» idi.

1984 yılının Haziran ayında düzenlenen ikinci öğretim toplantısının konusu da, «Ortaöğretim Kurumlarında Fen Öğretimi ve Sorunları» idi. Birinci öğretim toplantısı kitap olarak basılmıştır. En çok satılan kitap da budur. İkinci öğretim toplantısı kitabı da halen matbaada basılmaktadır.

Ayrıca Türk Eğitim Derneği, öncelikle bağlı kolejlerinin öğretmen ve velilerine yönelik, ama diğer ilgilenenlere de açık olan 2-3 saatlik açık oturumlar düzenlemektedir. Bu toplantıların birincisi 1978 yılında «Okullarda Rehberlik», ikincisi 1979 yılında «Yeni

Üniversite Yasa Taslağı», üçüncüsü 1980 yılında «Öğretmen ve Öğretimi Başarılı Kılan Etkenler Nelerdir?», dördüncüsü yine 1980 yılında «Öğrencilere İnsancıl Davranışlar Nasıl Kazandırılır?», beşincisi 1981 yılında «Ailede ve Okulda Sorunlu Öğrencilerin Eğitimi» konularında Ankara'da, altıncısı da yine 1981 yılında «Atatürk ve Eğitim» konusunda Karadeniz Ereğli'sinde düzenlenmiştir. Bu tür kısa süreli toplantıların yedincisi, 1984 yılı içinde «Ergenlik (Buluğ) Çağındaki Öğrencilerin Sorunları» konusunda Ankara'da yapılacaktır.

Türk Eğitim Derneği, eğitim alanında başarılı hizmetler vermiş, eğitimcileri ödüllendirmektedir. Bilim Kurulumuz, VIII. Eğitim Hizmet Ödülünü ve II. Eğitim Bilimi Ödülünü verme hazırlıklarına başlamış bulunmaktadır. Ayrıca Bilim Kurulumuz, eğitim bilimleri alanında bilimsel araştırmaları desteklemek için ilkeler geliştirmektedir.

Yapılan eğitim ve öğretim toplantısı kitaplarının yanı sıra, Türk Eğitim Derneği, Bilim Kurulu'nun bilimsel sorumluluğunda Eğitim ve Bilim Dergisinin yayımını da sürdürmektedir.

Eğitim etkinlikleri çerçevesinde, nüvesini ilk Eğitim Hizmet Ödülümüzü alan Rahmetli Eğitimci Hıfzırrahman Raşit Öymen'in ailesince bağışlanan kitapların oluşturacağı EĞİTİM KÜTÜPHANESİ en geç 1985 yılı içinde burada hizmete açılacaktır.

Özetlemeye çalıştığım eğitim etkinlikleriyle Türk Eğitim Derneği ülkemiz eğitiminin gelişmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

1984 yılı eğitim toplantısına konu olarak seçilmiş olan Ortaöğretim; kimileri için yükseköğretim önün-

deki yığılmaların temel nedenidir. Kimileri de; yükseköğretim öğrencilerinin yeterince yetiştirilememesinin nedenini ortaöğretimde aramakta, hatta bu açıdan ortaöğretime suçlamaktadırlar. Gelişmiş ülkelerde lise ve dengi öğretim düzeyi, tüm yaş kümesi nüfusa yaygınlaştırılmış iken, Türkiye 16-18 yaş kümesi nüfusun % 30'unu okullandıramamıştır.

Ortaöğretim sorunları tüm ayrıntıları ile sunulacak bildiri ve panellerde incelenecektir.

Her zaman olduğu gibi bugün de toplantımıza katılarak, çalışmalarımızda bize güç kattıkları için başta bildiri sunacak, panellerde konuşacak değerli bilim adamlarımıza, değerli basın mensuplarına, sayın konuklarımıza en içten teşekkür eder, saygılar sunarım.

Doç. Dr. Mahmut ÂDEM
T.E.D. Bilim Kurulu Başkanı

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ GENEL BAŞKANI RÜŞTÜ YÜCE'NİN KONUŞMASI

Muhterem konuklar, değerli eğitimciler, TED'in 8. eğitim toplantısına hoşgeldiniz. Hepinizi şahsım, Yönetim Kurulu ve Dernek üyeleri adına saygıyla selamlıyorum.

Türk eğitimine katkıları, eğitimcilerimiz ve bilimadamları tarafından takdirle karşılanan Derneğimiz, Türk eğitim hayatında yerini bulan etkinliğini her geçen gün yaptığı çalışmalarla artırmakta ve toplumun eğitimcilerimizin ilgi ve beğenisini kazanmaktadır. Bugün Derneğimiz tarafından planlanan, programlanan ve yürürlüğe konulan yıllık eğitim toplantılarımızdan 8. sini izlemek üzere bir araya gelmiş bulunmaktayız. «Bugünden Yarına Ortaöğretimimiz» konulu 8. eğitim toplantısı, TED tesislerinde yaptığımız ilk eğitim toplantısıdır. Toplantıyı, Dernek tesislerinde yapmamızın tek amacı, sizlere Derneğimizi daha iyi tanıtabilmek, üye olmayanlarınızı üye yapabilmek ve sizlerle TED'i bütünleştirebilmektir. TED'nin etkinliğini ayrıca siz değerli eğitimcilerden gelen destek ve yardımlarla istediğimiz düzeye getirebileceğimize inanıyoruz.

İçinde bulunduğumuz tesislerimizin böyle bir toplantı için pek elverişli olmadığını ve sizlere önceki

eğitim toplantılarında sunulan rahat ve konforun burada sağlanamayacağının bilinci içindeyiz. Yaşamlarının en güzel dönemlerini, özveri dolu çalışmalar ile Türk eğitimine adayın ve adamaya devam eden sizlerin, eğitim teneffüs edilen, konuşulan ve tartışılan bir ortamda rahatı pek aramayacağınızı yakinen bildiğimizden, tesislerimizin eksikliklerini hoşgörüyü karşılayacağınızı sanıyoruz. Gelecek yıl tesislerimizi sizlere layık olanaklarla donatmış olarak karşınızda bulunacağımızı ümit ediyoruz.

Bildiğiniz gibi TED, Büyük Önder ve eğitimci Atatürk'ün önerisi ve yönlendirmesiyle 1928 yılında kurulmuştur. Kuruluşundan bugüne kadar tüzüğünde belirtilen amaçlar doğrultusunda, anasız-babasız, okuma olanaklarından yoksun, çalışkan ve zeki Türk çocuklarını okutan, yabancı dille eğitim yapan, okullar açan, yurtlar işleten derneğimiz, 1977 yılından itibaren sözü edilen bu çalışmalarına ek olarak Türk eğitimini geliştiriici bilimsel çalışmalar içine girmiş, üniversitelerimizin seçkin öğretim üyelerinden oluşan Bilim Kurulu adı ile bir kurul kurmuş ve ülkenin eğitim sorunlarını tarafsız gözle ve bilimsel bir biçimde incelemeye başlamıştır.

1977 yılından başlayarak bugüne kadar yapılan 7 eğitim toplantısında güncel olan Yükseköğretime Giriş Sorunları, Ulusal Eğitim Politikamız, Çocuk ve Eğitim, Temel Eğitim ve Sorunları, Atatürk ve Eğitim, Türkiye'de Mesleki Eğitim ve Sorunları, Okulöncesi Eğitim ve Sorunları başlıklı konular bilimadamlarımız tarafından tebliğ sunulmak ve panellerde tartışmak suretiyle işlenmiş, her eğitim toplantısının tebliği, tartışma ve panel görüşmeleri bir kitap halinde basılarak kamuya arz edilmiştir. Sözü edilen kitapla-

rı, Dernek giriş katındaki büromuzdan görmeniz ve incelemeniz mümkündür.

TED eğitim konusundaki çalışma, hizmet ve araştırmalarını özendirmek ve Türk eğitimine katkılarda bulunan eğitimcilerimizi taltif etmek ve hizmetlerine teşekkür borcumuzu sunmak amacıyla «Eğitim Hizmet» ve «Eğitim Bilim» ödülleri vererek, Türk eğitim hayatının hissedilen bir boşluğunu doldurmaya gayret sarf etmektedir. Bu cümleden olarak 1978 yılından itibaren «Eğitim Hizmet» ödülleri sırasıyla merhum Hıfzırrahman Raşit Öymen, Sayın Rauf İnan, Sayın Ahmet Çiçek, Sayın Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, merhum Ord. Prof. Enver Ziya Karal, merhum Rüştü Uzel ve Sayın Mehmet Fuat Gündüzalp'e, «Eğitim Bilim» ödülü ise bir kez olmak üzere Sayın Doç. Dr. Mithat Enç'e verilmiştir.

Derneğimiz, ilk uygulamaya 1983 yılında başlayarak yıllık eğitim toplantılarının benzeri, bilimsel öğretim toplantıları düzenlenmesini programlamış ve geçen yıl «Ortaöğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi ve Sorunları» konusu, bu yıl ise «Ortaöğretim Kurumlarında Fen Öğretimi ve Sorunları» konusu, üniversitelerimiz öğretim üyeleri ve bilimadamları tarafından ilk 2 günü kuramsal, son 2 günü ise uygulamalı olmak üzere 4 gün süreyle incelenmiştir. Öğretim toplantılarına sunulan tebliğler, panel çalışmaları ve tartışmaların kitap haline getirilerek kamuya sunulması kararlaştırılmış ve basımı tamamlanan Yabancı Dil Öğretimi Sorunlarına ilişkin kitabımız, çok rağbet görerek, ilgili kurumların aradığı kitap haline gelmiştir. «Ortaöğretim Kurumlarında Fen Öğretimi ve Sorunları» konulu öğretim toplantısının basımı ise bugünlerde tamamlanmak üzeredir.

Derneğimiz, yayın faaliyetlerinin en önemli parçasını «Eğitim ve Bilim» dergisi oluşturmaktadır. 1976 yılından itibaren 2 ayda bir olmak üzere yayınlanan ve eğitim konularını işleyen yazılara yer veren dergi, bugün 51. sayısını idrak etmiş durumdadır. Siz eğitimcilerden gelen yazılar, derginin düzenli ve kaliteli bir şekilde yayınlanmasını sağlayacaktır. Dernek olarak bu ilgiyi sizlerden bekliyoruz.

TED benzer amaçlar içinde çalışma yapan yurtiçi ve yurtdışı kuruluşlarla işbirliğine büyük önem göstermektedir. Bu cümleden olarak Amerika'nın çeşitli eyaletlerinde çalışmalar gösteren ve Türk toplumunu temsil eden derneklerle temasa geçilmiş ve California eyaletindeki Turkish Educational Foundation (TEF) ile ortak çalışma ortamı sağlanmıştır. TEF'in Türk toplumundan topladığı bağışlar, Derneğimize kanalizasyon edilerek Ülkemizin az gelişmiş doğu bölgelerinde öğrenimlerini sürdüren fakir öğrencilere burs yardımı yapılmaktadır.

TED'in gerçekleştirme uğraşısı içinde olduğu bir diğer faaliyeti de Dernek tesisleri bünyesinde kurmaya çalıştığı bir eğitim kütüphanesidir. Böyle bir kütüphanenin kurulmasıyla eğitim dünyasının yayınları burada sergilenebilecek ve eğitimcilerimizin kitap bağışları hem burada korunabilecek hem de toplum kullanımına arz edilecektir.

Bilim Kurulumuz tarafından 8. eğitim toplantımızda incelenmek üzere seçilen «Bugünden Yarına Ortaöğretimimiz» konusu, bundan önce yapılan 7 eğitim toplantısında işlenen konuları bütünleştiren bir konu olacaktır. Zira TED tarafından düzenlenen önceki eğitim toplantılarında okulöncesi eğitimden yükseköğretime kadar geniş bir yelpaze içinde Ülke-

mizin eğitim sorunları incelenmiş; ancak salt olarak ortaöğretim ve sorunları ele alınamamıştı. Bu bilimsel toplantı, çocuklarımızın kişilik kazanma, belli alışkanlıkları edinme, ergenliğe erişme ve bir ölçüde evden kopma eğilimi gösterdikleri yaşları kapsayan ve oldukça karmaşık sorunları içeren kritik dönemin eğitim gereklerini, koşullarını metodlarını ve sorunlarını inceleyecek ve bizlere ışık tutacaktır.

Hepimizin özlediği bilgili, toplumla kaynaşan, yaratıcı, sevecen ve üretken, Vatanını seven kadroların yetişmesi, ortaöğretimde uygulanacak uygun ve ideal bir eğitimle mümkün olabilecektir. Yükseköğretimde başarılı olabilmenin, ileri ülkelerdeki teknolojik gelişmelerden haberdar olmanın koşulları ve temelleri, bu öğretim döneminde hazırlanıp atılacaktır. Eğitim dünyasında oluşan gelişme ve değişmelerin değerlendirilebileceği ve aktarılacağı 8. eğitim toplantısında erişilen sonuçların, ortaöğretim programlarının yeniden hazırlanması veya gözden geçirilmesi aşamalarında ilgililerce dikkate alınacağı inancıyla 8. yıllık eğitim toplantımızı gerçekleştiren Bilim Kurulumuzun Sayın Başkan ve üyelerine, toplantımızda bildirileriyle ve paneldeki konuşmalarıyla ışık tutacak değerli eğitimcilere, bilim adamlarımıza ve diğer konuşmacılara, toplantıya katılan ve tartışma bölümlerinde söz alarak konuya katkıda bulunacak konuklarımıza şahsım ve Yönetim Kurulumuz adına teşekkür eder, toplantının Türk eğitimine, ortaöğretim kuruluşlarına, Türk çocuklarına ve ailelerine yararlı olması ve başarılı geçmesi dileğiyle hepinizi saygıyla selamlarım. (Alkışlar)

BİLDİRİ : I

**Günümüz Türkiye'sinde
Ortaöğretime
Genel Bir Bakış**

Prof. Dr. Turhan OĞUZKAN
Boğaziçi Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü Başkanı

Oturum Başkanı : **Doç. Dr. Mahmut ÂDEM**

GÜNÜMÜZ TÜRKİYE'SİNDE ORTAÖĞRETİME GENEL BİR BAKIŞ

Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu, özenle düzenlediği ve başarıyla sürdürdüğü eğitim toplantılarının birini daha gerçekleştiriyor. Bu toplantılardan her biri, halkı ve geniş bir meslek çevresini ilgilendiren eğitim sorunları üzerinde verimli tartışmalara olanak sağlamış, faydalı görüşlerin ve fikirlerin ortaya çıkmasına hizmet etmiştir. Daha önceki toplantıların birçoğuna olduğu gibi bu toplantıya da katılmaktan, konuşmacı olarak sizlere hitap etmekten kıvanç duyuyorum.

Konumuz, ülkemizde ortaöğretimin bugünü ve yarınıdır. Bu konuşmada günümüz Türkiye'sinde ortaöğretimin genel bir tablosunu çizmek; üzerinde durulmaya, tartışılmaya değer bazı sorunları ve ihtiyaçları dikkatinize sunmak istiyorum.

Geriye Bakış

Bugünkü uygulamaları anlayabilmek için biraz gerilere, hiç değilse 1950'lerin öncesine, daha da önemlisi, Cumhuriyetin başlangıç yıllarına gitmemiz gerekiyor. Cumhuriyet Türkiye'sinde örgün eğitim sisteminizin dayandığı esaslar ve ana doğrultular, büyük ölçüde, dünya siyaset sahnesinde dramatik bazı olay-

ların sonucuna bağlı olarak şekillenmiştir. Yüzyıllar boyunca üç kıtada egemenliğini sürdürdükten sonra çöken, dağılan Osmanlı İmparatorluğunun yerine Büyük Atatürk'ün önderliğinde girilen bir ölüm-kalım savaşından sonra Cumhuriyet kuruldu. Yeni devletin kuruluşu, yalnız istilacı güçlere karşı kazanılmış bir zafer değil, ümmetçiliğe karşı Türk milliyetçiliğinin, teba anlayışına karşı halkın egemenliği ilkesinin zaferiydi. Din esasına dayalı bir devlet düzeninden laik bir devlet anlayışına geçildi. Toplumunu uygarlık yolunda ilerlemekten alıkoyan çağ-dışı tutum ve davranışlar ile geçerliliğini yitirmiş sosyal kurumlardan kurtarmayı amaçlayan Atatürk devrimleri, sosyal yapıda köklü değişikliklere yol açtı. Eğitim ve kültür hayatı, yepyeni yönlerde canlılık kazandı. Halk, ulusal benliğinin bilincine vardı; kendi gücünü sezmeye, kendi kişiliğine saygı duymaya başladı. Ülkenin yaygın bilgisizlikten ve içine düştüğü yoksulluktan kurtarılarak aklın ve bilimin yol göstericiliğinde çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarılması başlıca hedef haline geldi.

Bu geniş toplumsal değişmenin başmimarı, başöğretmeni, sürükleyici gücü Atatürk'tür. Onun başta **Büyük Nutuk** olmak üzere çeşitli söylevleri, demeçleri, işaretleri, ülkenin barış içinde üstün bir uygarlık düzeyine erişmesi için izlenmesi gereken yolun özlü bir açıklaması niteliğindedir.

Başlangıçtan itibaren zor bir yokuş tırmanılmıştır. Kurtuluş Savaşı, başlı başına bir kahramanlık, bir fedakârlık destanıdır. Daha sonra, ard arda savaşlardan yorgun düşmüş, yüzyılların ihmali ile yoksulluğa sürüklenmiş ve çaresizlik içinde bir hayata bırakılmış geniş halk kitlelerinin yeniden toparlanması,

çağdaşlaşma ve ilerleme yolunda umutlandırılması, cesaretlendirilmesi gerekmiştir.

Öte yandan, halkın içinde bulunduğu ekonomik koşullar güç, ihtiyaçlar büyük, devlet gelirleri son derece sınırlıydı. Zorluklar bununla da bitmiyordu. Lozan Antlaşmasıyla kaldırılan kapitülasyonların ayrıcalıklı hükümlerine dayanan yabancı şirketlerin millileştirilmesi ve ağır Osmanlı borçlarının ödenmesi sorunu ile karşılaşıldı. Bu ödemelerin yarattığı sıkıntılar göğüslenmeye çalışılırken, dünya ölçüsünde uzun süren ekonomik bir bunalım patlak verdi. Onun arkasından İkinci Dünya Savaşı ve bu savaşın yarattığı darlıklar başgösterdi. Geleneksel yöntemlerle sürdürülen bir tarım ekonomisine dayalı, zayıf ekonomik bünyeyi bu sarsıntılardan koruyabilmek, aynı zamanda ülkeyi yoksulluktan ve gerilikten kurtarmak için büyük çaba harcandı. Siyasette, hukukta, ekonomide, eğitimde, kısacası her alanda hemen her şeye yeniden başlamak gerekiyordu.

Cumhuriyetin başlarında eğitim bakımından nerede olduğumuzu hatırlatmakta yarar vardır. Halk arasında okur-yazar olanların sayısı yüzde 10'un altındadır. 1923-1924 yılı rakamlarına göre, sayısı 5 bini bulmayan ilkokullarda 342 bin kadar öğrenci okumaktadır. Bu ilkokulların birçoğu şehirlerde ve kasabalardadır; Anadolu köylerinin yüzde 90'ı okulsuzdur. Ülkede sadece 72 ortaokul, 28 lise, 44 meslek okulu ve bunlarda toplam 11,165 öğrenci bulunmaktadır. Yalnız genel eğitim veren liselere bakarsak, bütün ülkede bugün orta büyüklükte bir tek lisede toplanabilecek 1,241 öğrenci öğrenim görmektedir. Fakülte ve yüksek okul sayısı 9, buralarda okuyan öğrenci sayısı da 3 binin altındadır.(1) Bu kurumlar,

medreselerle yan yana bulunmakta; ülkede var olan 479 medreseye fiilen 6 bin, kayıtlara göre ise 18 bin öğrenci devam ediyor görünmektedir.(2)

Karşılaşılan görev, eğitimi yaygınlaştırmaktı. Ama hangi tür eğitim? Bağınazlığın her türlüşünden ülkenin çok zarar gördüğünü bilen, bu yüzden ilerlemeyi güçleştiren her türlüşünden ülkenin çok zarar gördüğünü bilen, bu yüzden ilerlemeyi güçleştiren her türlü engeli kaldırmaya azimli Atatürk ve arkadaşlarına göre, din ile dünya işleri arasında ikiye bölünmüş bir eğitim tarzına en kısa zamanda son vermek gerekiyordu. Eğitim sisteminde yapılan ilk büyük reform, bütün eğitim kurumlarını Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde toplayarak laik esasta birleştirmek ve medreseleri kaldırmak oldu. Bu değişiklik, 1924 yılının eylül ayında çıkarılan «Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Öğretim Birliği Yasası)» ile gerçekleştirildi.

Aynı yıl, okul programları üzerinde geniş kapsamlı değişiklikler yapıldı. Okul kademeleri ve süreleri yeniden tanımlanarak bunlar 5 yıllık ilkokula dayalı 3 yıllık ortaokul ve 3 yıllık lise olarak belirlendi. Mesleki ve teknik okullar da zamanla buna paralel bir düzenleme içine girdiler.

Bu ilk adımları, başka adımlar izledi. Bakanlık örgütü ile ilgili yasal düzenlemelerle eğitim işleri üzerinde Milli Eğitim Bakanlığının kontrolü artırıldı ve karar mekanizmasında merkeziyetçi görüşe ağırlık verildi. Öte yandan, eğitim konularının incelemeye ve geniş danışmaya ihtiyaç gösterdiği dikkate alınarak 1926 yılında Talim ve Terbiye Kurulu, 1933 yılında kabul edilen bir yasa ile de Milli Eğitim Şurası kuruldu. Milli Eğitim Şurası, ilk toplantısını 1939 yılında yaptı.

Yeniden 1920'li yıllara dönersek, 1927 yılının iki önemli eğitim olayından biri, o tarihe kadar özel idareler ile belediyelerin yönetimi altında bulunan meslek okullarının Milli Eğitim Bakanlığına devredilmeye başlanmasıdır. Mesleki ve teknik eğitim, giderek Milli Eğitim Bakanlığı bünyesi içinde gelişti ve güçlendi. Aynı yılın ikinci önemli olayı, ortaokullarda karma eğitime geçilmesidir; okullardan alınan olumlu raporlar üzerine karma eğitim ertesi yıl liselerde yaygınlaştırılmaya başlandı. Böylece, eğitim fırsatlarının erkeklere olduğu gibi kadın nüfusa da eşit koşullar içinde sağlanması yolunda önemli bir engel aşıldı.

1928 yılında harf devrimi gerçekleştirildi. Aynı yıl okullarda yeni Türk harfleriyle öğretime geçildi.

Bu arada gerek ilkokullara, gerekse genel eğitim veren orta dereceli okullar ile mesleki ve teknik okullara öğretmen yetiştirmek üzere kurumlar meydana getirildi.

Eğitimin finansmanı konusunda ise, ayrılan kaynakların arttırılmasının yanı sıra en önemli adım, ilkokul öğretmenlerinin maaşları gibi özel idarelere yüklenen bazı önemli eğitim masraflarının giderek genel bütçe çerçevesi içine alınması oldu. Böylece, ödeme gücü ya da isteği zayıf yerlerde eğitim hizmetlerinin aksaması önlenmek istendi. Öte yandan, her kademedeki eğitimin, devlet okullarında parasız olması, ihtiyaç sahipleri için yatılılık, bursluluk gibi kolaylıklar sağlanması uygulamaları sürdürüldü.

Yapılan bu düzenlemelerin yanı sıra, eğitimin yaygınlaştırılması için Cumhuriyetin ilk yıllarında başlatılan hareket gittikçe hızlandı. İlköğretimin kır-

sal bölgelere yayılması konusunda karşılaşılan engeller, köy enstitüsü hareketi ile aşıldı. Zorunlu ilköğretim yaygınlaştıkça ve ilkokullardan mezun olanların sayısı arttıkça, orta dereceli okullara daha büyük sayılarda öğrenci gelmeye başladı. Bu öğrencilerin bir kısmı, özellikle kırsal kesimden gelenler ile dar mali olanaklar içindeki ailelerin çocukları, ilkokula dayalı yaulı öğretmen okulları ile sayıları çoğalan orta sanat okullarına yöneliyorlardı. Böylece, ilkokuldan sonra öğrenimlerini sürdürüyorlardı.

1950-51 yılı rakamlarına baktığımız zaman ilkokullardaki öğrenci sayısının 1923-24 yılına göre yaklaşık beş katı artarak 1.5 milyonun üzerine çıktığını; ortaokullardaki öğrenci sayısının ise yaklaşık 12 kat artarak 68 bini geçtiğini; liselerdeki öğrenci sayısının 22 binle yaklaşık 18 kat arttığını; mesleki ve teknik okullarda 52 bin üzerinde öğrenci ile yaklaşık 13 kat artış kaydedildiğini görüyoruz. Ayrıca, ilköğretmen okullarında aynı yılda 16 binden fazla öğrenci bulunuyordu. Cumhuriyetin başlarında kabaca 12 milyon nüfustan 1950 yılında 21 milyona çıkmış, böylece nüfusu iki katından az artmış olan ülkede öğrenci sayılarındaki bu büyük artışlar, eğitime verilen önemi yansıtır.

Öte yandan, sorunlar eksik olmamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren önemli sorun, eğitimi yaygınlaştırmak için gerekli mali kaynakları bulabilmektir. Eğitim sistemi daima finansman sıkıntılarında, en azla idareye zorlanmıştır. Önce öğretmenlik, daha sonra köy enstitüleri hareketi başlayıncaya kadar kırsal kesime zorunlu ilköğretimin nasıl yayılacağı bilinmemiştir. Ortaokul ve lise, uzun süre, sınırlı sayıda yerleşme birimlerinin ayrıcalığı olarak kal-

muştır. Orta dereceli meslek okulları, önleri kapalı, kör sokaklar olarak bırakılmış; mezunlarına başka tür okullara ya da yükseköğretime geçiş olanağı verilmemiştir. Okul programları, fazlasıyla standartlaştırılmış; orta dereceli okul öğrencileri, ağır ders yükü ve ansiklopedik bilgi yığını içinde sürekli olarak ezberciliğe itilmişlerdir. Bu okullarda öğrenciden çok konu önemli olmuş; öğrenci kişiliğini dikkate almayan bir anlayış içinde sınıflarda otorite kendisini fazlasıyla hissettirmiştir. Öte yandan, Bakanlık örgütü içinde merkezîyetçiliğin aşırı uygulamaları, karar ve yürütme çarklarını ağırlaştırıcı bir bürokrasi ağının örülmesine yol açmıştır.

Bu zaaflarına rağmen 1950'lere girerken sistem oturmuş görünüyordu. Okullara çağdaş anlayışa ve ülke ihtiyaçlarına göre bir yön verilmişti. Azımsanamayacak ölçüde sayısal artışlar gerçekleştirilmişti. Okul kademeleri ve türleri, öğrenciler açısından belirgindi. Hangi okulun ne gibi bir gelecek hazırladığı belliydi. Öğretim kademeleri arasındaki dengeler sağlıklı görünüyordu. Belli koşulları yerine getiren ilkokul mezunlarına yatılı okullarda, hepsine ise ortaokullarda ve liselerde, isterlerse meslek okullarında yer vardı. Lise mezunları, üniversiteye rahatça girebiliyorlardı. Mezunlar iş bulabiliyor, işsizlik kaygısı taşıyorlardı.

Yakın Tarihteki Gelişmeler

İkinci Dünya Savaşının bitiminden sonraki yıllar, Türkiye'de önemli gelişmelere yol açtı. 1946 yılında çok-partili siyasi hayata geçildi. 1950 yılında iktidar seçimle el değiştirdi. On yıllık siyasi bir istikrar döneminden sonra demokratik hayat ârızaya uğradı;

onu yeniden rayına oturtmak üzere Silâhlı Kuvvetlerin müdahalesi gerekti. Uzun süren bir koalisyonlar ve siyasi istikrarsızlık dönemi başladı. Öğrenci hareketleri ve şiddet eylemleri, Silahlı Kuvvetlerin yeni müdahaleleri, demokratik hayata yeniden dönüş, yakın tarihimizin henüz anılarda canlı olan yaşantılarıdır.

Öte yandan, savaş sonrasını izleyen o yıllar, pek çok ülkede eğitim sisteminin gözden geçirildiği, bazan radikal düzenlemelere gidildiği, bilim ve teknolojiadaki hızlı ilerlemeler nedeniyle okul programlarının ve öğretim yöntemlerinin değişen dünyaya ayak uyduracak gibi yenilenmeye çalışıldığı bir dönem oldu. Eğitim ile kalkınma arasındaki ilişkiler daha açık ve seçik biçimde görülmeye başlandı. Bağımsızlığına yeni kavuşan devletlerden en ileri ülkelere kadar eğitime her yerde artan bir önem verildiği görülüyordu. Savaş sonrasında oluşan yeni uluslararası etkileşim ortamı, sıklaşan ticaret ve kültür ilişkileri ve özellikle ulaşım ve haberleşme teknolojilerindeki dev adımlar, başka alanlarda olduğu gibi eğitimde de farklı uygulamaların ve yeniliklerin bir yerden başka yere kolaylıkla yayılmasını sağladı. Bir Birleşmiş Milletler örgütü olan Unesco'nun kuruluşu, eğitim, bilim ve kültür alanında uluslararası platformda görüş alış-verişine yeni boyutlar kattı. Eğitimdeki gelişmeler, savaş sonrasının ürünü olan siyasi bloklar arasındaki güvensizlik ortamından bile payını aldı. Ruslar, 1957 yılında insan yapısı ilk uyduyu dünyanın yörüngesine oturttukları zaman, Amerika Birleşik Devletlerinde fen eğitimi ağır eleştirilere uğradı. Bu ülkede fen eğitimini modernleştirmek için başlatılan hareket, daha sonra başka ülkeleri, bu arada ülkemizi de etki alanı içine aldı.

Ülkemizde savaş sonrası dönemde eğitim sistemi ile ilgili ilk tereddütler, 1950'lerin başlarına rastlar. İktidar değişikliğini izleyen yıllarda ülkeye davet edilen çoğu ABD uyruklu yabancı uzmanlar, eğitim uygulamalarına, genellikle kendi ülkelerindeki uygulamaları ölçü alarak eleştirici bir gözle baktılar. Davet edilen uzmanlardan birçoğunun genel veya mesleki ortaöğretimle ilgili oluşu dikkati çekmektedir.(3)

Ortaöğretimle ilgili belli başlı bir başka eleştiri, 1959 yılında Ford Vakfının desteği ile Milli Eğitim Bakanlığınca yerli ve yabancı uzmanlardan oluşturulan ve Türkiye Eğitim Milli Komisyonu adını alan bir kurultan geldi. Komisyon, ülke içinde ve dışında yaptığı incelemeler sonunda hazırladığı raporda eğitim alanında çeşitli derecede eğitim kademelerinden en fazla üzerinde durulması ve hızla düzeltilmesi gereken ortaöğretim kurumları olduğu görüşüne yer verdi. Raporda, bu okulların çoğunun bina, donatım, öğretim araç ve gereçleri bakımından yetersiz; öğretmenlerin nicelik ve nitelik bakımından eksik; bu yüzden, ülke gençliğinin başarısızlığa sürüklenmesine yol açar durumda; başarılı olanların da istenen düzeyin altında kaldığı belirtiliyordu. Komisyon, benzeri eleştirileri mesleki ve teknik eğitime de yöneltiyor; ayrıca, bu kuruluşlarda genel bilgi dersleri ile mesleki bilgi dersleri arasındaki bağın zayıflığına, öğretim programı ve ders kitabı yetersizliğine, rehberlik servislerinin eksikliğine, okul-çevre ilişkilerinin geliştirilmesi ihtiyacına işaret ediyordu.(4)

1960'ların başında planlı döneme geçildiğinde ortaöğretimle ilgili eleştirilerin, planlarda yer aldığı ve hemen her planda ve yıllık programda, her plan döneminde ön-hazırlıkların yapılması sırasında oluşturulan eğitim ihtisas komisyonu raporlarında ve

Devlet Planlama Teşkilatınca yapılan incelemeler ile hazırlanan raporlarda tekrar edildiğini görüyoruz. Bina, öğretmen, öğretim programları, ders araç ve gereçleri yetersizliği, kalabalık sınıflar, sınıfta kalmanın yol açtığı yüksek fire ile ilgili eleştirilerin yanı sıra, dengesiz ve düzensiz okul açma politikası, hizmetin sunulduğunda bölgeler-arası farklılıklar, öğrencilerin mesleki ve teknik okullardan çok genel eğitim veren liselere yığılmış olması, mezunların yükseköğretime ya da iş hayatına geçişinde karşılaşılan darboğazlar, öğretimin işlevsel bir nitelik taşımaktan uzak oluşu ve nihayet, başta tarım, sağlık ve imam-hatip okulları olmak üzere birçok mesleki ve teknik okul mezunlarının çalıştıkları işlerle gördükleri eğitim arasında bir ilişki bulunmayışı sürekli eleştiri konusu olmuştur.

Bu ve benzeri eleştirilerin Millî Eğitim Şûralarına da yansıdığını görüyoruz. 1962 yılında toplanan VII. Millî Eğitim Şûrası, daha önceki Şûralardan farklı olarak sistemi bir bütün olarak ele aldı. Bu Şûrada köklü değişikliklerden çok, sistemin iyileştirilmesine ve geliştirilmesine ilişkin kararlar alındı. Bunun önemli bir istisnası, ortaokulun ilk kez ilkokulun bir çeşit devamı olarak görülmesi ve okul türü ne olursa olsun, bu kademede ortak derslere ağırlık verilmesi görüşünün kuvvet kazanmasıdır.

1970 tarihinde toplanan VIII. Millî Eğitim Şûrasının, çalışma konusu olarak ortaöğretimi ele alması kayda değer. Bu Şûra, genel ve mesleki - teknik liselerin yanı sıra, öğrencilerini yükseköğretime hazırlayacağı gibi hayata ve mesleklere de hazırlayacak çok - amaçlı liseler açılması görüşünü benimseyerek programların çeşitlendirilmesi, yatay ve dikey geçişlerin bir yöneltme sistemine bağlanması ve öğretim prog-

ramları ile öğrenci akışını düzenleyen kurallar üzerinde değişikliklere gidilmesi gibi yenileştirme ihtiyaçları üzerinde durdu.

1974 tarihinde toplanan IX. Milli Eğitim Şurasında ise, 1973 yılında çıkarılmış olan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda yer alan sekiz yıllık temel eğitim fikrinin işlendiğini, ortaokulun temel eğitim bünyesinde görülerek ortaöğretim kavramının lise ve dengi okullara uygulandığını görüyoruz. Böylece, daha önce yasal esasa bağlanmış radikal bir yapı değişikliği öngörülüyordu.

1981 yılında toplanan X. Milli Eğitim Şurasında liselerin çok-amaçlı hale getirilmesi eğilimi ağır bastı. En son 1982 yılında toplanan XI. Milli Eğitim Şurasında da öğretmenlerin ve eğitim uzmanlarının yetiştirilmesi konusu ele alındı. (5)

Bugüne kadar Milli Eğitim Şüralarında varılan kararlar, genellikle Bakanlığın Şûra ön-hazırlıkları sırasında geliştirmiş olduğu ana fikirler doğrultusunda olmuştur. Bu nedenle, Şüralarda beliren değişiklik istekleri, temelde Milli Eğitim Bakanlığının ve bir ölçüde hükümetlerin bakış tarzını yansıtmaktadır.

1950'lerde başlayan, özellikle 1960'tan sonra ortaöğretim üzerinde dikkate değer ölçüde yoğunlaşan çalışmalar, Cumhuriyetin başlangıcında kurulan ve geliştirilen ortaöğretim düzeninin, değişen toplum koşulları içinde geçerliğini soru konusu yapan ciddi eleştirileri içermekte ve kuşkusuz, bir arayışı temsil etmektedir. Açıktır ki düzen, temel yapısı ve işleyişi ile artık kamu oyunu, meslek çevrelerini, bizzat Milli Eğitim Bakanlığını ve hükümetleri tatmin etmemektedir. Bu değerlendirmenin altında yatan sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmelerin başlıcalarına işaret etmekte yarar vardır.

Bir faktör, kuşkusuz, ilköğretimin yaygınlaşması sonucunda ilkokullardan mezun olanların sayılarının çoğalması, dolayısıyla ortaöğretime olan talebin artmasıdır. Hızlı nüfus artışı, talep hacmini genişleten diğer bir faktördür. 1950'de 21 milyon olan nüfus, 1975'te 40 milyona, 1980'de 45 milyona çıkmıştır.

Bir diğer faktör, sanayileşme ve şehirleşmedir. Tarımda mekanizasyon da, şehre göçü arttıran bir başka faktör olmuştur. Cumhuriyetin başlarında yüzde 90'ı köylerde yaşayan halkın, 1980'de kabaca yüzde 55'i kırsal bölgede yaşar hale gelmiştir. Bir yandan sanayi ve hizmetlerdeki çalışma koşulları, öte yandan şehirlere yığılan daha büyük halk kitlelerinin çocuklarını daha uzun bir eğitimden geçirmede elde ettiği kolaylıklar, ortaöğretime olan talebi yükseltici yönde etkisini göstermiştir.

Bir başka faktör, toplumun hemen her kesiminde eğitimin faydalarının daha iyi anlaşılması, eğitime verilen değer artmasıdır. Cumhuriyetin başından itibaren başta Atatürk olmak üzere devlet adamlarımız, eğitimi ulusal kalkınmanın ve ilerlemenin bir ön-koşulu olarak görmüşler; bilgisizliği yenmeyi, okulları ve eğitimi yaymayı rejimin temel politikası haline getirmişlerdir. Meslek çevreleri, hükümet adamları, aydınlar, basın-kısacası, toplumun bütün kesimleri, her fırsatta âdeta bir ağızdan, eğitimin kişi ve toplum hayatı için önemini vurgulamıştır. Geçmişte okulu ve öğretmeni bazan tereddütle ya da soğuk karşılayan halk topluluklarına rastlanırken, giderek halk, okul ve öğretmeni merkezi hükümetten ya da siyasi partilerden beklediği hizmetlerin başına koymaya başlamış; bunun için Ankara'ya heyetler gönderir, aralarında örgütlenerek maddi fedakârlıklarda, bağışlarda bulunur hale gelmiştir. Böylece, önce

resmi bir politika halinde, daha sonra halka mal edilmiş bir eğilim olarak eğitime karşı giderek büyüyen bir talep oluşturulmuştur.

Artan talep, eğitim sisteminin her kademesinde olduğu gibi ortaöğretimde de kendini kuvvetle hissettirmiştir. Talebi karşılamak üzere, ortaokullar ilçe merkezlerinden daha küçük kasabalara ve kırsal bölgelerin derinliklerine doğru yaygınlaştırmış; liselerin sayısı hızla arttırılmış; mesleki ve teknik okullar sayıca ve türce çoğaltılmış; kalabalık şehirlerin nüfusu hızla çoğalan semtlerinde bir yandan sınıflara fazla sayılarda öğrenci sıkıştırılırken, öte yandan ikili, hatta üçlü öğretime gidilmiştir. Öğretmen eksikliği, elverişsiz binalar, donatım yetersizliği, araç ve gereç yokluğu gibi zorluklar, eğitime karşı artan talebi karşılama çabalarını duraksatmamıştır.

Gerçekten, öğrenci sayılarındaki artışlar büyük olmuştur. 1950-51'de ortaokullarda 68 bin dolayında öğrenci varken, bu sayı 1980-81'de 1 milyon 148 bine çıkmış; genel liselerde 1950-51'de 22 bin dolayında öğrenci okurken, bu sayı 1980-81'de yarım milyonu aşmış; mesleki ve teknik okullarda ise, 1950-51'in 52 bin dolayındaki öğrencisine karşılık, 1980-81 yılında keza yarım milyon öğrenci toplanmıştır. 1980'lerin Türkiye'sinde ortaöğretim, ortaokulu dahil edersek 2 milyondan fazla öğrenciye, yalnız liseler ile mesleki ve teknik okulları sayarsak 1 milyondan fazla öğrenciye hizmet veren büyük bir işletme haline gelmiştir.

Bu arada, ortaöğretimin öteden beri sürüp gelen, âdeta müzminleşmiş sorunları, bu kez daha büyük bir ölçek içinde ve dolayısıyla daha çarpıcı biçimde kendini göstermeye devam etmiştir. Öğretmen, bina, araç ve gereç yetersizliği, kalabalık sınıflar ile gereğinden

yüklü, esneklikten yoksun, standart programlar, bel-
leğe yüklenen bir öğretim tarzı, durmadan değiştiril-
len sınıf geçme kuralları, sık sık başvurulmuş af ve mü-
samaha yolları, buna rağmen yüksek öğrenci firesi,
sistemin hemen her gün her yerde şikâyet edilen özel-
likleri olmaya devam etmiştir.

Bunlara, yakın geçmişte, yapısal nitelikte bazı ye-
ni sorunlar eklenmiştir. Örnek vermek gerekirse, orta-
taöğretimle yükseköğretim arasında öğrenci geçişin-
de bozulan denge gösterilebilir. 1960'lardan önce her
lise mezununa yükseköğretimde yer vardı. 1960'ların
ortalarından itibaren oluşan darboğaz nedeniyle, bir
aralık yükseköğretime alınan öğrenci sayısı, başvu-
ran adayların yüzde 10'una kadar düştü. Sorun, hâlâ
yüzbinlerce mezunu ilgilendiren boyuttadır.

Bir başka örnek, ortaöğretimde genel eğitim ile
mesleki ve teknikeğitim arasında öğrenci dağılımı açı-
sından bir türlü kurulamayan dengedir. Eskiden hal-
kın mesleki ve teknikokullara rağbet göstermediği,
bu yüzden liselere aşırı yığılma olduğu söyleniyordu.
Şimdi rağbet vardır. Ancak, mesleki ve tekniköğre-
tim kurumları sınavla öğrenci almakta ve aldıkları
öğrenci sayısını sınırlı tutmaktadırlar. Bu uygulama-
nın, mesleki ve tekniköğretimde daha çok öğrenci çek-
me politikası ile bağdaşmadığı ortadadır.

Diğer bir örnek, imam-hatip okullarına artan öğ-
renci yığılmasıdır. Gerçekten, 1981-1982 yılında imam
-hatip okullarının orta kısımlarında 147 bin, lise kı-
sımlarında yaklaşık 70 bin olmak üzere toplam 217
bin kadar öğrenci vardı. Bu sayıların, ülkenin bu
alandaki meslek adamı ihtiyacının bir gereği olup ol-
madığı öteden beri soru konusu yapılmıştır.

Ortaöğretimde beliren yeni ihtiyaçları ve üst üste yığılan sorunları çözmek üzere tasarlanan reformların ya da yeniden düzenlemelerin pek azı gerçekleştirilebilmiştir. Kayda değer önemli bir değişiklik, ortaokulların daha çok genel eğitim anlayışına göre ortak bir program uygulayan kurumlar haline getirilmesi olmuş; ancak bu okulların ilke olarak temel eğitim kapsamı içine alınmasından, bununla ilgili yasal esasların ortaya konulmasından bu yana on yıldan fazla zaman geçtiği halde deneme çalışmalarından öteye gidilememiştir. Meslek liselerinin kendi bünyesi içinde bazı yeniden düzenlemelere gidilmişse de, meslek öğretimini liselerin bünyesi içinde genişletecek çok-amaçlı liseler kurma yolunda önemli adımlar atılamamıştır. Rehberlik servisleri, gereği gibi işlerliğe kavuşturulamamıştır. Yakın tarihlerdeki Milli Eğitim Şüralarında pek çok sözü edilen ilgi, istidat ve yeteneklerine göre öğrencilerin sistem içinde akışını sağlamak, yatay ve dikey geçişleri kolaylaştırmak yerine, gittikçe artan sayıda okul girişinde sınav duvarları yükseltilmiştir.

Sistemdeki eksikliklerin, tıkanıklıkların ve darboğazların yarattığı sıkıntılar yoğunlaştıkça, sorunları bir bütün halinde ele alarak geniş öğrenci kitlelerini ilgilendiren çözümlere yönelmek varken, genellikle yapılan iş, Anadolu liseleri açmak ve bunların sayılarını çoğaltmak gibi yollardan dar bir zümre için ferahlatıcı çareler aramak olmuştur.

Bu tür gözlemlerden hareketle 1980 yılında çeşitli üniversitelerden eğitim alanında değerli çalışmalarıyla tanınmış bilim adamlarımızın katkısıyla gerçekleştirdiğimiz Türkiye'de ortaöğretim ve sorunları üzerinde geniş kapsamlı bir incelememizin sonunda şu kanıya varmıştık :

«Geçmişin tecrübeleri, Türkiye’de ortaöğretimin pek çok yönden gelen etkilerin ve müdahalelerin sonucunda zamanla yer yer ülkenin ve hayatın ihtiyaçlarından kopuk, kendi içinde tutarsız bir gelişme noktasına geldiğini göstermektedir. Ortaöğretim kurumları, bir yandan, geçerliğini kaybetmiş geleneklerin âdeta bekçisi olmuşlar; bir yandan da, bu geleneklerden sıyrılmak için atılmak istenen fakat bir türlü atılamayan adımların birbirine karıştığı bir alan görüntüsünü almışlardır. Varılan bu noktada, bu incelemede açıklanmaya çalışılan pek çok sorun üst üste birikmiş; köklü düzenlemelere ve uzun sürecek ciddi çalışmalara olan ihtiyaç büyümüştür.» (6)

Bu sözlerimle bu toplantıda ortaöğretim konusunun ele alınmasındaki isabeti bir defa daha vurgulamış oluyorum.

Kanımca, bugün karşı karşıya bulunduğumuz en önemli sorun, ortaöğretimin ülke ihtiyaçları ile daha tutarlı, daha etkin ve verimli hale getirilmesi için, yakın geçmişte raporlarda, Şûra kararlarında, resmi belgelerde, yapılmış olan araştırma ve incelemelerde yer alan pek çok görüşe karşın, içine düşmüş olduğumuz dağınıklığın, tereddütlerin ve hareketsizliğin gerçek nedenlerini bulup ortaya çıkarmaktır. Kararlaştırılıp kâğıt üzerinde kalan fikirlerin, karşılaşılan sorunların çözümünü sağlayabileceği hakkında tam bir güven mi oluşmuş değildir? Bu fikirlerin ülke koşullarına uygun olup olmadığı mı tereddüt konusudur? Yeni arayışlara mı ihtiyaç vardır? Bunların maliyeti mi çok ağırdır? Yoksa hareketsizlik, bürokrasinin ağır işleyen tabiatından mı kaynaklanmaktadır? Akla gelen başka ihtimaller nelerdir? Bunların, uygun zeminlerde açık yürekle tartışılmasında yarar vardır.

Bazı Temel Sorunlarla İlgili Gözlemler

Bazı ipuçları verebileceği düşüncesiyle, birkaç ana sorunla ilgili gözlemlerde bulunmak istiyorum.

Ortaöğretimi yakından ilgilendiren sekiz yıllık temel eğitim fikrini ele alalım. Bu fikrin yasalara girmesinden bu yana on yıl geçtiği halde, sekiz yıllık temel eğitimin felsefesi, içeriği, organizasyon biçimi ve yaygınlaştırma yöntemleri açıklık kazanmış değildir. Örneğin, gelecekte bütün ilköğretim kurumları sekiz yıl olacak ve liselerin orta kısımları tasfiye mi edilecektir? Sekiz yıllık okulu besleyemeyecek küçük yerleşme birimlerinde geleneksel ilkokul varlığını sürdürmeye devam edecek midir? Sekiz yıllık okulun ilk kademesinin zorunlu, ikinci kademesinin isteğe bağlı olmaktan çıkarılıp tümüyle zorunlu hale getirilmesi için bir plan var mıdır? Sekiz yıllık okul, temel eğitim veren bir kuruluş olduğuna göre, programa bu görüş egemen olacak mıdır? Bugün ortaokul programında yer alan hangi dersler ve hangi konular, temel eğitim anlayışı içinde her öğrencinin mutlaka alması gereken ortak dersler sayılacaktır? Bu ve benzeri sorunların cevapları, henüz açık ve seçik olarak bilinmemektedir.

Bir başka konu, ortaöğretimde öğrencilerin daha büyük oranlarda mesleki ve tekniköğretime kaydırılmasıdır. Gerçekleştirilmek istenen ve fakat bir türlü gerçekleşemeyen bu önlemlerle bir yandan ülkenin ara insangücü ihtiyacının daha iyi karşılanacağı, öte yandan yükseköğretim kapılarına öğrenci yığılmasının hafifletileceği düşünülmektedir. Gerçekleşmesi halinde bu önlem, beklenen sonuçları verecek midir? Ortaöğretim gençliğinin beklenti ve sorunları konusunda yakın bir tarihte yapılan bir araştırmada Türkiye

genelini temsil eden bir örneklemeden alınan cevapta, meslek liselerinde okuyan öğrencilerin başta gelen kaygılarının sırasıyla üniversiteye girememeye, meslek edinmedeki güçlükler ve işsizlik olduğu bulunmuştur. Bu üç kategori, yanıtların yüzde 87'sini oluşturmaktadır.(7) Buna göre, meslek liselerindeki gençler mi içinde yaşadıkları dünya hakkında yanlış değer yargıları ve yanlış algılamalar içindedirler? Yoksa, eğitim işlerimizi planlayanlar mı aldatıcı beklentiler içindedirler?

Bir diğer konu, çok-amaçlı liselerin gerçekleştirilmesidir. Çok-amaçlı liselerin meslek dallarına girecek olan öğrenciler gerçekten meslek mi, yoksa bazı belgelerde ileri sürüldüğü üzere mesleğe yatkınlık mı kazanacaklardır? Bu tür liselerde hangi meslek dalları açılacaktır? Bu dallarda öğretimin etkin bir biçimde yürütülebilmesi için ne gibi yer, donatım, malzeme vb. kolaylıklara ihtiyaç vardır? Bu tür liseler açıldığı zaman, mesleki ve teknikokullarda ne gibi ayarlamalar yapılacaktır? Çok-amaçlı liseleri gerçekleştirmede nasıl bir yöntem kullanılacaktır? Bu liseler, yeni kuruluşlar olarak mı ortaya çıkacak, yoksa geleneksel liseler ile bazı mesleki ve teknikokulların birleşmesi ya da işbirliği ile mi gerçekleşecektir? Son zamanlarda ileri sürüldüğü görülen her yerleşme biriminin bir «lise bölgesi» olarak kabul edilmesi ve oradaki çeşitli ortaöğretim kurumlarının o yerleşme birimindeki lisenin bölümleri olarak örgütlenmesi fikri nasıl karşılanmaktadır? Bir diğer husus da, çok-amaçlı liselerle ilgili etkin bir planlama ve uygulama için hiyerarşik örgüt yapısı içinde ne gibi değişikliklerin gerekeceğidir. Burada da açıklık yoktur.

Sonuç

Gelmek istediğim fikir şudur : Yakın geçmişte ortaöğretimin yeniden düzenlenmesi ya da reforma tabi tutulması için pek çok fikir ileri sürülmüş olmakla birlikte, bu fikirlerin önemli bir kısmı genelde kalmış; bunlar üzerinde uygulamacılara güven verecek ölçüde teknik çalışmalar ve bu çalışmalara dayalı ayrıntılı planlamalar henüz yapılmamıştır.

Mimarlar, bir binayı tasarlarken önce kaba bir eskiz yaparlar; ana fikirlerini eskiz çalışmaları ile olgunlaştırdıktan sonra binanın en ince ayrıntılarını dikkatli etüdlerle planlarlar. Ancak bundan sonra binanın inşasına geçilir. Korkarım ki bu sade ve rasyonel yolu, eğitim sistemlerinin kurulmasında, yenileştirilmesinde ya da değiştirilmesinde her zaman izlemiyoruz. Yakın tarihimizin eğitim reformu fikirlerinin pek çoğu, kanımca, kaba eskizler niteliğindedir. Bunun içindir ki girilmesi önerilen yeni yollar, bilinmeyen ihtimallerle dolu, ürkütücü bir soru yumağı halinde zihinlerde büyümekte; sistemle ilgili tartışmalar, henüz yeterince işlenmemiş fikirler ile bunlardan kaynaklanan tereddütlerin kısır döngüsü içinde uzayıp gitmektedir.

Eğitim alanında araştırmacı ve uygulamacı olarak çalışanlara düşen görev, araştırma, inceleme, fikir üretme, bu fikirleri irdeleme, tartışma, fırsat olursa deneme, değerlendirme yollarıyla ana fikirlerin olduğu kadar ayrıntıların da uygulamaya dönüştürülebilecek gibi şekillenmesine yardımcı olmaktır.

Kuşkusuz eğitim, sadece eğitimcilerin işi değildir. Eğitim politikaları ve uygulamaları ile bütün halk, geniş öğrenci kitlesi, onların ana-babaları, siyasi ku-

ruluşlar, parlamento, hükümet, her türlü meslek kuruluşu, basın -kısacası, hemen herkes ilgilidir. İlgili olması son derece doğaldır. Bununla birlikte, ihtiyaçların zamanında görülmesi, bu ihtiyaçların halka ve karar verme durumunda olanlara anlatılması, sistemin çağdaş gelişmelere göre yenilenmesi için öneriler geliştirilmesi, sistem sağlıklı ve verimsiz bir yola girmiş ve bazı yapısal bozukluklar içine düşmüşse, alınabilecek önlemler hakkında gerekli teknik çalışmaların yapılması ve nihayet, kararlaştırılmış yollarda sistemin iyileştirilmesi için somut adımların gerçekleştirilmesi, eğitim alanında sorumluluk taşıyanlara ve özellikle meslek adamı olarak çalışanlara düşmektedir.

Bu açıdan bakıldığında hemen farkedilecektir ki eğitim sistemimizin bugün şikâyet edilen rahatsızlıklardan kurtulması ve sağlıklı bir yolda gelişmesini sürdürmesi, geniş ölçüde, eğitim alanında planlayıcı, yönetici, uzman ve uygulayıcı olarak iyi yetişmiş elemanların varlığına bağlıdır. Bugüne kadar mesleği sadece sınıf veya branş öğretmenliğinden ibaret sayan bir görüşe fazlasıyla sarılarak sistemi yönlendirmeye yardım edecek ya da katkıda bulunabilecek, gerektiğinde deneme çalışmaları planlayacak, yürütecek ve değerlendirecek, uzmanlık bilgisine sahip eğitim elemanlarının sistemli olarak yetiştirilmesine özen gösterilmemiş; yetişenlerden ise, gereği gibi faydalanılamamıştır. Bu eksikliğin giderilmesi, hayati bir önem taşımaktadır. Eğitimin sistemli bilgi ve uzmanlık isteyen, özel bir yetiştirme ve tecrübe gerektiren birçok alanında amatörlük devrinin artık kapandığını, ülkemizde de kapanması gerektiğini kabul etmeliyiz.

Gelecekte Türk eğitim sistemi, dolayısıyla ortaöğretimimiz nasıl biçimlenirse biçimlensin, onun özde

Cumhuriyetin başlangıç yıllarında dayandırıldığı sağlam esaslara bağlı kalması, en önde gözetilecek husustur. Cumhuriyet ülkülerinden ve Atatürk devriminden kaynaklanan bu esaslar, Türk milli eğitiminin laik anlayışa göre düzenlenmesini, çağın gereklerine ve ülke ihtiyaçlarına uygun olmasını, fırsat eşitliği ilkesine uyularak eğitim hizmetlerinin öncelikle eğitimden en fazla yoksun kalmış kitlelere götürülmesini, bu arada kız ve erkeklere karma eğitim koşulları içinde eşit fırsat sağlanmasını; eğitimi bir yandan maddi hayatta başarı sağlayan pratik bir araç haline getirirken, öte yandan müsbet düşünce sahibi, yüksek karakterli, «fikri hür, vicdanı hür» kuşaklar yetiştirmesini emretmektedir. Okullardan yetişen gençlerimiz, Cumhuriyet ülkülerinin, Atatürk devriminin, vatan ve millet bütünlüğü ve ülke bölünmezliğinin yılmaz bekçileri olmalıdırlar. Türkiye’de orta-öğretim, üstlendiği görevleri, bu esaslardan ve bu amaçlardan sapmaksızın yerine getirdiği ölçüde, ülkenin barış içinde üstün bir uygarlık düzeyine erişmesine en iyi biçimde hizmet etmiş olacaktır.

Toplantımızın her bakımdan verimli, başarılı olması dileğiyle saygılar sunarım.

NOTLAR

- (1) Ayrıntılı bilgi için bkz. Turhan Oğuzkan, «Orta Dereceli Genel Öğretim Kurumlarının Gelişmesi», **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**. Millî Eğitim Bakanlığı Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi, Atatürk Kitapları. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1983. s. 281-313; Hıfzı Doğan, «Meslekî ve Teknik Eğitim,» **Aynı eser**. s. 357-382.
- (2) İlhan Başgöz ve Howard A. Wilson. **Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk**. Dost Yayınları. Ankara: Ajans Türk Matbaası, 1968. s. 81.

- (3) Ortaöğretimle ilgili bu döneme ait yabancı uzman raporları için bkz. John J. Rufi. **Türkiye'de Ortaöğretim : Müşahadelere, Programlar ve Tasviyeler.** Ankara : Millî Eğitim Basımevi, 1956; Ellsworth Tompkins. **Türkiye Cumhuriyeti Orta Dereceli Okullarda Organizasyon, İdare ve Teftiş.** Ankara : Millî Eğitim Basımevi, 1956; M. Costat. **Türkiye'de Meslek Okulları Hakkında Rapor.** Ankara : Millî Eğitim Basımevi, 1956; Elizabeth S. Corvine. **Kız Teknik Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi ve Teklifler.** Ankara : Millî Eğitim Basımevi, 1957; ICA-New York Üniversitesi Uzmanları. **Türkiye'de Ticaret Eğitiminin Bugünkü Durumu ve Değişikliklere Ait Rapor.** Ankara : Millî Eğitim Basımevi, 1957; ILO - Unesco Heyeti. **Erkek Teknik Öğretim İçin Beş Yıllık İnkışaf Planı.** Ankara : Millî Eğitim Basımevi, 1957; Anthony Aanza. **Ticaret Liseleri İle İlgili Anket Neticeleri Hakkında Rapor.** Ankara : Millî Eğitim Basımevi, 1957.
- (4) **Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu.** İstanbul : Millî Eğitim Basımevi, 1961.
- (5) Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası dahil olmak üzere Şûra çalışmalarını hakkında toplu bilgi için bkz. Reşat Özalp ve Aydoğan Ataüinal. **Türk Millî Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilâtı : Talim ve Terbiye Kurulu - Millî Eğitim Şûrası.** İstanbul : Millî Eğitim Basımevi, 1977; Onuncu Şûra da dahil olduğu halde Şûralarda ele alınan konular ve varılan kararlar hakkında özet bilgi için ise, aynı yazarların şu yazısına başvurunuz : «Millî Eğitimde Kongreler ve Şûralar.» **Cumhuriyet Döneminde Eğitim.** s. 105-139.
- (6) Turhan Oğuzkan (Editör). **Türkiye'de Ortaöğretim ve Sorunları.** İstanbul : Dünya Tıp Kitabevi, 1981. s. 291.
- (7) Birsen Gökçe. **Orta Öğretim Gençliğinin Beklentisi ve Sorunları.** Ankara : Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, 1984. s. 105-106.

GENEL TARTIŞMA

BAŞKAN — (Doç. Dr. Mahmut ÂDEM) Sayın Prof. Oğuzkan'a çok teşekkür ediyoruz özlü ve ilginç bildirisi için. Sayın Oğuzkan, Türk Milli Eğitiminin Atatürkçü çizgide, laik ve çağdaş anlamda tarihi gelişmesini sayılara dayalı olarak özlü biçimde sergilediler. Ayrıca 1950'li yıllardan beri planlı dönemi de içine alan ortaöğretimimiz sorunlarının genel bir değerlendirmesini yaptılar. Ortaöğretime bir devlet politikası olarak Milli Eğitim Şûralarındaki tartışmalar ışığında belirlenen görüşleri de dile getirdiler. Sonuç olarak ortaöğretimimizin bugünkü başlıca sorunlarına çözüm önerileriyle birlikte değindiler; temel güncel sorunları, öğretmen, bina, araç-gereç, yükseköğretime giriş gibi özetlemiş oldular. Biz bu ilginç bildirisi için kendilerine tekrar teşekkür ediyoruz.

Şimdi bildiri konusunda soru sormak isteyen, katkıda bulunmak isteyen veya yorum yapmak isteyen dinleyicilerimizi tartışmaya davet ediyorum. Sorusu olanlar, Sayın Turna, Sayın İnan ve Sayın Güleken.

İlk sözü Sayın Turna istediler, buyurun Sayın Turna.

MUSTAFA TURNA — Ortaöğretime gündeme getirmelerinden dolayı TED'e teşekkürlerimi sunuyorum. Çok etraflı ve özlü konuşmalarıyla bize ışık tutan Sayın Oğuzkan'a da teşekkürlerimi sunmakla söze başlamak istiyorum.

Önemli bir konu olarak şunu belirtmek istiyorum. Bizde milli eğitimin en önemli konularından birisi Lozan Barış Konferansında çözülmüştür. Bizim milli bağımsızlığımızla beraber eğitim bağımsızlığımız da orada sağlanmıştır. Sayın Profesör buna niçin temas

etmediler bilmiyorum. Lozan Barış Konferansında bizim karşımıza çıkan zorlukların en büyüklerinden birisi, borçlar meselesi, ikincisi kapitülasyonlar ve üçüncüsü de yabancı okullar sorunu idi. Lozan Barış konferansı, bu okulların açılmasını önlüyor; mevcutlar kalacak fakat yenileri açılmayacak. Burası ilk aşama. İkinci aşama, Sayın Profesör temas etti bir kısmına, ama bizde laik eğitim sistemine geçişte önemli bir aşama, 3 Mart 1924. O tarihte 3 önemli kanun kabul ediliyor; bunlardan birisi Hilafetin kaldırılması, bununla beraber laikliğe doğru ilk adım atılmış oluyor. İkincisi, Şer'iye ve Evkaf Vekâletleri kaldırılıyor; yani öğretimde tamamen şeriat hükümleri yerine laik eğitim esasları getirilmesi kabul ediliyor ve en son olarak da Sayın Profesörün temas ettiği Tevhidi Tedrisat Kanunu var ki burada bütün öğretim müesseselerinin Milli Eğitim Bakanlığının mura-kebesine verilmesi. Niçin yalnız Tevhidi Tedrisat Kanunundan bahsettiler, diğerlerinden bahsetmediler? Bu 2 konunun açıklanmasını istiyorum.

Ortaöğretim kurumları, Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyet dönemine intikal ettiği zaman, Türkiye'deki okullar genellikle 4 grupta toplanabiliyor. Birisi, dinsel eğitim yapan medreseler, ikincisi yabancılar tarafından açılmış yabancı okullar, üçüncüsü azınlıkların okulları, dördüncüsü de Tanzimat devrinden başlayarak gelişen ortaöğretim kurumları. Bunlar da iptidai, rüştiye, idadi ve sultani okullar. Cumhuriyet devrine intikal edildiği zaman Türkiye'de 21 tane lise var ve bunun 17 tanesi yatılı bölge liseleri vaziyetinde. Bunlarda okuyan öğrenci sayısı az. Atatürk'ün işaretleriyle 789 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat Kanunu çıkarılırken, Bakanlık örgütlendiği zaman milli eğitimin amaçları ortaya konulmuştur.

Milli Eğitim Bakanlığının henüz yayınlanmamış istatistiklerine göre, 1964-1965 yılında ortaokul sayısı 861, lise sayısı 223, öğrenci miktarı ortaokullarda 354 527, liselerde 97 935. Bugünkü durumda bakın ne kadar birden bire çoğalma var. Ortaokul sayısı 4860, öğretmen sayısı 40 526, öğrenci sayısı 524 693. Liseye gelince, 2496 lise var, 81 923 öğretmen çalışıyor, 272 710 öğrenci okuyor, arada muazzam bir fark var. Sayın Profesör de buna temas etti, çok okul açmak bence bir marifet sayılmaz. Okul demek öğretmen demek, okul demek araç-gereç demek, bina demek. 80-90 kişilik öğrencileri doldur, ortaöğretimde bir mesleğe yönelme de yapma. Burada en önemli konu, üniversitelerin önündeki bu yığılmayı önlemek için mesleğe yönelmektir. Bu konu üzerinde çalışmalar yeterli değil, öğretmen kalitesi üzerinde durulmuyor, bütün bunlar önemli sorunlar.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz Sayın Turna.

Buyurun Sayın İnan.

RAUF İNAN — Sayın Başkan, sayın arkadaşlar 1-2 soru soracağım. Birincisi, Mustafa Necati'den önce gelmiş olan bugün de çağımızın en büyük 3 eğitimcilerinden biri bulunan John Dewey'in acaba ortaöğretim hakkındaki raporu konusunda bizi aydınlatırlar mı?

Diğeri de ortaöğretimdeki kız ve erkek öğrencilerin oranı hakkında sayısal bir bilgi verebilirler mi?.. Sayın Oğuzkan bildirisini sunarken, Talim Terbiye yetkililerinin de burada bulunmalarını isterdik. TED toplantıları, Sayın Oğuzkan değindiler, özgür bir düşünce ve özgür görüşün bir ifadesi oluyor. Milli Eği-

tim Şûraları daha çok Milli Eğitim Bakanlığının duyduğu gereksinimleri ve onun çözüm yollarını da derleyen toplantılardır. Bu bakımdan Milli Eğitim Bakanlığı yetkilileri, TED toplantılarıyla ilgilenmelidirler, bu bir, bir de TÜBİTAK var, fakat onlar eğitim konusunda bu kadar durmazlar.

Benim soracaklarım bunlar, teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın İnan.

Buyurun Sayın Güleken.

EMEKLİ TÜMGENERAL M. REŞAT GÜLEKEN — Sayın Başkan, değerli konuklar, hocamızın sunduğu kıymetli bildiri için şahsen teşekkür etmek isterim. Aslında bildiri o kadar kapsamlı sunuldu ki soru sormak güç. Bununla beraber Sayın Hocamız bizi düşündürecek bazı sorular ortaya atıldılar. Katkı ve sorularım, değerli hocamızın düşündürücü ve özellikle vurgulayarak ortaya attığı fikirlerden esinlenecektir.

Evvela bir temel eğitim konusu var; ortaokulun da ilkokulla birleştirilmesi. Ben bunun aksini düşünüyorum. Konu, «Bugünden Yarına Ortaöğretimimiz» olduğuna göre, bilim ve teknoloji de başdöndürücü şekilde geliştiğine ve eğitimden amaç da kişiyi yaşama hazırlamak, herkese bir iş sağlamak ve dolayısıyla ülkeye yararlı kılmak olduğuna göre, görüşüme göre bugün 3 yıllık olan mesleki liseler kişiye arzu edilen derecede beceriyi verecek süreyi kapsamamaktadır. O halde, bu 3 yıllık ortaokul süresi ilkokula ekleneceği yerde, kanıma göre lise ile birlikte ve özellikle genel liseler de bugün artık anlamlarını kaybettiklerine göre, eğitim büyük ölçüde mesleki yöne yönelmelidir. Mesleki eğitim ilkokuldan sonra başlamalı ve 6

yıllık bir teknik ve mesleki eğitim vermek suretiyle öğrenciyi yaşama hazırlamalıdır. Eğitim, ülkenin gelecekteki ihtiyaçlarına cevap verecek personeli sağlamaya yönelik olmalıdır. Bu hususta değerli hocamız ne düşünürler?

İkinci öge, imam hatip liseleri konusudur. Mesleki eğitim konulu toplantıda Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı ve Müsteşar Yardımcısı da bulunuyorlardı. Onların ifadelerine göre daha o dönemde imam-hatip liselerinin miktarı 388'idi. Bir süre önce 8 imam-hatip lisesinin daha açılacağını öğrendik. Sayın Hocamız da buna işaret buyurdular. Eğitimin amacı, öğrenciyi yaşama hazırlamak olduğuna göre, imam hatip liseleri mezunlarının istihdamı olanağı nasıl mümkün olacaktır? Kanıma göre, branşlarında tüm mezunların istihdamı mümkün değildir. O halde başka bölümlerde bunları istihdam etmek gereği doğacaktır. Bunlardan da bir fayda sağlanamayacak, arzu edilen hizmet ve verim elde edilemeyecektir. Ülkenin ihtiyacından fazla imam hatip liselerinin daha artırılarak, özellikle fakir aile çocuklarını, hiç de yararlı olmayan bu eğitime yönlendirmek yerine, bunların, mevcudunu 100'e indirerek, ötekilerini endüstri meslek liselerine dönüştürmek daha yararlı olur. Sayın Hocamız bu konuda ne düşünüyor, onu istirham edeceğim.

Özellikle bu dönemde Anadolu Liselerinin açılması yolunda bir çabanın gösterildiği müşahade edilmektedir. Eğer amaç lisan öğretimi ise, üniversitelerin tüm fakültelerinde bir hazırlık sınıfı kurulabilir. Hocamızın da ifade ettikleri gibi bunlar, bir azınlığın yararlandırılması yolunda bir çabanın ötesinde yarar sağlamayacaktır. Bunların miktarını artırmak yerine, acaba Fen Liseleri adedinin artırılması, özellikle

genel liselerin mesleki endüstri liselerine dönüştürülmesi, gerekli araç-gereç, bina, öğretmen temini hususunda mali kaynağın sağlanması yoluyla geleceğin gereksinmelerine cevap verecek eleman yetiştirilmesi daha yararlı olmayacak mıdır? Bu konuda da, Sayın Hocamız görüşlerini bildirirlerse memnun olurum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Biz teşekkür ederiz Sayın Güleken.

Sayın Oğuzkan, sorulara acaba kısa kısa cevap verebilir misiniz, buyurun.

PROF. DR. TURHAN OĞUZKAN — Efendim, kısaca cevap arz etmeye çalışacağım. Önce, getirdikleri katkılar için, konuşan sayın meslekdaşlarıma teşekkür ederim.

Sayın Turna, Lozan Konferansını ve okulların laikleştirilmesi yolunda «Tevhid-i Tedrisat»tan önceki adımları zikrettiler. Ben tabii bir yerde bazı hususlara kısaca değinmek, ayrıntılardan fedakârlık etmek durumundaydım. Kattıkları bilgiler için teşekkür ederim.

Cumhuriyetin başlarında, şüphesiz, yabancı uzmanlardan faydalanıldı. Bu yabancı uzman konusunda, müsaadenizle temel fikrimi söylemek istiyorum. Yabancı uzmanları farklı şekillerde kullanabilirsiniz. Bir şekil, çok değerli uzmanlar getirirsiniz; onların fikirlerini alır, daha sonra o fikirleri ülke ihtiyaçlarına göre değerlendirirsiniz. Bir başka şekil, pek de değerli olmayan yabancı uzmanlar getirirsiniz, sonra da körü körüne onlara uymaya çalışırsınız. Bu ikisi arasında büyük fark vardır. Kanımca, Cumhuriyetin başlangıç döneminde, eğitim alanında yabancı uz-

manlardan, genellikle, birinci şekilde yararlanılmıştır. Örneğin, John Dewey davet edilmiştir; mesleki ve tekniğeğitimin geliştirilmesi için değerli kimseler davet edilmiştir. Bunların tavsiyeleri dikkatli bir değerlendirmeye tabi tutulmuş, ülke ihtiyaçlarına uygun olanları seçilmeye çalışılmıştır; olanaklarımıza uygun olanlar, bizim kültürümüzle bağdaşabilecek yönleri alınmaya çalışılmıştır. Hatta bazan kendimize mahsus yorumlar da yapılmıştır. Örneğin, John Dewey'in Milli Eğitim Bakanlığının ülkede eğitim işlerinin fikri önderliğini yapması şeklindeki görüşü, Bakan Mustafa Necati tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisinde, eğitim sistemi henüz yeterince gelişmemiş, ihtiyaçları geniş ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığının merkeziyetçi bir tutumla işi ele alması, bir çeşit merkezi anlayışı benimsemesi şeklinde yorumlanmıştır. Belki aşırı bir örnek vermiş oluyorum.

Sayın İnan'ın John Dewey raporunda ortaöğretimle ilgili neler bulunduğu şeklindeki sorusuna şöyle cevap vermek isterim : 1920'lerde ortaöğretim, dünyanın her yerinde sınırlı bir öğrenci grubuna hizmet ediyordu; ortaöğretim, henüz kitle eğitimi olma yoluna girmemişti. Türkiye'de ise ortaöğretimin hizmet ettiği zümre büsbütün sınırlıydı. İlköğretim ise herkes için düşünülüyordu. John Dewey, tavsiyelerini böyle bir ortamda yapmıştır. Zamanın koşulları, ihtiyaçları dikkate alınarak yapılmış tavsiyelerdir. Öte yandan, John Dewey'in, ortaöğretimi de ilgilendiren, eğitim sistemimizin bütününe ilgilendiren bir tavsiyesi vardır ki burada özellikle belirtmeye değer. O da, merkezi bir Millî Eğitim Bakanlığının ülke çapında plan ve programlar yapması, liderlik edebilmesi için mutlaka güçlü bir kadroya sahip olması gereğidir.

Okullarımızda kız-erkek dengesine gelince: İlkokullarda aşağı yukarı bu dengeye yaklaşmış durumdayız, fakat ortaokul ve liseye doğru gittikçe, kızlarımızın sayıca azaldığını görüyoruz. Denge, erkekler lehine geliyor. Şu anda kesin rakamlar verebilecek durumda değilim. Ancak, kızlarımızın daha çok sayılarda ortaöğretime ve yükseköğretime katılmaları için çaba harcamamız gerektiği muhakkaktır. Sorun evrenseldir; bizim ülkemizde görüldüğü gibi başka ülkelerin de sorunudur. Unesco, bu sorun üzerinde ciddiyetle duruyor. Türkiye, bu konuda çok ileri adımlar atmış bir ülkedir. Biz kendi fikirlerimize sadık kalacaksak, Cumhuriyetin başlangıcında Atatürk tarafından ortaya konmuş olan eğitimde kız-erkek eşitliği fikrine sadık kalacaksak, ortaöğretimde bu yöndeki çabalarımızı sürdürmek zorundayız.

Sayın Oturum Başkanımızın bana hatırlattığı bir hususu da belirtmek isterim. Türkiyen'in çeşitli yörelerinde çok farklı durumlar var. Ülkemizin batı kesimlerinde kızların eğitime katılması bakımından durum, genellikle daha iyi; doğusunda ise, genellikle daha kötü. Bazı illerimizde ortaöğretimde kız-erkek oranları neredeyse eşit düzeyde; bazı yerlerde ise, kız öğrenci oranları çok düşük. Şu halde önlemlerimizi, bölgeler arasındaki farklılıkları azaltma açısından da dikkate almamız gerekiyor.

Sayın Güleken'in görüşlerine katılmamak mümkün değil. Temel eğitim konusunda beni rahatsız eden bir durum, sekiz yıllık bir temel eğitimden sonra üç yıllık bir ortaöğretimin gelmesi. Bu 8'e 3 şeklindeki bölünme bana dengesiz geliyor. Sekiz yıllık temel eğitimden sonra, üç yıllık bir ortaöğretim bana kısa görünüyor. Kaldı ki ifade edildiği üzere, mesleki eği-

tim okullarında, 1 s'ezce yabancı dille öğretim yapan okullarda üç yıl'lık, hatta dört yıllık bir süre yeterli olmayabilir. Ben, konuyu soru şeklinde ortaya koymaya çalıştım. Sekiz yıllık temel eğitim dediğimiz zaman, bunun istisnaları olacak mıdır? Yoksa, bütün ortaöğretim kurumlarındaki mevcut orta kısımlar tasfiye mi edilecektir? Konu, açıklık kazanmış değildir. Belki kişilerin fikirleri var, fakat resmi olarak bir tutum takınılmış değildir.

İmam-hatip okulları öğrencilerinin ülke ihtiyacını karşıdığı şundan da belli ki buralardan mezun olan pek çok kimse kendilerine yeni iş sahaları açabilmek için çeşitli yerleri zorluyorlar. Bu okullarda okuyan 250 bin kişiye, sayıları gittikçe artarsa, bunların hepsine iş olanakları yaratmak çok zor. Burada büyük dengesizlikler yatıyor. Örneğin, Türkiye bir tarım ülkesi; resmi rakamlara bakarsak, tarım okullarında okuyanlar 5 bini bulmuyor. Büyük sağlık problemlerimiz var; fakat bütün orta dereceli sağlık okullarında okuyan öğrenci sayısı 20 binin altında. Buna karşılık, imam-hatip okullarında 250 bin öğrenci. Burada çok açık dengesizlikler yatıyor. Laik Cumhuriyet eğitiminin üzerine eğilmemiz gereken bir konusu olduğunu zannediyorum.

Anadolu liselerine gelince: Anadolu lisesi şimdi galiba kolej anlamına geliyor. Bu tür okulların hepsinin adı Anadolu lisesi olduğuna göre, bunları öteki liselerden ayırmış oluyoruz. Anadolu liselerinin fen derslerinde yabancı dille öğretim verdiği için rağbet gördüğü söyleniyor; zannımca rağbetin önemli bir nedeni, hiç değilse öğrenciler ve veliler açısından önemli nedeni, bu okulların üniversiteye girişte sağladığı kolaylıklar olarak görünüyor. Hatta bazı Anadolu li-

selerinden öğrencilerin gereği gibi yabancı dil öğrenerek çıkmadığı anlaşılıyor. Bu bakımdan, Anadolu liselerine doğru teşhis koymakta yarar var. Ne yetiştiriyoruz, ne amaca hizmet ediyor, bunu iyi teşhis etmek gerek. Zira Anadolu liseleri pahalı bir eğitim tarzı; bu okullarda okuyan herbir öğrenciye, sıradan liselerde okuyan öğrenciye harcadığımızdan daha fazla para harcıyoruz. Bu okulların sayıları arttıkça devlete yüklediği mali yük de artıyor. Bu masraflar, vergi ödeyen halk tarafından karşılanıyor. Bu bakımdan, Anadolu liselerinin hangi amaca hizmet ettiğini, ne gibi bir kamu yararı sağladığını iyi hesaplamak durumundayız.

Fen liselerine verilen ağırlık daha iyi anlaşılabilir; bu okulların amacı, fen istidatlı öğrencileri kazanmak, bilim adamı yetiştirmek. Bu amaca ne ölçüde hizmet ediyorlar, o konuda da tereddütler var. Fen lisesi mezunlarının fen alanlarında kalıp kalmadıklarını belki en iyi aramızda bulunan TÜBİTAK Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Sekreteri Sayın Doç. Dr. Galip Karagözoğlu bilebilir.

Teşekkür ederim Sayın Başkan.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Oğuzkan

Böylece birinci oturumumuz bitmiş oluyor ve oturumu kapatıyorum.

BİLDİRİ : II

Ortaöğretimimizde Genel Eğilimler ve Gelişmeler

Doç. Dr. Kemal GÜÇLÜOL
ODTÜ Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü Başkanı

Oturum Başkanı : Doç. Dr. Özcan DEMİREL

ORTAÖĞRETİMİMİZDE GENEL EĞİLİMLER VE GELİŞMELER

A. GİRİŞ

Türk Milli Eğitim Sisteminde «Ortaöğretim» 1973' den önce ilköğretim ve yükseköğretim düzeyleri arasındaki eğitim basamağını belirliyordu. Bağımsız olarak veya lise ve dengi okullarla birlikte kurulup etkinliklerini sürdüren «ortaokul» da ortaöğretimin bir parçası, ilk basamağıydı. 1973'den bu yana ortaokul «temel eğitim»in ikinci ve üst basamağını oluşturmaktadır. Yasal olarak bağımsız veya temel eğitimin ikinci basamağını oluşturmak üzere ilkokullarla birlikte örgütlenmesi mümkündür. Uygulamada ortaokullar, çoğunlukla yine eski sistemi korumuş, ancak, daha önce «ortaöğretimin ikinci kademesi» olarak anılan lise ve dengi okullarla lise düzeyindeki özel okulların isimleri —özel veya resmi— «lise» olarak değiştirilmiştir. İsimlerdeki bu «bütünleşme»ye karşın ortaöğretimimiz yapısal «konpartımanlaşmış» görünümünü sürdürmektedir.

Şüphesiz, ortaöğretimimizde, geleneksel adıyla ortaöğretimimizde, ortaya çıkan sorunların çözümüne ilişkin birçok iyi niyetli girişimler, yenilik çabaları süregelmiştir. Buna karşın, bugün için ilk göze çarpan özellikleri arasında her tür ortaöğretim kurumu-

muzun, her gün biraz daha üniversiteye öğrenci yetiştirmeğe yönelik işlevini öne alması gelmektedir.

B. GÖRÜNÜM

1925 yılında, Türkiye'de 69 ortaokul bulunuyordu. 1972'de bu sayı 1909'du. Ayrıca, bu düzeydeki özel okul sayısı da 104 olmuştu. 1923'de 12; 1928'de 36 olan lise sayısı ise yine 1972'de 490'a, özel lise sayısı 97'ye ulaşmış bulunuyordu. 1956 yılına kadar yabancı dil ağırlıklı lise olarak yalnız Galatasaray Lisesi varken 1956 yılından itibaren «Kolej» adıyla İngilizce dil ağırlıklı, Fen ve Matematik derslerinin de yabancı dille okutulduğu, daha sonra «Anadolu Liseleri» adı verilen ve Almanca ağırlıklıları da açılan, teknikeğitim programlarını da kapsayan orta dereceli okulların sayısı artırıldı.

1959 yılında İstanbul Erkek Lisesi de aynı adla yabancı dilde öğretime geçmiş bulunuyordu. (1)

1983-84 Öğretim Yılı'nda ortaöğretimimizdeki sayısal gelişmelere bir göz atacak olursak, ilk göze çarpan özellik, önemli bir «büyüme»nin varlığıdır. Bu öğretim yılında lise sayısı 1235'i, bu okulların toplam öğrenci sayısı ise 39750'yi bulmuştur. Mesleki ve tekniköğretim liselerinin sayısı ise 883'dür. Bu okullardaki öğrenci sayısı 255.311, öğretmen sayısı 24179'dur. Yine 1983-84 Öğretim Yılı'nda özel lise sayısı 79, imam-hatip lisesi sayısı 351'dir. İmam-hatip liselerinde 10559, özel liselerde 16346 öğrenci bulunmaktadır. (2)

1983-84 Öğretim Yılında 15-17 yaşlar arasındaki çocuklarımızın okullaşma oranı ise, 1980 nüfus sayı-

---

(1) Milli Eğitim Bakanlığı. **Cumhuriyetin 50. Yılında Milli Eğitimimiz**. İstanbul : Milli Eğitim Basımevi, 1973. s. 142.

(2) **Milli Eğitim Bakanlığı. Eğitim İstatistikleri**. 1983-84. s. 15

mı sonuçlarına okula giden öğrenci ve çağ nüfusu oranına göre, özel okullar hariç, yüzde 26.4'dür. (3)

Bunun yanında, Anadolu liselerinin hızla yaygınlaştırıldığı gözlenmektedir. Nitekim, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanımız 1985 Mali Yılı Bütçe görüşmelerinde bu durumu aşağıdaki şekilde belirtmiştir :

«Yurt sathında eğitimde fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanması amacıyla 30 yeni Anadolu lisesi öğretime açılmıştır. Ayrıca, bu okullara giriş kuralları değiştirilerek eğitim imkânının dağıtımında adanlet sağlanmıştır.» (4)

Görüldüğü gibi, 1983-84 Öğretim Yılı ortaöğretimdeki sayısal büyümelerin belirgin bir göstergesi olarak karşımızdadır. Bununla birlikte, «amaçlara dönük bir büyüme söz konusu mudur?», «belirtilen büyüme olgusu ortaöğretimimizde gerçekten bir gelişmeyi de beraberinde getirmiş midir?» ve benzeri sorular ilk akla gelenler arasındadır. Bu ve benzeri soruların, hiç değilse bundan sonra, tartışılmasında bazı hususlara ışık tutmak amacıyla, aşağıda, ortaöğretimimizdeki bazı yenilik girişim ve denemeleriyle, önemli saydığımız bazı eğilimleri saptamağa çalışacağız.

C. ORTAÖĞRETİMİMİZDE GENEL EĞİLİMLER

Eğitimde, tarihi, kültürü, dini, uygarlık düzeyiyle geçmişin; kaynakları, politik ve bazan «apolitik» veya bilimsel yaklaşımların yeğlenmesiyle bugünün

(3) a.g.e. s. 7.

(4) Milli Eğitim Bakanlığı. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı M. Vehbi Dinçerler'in 1985 Mali Yılı Bütçe Konuşması. Ankara : Milli Eğitim Basımevi, 1984. s. 14.

önemi büyüktür ve şüphesiz dikkatle incelemeğe değer. Anıak, eğitimde geleceğın önemi de hiçbir zaman inkâr edilemez, ortadan kaldırılamaz. Herşeyden önce, «gelecek», sadece «kendiliğinden» oluşmaz. Onu büyük ölçüde biz şekillendirir veya bilinçli-bilinçsiz tüm davranış ve etkinliklerimizle belli bir biçimde oluşmasına neden olur, bu oluşumu - istemesek veya farkında olmasak da - etkileriz. Bu nedenle, önemli olan, «nasıl bir gelecek?» konusunda bilinçli olmamız, bu bilinçlilikle geleceğı oluşturmada pay ve etkimizi artırma çabamız söz konusudur.

Ortaöğretimimizdeki eğilimlerin de bu yönden, dikkatle saptanıp gerekli irdelene, düzeltme ve düzenlemelerin yapılması gerekir. Bu durum, bir bakıma, ortaöğretime bugün verdiğimiz şeklin, yeğlediğimiz etkinliklerin geçici bir rüzgâr olmadığını anlamamız gerektiğini bize hatırlatır. Üniversite giriş sınavını kazandırma sürecinin, ortaöğretimin işlevlerini yerine getirip tamamladığı anlamına gelemeyeceğini ortaya koyar.

Ortaöğretimimizde mevcut ve oldukça süreklilik özelliğı gösteren başlıca eğilimleri ana hatlarıyla aşğıdaki biçimde belirleyebiliriz:

I. Ortaöğretimimizde, ötedenberi çağdaş gelişmelere ayak uydurma çabası gözlenmektedir.

II. Ortaöğretimde, özellikle Cumhuriyet Dönemi'nde genel bir büyüme ve gelişme vardır.

III. Bu eğitim düzeyinde, tüm «bütünleştirme» çabalarına, çalışma ve kararlarına karşın, «komparmanlaşmış» yapı ve uygulamalar sürmektedir.

IV. «Üniversiteye hazırlık» işlevi, her tür ortaöğretim kurumunda diğere işlevlerin önüne geçmiş görünmektedir.

V. Bu düzeyde «teftiş» sistem ve uygulamaları, anahatlarıyla «kontrol» işlevini yürütme özelliğini aşamamıştır.

VI. Ortaöğretim düzeyinde, mevcut üniversite giriş sınavlarına hazırlama merkezleri olarak, «özel dersaneler» ikinci ve paralel bir sistem olarak varlığını hissettirmeğe, asıl sistemi de etkilemeğe başlamıştır.

VII. Ortaöğretimimizde izlenecek, belirgin «genel politikaların» yokluğu yanında, sık ve sürekli değişikliklerle saptanan politikaların varlığı, aynı zamanda bu düzeyde bir «politika çokluğu» da oluşturmaktadır.

D. YENİLİK DENEMELERİ VE UYGULAMALAR

Ortaöğretimimizde, özellikle Cumhuriyet Dönemi'nde, çeşitli inceleme, araştırma ve deneme faaliyetlerine girişildiğini, bu yollarla çağdaş gelişmelerin izlenip sisteme uyarlanmasına çalışıldığını görüyoruz. Milli Eğitim Şûraları, çeşitli kişi, grup ve görevlilerce hazırlanan inceleme ve araştırma raporları ve deneme çalışmaları bunlar arasındadır. Bu denemeler arasında aşağıdakileri sayabiliriz:

1 — Deneme Liseleri : İstanbul Atatürk Kız Lisesi, Ankara Bahçelievler Deneme Lisesi,

2 — Milli Eğitim Bakanlığı Test ve Araştırma Bürosu ve Filmle Fizik Öğretimi Projesi,

3 — Fen Lisesi,

4 — Üstün zekâlı öğrenciler için ilkökul sınıfları,

- 5 — Anadolu liseleri (Resmi kolejler),
- 6 — Akşam liseleri,
- 7 — Rehberlik servislerinin kurulması,
- 8 — Çok gayeli ortaokul denemesi.

Bunların dışında da ayrıca :

- 1 — Uluslararası ilişkiler (konferans, kongre, araştırma projeleri vb. çalışmalar),
- 2 — Okul-sanayi işbirliği,
- 3 — Ders aletleri yapım merkezi ve FRTM'in (Film-Radyo-Televizyon Merkezi) kuruluşu ve
- 4 — Fen Projesi ortaöğretimimizi çeşitli yönlerden etkileyen deneme, çalışma ve yaklaşımlar arasında gösterilebilir.

Örneğin, OECD'nin desteğiyle 1959 yılında başlayan Fen Projesi, özellikle ortaöğretim programlarını büyük çapta etkilemiştir. Daha sonra ders aletleri yapım merkezinin kuruluşu, fen kitaplarının tercüme ve yayını, Elazığ bölgesinde geçici laboratuvar denemesi ve bu konularda öğretmen yetiştirilmesi önemli gelişmeler olarak belirmektedir.

Bu çalışmaları 1962 yılında, Ford Vakfı'nın yardımıyla Fen lisesinin; 1967'de Milli Eğitim Bakanlığı Fen Öğretimi Geliştirme Bilimsel Komisyonu'nun kuruluşu izler. Fen ve Matematik öğretimini modernleştirme, teknolojik gelişmelere uygun duruma getirme amacıyla yine 1967 de bir «Fen Projesi»nin hazırlanışı; 1968-1971 yılları arasında 9 lisede, 1971-72'de 100 lise ve 89 öğretmen okulunda modern program uygulamalarına geçiş ve öğretmenlerin eğitim dü-

zeylerinin yükseltilmesi ve hizmet-içi eğitimlerine ağırlık verme yönündeki deneme ve uygulamalar yine olumlu gelişme çabaları arasındadır.

Daha sonra, Milli Eğitim Temel Kanunuyla, her düzeyde görev alacak öğretmenler için en az iki yıl yükseköğretim görmüş olma zorunluğu; ortaokulun «temel» ve daha sonra «zorunlu» eğitim kapsamına alınması yönündeki çalışmalar, bu amaçlara yönelik olarak çıkarılan yasalar da «deneme» ve inceleme»lerin uygulamaya döndürülme isteğini simgeler.

E. DEĞERLENDİRME

Görüldüğü gibi ortaöğretimimizde sürekli bir «büyüme» ve çeşitli alanlarda yapılagelen «deneme»ler, önemli boyutlara ulaşmış görünmektedir. Ancak, okul, öğrenci, öğretmen sayılarında önemli artışlarla belirlenen «büyüme»lerin gerçekten dilediğimiz «gelişme»leri de beraberinde getirdiği hususu oldukça kuşkuludur.

Sözü dilen ve çoğu büyük bir heyecan, iyi niyet ve isabetle başlatılan denemelerle araştırma çalışmalarının genellikle «kısa soluklu» olduğu gözlenmektedir. «Başlangıç» dönemi iyi olan, gereğince yürütüldüğü gözlenen denemelerde bile, izleme, değerlendirme, yaygınlaştırma çaba ve çalışmalarında yetersizlikler gözlenmektedir. Denemelerin, nedenleri, daha doğrusu yararlı veya uygun yönleri, sakıncaları ve benzeri özellikleri hiç değerlendirilmeden yaygınlaştırıldığı, tümüyle ortadan kaldırıldığı veya unutulup gittiği ya da kendi haline bırakıldığı çok olmaktadır. Deneme liseleri, Fen liseleri, Anadolu liseleri, ve Modern Matematik programları uygulama ve yay-

gınlaştırılmaları burada belirtilen yaklaşımlara en belirgin örnekler olarak gözlenebilir. Birçok hallerde de denemeler, çok geniş çapta ele alınmakta; bu nedenle gerekli düzeltme ve değişimleri yapmak güçleşmekte veya uygulamaya konulması söz konusu denemelerin değerlendirilmesi çok sınırlı ve yetersiz olmaktadır; ama yine de uygulama kararı alınabilmektedir. Bu nedenlerle de «yenilik» çerçevesinde yapılan değişimlerde, çoğu zaman «şans» faktörü daha ağırlıklı hale gelmekte, hatta bazan «biricik» olumlu faktör olarak görülmektedir.

Ortaöğretimde büyüme ve gelişmeler (Ek I ve II) «fırsat ve olanak eşitliği» yönünden incelendiğinde, yine, gerçekten önemli bir yol alındığı görülür. Ancak, «olanak eşitliği» yönünden durum daha ayrıntılı biçimde incelendiğinde mevcut darboğazların, örneğin bölgesel ve okullar arası nitelik farklılıklarının, yeterince giderilemediği ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, ortaöğretime ilişkin plan hedefleri, Şûra kararları, araştırma sonuçlarının uygulamalara yansıtılması geç ve yetersiz olmakta veya bazan hiç dikkate alınmamaktadır.

Şüphesiz bu durum bu ve çalışmalar için harcanan emeğin boşa gitmesine neden olmakla kalmayıp araştırmacıların düş kırıklığına, araştırma ve deneme çalışmalarına olan güvenin de, belli bir oranda, sarılmasına neden olabilecek nitelikte görülmektedir.

Bu arada, üniversiteye hazırlık her tür ortaöğretim kurumunda ön plana alındığı için, ortaöğretim diğer işlevleri âdeta unutulmakta; ayrıca, aynı nedenle, ortaöğretim sistemine paralel, ancak sadece üniversite giriş sınavlarına dönük, özel dershaneler biçiminde, ikinci bir sistem oluşmuş bulunmaktadır.

Kamuoyunu önemli ölçüde etkileyen bu «informal» ortaöğretim sistemi, gittikçe «formal» özellikler de kazanmağa başlamakta, ortaöğretimin yanında, temel eğitimin birinci kademesiyle de paralellikler oluşturmakta, hatta yükseköğretim kurslarına da yer vermektedir.

Şüphesiz, konunun yine günlük politika ve gündelik kararlarla değil, kapsamlı bir biçimde ve bilimsel bir yaklaşımla incelenip gerekli düzenleme ve geliştirmelerin yapılması, yeni yeni oluşan bu ikinci ve paralel eğitim sistemi yönünden de izlenecek yol olmalıdır.

Örneğin, gerek basın-yayın organlarında ve gerekse kamuoyunun önemli ve etkin kesimlerinde son yıllarda en çok sözü edilen, tartışmalara konu olan «Anadolu liseleri» olgusu, bugüne kadar, etraflıca incelenip araştırılmamış; öğrencileri ilgili çağ nüfusunun küçük bir bölümünü oluşturduğu halde, zaman zaman tüm ortaöğretim politika ve sorunlarının merkezi haline getirildiği olmuştur.

Ortaöğretim düzeyinde ülkemizin ve toplumumuzun insangücü ihtiyaçlarıyla gerekli ilişki kurulamamış; okul açma; öğretmen, yönetici ve uzman yetiştirme ve personel politikaları yönünden geliştirilen politikalar, plan hedefleri saptanamamış veya saptanan politikalar gereğince izlenmemiştir. Ayrıca, bu düzeyde de dönüşlü eğitim, yaşam boyu eğitim ve benzeri çağdaş kavram ve uygulamalar sistemimize henüz girememiş, örgün ve yaygın, genel mesleki ve teknik eğitim arasındaki bütünlük ve tamamlayıcılık sağlanamamıştır. Bundan başka, öğretmen yetiştirme sistemimiz de henüz, üniversitelerimizde ve özellikle öğretmenlik formasyonu veren dersler yönünden,

hakettiği ve özlenen yerini alamamış, üniversitelerimizin bir tür «ikinci sınıf» etkinlik alanı ve alt sistemi sayılma özelliğinden kurtulamamıştır. Şüphesiz, bunda, öğretmenlik mesleğine olan talebin düşük olmasının da etkisi olabilir.

Bununla birlikte, ortaöğretimimizin, Atatürk'ün önderliğinde başlayan, eğitimimizin çağdaşlaşma sürecinde önemli bir yeri vardır. John Dewey'in raporları, Krammer, Khun, Tompkins, Rufi, Omar Buyse raporları; İslam ve Dünya Klasiklerinin Türkçeye kazandırılma çalışmaları; 1416 sayılı yasa ve uygulamaları; AVA, NERP, Yabancı Diller ve 100 Öğretmen Projeleri, DAYM ve benzeri kuruluş ve uygulamaları, ortaöğretimimizi önemli ölçüde etkilemiş ve bu alanda önemli gelişmelere neden olmuştur. Benzeri ve hatta daha bilinçli, bilimsel çalışmaların yeniden önem kazanması geçmiş yıllara göre daha gerekli görülmektedir. Çünkü bu alanda, sorunlar ve ihtiyaçlarla birlikte, bilimsel ve teknolojik bilgi ve araçlar da eskisinden farklıdır. Türkiye'nin eğitim alanındaki insangücü, bilimsel ve teknolojik birikimi de daha çok gelişmiştir. Bu nedenle, sorunların farklı ve bazan daha karmaşık ve güç olmasına karşılık, başarı şansımızın da daha yüksek olması beklenir.

F. SONUÇ VE ÖZET

Ortaöğretimimizde gözlenen genel eğilimler arasında sürekli büyüme, yenilikleri izleme ve çağdaşlaşma çabaları, kompartımanlaşmanın devamı, üniversiteye hazırlığın en önemli işlev halini alması, sürekli politikaların yokluğu olarak belirlemektedir. Yenilik çabaları ve denemeler de genellikle süreklilik göstermemekte, özellikle son yıllarda, ortaöğretimimizde, bilimsel araştırmalara sık raslanmamaktadır.

Eski yıllarda deneme ve bilimsel çalışmaların daha çok gözlendiği ortaöğretimimizde sorunlar ve ihtiyaçlar değişmiştir. Ancak, bu alandaki insan gücü, bilim ve teknoloji birikimi de daha yoğundur. Bu nedenle, ortaöğretimde yapılacak deneme ve bilimsel çalışmalarda da daha şanslı olmamızın beklenilmesi normal sayılabilir. Ancak, bu «bilimsel yaklaşım» ve «araştırma» ya gerçekten inanmakla başlayabilecek bir süreç olduğu için, bilim adamlarının yanında politikacıları, uygulayıcı ve yöneticilerle kamuoyunu da yakından ilgilendirir.

EK : 1

1970 - 1971 Öğretim Yılında Ortaöğretimimiz(1)

	Okul	Öğrenci	Öğretmen	Mezun
Resmi Liseler	394	227470	5673	40187
Yabancı Dille öğrenim yapan Liseler	8	2077	125	331
Özel Liseler	95	18217	2310	4691
Toplam	497	247764	3108	45209
Akşam Liseleri	21	5978	29	469

1970 - 1971 ve 1974 - 1975 Öğretim Yılında
Ortaöğretimde Öğrenci Dağılımı (2)
(%)

Yıllar	Toplam öğrenci	Lise	Teknik	Meslek
1970 - 1971	388 - 692	63.7	13.0	23.3
1974 - 1975	548 - 957	57.7	15.1	27.3

- (1) Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı. **Eğitim İstatistikleri**, 1983 - 1984, s. 15
- (2) PAKD, Milli Eğitim B. **Eğitimimizin Bugünkü Durumu, Sorunları ve Tedbirleri**. Ankara : PAKD. Nisan 1975. s. 12

EK : 2

1983 - 1984 Öğretim Yılında Ortaöğretimimiz

Genel (Akademik) Liseler (3)

Okul	Öğrenci (Toplam)	Öğretmen	Mezun	Başarı Oranı (%)	
2496	827967	81943	177.752	74.6	
Genel Lise					
1059	466079	43029	98846	71.4	
Anadolu Lisesi					
50	7999	1144	1831	94.9	
Akşam Lisesi					
40	1528	223	1518	93.7	
Fen Lisesi					
3	573	70	94	100.0	
Öğrt. Lisesi					
30	7702	962	2296	85.9	
Toplam	1235	327740	34750	68460	77.4

Ek : 2'nin devamı

(Erkek) Teknik Öğretim Liseleri

Okul	Öğrenci (Toplam)	Öğretmen	Mezun	Başarı Oranı (%)	
End. Mes. L.					
312	133183	10284	24440	78.9	
Teknik L.					
71	8283	81	1696	84.8	
Anadolu Teknik L.					
4	96	4	—	—	
Toplam	387	141562	10369	26136	79.9

(Kız) Teknik Öğretim Liseleri

Kız Mesl. L.				
255	31744	8067	9477	85.5
Teknik Lise (Kız)				
2	128	87	21	95.5
Anadolu Meslek L.				
1	81	—	—	—
Toplam 258	31953	8154	9498	85.5

EK : 2'nin devamı

Ticaret ve Turizm Liseleri

Okul	Öğrenci (Toplam)	Öğretmen	Mezun	Başarı Oranı (%)
Ticaret L.				
188	78162	5413	19578	69.0
A. Ticaret L.				
34	1157	9	1764	87.3
Sekreterlik M. L.				
4	499	38	62	73.5
Otel ve Tur. M. L.				
9	1844	193	397	83.1
Anadolu Tic. L.				
3	133	3	—	—
Toplam 238	81795	5656	21801	69.8

İmam Hatip Liseleri

İmam Hatip L.				
351	10559	42318	10998	78.8
Sağlık M. L.				
1	112	12	27	98.3

EK : 2'nin devamı

Okul	Özel Liseler		Mezun	Başarı Oranı (%)
	Öğrenci (Toplam)	Öğretmen		
Özel Liseler				
Özel Türk L. 50	11517	1169	3429	88.1
Özel Azınlık L. 13	614	58	141	85.4
Özel Yabancı L. 16	4215	538	1137	92.0
Toplam 79	16346	1765	4707	88.9

(3)

EK : 3

1983 - 1984 Öğretim Yılında Ortaöğretimimiz
Eğitim Kademelerinde Geçiş Oranları (4)x

		Geçiş Oranı	Öğrenci Sayısı	
1972/73	İlkokula yeni kayıt	1000	100	983.694
1976/77	İlkokuldan mezun	986	98.6	970.222
1977/78	Ortaokula yeni kayıt	461	46.7	453.947
1979/80	Ortaokuldan mezun	350	75.9	344.329
1980/81	Liseye yeni kayıt	297	84.9	292.432
1981/82	Liseden mezun	192	64.2	187.833
1983/84	Üniversiteye yeni kayıt (58 + 49) (yeni (eski mezun) mezun)	107	30.8 29.4	57.890 105.158

(3) M.E.G. ve Spor B. a.g.e. s. 15

(x) Eski mezunlar dahil

(4) M.E.G. ve Spor B. a.g.e. s. 5

KAYNAKÇA

- (1) Alkan, Cevat. **Çağdaş Türk Eğitiminde Öğrenci Özlük Hizmetleri ve Rehberlik Sorunu.** Ankara : M.E.B. Etüt ve Programlama Dairesi. No : 40. 1970
- (2) Avrupa Konseyi. **The Educational Needs of the 16-19 Age Group. Country Reports.** Strasbourg, 1973
- (3) Milli Eğitim Bakanlığı. **1972-1973 Öğretim Yılında Orta Öğretim.** Hizmete Özel. 1973
- (4) —————. **Cumhuriyetin 50. Yılında Milli Eğitimimiz.** İstanbul : Milli Eğitim Basımevi. 1973
- (5) —————. **Orta Öğretim Komitesi Raporu.** Ankara : Milli Eğitim Basımevi. 1961
- (6) —————. **Eğitim Reformu.** Ankara : Milli Eğitim Basımevi. 1971
- (7) Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı. **1983-1984 Eğitim ve Öğretim Yılı Eğitim İstatistikleri.** Hizmete Özel. Ankara, 1984
- (8) PAKD. **Eğitimimizin Bugünkü Durumu, Sorunlar ve Tedbirler.** Ankara, Nisan 1975
- (9) Tompkins, Ellsworth. **Türkiye Cumhuriyeti Orta Dereceli Okullar - Organizasyon, İdare ve Teftiş.** Ankara : Maarif Basımevi, 1956

GENEL TARTIŞMA

BAŞKAN — (Doç. Dr. Özcan DEMİREL) Sayın konuşmacıya çok teşekkür ederiz, aynı zamanda dakikliği nedeniyle de kendilerine çok teşekkür etmek isterim. Şimdi sayın konuşmacı genel eğilimler ve yenilikleri, çağdaş gelişmelere uyum çalışmaları, uluslararası kuruluşlarla beraber yürütülen deneme çalışmaları, kompartımanlaşma ve politikanın yokluğu ve politikanın çokluğu konularını ana çizgileriyle ve örneklerle kapsamlı bir şekilde sunmuş oldu. Bu konuda katkıdan çok, zamanımızın kısıtlı olması nedeniyle, kısa ve öz soru sormak isteyenler varsa, onlara söz vermek istiyorum.

Sayın Oğuzkan, Sayın Akçakayalıoğlu, Sayın Göğüş, Sayın Güleken, Sayın Torun, Sayın Ortaç ve Sayın Karasar söz istediler.

Buyurun Sayın Ferhan Oğuzkan.

Dr. A. FERHAN OĞUZKAN — Sayın başkan, değerli arkadaşlarım! Ortaöğretim alanındaki eğilimleri gözden geçirirken, üzerinde durulması gereken eğilimler arasında en önemlisi, benim kanıma göre, programlardaki değişmeler konusudur. Milli Eğitim Bakanlığında Talim ve Terbiye Kurulunda bulunduğum sıralarda ise, zamanımızın çoğunu yapısal değişikliklerle ilgili sorunları çözmeye ayırdığımızı biliyorum. İş başına gelen yeni iktidarlar, karşılaşılan sorunların çözümü için daima eğitimimizin genel yapısı ile ilgili ve öğretim basamaklarını veya okul türlerini değiştireci nitelikte çalışmalara öncelik tanımışlardır. Halbuki eğitim durumu bakımından bizden oldukça ileride olan ülkelerde eğitim sisteminin genel yapısıyla bu kadar oynandığına tanık olmuyoruz. Söz gelişi,

Amerika Birleşik Devletlerinde yarım yüzyıla yakın bir zamandan beri bu konuda, bu doğrultuda bir çaba harcanmadığını görüyoruz. Eğitim denemeleri bakımından bir laboratuvar kabul edilen bu ülkede, sistemin genel yapısına yönelik çalışmaların pek önemli sayıda olmadığını da söyleyebiliriz.

Bizde ise öğretim süresinin uzatılması, kısaltılması veya öğretim basamaklarının yeniden belirlenmesi gibi çalışmalar, hem merkez örgütünü uğraştırmakta, hem de eğitim düzenimizde bir süreklilik sağlanmasını güçleştirmektedir. Programlar üzerinde ise gereği gibi durulmamakta veya bu konuda yapılan sürekli değişiklikler de savunulması güç gerekçelere dayanmaktadır. Programlar, eğitimin özünü ve kalitesini doğrudan doğruya ilgilendiren araçlardır. Yetişmekte olan çocuklara ve gençlere biçim veren programlardır. Bu nedenle programlar konusunda beliren eğilimlerden ve hatta uygulama evresine bile geçilmiş olan girişimlerden söz etmek şarttır.

Programlarla ilgili sorunlardan biri, belki de en önemlisi, ortaöğretimde ders sayısının çok oluşudur. Bilgi, beceri, teknik gibi adlarla andığımız bir öğretim içeriğini kazandırma amacı güden derslerin sayıca çokluğu bundan 10 yıl önce bizlerin dikkatini çekmişti. Sekizinci ve Dokuzuncu Milli Eğitim Şûralarında alınan kararlardan bence eğitimimiz için en olumlulardan biri, bir ders yılı içinde veya bir yarı-yılda okutulan derslerin tür bakımından mümkün olduğunca aza indirilmesiydi. Bu görüş, Sekizinci Milli Eğitim Şûrasında ilke olarak benimsenmiş, Dokuzuncu Milli Eğitim Şûrasında da önerilen programlar ile uygulamaya geçilmişti.

Bugün, ders dağıtım çizelgelerini incelediğimizde ortaöğretimde öğrencilerin bir yılda aldıkları ders sayısının haftada tür olarak 12-13'ü bulunduğunu görüyoruz. Mesleki ve teknikokullarda bu sayı daha da artmaktadır. Halbuki evrensel bir eğilim olarak dünyada gözlenen şudur : Derslerin sayısında azaltmaya gidilmesi, verilen bilgi ve becerilerin işlevselliğinin artırılması, en önemli konuların sınıf veya okulda, diğerlerinin sınıf veya okul dışı etkinliklerde - örneğin eğitici kol çalışmalarında - ele alınması veya bireysel çabalara bırakılması.

Bugünlerde okul programlarına yeni bir dersin, evliliğe hazırlayıcı bir dersin de konulacağını gazetelerden öğrenmiş bulunuyoruz. İlkokuldan başlayarak öğrencilere evlilikle ilgili bilgi, beceri ve davranışlar kazandırılacakmış! Yani, 4 ve 5. sınıfta okuyan çocuklar da bu konuda bir öğretime tabi tutulacaklar. Bu yaştaki çocuklar için hazırlanacak öğretim programının içeriğini ve başvurulacak yöntemleri doğrusu çok merak ediyorum.

Öte yandan, tarih kültürü kazandıran, toplumsal ve manevi değerlerin üzerinde çocukları ve gençleri düşünmeye yönelten derslerin de parçalara ayrılarak değişik öğretmenlerce, değişik kitaplardan, ayrı ayrı dersler çerçevesi içinde okutulmasına geçildiğini görmekteyiz. İlgili eğitimcilerin ve yetkili Bakanlık mensuplarının bundan on yıl önce kararlaştırmış oldukları, çağdaş pedagoji ilkelerine uygunluğu herkesçe kabul edilmiş olan düşünce ve uygulamalardan geriye doğru bir dönüşün, eğilimlerden söz ederken kesinlikle değerlendirilmesi gerektiğine inanmaktayım. Bu konuda sayın konuşmacının düşüncelerini öğrenmek mutluluk verecektir bana.

Çok teşekkürler. (Alkışlar)

BAŞKAN — Efendim, biz de çok teşekkür ederiz.

Sayın Akçakayalıoğlu, buyurun efendim.

CIHAT AKÇAKAYALIOĞLU — Yüksek varlıklarınızı saygıyla selamlarım. Özellikle aksaçlı başımı, şu genç yavrularımızı selamlamak için eğerim. Ben birkaç gözlemime değinerek sorumu soracağım.

Erzurum Lisesinde öğretemdim, bir öğretmenler toplantısı yapıldı, sorunlar tartışılıyor, suçlu kimmiş? Öğrenci ve veliler. Söz istedim, acaba yöntemimizde, programımızda, planımızda kusur yok mu? Öğretmen olarak bizim hatalarımız yok mu? Kusura bakmayın, bizde de hata var, ortaöğretimin başarılı olmayışında bizlerin de kusurlarımız var, dedim. Bütün öğretmenlerimizi saygıyla anarım, hepsi yeteneklidir, ancak, öğretmenin baş görevi önce kendisini, sonra dersini sevdirmektir. Öğretmen, kendisini yıldırıcı ve korkutucu bir sistemle benimseteceğini ve dersini öğreteceğini zannediyorsa çok yanlış demektir.

Ben Ankara Koleji'nde öğretmen ve yönetici idim, 1960'dan sonra... Bir gün bir veli geldi, oğlum şudur, açtım defterimi, iyi bir öğrenci, notları iyidir efendim dedim. Yanlışlık olmasın, ben buraya gelinceye kadar herkes yaka silkti ve 2'den yukarı not vermemişler, dedi. Mesele bu, çocuk çok zeki, ateş gibi bir öğrenci, ben onun dersanede pek çok yaramazlıklarını gördüm, ama anlamaya çalıştım. Evimde çocuğümünkine tahammül edemiyorum, ama ben orada öğretmen olarak görevliydim, tahammül ettim. Ufak-tefek taşkınlıklarını, zekâdan ileri gelen taşkınlıklarını ders için esas almadım, özellikle bilgi ve kavrayışını değerlendirdim. Çocuğunuz çok zeki, güzel yetiştirilirse

size ve ülkeye yararlı, aksi takdirde zararlı olur dedim. O öğrenci ODTÜ'den Yüksek İnşaat Mühendisi olarak çıktı. O halde kusur kimindir? Öğreticinin. Öğretmenlik, Allah vergisidir, bilgi onun üstünde geliştirilir. Şu halde bütün öğretim dallarında birinci sorun, iyi öğretmen olmak ve yetiştirmektir. Eğitim plan, program ve yöntemlerimiz, ortaöğretimde uygun mudur değil midir, bu başlı başına bir meseledir.

Sayın öğretim üyelerimizi saygı ve minnetle selamladıktan sonra, kendilerinin fikirlerine haddim olmayarak katılıyorum. Sayın dostlar, özellikle hocalarımız değindiler, politik kadrolar değıştikçe program, plan ve sistem değışiyor. Anayasamız ve dilimizden düşürmediğimiz Atatürkçülüğümüz var. Atatürkçülüğü, asgari müşterek olarak alırsak, hangi iktidar gelirse gelsin, felsefi görüşü iktidarların ne olursa olsun, Atatürk'ün getirdiği fikir, yöntem ve felsefeye bağlı kalırsak, asgari müşterek bunu kabul edersek, hiçbir zaman dalgalanmalar ve buna benzer şeyler olmaz. Fakat asgari müşterek olarak bunu kabul etmedikçe, Türkiye'de iktidarlar değıştikçe yöntemler, kuruluşlar, planlar, programlar değışir, biz de Atlas Okyanusu gibi dalgalanır dururuz. O halde asgari müşterekin Atatürkçülük olduğunu, Anayasanın emrine de bağlı kalarak kabul etmek gerekir.

Atatürk, Türk eğitiminin felsefesi, yöntemi ne olmalıdır bunu saptamıştır. Bu kesinlikle çağdaştır. Niçin ondan sapıyoruz? Niçin asgari müşterek olarak onu kabul etmiyoruz? Atatürkçülük ve onun esası olan bilim ve bilgin, eğitimin ayrılmaz parçası olarak yaşamalıdır.

Bir nokta daha arz edeceğim. Tevhidi Tedrisat, yani Eğitim ve Öğretimin Birleştirilmesi konusu var-

dır. Yasanın getirdiği ilkeler ve amaçlardan ayrılmamak, Atatürk İnkılabının esaslarından biridir. Onlara uyulmaması pek çok sorun ve hata yaratmaktadır.

Önemli bir hususu vurgulamak isterim. Din ve Ahlak derslerini, ancak yükseköğrenim, özellikle felsefe öğrenimi görmüş öğretmenler verebilir.

Yeterli öğretmenleri, toprağımızda altın ve petrol arar gibi arayalım, bulalım, kıskançlığı, tarafgirliği bir tarafa bırakarak onları yetiştirelim, Türk Çocuğunun yetişmesi için bunları göreve çağıralım ve onların görev yapmasını sağlayalım, Atatürkçü olalım. Asgari müşterek Atatürkçülük olsun. Bütün bu sunuşlarımı değerli öğretim üyeleri nasıl karşılıyorlar, yanıtlarını rica ediyorum.

Hepinizi saygı ve sevgiyle selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederiz efendim. Sayın Beşir Göğüş, buyurun.

BEŞİR GÖĞÜŞ — Sayın dinleyiciler, Sayın konuşmacı bize ortaöğretimimizde yapılması istenen yeniliklerden söz ettiler; «Fakat sathi idi, neticesiz kaldı ve geçici oldu» dediler. Gerçekten ortaöğretimde yapılmak istenen yeniliklerin, atılımların hiçbirisi sonuç vermemiştir. Sayın konuşmacı Turhan Oğuzkan'ın dedikleri gibi, bu kurumlar eğitimde «gericiliğin bayrağı» olarak kalmıştır. Beri yanda, bu öğretim kademesinde bazı modalar da alıp yürümektedir. Mesela Anadolu liseleri... Bu okullar açılıyor, açılıyor... Birkaçının öğretmenleriyle konuşmak fırsatını buldum: «Okulumuzda İngilizce ile fen dersleri okutacak öğretmen yok» diyorlar. Bu durumda yabancı dille öğretim yapacak liseler açmanın faydası ne?... Bu liselerden yetişenlerin İngilizceyi yeterince öğrenmediklerini de görüyoruz.

Bugün gençlerimizde kimi istekler belirlemektedir: fen öğrenimi yapmak, fen alanında yetişip ilerlemek... Uluslararası ilgililerin artması, fen alanında ilerlemeler, iktisadi ortam... bu istekleri beslemektedir. Mühendislik, doktorluk ve benzeri meslekler çok büyük kazanç ve bütün dünyada iş bulma olanağı sağlıyor. Bunun yanında yabancı dil öğrenmek isteği ve zorunluluğu da var. Biz, devlet olarak bu isteklere karşılık vermek görevindeyiz, olanaklar hazırlamalıyız. Bunu yalnız Anadolu liseleri açarak yapabilir miyiz? Bu ihtiyaçlar ve istekler, klasik lise içinde yapılan öğretimle verilebilir kanısındayım. Nitekim klasik lise içinde fen kolu açarak, fen öğrenimi yapmalarına olanak vermişiz gençlerimizin; fakat yabancı dil sorununa gelince ayrı bir okul açmak yolunu düşünmüştük. Bence buna gerek yok. Önce bina, yönetim ve öğretim kadrosu olarak ayrı masraflar yapmak zorunda kalıyoruz. Sonra alınacak öğrencilerin bir sınavdan geçilmesi gibi yetersiz bir seçim yolu uyguluyoruz. Oysa mevcut liseler içinde fen kolu, edebiyat kolu gibi yabancı dil kolu da açılabilir. Bu kol, yabancı dille öğretim yapabilecek öğretmen kadrosuyla takviye edilir; dil laboratuvarı ve kitaplığı gibi kuruluşlarla donatılır. Bu kola, öğrencinin isteği yanında, öğretmenlerinin gözlemleri sonunda varılmış «yapabilir» kanısıyla öğrenci seçilir. Böylece yabancı dil eğitimi birçok liselerde verilebilir, bazı liselere özgü imtiyazlı bir eğitim olmaktan da çıkar.

Sayın konuşmacıdan soruyorum: Klasik liseleri bir çeşit çok gayeli okullar haline getirme girişimleri yapıldı mı şimdiye dek? Ama dar çerçevede, meslek eğitimi vermeyen çok gayeli okullar... Böyle bir girişim yapılırsa faydalı olur mu? Çünkü Anadolu liselerini her yerde açamıyoruz. Fakat her lisede yabancı

dil öğretimi yapma yeteneği ve isteği taşıyan gençlerimiz vardır, bunların isteklerini karşılamak görevimiz değil mi?...

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Biz de çok teşekkür ederiz.

Buyurun Sayın Reşat Güleken.

EMEKLİ TÜMGENERAL M. REŞAT GÜLEKEN — Sayın Başkan, değerli konuklar; Kemal Güçlüol Hocamız kaliteli insan yetiştirme konusuna değindiler, benim katkım ve sorularım bu konuda olacaktır. Gerçekten seferde olsun, barışta olsun, tüm sorunların çözümü kaliteli insan mevcudiyetine bağlıdır. Örneğin Birinci Cihan Harbi sonucunda olanaksızlıklara karşın Türk Ulusu, Yüce Atatürk'ün yönetiminde büyük bir mucize yaratmıştır. Dar bir kadro ve çok kıstıtlı olanaklarla Kurtuluş Savaşını zaferle sonuçlandırmıştır. İkinci Cihan Harbinde taş taş üstünde kalmayacak şekilde harabeye dönüşen Avrupa ülkeleri, kısa zamanda bu durumdan sıyrılabilmişler ve gayrisafi milli hasıla ile birlikte gelir dağılımını da en yüksek düzeye erişirmişlerdir. Biz bu savaşa katılmadığımız halde, maalesef gayrisafi milli hasıla yönünden olsun, gelir dağılımı yönünden olsun, bugün Avrupa ülkeleri içerisinde hemen hemen en geri durumda bulunmaktayız. Kaliteli insan yetiştirmenin baş mimarı durumunda olan öğretmen, geçim sıkıntısı içerisinde kıvranırken kaliteli personelin öğretmenlik mesleğini seçmesi mümkün müdür? Atatürk bize hedefi göstermiştir; çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkmak, fikri hür, irfanı hür, insan yetiştirmek, Eğitim şuraları bu amacı gerçekleştirecek karar ve yöntemler kabul etmek yerine, Bakanlığın eğilimi

yönünde kararlara varırsa, Kaliteli insan yetiştirme olanağı yaratılamaz. Laik devlet, laik eğitim ilkesi zedelenir, masum vatandaşın dini duyguları sömürülürse, amaca erişmek daha da güçleşir. Siyasal iktidarların değişmesi durumunda, kilit noktalara kaliteli personel yerine, kalitesiz partizanlar atanırsa, sonuç düş kırıklığı olur. Bu durum karşısında kaliteli insan yetiştirmek olanağına ne dereceye kadar sahip olacağız? Bu hususta Sayın Hocamızın fikirlerini öğrenmek arzusundayım. Teşekkür ederim.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Biz de teşekkür ederiz.

Buyurun Sayın Fulya Torun.

FULYA TORUN — Şimdiye kadar eğitimimizin birçok sorunlarına değinildi; program sorunu, öğretmen yetiştirme sorunu ve politika sorunları. Ben bunlarla bağlantılı olan ancak özel bir soru sormak istiyorum. Daha önce Sayın Konuşmacı, üstün yetenekli çocukların eğitimiyle ilgili özel sınıflar bulunduğunu belirttiler. Bu sınıfların kaldırılma gerekçesini öğrenmek istiyorum. Gerekçe, bu sınıfların geçerliliğinin yitirilmesi ise niçini diğer özürü çocuklar için bulunan özel sınıflar şu anda kaldırılmıyor?

Diğer bir konu da fen liselerinin bilim adamı yetiştirme amacında olduğudur. Ben şu kanıdayım, üstün yetenekli çocukların okulöncesi eğitimden başlayarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda eğitim verilmesiyle ancak bilimadamı yetiştirmenin mümkün olacağı görüşünü savunuyorum.

Daha önce, özel eğitim çalışmaları sırasında bana bu konuda birçok aile başvurdu, bir tane örnek ver-

mek istiyorum. 3 yaşında bir çocuk, yaklaşık yaşının 4 yaş üzerinde bir gelişim özelliklerine sahipti, aile bize bu çocuğa rehberlik yapmamızı istedi, ancak bu konuda uygun bir program bulamadığım için maalesef aileye yardımcı olamadım; çünkü hepimizin bildiği gibi bu tür çocuklar, sınıflarda normal eğitime uyum sağlayamadıkları için yaramaz, haylaz olarak gözükmekte ve yetenekleri gereği gibi değerlendirilememektedir. Sayın konuşmacıdan bu soruna ne gibi bir çözüm önerebilir, bunu rica ediyorum, teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederiz.

Sayın Prof. Dr. Niyazi Karasar, buyurun.

PROF. DR. NİYAZİ KARASAR — Teşekkür ederim Sayın Başkan. Ben Sayın Konuşmacının zevkle dinlediğim konuşmasında bir noktaya, bir soru yöneltmek istiyorum. Çeşitli problemlerin bir nedeni de yerli eğitimcilere gereken yerin, önemin verilmeyişi» şeklinde sanıyorum bir ibare geçti. Bunu lütfedip de biraz açıklayabilirler mi?

Bunu arz etmek istiyordum, teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz.

Buyurun Sayın Ortaç.

SELAHATTİN ORTAÇ — Sayın Başkan, sayın meslektaşlar, hep genel öğretimden bahsedilir oldu. Eğilimlerin, bilhassa toplumun da zorlayıcı gücü karşısında, artık endüstri meslek liselerine doğru kaydığı görülmektedir. Sayın Güçlüol'dan şunu öğrenmek istiyorum :

Acaba, okul sanayi işbirliği, buna OSANOR da deniyor, mesleki ortaöğretime ne getirecektir?

İkincisi, bugün Milli Eğitim Bakanlığı, Çıraklık ve Yaygın Eğitim diye yeni bir Genel Müdürlük oluşturmaktadır. Bu çıraklık eğitimi ve yaygın eğitimle OSANOR eğitimi arasında bir irtibat kurabilirler mi? Teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN — Biz de teşekkür ediyoruz.

Soruları cevaplandırmak üzere konuşmacıya söz vermek istiyorum, buyurun efendim.

DOÇ. DR. KEMAL GÜÇLÜOL — Sayın Ferhan Oğuzkan hocamıza teşekkür ederim. Benim kompartmanlaşma içinde aldığım bir konu idi, program konusu. Gerçekten bizde hâlâ ihtiyaç duyulan veya ihtiyaç olduğu varsayılan her konuda okul açma eğilimi devam etmektedir. Disiplinler arası yaklaşım Avrupa Konseyi'nin 1960'larda üzerinde durduğu, bu alandaki literatürde de rastladığımız, uygulamalarını gördüğümüz bir konu. Bizde okullarda Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi derslerindeki birleştirme, kısaca belirtirsek genellikle tarih-coğrafya ve ilgili derslerin arka arkaya konularının eklenmesi biçiminde anlaşılmış, yine öğretmen ve program pek hazmedilmeden yürütülmüş; bunun belki biraz gelişmiş örneği, son entegre fen programlarında bazı fenci arkadaşlarımızın belirttiğine göre, bir oranda devam etmiştir. Ayrıca, tarih-coğrafya mezunlarını da düşünürsek üniversite mezunlarından, onların da büyük çapta Sosyal Bilgiler dersini disiplinler arası yaklaşımına göre okuttuklarını da eklersek mevcut sorunun ne olduğu daha kolay anlaşılabilir.

Sayın Akçakayalıoğlu hocamıza, saygıdeğer akşaçlı hocamıza, yarı akşaçlı konuşmacının cevabı, açıklamalarınız için teşekkür ederim demek olabilir;

ancak ekleyeceğim bir husus var ki, bki yeri veya değil; ama önemine inanıyoruz, şu veya bu okul, şu veya bu kurum mezunları ya da orada eğitim görenler gibi ayırımları yaparken dikkatli olmak zorundayız. Bize göre eğitim uygulamaları ve eğitim kurumları arasında, Türkiyemizde bir köprü noksanlığı vardır. Bu nedenle, falanca eğitim kurumu şöyledir derken, kişisel görüşlerimiz doğru veya yanlış olabilir, am varolması gereken bu köprüyü dikkate almamız, gerçekten çok yönlü yararlar sağlayıcı nitelikte görünüyor bize.

Sayın Beşir Göğüş Hocamızın sonuçsuz yenilikler diye belirttiği, Anadolu Liselerini örnek diye verdiği, bize yönelttiği soru, aslında şu noktalara da dayalı. Bir defa yabancı dil öğretmekle yabancı dille öğretim yapmak ya da bazı dersleri yabancı dilde okutmak değişik kavram ve uygulamalardır. Bunu dilci arkadaşlar ve eğitim sosyolojisindeki incelemeler açıkça ortaya koyuyor.

Geçen yıl 4-5 Anadolu Lisesi dışında tüm Anadolu Liselerini kapsayan, ODTÜ Eğitim Fakültesinin yaptığı bir çalışma bize gösteriyor ki, sadece öğretmen yokluğu değil, Anadolu Liseleri varlığını hissettiğimiz ya da öğrendiğimiz, hedeflerine dönük olan, örneğin İngilizce öğretmek fonksiyonundan da önemli ölçüde yoksundur. Bu bakımdan, bu kurumların üzerinde eğilinmesi ve sorunları üzerinde durulmasının gerekli olduğuna inanıyoruz; ancak o çalışmanın sonuçlarını burada belirtme durumunda hissetmiyorum kendimi.

Çok gayeli liseler söz konusu olunca, bu konuda Türkiye'de oldukça eski çalışmalar var. Örneğin biz Eğitim Enstitüsünde okurken hocalarımız Mustafa

Kemal Paşa'da uygulanan, 1955 yılında devam eden, çok gayeli ortaokula götürüp bize gerekli bilgileri vermeye, uygulamayı göstermeye çalışmışlardı. Bu başladığı ve nedenlerini bilmediğimiz biçimde ortadan kaldırıldığını gördüğümüz bir örnek olarak karşımıza çıkıyor. Bunun dışında kalkınma plânlarımız ve buna dayalı olarak 11 inci Şura çalışmalarında sistem grubunun geliştirdiği çok gayeli liseler diye belirteceğimiz bir tür ortaöğretim kurumu oluşturulması öngörülmüş bulunmaktadır. Daha çok yönetimi ilişkin olmakla beraber, aynı doğrultuda Tomkins raporu gibi çalışmalar da dikkatimizi çekmekte, ama sayın soru sahibinin de belirttiği gibi bu uygulamalar bazen başlanıp bir yerde bitmiş bazen hiç başlamamış nitelikte görülmektedir.

Sayın Reşat Bey'in kaliteli insan yetiştirilmesi konusundaki sorusuna gelince: Bizim cevabımız, elbette sahip olacağız biçimindedir; çünkü biz herşeye rağmen ümidimizi ve çalışma azmimizi kaybetmemenin gerekliliğine inanıyoruz.

Sayın Fulya Hanım, üstün yetenekli çocukların eğitimi, bize ihtiyarlamadan önceki dönemi de hatırlatıyor meslek yaşamımızda. 1967 yılında bu amaçla açılmış bir ilkokulumuz vardı. Sonra bu ilkokula dayalı bir ortaokul açmak istenildi. Sonuçlanmadı.

Bu tür denemeler neden sonradan unutulur, kurumlar neden kalkar, neden kalkmaz konularında Milli Eğitimimizde belirgin olmayan zamanlarda, söz ve yetki sahibi kişilerin pek araştırma ve deneme sonuçlarına dayanmayan görüşleri hakim olduğu için cevabı da pek belirgin olamayacak bir soru niteliği taşıyor.

Çözüm konusuna gelince: Herhalde çözümü daha basit bir biçimde ifade etmekte yarar var. Başlamakla yetinmemek gerekiyor, sorunumuz, bize göre böyle belirlenebilir. Bu, sadece özel yetenekli çocuklar konusunda değil, belirtmeye çalıştığımız ve belirtmediğimiz konularda bu tür bir sorun olarak karşımıza çıkıyor.

Sayın Prof. Dr. Karasar'ın yerli eğitimcilere gereken önemin verilmeyişi sorusunda, çalı dibi örneği gözüktüyor. Bununla birlikte bazı örneklerle bunu belirtmek mümkün. Ancak bir tek OECD örneği hemen aklıma geldi, daha önce belki arkadaşlara anlatmıştık, kabahat Niyazi Bey'indir. OECD ile sistem geliştirme ve benzeri ortak çalışmalar yapılırken, reform dönemi diye adlandırdıkları 1971-72 yıllarında OECD uzmanlarıyla bir ortak toplantı yapıldı. Bu toplantıda yerli uzmanlar olarak bizi görevlendirmişlerdi. Daha önceleri, tartışmalar arasında, örneğin 8 yıllık eğitim konusunda, yetkililere bu işin 2 yılda halledilemeyeceğini anlatmaya çalışıyor, hiç kimseye diletmiyorduk. Toplantının düzenlenmesinde bana da görev vermişlerdi. Bir akşam Bulvar Palas'da OECD uzmanlarıyla toplandık, bir ikisi çok tecrübeli uzmanlardı. Bana «Siz, yerli uzmanlar olarak söyleyemediğiniz şeyler vardır, bize lütfen aktarın, biz söyleyelim» dediler. Gerçekten ben aklıma gelenleri o gençlik heyecanıyla, bizim önceden tartışmalar sırasında, söylediklerimizi açıkladım. Doğru yanlış, noksan neyse. Ertesi gün misafirlerin tercümanlığını yaptık, konuşmaları herkes not etti ve aynı önerileri sonradan bize tercüme ettirdiler, böylece bizim görüş ve önerilerimiz onların görüşü olarak ortaya çıktı. Kabul gördü.

Sayın Selahattin Ortaç Hocamızın OSANOR konusundaki sorusunun cevabını «herhalde yeterli olmadığı» biçiminde, bu alanda uzman olan arkadaşlar belirttiler ya da daha sürekli olması yolunda birleşiyorlar. Çıraklık, yaygın eğitim ve benzeri uygulamaların elbette OSANOR gibi projeler ya da çalışmalarla bütünleştirilmesi bir bakıma örgün ve yaygın eğitim arasında olduğu kadar, bu tür çalışmaların ve projelerin birbiri arasındaki gerekli bağı kurma yönünden önem taşıyor.

Öğretmen yetiştirme konusunda kişisel görüşüm nedir, diye soruluyorsa, bu nokta da pek parlak gözüküyor; ama inşallah daha iyiye gider diye düşünüyorum.

Saygılar sunuyorum (Alkışlar).

BAŞKAN — Biz de teşekkür ederiz Sayın Güçlüol.

Şimdi, öğle yemeği için bir saat ara veriyoruz. Hepinize iyi günler dilerim.

BİLDİRİ : III

Vatandaşlık Eğitimi ve Ortaöğretimimiz

Prof. Dr. Cahit TANYOL
İ.Ü. Edebiyat Fakültesi
Emekli Öğretim Üyesi

Oturum Başkanı : Doç. Dr. Barlas TOLAN

VATANDAŞLIK EĞİTİMİ VE ORTAÖĞRETİMİMİZ

Vatandaşlık eğitimi denince bundan ne anlamak gerek? Bu kavram, çeşitli kültür ve uygarlıklarda, ayrı ayrı anlamlara gelir. Gerek içerik ve gerekse amaç bakımından değişik nitelikler gösterir.

Önce «vatandaş» kavramı açısından yerimizi belirlememiz ve bu kavramla olan sosyal ve tarihsel ilişkimize dikkat etmemiz gerekir.

«Vatan» sözcüğü, Fransızca «la patrie» sözcüğünün karşılığı olarak, Namık Kemal tarafından dilimizde yer almıştır. O da Batıya dönüş, Batı kültür ve uygarlığı ile ilişki sonucu, hürriyet gibi politik kavramlar arasında söz sahibi olmuştur.

Vatandaş ya da bugünkü deyimiyle «yurttaş» kavramı da, 1789 Fransız Devriminin kutsallaştırdığı sözcüklerden biridir. Özgürlük, eşitlik, adalet ve kardeşlik gibi devrimin idealize ettiği kavramlar, vatandaş kavramının içeriğini oluşturur ve tüm sosyal sınıflar bu kavramın potasında eritilmek istenir. Sınıflar arasındaki çelişkiler, bu kavramda kamufle edilmek amacını güder. Sosyal sınıflar arasındaki çelişkiler bakımından, 1789 Fransız Devrimi, yamalı bir bohçayı andırır. Bu yamalı bohça özgürlük, adalet ve kardeşlik kavramları ile sınıflar arasındaki çelişkiyi

silmek ister ve bunun laik bir eğitimde gerçekleşeceği inancı, 19. yüzyılın bütün aydınlarında ortak bir ülkü görünümündedir. Öğretim ve eğitimde laiklik, aydınlar tarafından Devrimin büyük kazancı olarak savunulur. Böylece, okullarda egemen olan kilise otoritesinin ve onun saptamış olduğu dinsel eğitimin yerine, Devrimin ana sloganlarını yerleştirmek, vatandaşlık eğitiminin temel ögesi haline gelir.

Bu laik eğitimin odak noktasında, «özgürlük» kavramı bulunuyordu. Sosyal sınıflar, bu kavramda bütünleşiyordu. Fakat ekonomik, politik ve sosyal alanda alabildiğine bir özgürlük, ekonomik alanda liberalizme, kültürel alanda romantizme bütün kapıları açık tutuyordu.

Ekonomik alandaki liberalizm, politik alanda, sömürgeciliği ve emperyalizmi, devletin ana amaçları haline getirdiği gibi, kültürel alandaki romantizm akımı da bilimde, felsefe ve sanatta sınırsız bir bireyciliği körüklüyordu. Bunun sonucu, karamsar bir edebiyat doğuyor ve birey, alabildiğine bir özgürlük sarhoşluğu içinde boşluğa çarparak yıkılıyordu. Mutlak özgürlük tutkusunun insanları mutsuzluğa, karamsarlığa götürmesi, bireyin kendi içine kapanmasına neden oluyor ve intiharlar birbirini izliyordu. Böylece kültür alanındaki aşırı bireysel özgürlük, insanları karamsarlığa, ekonomik alandaki özgürlük ise insanları sefalete sürüklüyordu.

Durkheim, «Ahlak Eğitimi» adlı yapıtında, bireyciliğin neden olduğu sınırsız özgürlüğün, insanı nasıl bir boşluğa düşürdüğünü ve mutlak bir yalnızlığa ittiğini acı acı anlatır. Ve Goethe'nin, Bayron'un başını çektiği bu «Romantik Edebiyatı», insanlığın hüznün çağı olarak niteler. Durkheim, dinsel eğitimin

bıraktığı boşluğu, laik eğitimin dolduramayışındaki nedenleri araştırır. Özgürlüğün neden olduğu disiplinsizliği önlemek için laik eğitime birtakım yeni dayanaklar bulmak gerektiğini öne sürer. Eğitime kaynak olan dinsel emir ve yasaklarla ahlakın emir ve yasakları arasında bir paralellik kurmaya çalışır. Gerek dinin ve gerekse ahlakın içerdiği emir ve yasakları şu üç nitelikte özetler :

a — Bireyin dışında önceden varolan kurallar olduğunu,

b — Sarsılmazlığını, yani her ikisinin de kuşkuyla elverişsiz bir nitelik gösterdiğini,

c — Her ikisinde de sarsılmaz bir otoritenin bulunduğunu, vurgular.

1789 Fransız Devriminden sonra dinsel eğitimin yerine laik bir ahlak eğitimi, okul programlarında yer aldı. Ahlak eğitiminde zorunlu olan otoritenin yerini, saygıdeğer başka bir otoritenin alması gerekirken, ahlakın kaynağına bireysel özgürlük yerleştirilmek istendi. Ve otorite, bireyin içinde «vicdan-conscience» denilen bir sesle aynileştirildi. Vicdan neydi? onun emir ve yasakları, içerik bakımından, bireyden-bireye, toplumdandan-toplumla değişmekte idi. Ahlaki otoritenin dışarıdan içeriye yönelmesi bir takım bunalımlara neden oldu.

Gerçi vicdan bizim tasavvuf felsefesindeki «nefsi emmare-nessi levvame» adı verilen çatışmaya benzerse de, islam felsefesinde bu bireyi Allah'ın varlığında bütünleşmeye götürür.

Düşün ve sanat alanında meydana gelen bu köklü değişme yanında, Batı'da sanayi devriminin başla-

ması, bilim ve tekniğin, toplumu hızla değiştirmesi, eski değerlerdeki etkinliğin azalmasına ve hatta yitirilmesine neden oldu.

Ortaçağ eğitiminde amaç, inançlı ve itaatlı adam yetiştirmektir. Bu konuda politik bir kuruluş olan monarşi ile kilise anlaşmış bulunuyordu. Erdemli adamın iki niteliği vardı: inançlı ve itaatlı olmak. Eğitimin amacı buydu.

Yeniçağ'la birlikte yepyeni bir insan türü meydana çıktı. Erdemin anlamı değişti. İdealize edilen insan tipinin merkezine, kendi özel girişimiyle birşeyler üreten insan geçti; bunun sonucu, nasıl kültür alanında aydınlar bir karamsarlık bunalımına düşmüşlerse, ekonomik alandaki sömürü ve bunun sonucu olan sefalet de sosyalist fikirlerin doğmasına neden olmuş ve sosyalist eğitimin yeni kuşaklara verilmesini amaçlayan apayrı bir vatandaşlık eğitimi ortaya çıkmıştır. Gerek burjuva ve gerekse sosyalist olsun, her ikisinin ortak olduğu yan. «laik eğitim» dir. Aradaki fark, birisi aynı toprak üstünde ve aynı bayrak altında sınıfların toplanmasını vatandaşlık eğitimi için yeterli gördüğü halde, diğeri, vatandaşlık kavramı yerine «yoldaşlık» kavramını getirmek suretiyle ağırlık merkezini topraktan insana kaydırmıştır.

1789 Fransız devriminde bütün halk kesimleri, vatandaş kavramında birleşirler. Vatandaş Danton, Vatandaş Robespierre'le bir Fransız köylüsü ya da işçisi aynı kavram altında toplanmıştır.

Soylu sınıfların egemen olduğu bir toplumda kuşkusuz vatandaş kavramı çok önemli bir aşama sayılır. Sanayi devrimi, insanları sadece özel girişim ve

sermaye kampında toplamakla yetinmez; aynı zamanda emekçi denilen bir sınıfın da belirgin çizgilerle ortaya çıkmasını sağlar.

1917 Bolşevik İhtilali, laik eğitimi, toprağa göre değil, iş bölümü alanlarına, emeğe göre yeniden düzenliyen bir eğitim sistemini kendine amaç edinmiştir. Bu eğitim sisteminde birleştirici kavram: «yoldaş»dır. Nasıl 1789 Fransız Devriminde bütün sınıflar, vatandaş kavramında toplanmışsa; burada da yoldaş kavramı, emeğin temel alındığı bir politik ve sosyal kuruluşun simgesi olmuştur. Yoldaş Lenin, Yoldaş Troçki, Yoldaş Stalin bir Rus Müjigi ile aynı kavram altında toplanmıştır.

Vatandaşlık kavramının öğretim ve eğitimde ağırlık kazandığı 1789 Fransız Devriminde, okullarda laik eğitim, birçok bunalımı içeren bir çelişkiyi de beraberinde getiriyordu. Laik devlet, laik yönetim fikri, bir yerde dinle değil, daha çok kilise ile çatışıyordu. Kilisenin devlet üzerinde yönlendirici bir baskısı vardı. 1789 Fransız Devrimi, İsa'nın öğüdüne uyararak din ve devlet işlerini birbirinden ayırdığı gibi eğitimi de ayırabileceğini hayal etmişti. Laik devlet gibi laik eğitimin de kolayca gerçekleşeceğini düşledi. Oysa yüzyıllarca ahlak eğitimi, okullarda kilisenin otoritesi altında idi.

Bize Gelince :

Bize gelince, gerek vatandaş ve gerekse yoldaş ve laiklik kavramları apayrı bir içeriğe sahip... buna içerik demek de doğru değil. Çünkü bunlar bir takım tepkilerin odak noktasıdır, husumetlerin, suçlamaların yönlendiği bir amaç gibidir. Batıdaki çelişki sosyal sınıfların bir takım politik kuruluşlarda

dengeleşmesi çabasını taşır. Her üç kavram da bizde tarihsel ve toplumsal tabandan soyutlanarak politize edilmiştir. Politikanın öğretim ve eğitimde egemen olduğu yerde, ne vatandaşlık kavramı ne de laik eğitim, toplumsal bir tabana oturtulabilir.

Batı'da ister liberal, ister sosyalist eğitim, ortak bir bilim ve evren görüşüne dayanır. Bilim, amacı ve özü bakımından laiktir. Orada laikliğin arkasında çağdaş bilim bulunur.

Her devirde, bir öncü değer vardır, diğerlerini kendi etki alanına sokar. Ortaçağ'da öncü değer dindir. Bu nedenle sosyal, ekonomik ve kültürel değerler ve yeni kuşaklara verilecek eğitim, dinsel bir etki alanında bulunur.

Çağımızın öncü değeri bilim ve tekniktir. Bilim ve teknik, laik bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle öğretim ve eğitimin laik temellere dayandırılması, bir zorlama değil bir zarurettir.

Vatandaşlık Eğitiminin Amacı :

Bir ülkede vatandaşlık eğitiminin amacı nedir ve neyi gerçekleştirmek ister?

Bu amaç, iki noktada toplanabilir:

- a — Geleceği temsil eden çocuklarımıza ulaşılması ve gerçekleştirilmesi gerekli amaçları göstermek,
- b — Toplumun önceden varolan saygıdeğer kurallarını, yeni kuşaklara aktarmak.

Birincisi, geleceğe yönelik umutları ve idealleri içerir. İkincisi, hareketlerimize bir düzen ve disiplin getirir, toplumla bir uyuşma bir kaynaşma yaratır.

İşte bu amaçların bütününe vatandaşlık eğitimi diyoruz. Bu eğitim, amaçlarına ORTAÖĞRETİM adı verilen kurum ve kuruluşlarda ulaşır. Yükseköğretim, bizi düşüncemizle ilgili alanlarda uzmanlığa götürür. Eylemlerimiz geleceğe yöneliktir.

Alman filozofu Hegel, «soyut insan yoktur», der. Çünkü her insan, bir toplumun içinde doğar ve o toplumun töre, âdet, gelenek ve görenek gibi hareketlenimize düzen veren kuralları içinde yetişir. Bunlar önceden varolan saygıdeğer toplum kurallarıdır.

Toplumun bu saygıdeğer kuralları, o toplumun sosyal, politik ve kültürel değerlerine göre başka başkadır. Yeni kuşakların toplumda hazır buldukları başlıca değerler: dil, din, ahlak, hukuk ve teknolojik değerlerdir. Bunlardan bir kısmı, eylemlerimizle ilgilidir. Eylemlerimizi düzenler ve emredici bir nitelik taşır. Bir kısmı düşüncelerimizle bağlantılıdır. Düşüncelerimizle bağlantılı olanlar laik öğretim, eylemlerimizle bağlantılı olanlar ise, laik eğitim yoluyla gerçekleştirilir.

Düşüncemizle ilgili olanların odak noktasında dil bulunur. Hareketlerimize düzen veren değerler ise o toplumdaki sosyal, ekonomik ve kültürel değerlere göre biçimlenir.

Dile gelince, birtakım yeni kavramlar dışında önemli değişmelere uğramaz. Bireyi vatandaş yapmanın temelinde dil ve ona bağlı kültür bulunur.

Çağımızın lider değeri olan teknoloji, dünyayı ve ulusları birbirine hergün biraz daha yaklaştırmakta ve onları bir bütünün parçaları haline getirmektedir. Bu parçaları birbirinden ayıran kalın sınır çizgisi, ulusal dillerdir. Bu çizgi silinir ya da saygınlığını yi-

tirirse, orada, ne ulusal renk ve ne de vatandaşlık eğitimine bir dayanak kalır.

Ülkemizde Batı uygarlığı ile yüzyüze geldiğimiz günden beri öğretim ve eğitimimizde bir boşluk, bir çelişki ortaya çıktı. Bu çelişkinin temelinde din ve dil yatmaktadır.

Din, aynı dinden olmanın çehresinde, bir «üm-met eğitimi» gerçekleştirmek ister. Dil ise «vatandaşlık eğitimi».

Biraz önce de dokunduğumuz gibi, Vatan, vatandaş kavramı bize Batı'dan ithal edilmiştir. Batı'da bu kavramın gerisinde bireyci bir felsefe, bireyci bir ahlak, bireyci bir ekonomi ve bireylerin belirlediği bir demokrasi düzeni bulunmaktadır. Öyle iken, gerek laik eğitimin ve gerekse vatandaşlık kavramının Fransız Devrimi sıralarındaki romantik anlamını bugün bile bulmak çok güç. Yeni kuşakların geleceğe ait umutları ve idealleri çok farklı olduğu gibi geçmişe ait düşünceleri de değişik.

Batıda Vatandaş kavramının gerisinde varolan birikimlerden hiçbiri bizde yoktu; ne bir felsefe, ne yeni bir dünya görüşü ne de bir ekonomik atılım. Namık Kemal'in yazılarında vatan kavramı, hem soyut, hem içeriği bulanıktır. Hatta o, devlet kavramının dramatik bir görünüşünü yansıtır :

Git vatan Kâbe'de siyaha bürün
Bir kolun Ravza-i Nebi'ye uzat
Birini Kerbela'da Meşhed'e at
Kâinata o heyetinle görün

Namık Kemal'in yazılarındaki vatan kavramından, Fransızların anladığı vatandaş kavramını çıkarmak güçtür.

İkinci Meşrutiyet'de vatandaş kavramı : «Artık gâvura gâvur denmeyecek» diye bağırın münadilerin (tellalların) sözlerinde özetlenir. Fikret İçin vatan, vücudu lime lime, saçları karmakarışık, yara bere içinde perişan bir kadındır.

Kısacası, Osmanlı İmparatorluğu parçalanıp Milli Mücadele başlayınca kadar vatan kavramı somut duyulur ve yaşama sinmiş bir kavram değildir. Mustafa Kemal döneminin başladığı tarihten itibaren vatan kavramı : insan, toprak ve tarih anlamına geldi. Mehmet Akif'in :

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen alsancak

Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak
dizelerinde dile getirdiği vatan, Mustafa Kemal'in ağzında : «Hattı müdafaa yok, sathı müdafaa var» biçiminde son ifadesini buldu.

Batıda vatan kavramının içeriğinde «vatandaşlık» vatandaşlık kavramının içeriğinde ise «özgürlük» bulunduğu halde, bizde vatan kavramının içeriğinde özgürlük yerine, toplumsal bir anlam ifade eden «bağımsızlık» kavramı bulunmaktadır. Vatandaş sözcüğünün yerini ise «halk» kavramı almıştır.

İster vatandaşlık eğitimi, ister halk eğitimi, ya da milli eğitim diyelim, bu eğitimin gerçekleşmesi, Cumhuriyet döneminde iki aşama izlemiştir.

Birinci Dönem : ATATÜRK DÖNEMİ

Bu dönem, Türkiye Cumhuriyetinin kurulması ile başlar, devrimci bir yol izler. Bu devrimci dönemde üç öge vardır :

- a — Temelinde halkın bulunduğu bir devlet,
- b — Temelinde halkın bulunduğu bir eğitim,
- c — Geleceğe dönük ideoloji : Çağdaş uygarlık.

Böylece, ümmet eğitiminin yerine, millet eğitimi; yani dindaşlık yerine vatandaşlık; dinsel devlet ve dinsel eğitim görüşünün yerine, milli devlet, laik devlet, laik eğitim... İşte Kemalizimin dayandığı temel ve ideoloji.

Atatürk, bu amacı gerçekleştirmek için önce devleti, sonra öğretim ve eğitimi bütün dinsel otoritelerin baskısından kurtarmak gereğini görmüştür. Nitekim 3 Mart 1924 tarihinde üç önemli maddeyi içeren ve Atatürk'ün kendi ifadesiyle «Cumhuriyetin halen ve atiyen taarruzdan katıyyen ve ebediyyen masun bulundurulmasını» Türk milletinin istediğini belirten teklifi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulur. Bunlar :

1 — Hilafetin ve ona bağlı dinsel bir kuruluş olan şeriyye ve evkaf vekâletlerinin kaldırılması,

2 — Erkânı harbiye (genel kurmay) vekâletlerinin kaldırılması,

3 — Tevhidi tedrisat (öğretim ve eğitimde birlik) yani medreselerin kaldırılması,

Atatürk'ün bizzat, Cumhuriyetin kurulduğu dönemde, sıcağı sıcağına, bu üç maddelik kanunu hazırlayıp meclise sunması, Türk devletinin geleceği için nelerin tehlikeli olduğuna işaret etmesi bakımından ilginç ve anlamlıdır. Bu kanunla dinsel otoritelerin ne devlete ve ne de eğitime karışamayacağı ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin üstünde hiçbir militer gücün ve gölgesinin bulunmaması gerektiğini belirtmek istemiştir.

Öğretim ve Eğitimde iki ana öğeden söz etmiştik :

Birincisi, otorite ve disiplini temsil eden ve geçmişten gelen saygı değer kurallar... Bu kurallar, Cumhuriyet öncesi, dinsel bir emir ve yasaklar sistemine dayanıyordu; ve hilafete dayanan ümmet eğitimini içeriyordu. Oysa laik bir eğitim ve laik bir devlet kavramını bilinçlerde yaratmak için öğretim ve eğitimde birlik zorunlu idi. Medrese ve her türlü dinsel eğitim, bu nedenle yasak edilmişti.

Laiklik, dinsel müdahaleye karşı alınmış nesnel bir tavır olduğu için gerici ve bağınaz kadrolar tarafından dinsizlik olarak nitelendirilmiş ve Türkiye Cumhuriyeti, çeşitli zamanlarda irtica ile yüzyüze getirilmiştir. Atatürk Devrimlerine karşı olanlar da bu bağınazlıktan, politik çıkar sağlamak amacıyla, yararlanma yolunu tutmuşlardır. Atatürk tarafından, korunması gençliğe emanet edilen saygıdeğer kurallar, politik çıkarlar yüzünden dondurulmuş, çarpık bir Kemalizim, yeni bir bağınazlık aracı olarak kullanılmaya başlamıştır.

Eğitimde, geleceğe yönelik, çağdaşlaşmayı gerçekleştirecek yollar aranacak yerde, eğitimin temel taşları olan devrimcilik, devletçilik gibi sürekli bir oluşu gerektiren amaçlar, yerinde saymaya çevrilmiş ve Atatürk'cü ideoloji, bir tür bekçi düdüğüne çevrilmiştir.

İkinci Dünya Savaşından sonra çok partili bir politik yaşam, gerici güçleri bir oy potansiyeli sayarak, öğretim ve eğitimde ümmetçi bir tutuma kapı aralmış ve nihayet 1924'de çıkarılan Tevhidi Tedrisat Kanunu (öğretim ve eğitimde birlik) yokmuş gibi kabul edilerek, seri halinde imam hatip okulları, ülkenin her tarafında, köy Enstitülerine inat, açılmıştır. Bilimsel yoksulluğumuzun bırakmış olduğu boşluk, Yüksek

İslam Enstitüleri ile giderilmek için onlara üniversitelerimizde, tıpkı bazı iş adamlarına verilen akademik paye gibi, fakülte unvanı verilmiştir. Her hafta radyolarda, televizyonda din ve ahlak üzerine söyleşiler yapılmaktadır. Ahlak eğitimi ile din eğitimi, biri diğerini zorunlu kılıyormuş gibi bir hava uyandırılmak istenmektedir. Oysa dinle ahlakın kaynağı, otoritesi, etkinliği ve geçerliliği ayrıdır. Bir dinin ahlaki öğütler vermesi, ahlakın dinden ayrılmaz olduğu anlamına gelmez. Dine bağlanmış bir ahlak, vatandaş, yoldaş türünden, ancak dindaş yetiştirir ve bu ümmetçi değer ve kurumlara bir çağrı olabilir.

Böyle bir ortamda laik eğitim barınmaz. Yine son yıllarda ortaöğretimde din derslerinin zorunlu olması, liselerde bu derslerin sosyoloji ve felsefenin dışında, tamamiyle dinsel bir amaçla okutulması, medrese eğitiminin, aynı zamanda, laik olması gereken liselerimize, kolejlerimize yavaş yavaş sızdığını göstermektedir. Bir tarafta işbirlikçi kapitalizm, bir tarafta gittikçe dozu artırılan dinsel eğitim... Tanzimat emperyalizmi, bu kadar akıllı değildi.

Bir önemli soruna dokunarak konuşmamı bitirmek istiyorum. O da, laik vatandaş eğitiminin temel taşı olan **dil eğitimi**...

Atatürk, geleceği kucaklayan iki kurum kurmuş ve servetini bu kurumlara bırakmıştı. Bu konuda ne eski dil kurumunu savunacağım ve ne de yeni biçiminin vakfın şartlarına uygun olup olmadığını tartışacağım. Sadece büyük bir gerçeği vurgulamak istiyorum : dil ki bir milletin özü, ruhu ve hatta varolma nedenidir. Türkler, İslamiyeti kabul ettikten sonra öğretim ve eğitimin ağırlık merkezini, medreselerde, Arapça teşkil etmesine rağmen, ne Endülüs Emevi-

lerinde ve ne de Kuzey Afrika Berberilerinde olduğu gibi, Arapça bizde resmi dil olmuştur. Osmanlı Devleti, buna çok özen göstermiş; Türklere medreselerde bilim dili olarak öğretilen Arapça sokağa taşmadığı gibi, Enderun okullarına alınan ve kendilerine devletin en yüksek katında görev verilen hıristiyan çocuklarına da öğretim ve eğitim Türkçe olarak verilmiştir. Arapça, kültür yaşamımıza ölü dil olarak girmiştir. Üçüncü Selim'le başlayan Batılaşma Hareketlerinde, fizik, kimya gibi çağdaş bilimlerin okullarımıza girince, bu bilimlerdeki kavramlara karşılık aranmış Arapça'dan, Türkçe'den yeni terimler üretilmiştir. Biz, öğrenciliğimiz döneminde çoğu Arapçadan üretilen terimlerle fizik, kimya derslerini okuduk. Hiçbir dönemde Türkçe, ikinci bir yabancı dilin palazlanmasına olanak vermemiştir. Her şeyi Türkçenin içinde düşünmek, ikinci bir dil ortaklığını şiddetle reddetmek, çeşitli lehçeler içinde de olsa Türkiye'den Çin'e kadar varlığını sürdürmek, bunlar bir dilin canlılığını ve zenginliğini kanıtlamaya yeter.

Tanzimat'tan itibaren Batı'nın bilim ve teknik üstünlüğü, bizi Batı'yı tanımaya, Batı dillerini öğrenmeye itmiş. Fakat bu bizi hiçbir zaman Türkçeyi küçümsemeye götürmemiş tam tersine, bu yeni uygarlığın kültürümüzde bulunmayan kavramlarına dilimizde karşılık aramış, herşey Türkçenin içinde düşünülmüş ve tartışılmıştır. Çağdaş uygarlığın kazançlarından yararlanmak isteyen uluslararası iki toplum, bütün sorunları kendi milli dillerinde yanıtlamışlardır : Türkler ve Ruslar. Bu yüzden, Batı uygarlığına katılma şansına da bu iki dil sahip olmuştur. Eğreti bir dilde yaratıcılığın yerini kısır ve sürekli bir taklit alır.

Son yıllarda M. Eğitim Bakanlığı, orta ve yüksek-öğretimde, Türkçenin yanında İkinci bir dil yaratmak savaşına girişmiş bulunuyor. Anadolu Liseleri adı altında yabancı bir dille öğretim yapmanın yaygınlaşmasından övünerek söz edenler, farkına bakmadan ulusal bilince ihanet etmektedirler. Yabancı dil bilmenin geçim alanı için çekici bir hale getirilmesi, çocuklarımızı her yıl yarış atları ile rekabet edecek bir duruma itmektir. Türkçenin saygınlığı günden güne yitilmektedir. Eskiden iki ders yerine geçen Türkçenin, bu gidişle, günün birinde okullarda seçmelik dersler kategorisine girdiğini görürsek hiç şaşmayalım.

Öğretim ve eğitimde laikleşme, Batı'da bunalım yarattı. Fakat orada öyle olmuştur diye, bizde olduğu gibi, tekrar din eğitimine dönmeyi kimse aklına getirmedii.

GENEL TARTIŞMA

BAŞKAN — Biz de Sayın Tanyol Hocamıza teşekkür ederiz. Şimdi soru sormak isteyenlerin isimlerini rica ediyorum.

Buyurun Sayın Ortaç.

SELAHATTİN ORTAÇ — Sayın Başkan, sayın arkadaşlar, çok önemli bir konu üzerinde durmuş bulunuyoruz, Sayın Tanyol'a teşekkür ederim. Bir zamanlar rahmetli Halil Fikret Kanat'ın «Milliyet İdealı ve Topyekün Milli Terbiye» diye bir kitabını okumuştum. Bugün bu konuşma, bana onu hatırlatmış oldu. Bana göre din, ahlakı besleyen bir kaynaktır. Şimdi, dinle ahlak arasında bir ilişki kuramama

gibi bir zihniyet içerisinde şahsen girmiş bulunuyorum. Çok önemli ve çok da nazik bu noktanın, bilhassa açıklanmasını Sayın Tanyol'dan istirham edeceğim.

Ahlak zayıflamış bulunuyor diyoruz, çeşitli şekillerde tarifleri var, onun ayrıntılarına ve bilhassa içeriğine girmek istemiyorum. Ancak, madem ki ahlak zayıflamış bulunuyor, niçin zayıflamaktadır? Ahlakı birtakım düşüşler, azalmalar olmaktadır. Sosyolojik olarak bu kurala ne yönden yanaşılır ve niçin böyle düşmeye doğru gitmektedir? Bunu birçokları dini esasların azalmasında, kaybolmasında görmektedirler. Sayın profesörün bu husustaki görüşlerini almak istiyorum.

Çok teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz efendim.

Buyurun Efendim.

NIYAZİ ALTUNYA — Sayın konuşmacı vatandaşlık eğitiminin siyasal tarih içindeki yerine değindiler ve daha çok Osmanlı dönemindeki durumu, bizim ülkemize bu kavramın girişi üzerinde durdular. Cumhuriyet devrine ait Atatürk ilkeleri arasında vatandaşlık eğitiminin önemine değindiler. Yalnız, acaba vatandaşlık eğitimi, eğitim programlarımıza, eğitim sistemimize nasıl girdi, yerleşti, bunun üzerinde durmadılar. Bildiğim kadarıyla daha Cumhuriyet ilan edilmeden birkaç ay önce toplanan Birinci Heyeti İlimiye, bir bakıma şura sayılabilir; bu konu bütün yönleriyle ele alınmak istenildi ve o bilim kurulunun gündemine bakılırsa bütün başlıkların milli diye başladığı görülür. Bu anlamlıdır. Milli dil meselesi, milli kültür meselesi, milli eğitim meselesi, milli müze meselesi, milli sanat diye hemen-hemen hepsi mil-

li diye başlamaktadır ve hemen eğitim programlarımızda yapılan ilk değişiklikle daha programın çatısı değişmeden vatandaşlık eğitiminin girdiğini görürüz. Öncelikle öğretmen okullarına, «Malumatı Vataniye» adında bir dersin girdiğini görüyoruz ve bu dersin de zannediyorum ilk kitabını yazan Mehmet Emin Erişingil'dir ve kitabın adı «Malumatı Vataniye»dir. İlk defa bunun öğretmen okullarında okutulmuş olması da bana çok anlamlı, ilginç geliyor. Bunu izleyen yıllarda vatandaş için medeni bilgiler, yurt yaşama bilgisi, yurttaşlık bilgisi adı altında bu dersler okutuldu ve sonradan ilke olarak çok beğendiğimiz toplu öğretim sistemi içerisinde vatandaşlık eğitiminin büyük bir ustalıkla törpülendiğini gördük ve biliyorsunuz 1933 yılında da üniversitelere, bir bakıma bir ideoloji dersi olan «İnkılap Dersleri» konmuş idi, daha sonra Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü yasaıyla bu dersin adı «Türkiye Cumhuriyeti Rejimi İnkılap Tarihi», daha sonra «Devrim Tarihi» oldu, şimdi tekrar «İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük» adı altında programlara girdi ama acaba bunun içeriği gerçek bir vatandaşlık eğitimi sağlayabilecek nitelikte midir? Sayın konuşmacıdan biraz da programlara bakarak, kendileri her kademede öğretmenlik yapmış bir toplumbilimci olarak, programlardaki durumu nedir, ne verilmek isteniyor vatandaşlık eğitimiyle ve ahlak eğitimi, din kültürü ve ahlak bilgisiyle vatandaşlık eğitimi ne yönden çelişmektedir? Bunun biraz daha somutlaştırılmasını dileyeceğim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Tanyol

PROF. DR. CAHİT TANYOL — Efendim, din ile ahlak ayırır dedğim zaman, bundan din ile ahla-

kın bazı emirlerde birleşmediği anlamı çıkarılmamalıdır. Her din elbette bir takım ahlaki öğütleri içerir. Bizim Peygamberimiz ben mekârimi ahlaki kurmak için baasolundum der; doğru. Yalnız, gerek ahlakın, gerek dinin sosyolojik olarak kaynakları ayrı ayrıdır. Gerek ahlakın gerek dinin kaynakları olduğu gibi, emir ve yasakları, otorite ve kaynakları da ayrıdır. Din, üstün bir varlık olan Allah'ın otoritesine tabidir. Din, üstün bir varlık olan Tanrı ile kul arasında bir bağlantıdır. Bir insan, dindar yahut dinsiz olabilir ama toplum dinsiz olmaz bana göre, mutlaka bir inancı vardır. Kaldı ki ahlakın kaynağı, üstün bir varlıkta değil, toplumun içindedir. Toplumun töre ve adetlerindedir. Ahlakın kaynağını biz ne akılla tayin ederiz, ne de dinin emirleriyle. Dinle ahlak, çoğu zaman da çatışır. Mesela kan gütme dince yasak edilmiştir; ama aşiret ahlakında kan gütme bir görevdir. Ahlakın toplumun törelerine göre değiştiğini, dinlerin getirdiği üniversal bir ahlakın asla geçeli olmadığını, A toplumunda iyi kategorisinde olan şeyin, B toplumunda kötü kategorisinde olduğuna bir yerde hırsızlığın iyi kategoride, diğer bir yerde kötü kategorisinde olduğuna ait bir yığın örnekler vardır; yani ahlak kuralları, toplumun örf ve âdetlerine göre değişir. Toplumun örf ve âdetleri de sabit değildir. Eğer bir toplumda örf ve âdetler donduruursa, işte o zaman toplumda her türlü gelişme ortadan kalkar. Örf ve âdetler doğrudan doğruya diğer değerler vasıtasıyla değiştirilir; teknik değerler, ekonomik değerler değiştikçe, âdetler değişir ve ona bağlı olarak da ahlakın saygıdeğer kuralları da değişir. Bu nedenle ben kaynak bakımından dinle ahlak birbirinden tamamıyla ayrılır dedim. Din kişisel dir. «Ben dinsizim» diyebilir bir kimse ama «Ben ah-

laksızım» diyemez. Binaenaleyh, ahlakın arkasında toplum denilen bir suflör vardır. Annenin çocuğuna yap, yapma, iyi, kötü dediği zaman, kendisi icat etmez iyi ve kötüyü; toplumun saygıdeğer kurallarını bu emirlerde dile getirir anne... Böylece çocuğun haz ve eylemle tayin edilmiş olan hareketlerini frenler. Bu frenler, dinsel ve sosyal frenlerden moda frenlerine kadar uzanır, insanın eylemleri üzerinde bir kontrol mekanizması kurar. Ama bu kontrol mekanizmalarının kaynakları ayrıdır.

Bununla dinin ahlaki hareketlerimize düzen vermede rolü yoktur demek istemiyorum, var elbette; ama bunu abartmakta yarar yok. Bizde ahlak eğitimi derken birden bire din eğitimi ön plana geçiyor. Bugün üniversite bitirmiş bazı kimselere ben tanık oldum; öylesine bir bağınazlık var ki onlarda, eski medreselerde bu olmamış. Bir tanesine: «İslam kelâmcılarının sınıflamasına dayanarak Kur'an da 3 türlü ayet vardır, birisi inanca aittir; inanca ait olan basit, kelimeyi şahadetten ibarettir: «Allah birdir, Muhammet onun kulu ve habercisidir», ikincisi, ibadetlere ait, üçüncüsü de muamelata ait âyetlerdir. «İnanca ait olan âyetler değişmez, muamelata ait âyetler değişir» dedim ve «Hayır, katiiyen Kur'anın her emri değişmez, sabittir» diye inat etti ve Kur'anın bir harfine dokunulamayacağını söyledi. Ne Türkçe ezan ezandır, ne Türkçe Kur'an Kur'an sayılır deyince «Evladım, senin mezhebin Hanefi mi? diye sordum, «evet» dedi «iyi amma bu mezhebin kurucusu, Kur'anda esas olanın anlam olduğunu söyler o» dedim anlamadı ve inanmadı. «Kur'an Kur'andır, Türkçe Kur'an olmaz» dedi. O zaman anladım ki bu katiiyen basit bir din eğitimi, ahlak eğitimi değil. Bu anlayışın gerisinde çağdaş bir evren ve dünya görüşünün

yıkılışı saklı. Tehlikeli tarafı bu; çünkü İslamiyet, dinler arasında en az dine benzeyen bir dindir; çünkü İslamiyet hem öğüt verici, hem kanun koyucu, hem devlet kurucudur ve onun bir bilimsel sistemi var. Modası geçmiş, doğrudan doğruya bir yorum metoduna dayanan ve fıkıh, kelam, tefsirde kullanılan bir metod. Çağdaş bilim, «Tefsir»e değil, analiz-sentez metoduna dayanır. Hangi alanda olursa olsun, tefsir metodunu diniltmek tehlikelidir. Ziya Gökalp'ın bir sözü var; Yahya Kemal'den dinlemiştim, o, İslamiyetin bu çıkmazlarını, İslamiyetin düşünce ve eylem üzerindeki bu emperyalizmini görüyor, «Yahya Bey, bir iman-ı mufassal vardır, bir de iman-ı muhtasar, iman-ı muhtasar kelime-i şahadetten ibarettir; iman-ı muhtasarla iktifa etsek bize yeter» demiş. Bu çok önemli. İslamiyetin çıkmazlarını biliyor gerçekten Ziya Bey; ama bir parça kapıyı açtınız mı, İslam Enstitülerinde fıkıh okutulacak, kelam okutulacak, tasavvuf okutulacak ve dinsel düşünce yaşama egemen olacak. Bunlarla bir yere gidilmez ve bunlar insanın kafasını katılaştırır. O bakımdan Atatürk, aklımızın alamadığı kadar büyük deha, farkına vardığı içindir ki gericiliği, geri düşünceyi hortlatacak bütün kurumları tasfiye etti. Ben Atatürk'ün doğrudan doğruya hilafete karşı olduğuna kani değilim. Halifenin yaveriydi; ama Hilafetin arkasındaki irticayı görüyordu. Atatürk dine karşı değildi; fakat din kisvesine bürünen irticayı tasfiye etmek istedi; fakat maalesef şimdi görüyoruz ki irtica sadece sindirilmiş, şimdi örgütlü kurum halinde, okulları var. İmam Hatip Okullarından çıkanlar maaşlı.. Bu da devlet bütçesine yeni bir yük. Oysa bizim geleneğimizde köy imamı devlete değil köye bağlı. Köyde bir parça namaz duası bilen ve din işlerine meraklı olan kimse ile köylü,

imamlık için pazarlık yapar, zahiresini üstlenir. Kendisine belli bir miktar para verilir o da Cuma namazlarını kıldırır, Ramazanda belli dinsel bilgileri verir ve en önemlisi ölenlerin namazını kılar, duasını yapar, bu kadar. Şimdi devlet memuru oldu. Bu, politikanın içine girmesi, halk kesiminden doğrudan doğruya siyasi kesimine geçmesi demektir. Muhtarlık da öyle; binaenaleyh yapılan bu şeyler görüldüğü kadar basit değil.

Ben Atatürk Devrimlerinin rüzgârı içinde büyüdüm, onu yaşadım ve o bize yetti, başka birşey istememize gerek kalmadı; ama özellikle II. Dünya Harbinden sonra devamlı olarak oy potansiyeli kaygısı her şeyin önüne geçti. Ben ve benim kuşak, 15 milyon Türkiye'nin çocuğudur. Geleceğe ait amaçlar belli, Cumhuriyet Devrimlerinin vermiş olduğu inkılap ilkeleri belli, biz bunun içinde rahatça büyüdük. Bir bakıma bugünkü gençliğe nazaran çok mutluyduk, fakir memleket olmamıza rağmen el bebeği gül bebeği gibi baktılar bize. Yerimiz belli, gideceğimiz yer belli, en ufak bir endişemiz yoktu, gelecek üzerinde. Bugün birden bire bir nüfus patlaması oldu, bu nüfus patlaması bütün şer kuvvetlerini bir araya toplamakta rol oynadı. 15 milyonun dünyasında kurulmuş olan idealler, birden bire 50 milyona gelince darmadağın oldu. Toplum organize bir bütün olmaktan çıktı, sürü haline geldi. Bir kilo sütün içine 250 gram su koyarsanız su katılmış süt olur, ama bir kilo süte 5 kilo su katarsanız mahiyeti değişir. Türkiye'de böyle bir mahiyet değişmesi oldu. Bu mahiyet değişmesi, eğitimin bütün kurallarını allak bullak etti, geriye ortak değer olarak din kaldı ve bundan yararlandılar tutucular; çünkü Atatürk Devrimleri işlemiyordu bunlara artık. Dinsel şeyler çok partili

politikayla desteklenerek birden bire ön plana çıktı o yüzden de mantar gibi imam hatip okulları açıldı. Bunların gereği yok, zararı çok.

Diyeceğim bu kadar.

1924'de çıkan Tevhidi Tedrisat Kanunu Türkiye Cumhuriyeti kadar önemli. Vatandaşlık eğitimi bunun içinde yatıyor; çünkü vatan kavramı daha önce söylediğim gibi, ancak Kurtuluş Savaşı'nda vatan savunularak bir somut değere kavuştu, halk kavramı yine öyle. Osmanlı kavramı bir yamalı bohça idi. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Türkiye Memalik-i Osmaniye olmaktan çıktı, vatan oldu. O yüzden laik eğitimin Atatürk döneminde temelleri iyi atılmıştı.

Atatürk'ün sağlığında İnkılap derslerini dinlemenin ilk mutlusu bizim kuşaktır. Ankara Gazi Terbiye Enstitüsündeydim, o zaman İnkılap Dersleri verilmeye başladı. Mahmut Esat Bozkurt, Hikmet Bayur, çeşitli açılardan inkılabı, Kemalizmi değerlendirmeye çalıştılar. Mahmut Esat Bozkurt'un yeniden yayınlanan kitabını hatırlıyorsanız, orada hiçbir bağınazlığa rastlanmadığını görürsünüz. Mahmut Esat Bozkurt, sosyalizmden, komünizmden, Nazizizmden bahseder orada. Hatta : «Efendim, komünizmin bir tek kusuru vardır, çok mükemmel oluşudur» derdi. Tasavvur edin, özgürlüğü o dönemde Atatürk'ün bilgi ve kontrolü altında yapılıyordu bu dersler. Mahmut Esat Bozkurt söyler söyler, «Ey Türk Gençliği ben inandım, sen de inan» der, dersin yarısı alkışla geçerd; ama gerçekten genç Cumhuriyet, büyük bir arayış içindeydi. Kemalizm, bir doktrin değildi ama yön vermiştir. Bir insandan herşey beklenemez, istikametler gösterilmiş ve tehlikeli odak noktalarının hepsi Atatürk tarafından tespit edilmiştir. Atatürk, gericiliğin

önünü tıkamişti. Yavaş yavaş musluk açıldı geldi, musluk açıldı geldi, şimdi bakıyoruz ki irticayı tutan bütün bentler yıkılmış.

Acaba cevap verebildim mi, çok teşekkür ederim.
(Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın İnan söz istediler, buyurun Sayın İnan.

RAUF İNAN — Sayın Başkan, sayın meslektaşlar, sayın konuşmacıya gönülden teşekkür ederim, anlattıklarından başka bizi öyle düşünceye götürdüler ki bakalım kaç gün bu düşüncelerden sıyrılabileceğiz?

Namık Kemal, «Git Vatan, Kâbede siyaha bürün/
Bir kolunu ravza-i nebiye uzat,/birini kerbelada
meşhede at,/Kainata bu heyetinle görün»

derken, bununla devleti kastediyor; ama sanıyorum ki vatan sözcüğü ile Namık Kemal, doğrudan doğruya bugünden düşündüğümüz vatani düşünüyor; ama bizim bugünkü vatani değil, o Osmanlı Devletinin vatanını düşünürdü; çünkü «Vatan yahut Silistre» de tam açıkça o görülür.

İçimde bir kuşku var, bu kuşku şudur: Biz gerçekten ortaöğretimde (İlköğretim bir hazırlıktır, asıl kişiliği oluşturan ortaöğretimdir) yurttaşlık eğitimini çocuklara verebiliyor muyuz? Bu öyle sanıyorum ki üzerinde en çok durulması gereken şey. Nereye bakarsanız beğenmiyoruz. Şimdi Türkiye'nin hemen hemen en aydın kitlesi buradayız. Hep birlikte bir şarkı söyleyebilir miyiz, bir marş söyleyebilir miyiz? Söyleyemeyiz. Nasıl yurttaşlıktır ki değil bu kadarı 5 kişi bir araya gelsek söyleyemeyiz, belki falan şarkıcının ga-

zinodaki şarkısını birkaç kişi bir arada söyleyebilir, onu da bir arada söyleyemeyiz. Yurttaşlığın somut yanları nedir? Bir defa Anayasamıza göre «Kaderde, kıvançta ve tasada ortakız». Bunu ne dereceye kadar ortaöğretimde işledik ve ortaöğretimden, bir liseden çıkmış olan ne dereceye kadar kendisini öteki yurttaşlarla kaderde, kıvançta, tasada ortak görüyor? Bunun yanında alabildiğine birçok şeyler. Bu bakımdan, bunun üzerinde Sayın Konuşmacı eğer lütfeder de ne dereceye kadar ne gibi şeyler yapıldığını yurttaşlık eğitimi için açıklarlarsa, minnettar olurum. Fizik, kimya yurttaşlık eğitimini verir şeyler değildir, bilgiler verir.

Öğleden önce değerli bir öğretim üyesiyle konuştum, bize gelen çocuklar, doğru dürüst yazı yazamıyorlar diyor, imlâları yanlış, deyimleri yanlış, bu nasıl yurttaşlık? Yükseköğretime gelenler hem de hangi eleklenden geçtikten sonra geliyorlar, meşhur merkezi sistemle geliyor. Bunlar, bu kadar seçilerek geliyor ve zayıfsa eğer, iyi bir Türkçe öğrenmemişse o zaman hangi yurttaşlık eğitiminden söz edebiliriz. Bizim yurttaşlık eğitimini sağlayacak olan en başta dil. Bu da olmayınca, ben büyük bir kuşku ve kuşkuyla birlikte kaygı içindeyim. Yurttaşlık eğitimi verilmiyor, üzerinde durulmuyor. Dikkatimizi onun üzerine çektiler. Yurttaşlık eğitimi vermek gerek. Yurttaşlık eğitimi için de sokakları temiz tutmak da gelir, yurdunu kirleten adam yurttaş olur mu? Yurttaşlık bilincine varmış olan sokağını bile temiz tutar, onu bile kendisi için bir ulusal ödev sayar. Bu bakımdan Sayın Cahit Tanyol'dan rica ederim, bize bu komudaki görüşünü lütfen açıklasınlar ve biz de aydınlanalım; ama açıklamaları bizi düşüncelerden kurtarabilecek mi, onda da kuşkuluyum.

Çok teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Çok teşekkür ederim. Sayın İnan.

PROF. DR. CAHİT TANYOL — Efendim, benim söyleyeceklerimi zaten Sayın Rauf İnan söyledi, ben ne söyleyeyim. Çünkü biz aşağı yukarı aynı neslin insanlarıyız. Türk Eğitimini, Necati Bey'in romantizmi içinde görüyoruz. Köprünün altından çok sular geçti, ismen hepimiz şu anda Atatürkçüyüz; ama Atatürkçüyüz diye bağırırken, bir taraftan Atatürkçülüğün ayağına basmak suretiyle topallatmaya çalışıyoruz. Bu durumda ne yapabiliriz?

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Efendim, Sayın Konuşmacıya ve katkıda bulunanlara ve sizlere teşekkür ederim. Aslında bu konu, vatandaşlık eğitimi, belki ben demokrasi eğitimi demek istiyorum, bugün sadece perdeyi araladık, umarım bundan sonra perdeyi daha hızlı bir şekilde açıp içindeki bütün gerçeklerden feyz almaya çalışacağız.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

PANEL : I

Ortaöğretimimizin Başlıca Sorunları Nelerdir ?

Panel Üyeleri :

Prof. Dr. Süleyman Çetin ÖZOĞLU
(Başkan),
Prof. Dr. Niyazi KARASAR,
Doç. Dr. Cevat ALKAN,
Doç. Dr. Yıldız KUZGUN,
Yrd. Doç. Dr. Aytaç AÇIKALIN,
Dr. Ferhan OĞUZKAN,
Dr. İsmail BİRCAN

TED GENEL BAŞKANI PROF. DR. RÜŞTÜ YÜCE — Türk Eğitim Derneği, uzun yıllar bünyesinde üye olarak bulunup hizmet edenlere, Yönetim Kurulunda çalışanlara ve Bilim Kurulunda çalışanlara yaptıkları hizmetin karşılığı şükran borcu olarak bir ufak plaket vermeyi gelenek haline getirmiştir. Ben de bu geleneği gerçekten savunan kişilerden biri olarak, 1977 yılında kurulan Bilim Kurulumuza geçen yıla kadar lokomotiflik görevini yapan, Başkanlığını yürüten çok sevdiğimiz, saydığımız değerli bilim adamı Prof. Dr. Süleyman Çetin Özoğlu'na geçen sene Ankara dışında olması nedeniyle veremediğimiz plaketi, yüksek müsaadenizle huzurunuzda verip, Panel Başkanı olarak davet etmek istiyorum. Buyurun Sayın Hocam, size layık değil ama. (Alkışlar).

PROF. DR. SÜLEYMAN ÇETİN ÖZOĞLU — Efendim, hazırlıksız olduğum bir konuda konuşma durumunda kaldım. O bakımdan duygusal olabilecek konuşmam için özür dileyeceğim. TED Yönetim Kurulu ve Sayın Başkanının bu davranışı, bizim kuşağın belirli mücadelelerine ve çabalarına, bana göre bir katkı oldu. Uzun uzun konuşamayacağım, yürekten teşekkür ettiğimi söylemek istiyorum. Demek ki ülkemizde eğitimde de bazı çalışmalar, bazı yerlerde, bazı biçimde değerlendirilebiliyormuş ve bu değerlendirme her koşulda sürecek, ve sürdürülecek. Bunun bilinci ve duygusu ile mutluluk duyuyorum ve sizlerle bu duygularımı paylaşıyorum. Atatürk

Devrimi oluşumu içinde kendine düşen görevi ciddi ve çağdaş bir biçimde yerine getirmeye özen gösteren Türk Eğitim Derneği'nin bu kadirbilirliğine huzurlarınızda tekrar teşekkürlerimi sunuyorum. Türk Eğitim Derneği'nin eğitimcilere gösterdiği ilgi, yakınlık, kadirbilirlik ve destek, Türk eğitimini güçlendirmekte, genç eğitimcileri yüreklendirmekte ve özendirilmektedir.

Sağolsunlar.

A. PANEL ÜYELERİNİN KONUŞMALARI

BAŞKAN (PROF. DR. SÜLEYMAN ÇETİN ÖZÖĞLU) — Panelimizde alanlarında yetkili olan altı konuşmacımız, «Ortaöğretimimizin Başlıca Sorunları Nelerdir?» Sorusuna zamanın ölçüsünde yaklaşıp yanıtlar vermeye, görüşlerini ortaya koymaya çalışacaklardır. Birinci turda her konuşmacımız 10 dakika içerisinde, panelimizin konusu çerçevesinde görüşlerini ortaya koyacaklardır. Birinci turdan sonra, ikinci turda 5'er dakika içinde değinemedikleri, belirlemedikleri hususlar ile varsa diğer panel üyelerinin belirledikleri konulardaki görüşlerini sunacaklardır. Sonra panelin tartışma kısmına geçeceğiz. Panel çalışmalarında bu planı izleyeceğiz.

Sözü, görüşlerini almak üzere Prof. Dr. Niyazi Karasar'a vermek istiyorum.

Buyurun Sayın Karasar.

PROF. DR. NİYAZİ KARASAR — Teşekkür ederim. Sayın Başkan, değerli izleyenler; ortaöğretim sorunları derken sanıyorum şunu da açıklayalım ki

kendi aramızda bazı işbölümü yapmış idik. Dolayısıyla belli bir konu etrafında konuşmaya çalışacağım. Benim konuşmak istediğim alan, biraz önceki bildiri- nin belki bir uzantısı olarak, «Demokrasi eğitimi»dir.

Demokrasi Eğitimi

Türk Milli Eğitim sisteminin ve bu arada ortaöğ- retimin önemli problemlerinden, belki de önemli problemlerinden birisi, kuşkusuz siyasi rejim olarak benimsediğimiz demokrasi için uygun bir eğitim ve- rebilme konusundaki çabalarımız, eksiklerimizdir. Her siyasi rejim, kendi varlığını sürdürebilmenin or- tamını yaratmaya çalışır. Bu çabalardan belki de en önemlisi, eğitimidir. Bu nedenle, bir Fransız düşünür «ya eğit, ya katlan» demiştir. Toplumun eğitim düze- yi ve türü, orada hangi rejimin başarılı şekilde uygu- lanabileceğinin de bir göstergesidir. Yapılan bir ince- lemede, eğitim düzeyi yükseldikçe o ülkede demok- rasiyi koruma ve yaşatma şansının da arttığı görülmektedir. Dünyanın çeşitli ülkelerini 4 grupta ince-leyen Lipset (1963), «Political Man» adlı eserinde, Av- rupa'nın istikrarlı demokrasileri, baskı rejimleri, Gü- ney Amerika'nın istikrarlı demokrasileri ve baskı re- jimleri olarak gerek okuryazarlık oranında ve gerek- se ilköğretimde ve yükseköğretimde her 1000 kişiden bu okullara devam edenlerin sayılarında giderek azal- ma olduğunu göstermektedir. Örneğin okuryazarlık, Avrupa'nın istikrarlı demokrasilerinde (çalışmanın yapıldığı zaman bakımından) % 100 dolaylarında iken, diğerlerinde sırayla % 85, % 74, % 46 olarak azalmaktadır.

Bir ülkede demokrasiyi etkileyen kuşkusuz pek çok başka faktör de vardır. Bu yönüyle eğitim, belki

yeterli şart değildir; ancak gerekli şartlardandır. Belki de gerekli şartların başında geliyor. Bir yönüyle, eğitimin, antidemokratik gelişmeleri önlediği de söylenebilir. Ülkelerarası karşılaştırmalarda gözlenen bu durum, bir ülke içindeki bireyleri arasında da kendisini hissettirmektedir. Bireyin gösterdiği demokratik davranışlar ile aldığı eğitim düzey ve türü arasında kuvvetli ilişkiler gözlenmektedir.

Demokrasi, eski Yunan'dan gelen bir terim; fakat bugünkü anlamda demokrasinin 19. yüzyıl düşünürlerinin bir ürünü olduğu söyleniyor. Buna göre, kısaca, halkın kendi kendini yönetimi olarak tanımlanan demokrasinin birtakım temel özelliklerinden söz etmekte fayda var. Her insanın yaşama, hür olma ve mutlu olma gibi birtakım doğal haklarının var olduğunu kabul ediyoruz. Bunların kısıtlanamayacağını öngörüyoruz, bu rejim içerisinde. Devletin, kendi içinde bir son değil, insanlık hedeflerinin elde edilmesi için bir araç olduğunu, temel fonksiyonunun olabildiği ölçüde çok kişiye, olabildiği ölçüde çok yaşama, hürriyet ve mutluluk imkânı götürmek olduğunu kabul ediyoruz. Hürriyetler ve mutluluklar, ancak başkasına zarar verdiğinde engellenebilir diyoruz; herkes kanun önünde eşittir diyoruz; insanların kapasitesine, karar verme yeteneğine güvenilir diyoruz, bu anlamda yanılma hürriyeti de var diyoruz; partiler vazgeçilmez kurumlardır, insanlar gruplar halinde örgütlenerek düşünce hürriyetlerini kullanırlar diyoruz; temsili katılım vardır diyoruz, eski Yunan ve Roma'da olduğu gibi doğrudan katılma yok ama temsilciler aracılığıyla bir katılma var diyoruz; yetki bölüşümü ve güçler dengesi olduğunu kabul ediyoruz. Bu nitelikleri daha da arttırmak pek çok arttırmak mümkün.

Demokrasilerde çoğunluğun karar verme, politika oluşturma, azınlığın ise eleştirebilme hakları vardır, başka hakları yanında. **Çoğunluğun daha iyi karar verebileceğine inanılmadıkça demokrasi sözde kalır.** Bu, kişinin kendisine ve başkalarına olan güveninin bir göstergesidir. Demokrasilerde ikna ve akıl yürütme yoluyla taraftar toplama söz konusudur. Bu anlamda demokrasi, paylaşılmış düşünce ve yaşama rejimidir. Demokratik süreçler önemlidir. Süreçlerde bir aksama olmadıkça sonuçları kabullenmek zorundayız.

Kuşkusuz her felsefe gibi demokrasinin de kendine özgü kabulleri, sınırlılıkları vardır. Hiçbir felsefi görüş, tümüyle açık fikirli olmadığı gibi, demokrasi de herşeyin yapılabileceği bir rejim değildir. Demokrasi açık fikirliliği gerektirir, düşünen kişileri gerektirir; çünkü demokrasi bir diyalog rejimidir, monolog değil. Bir benzetmeye göre bu anlamda **insan zihni paraşüt gibidir, açılmadıkça bir yararı olmaz.** Demokrasilerin geniş ve tercihan ticaretle uğraşan bir orta sınıfın varlığı ile halkın bu konuda eğitilmesine bağlı olduğu da kabul edilir.

Eğitim ise en genel anlamıyla insanlarda arzu edilen davranışları geliştirme süreci olarak tanımlanabiliyor. İnsan tecrübesini yeniden organize eden, yeni anlamlar kazandıran, daha sonraki tecrübeleri yönlendirme yeteneği kazandıran bir süreç olarak da algılanabilir. Eğitimde bireyin çevre ile etkileşimi söz konusudur. Bu çevre doğumdan ölüme kadar formel ve informal pek çok değişik ortamlardan oluşur.

Okul, toplumsal bir etkinlik olarak eğitimin devletçe planlandığı ve yürütüldüğü en etkili ortamdır.

Okulda, çevre, belli bir model bütünlüğünde, önemli değişkenleriyle basite indirgenmiştir. Bu çevre, çocuğun gelişmişlik düzeyine göre tepkide bulunabileceği bir çevredir. Gereksiz özellikler ayıklanmıştır. Geçmişte elde edilenlerden yalnızca/daha iyi bir gelecek için gerekli olanlara yer verilir, okul ortamında. Okul, dengelenmiş bir sosyal çevredir. Bu çevrede birey, kendi çevresel sınırlılıklardan kurtarılmakta, yeni arkadaş grupları edinmekte; kitaplıklar, spor alanları ve benzeri değişik ortamlar, bireyin tecrübe alanının genişletilmesine yardımcı olmaktadır. Bu çevre, temelde yapay ve planlı bir çevre olmakla birlikte, doğal çevreden tümüyle soyutlanması söz konusu değildir. Ancak, şu kadarı söylenebilir ki, çevre uyarıcıları iyi seçilip planlanmadığı sürece istenen sonuçlar alınmaz.

Demokrasi, güzel dendiği için yaşatılamaz. Halk güzel olduğuna inandığı, ikna edildiği için onu yaşatmayı arzu ettiği için yaşar demokrasiler. O halde demokrasi John Dewey'in dediği gibi, her nesil yeniden doğmak üzere ele alınmak zorundadır. Her nesile bunu eğitim yoluyla açıklayıp benimsetebilmek, ikna edebilmek durumundayız. Demokrasi eğitiminde düşünebilen, karar verebilen kişiler yetiştirmek esastır. **Öğretmen, belli bilgileri öğrencilere aktaran, emniyetli bir boru hattı değildir.** O, düşünmeyi teşvik eden, istediği bilgileri elde etmesinde bireye yardımcı olan bir ortam hazırlayıcısıdır. Bu anlamda propaganda ile eğitimi birbirinden ayırmak gerekir. Biri, kişileri belli değerleri kabule hazırlarken, diğeri kişiyi değerlendirme yapabilir duruma getirmeyi amaçlar. Otoriter toplumlarda öğretmen, önceden belirlenmiş değer yargılarını mutlak doğrular gibi aktarır ve kabulünü sağlamaya çalışır. Demokratik eğitimde ise gelenek-

lere saygılı, ama onun esiri olmadan eleştirebilen, daha iyilerini geliştirmeyi düşünebilen kişiler yetiştirilir. Yargılar, geçici doğrular olarak verilir. Birinde kısıtlama, zorlama ve uyuma teşvik varken, diğerinde özgür kılma, ikna etme ve yaratıcı çabanın özendirmesi esastır. Demokrasi yine bir eğitimcimizin (Prof. Selahattin Ertürk'ün) ifadesiyle «planlı demecilik»tir. Açık fikirlilik yanılabilirlik, farklı görüşlere saygılı olma ve denenmesine razı olma gibi bakış açılarını gerektirir. Çoğunluğun görüşüne göre şekillenmiş kurallara uymak ile onları benimsemenin farklı şeyler olduğu bilinci yaratılmak zorundadır demokrasilerde. İşbirliği içinde bağımsızlık esastır. Tümünden bir bağımsızlık, demokrasilerde de söz konusu değildir. Bu anlamda bağımlılık da gerekir. İşbirliği zorunluluğunu ve birlikte yaşama isteğini ortadan kaldıracak bir bağımsızlık fikri demokrasilere yarar değil zarar verir.

Demokrasi, ona uygun bir ortamda gelişir ve daha çok değerler sistemiyle ilgili olup eğitimin bir ürünüdür. Ancak eğitimin de çarpıklıkları bir anda düzeltebileceği varsayımı herhalde biraz hatalı olur.

Kanun önünde eşit olmak, kişileri psikolojik eşitliğe götürmez. Kanun önüne eşit özelliklerle gelmez insanlar. Kalıtım yoluyla geçen yetenekler, değişik çevrelerin şekillendirdiği yetenek, alışkanlık, kısaca çeşitli fizik ve psikolojik özellikler çok farklıdır. Bu nokta, demokrasi eğitiminde önemle dikkate alınmak zorundadır; aksi halde birtakım sloganlarda kulağa hoş gelen şekilleri gerçekleştirmeye çalışmak, çeşitli huzursuzluklara da neden olabilir. Demokrasi eğitiminin özünü liberal eğitim denen araştırmacı, aydınlatıcı bir eğitim oluşturur. Bu eğitim, öğrencileri merak, araştırmaya, düşünmeye teşvik eden, geniş zi-

hinsel potansiyelin kullanılmasını sağlayan bir eğitimidir. Aklını hislerine üstün tutan insanlar yetiştirilir bu eğitimle. Hisler, tek yanlı bağlılıkları, akıl ise alternatifleri değerlendirmeyi öğretir insana. Bilginin daima gelişmekte olduğu gerçeğinin bilinci verilir bu eğitimde. Bu yönüyle geçici doğrular fikri egemendir.

Buraya kadar söylediklerimle, kısaca, demokrasi ve demokrasi eğitimini konusunda bir bakış açısı oluşturmaya çalıştım. İkinci turda Türkiye'deki bu alandaki problemleri görebildiğim kadarıyla özetlemeye çalışacağım, çok teşekkür ederim Sayın Başkan.

BAŞKAN — Ben teşekkür ederim. Özellikle sistematik yaklaşımınıza.

Buyurun Sayın Alkan.

DOÇ. DR. CEVAT ALKAN — Ortaöğretimin durumunu eğitim ve teknoloji arası ilişki boyutları açısından ele alan bu incelemede esas alınan temel varsayım : ortaöğretimin yapı ve işleyişinin çağdaş teknoloji ile uyumlu ve tutarlı olmadığı, bu nedenle de sistemin dış etkiler ve iç bünyeden gelen olumsuz baskıların altında bulunduğu, bu durumun ise sistemde önemli bazı sorunların kaynağını oluşturduğu, sistemin eğitim ve teknoloji ilişkileri açısından gözden geçirilip gerekli yenileştirmeler yapıldığı takdirde daha iyi hizmet verme olanağına kavuşabileceği şeklindedir.

Durum

İncelemede ele alındığı anlamıyla ortaöğretim, sekiz yıllık temel eğitime dayalı en az üç yıllık genel ve mesleki-tekniköğretim veren kurumların tümünü kapsamaktadır. Bu eğitim kademesindeki temel amaç, öğrencilere ortak bir genel kültür kazandırmak, on-

ları ilgi ve yetenekleri ölçüsünde çeşitli programlar yoluyla yükseköğrenime ve iş alanlarına hazırlamaktır. Ortaöğretim kurumları çeşitli programlar uygulayan liselerdir. Bunlar 1) genel liseler, 2) meslek liseleri, 3) teknik liseler olmak üzere üç ana kategoride toplanmaktadır.

Bu öğretim kademesinde 1) yükseköğrenime hazırlayan, 2) yükseköğrenime ve mesleğe hazırlayan, 3) mesleğe ve iş yaşamına hazırlayan programlar uygulanmaktadır. Her program, üç tür ders grubundan oluşmaktadır, 1) ortak dersler, 2) özel dersler, 3) seçmeli dersler. Ortak dersler, her programda her öğrenci için zorunlu olan derslerdir. Özel dersler, yükseköğrenime hazırlık için belirli bir dalda derinleşme olanağı veren derslerdir. Seçimlik ve mesleki dersler ise belli bir programın ortak ve özel dersleri dışında kalan derslerdir.

İlgili kaynaklardan anlaşıldığına göre, toplumun sistemden beklentisi, ekonomik kalkınma, sosyalleşme ve çağdaşlaşma çabalarına katkıda bulunmak, bireysel ve toplumsal yaşamın kalitesini yükseltmek şeklinde belirmektedir. Ancak ortaöğretimin geleneksel yapısı ile işleyiş biçiminden gelen zorluklar nedeniyle bu beklentiler gereği gibi karşılanamamakta ve bundan dolayı da önemli sorunlarla karşılaşmaktadır.

Sorunların bir dökümü yapıldığında bunların, 1) kavram kargaşası, 2) fırsat eşitsizliği, 3) genel-meslek eğitimi ikilemi, 4) dengesiz öğrenci, öğretmen dağılımı, 5) program ve yöntemleri iyileştirme ve yenileştirme, 6) öğrenci akışı, 7) kalite, 8) öğretmen, uzman, yönetici ve müfettiş eğitimi, 9) yatırım ve cari harcamalar, 10) karar ve uygulama istikrarsızlığı, 11) öğretmen - öğrenci, okul - çevre ve

okul - aile ilişkileri, 12) okul dışı gençlik ve yetişkinlerin eğitimi, ve 13) sistemde farklı statülerde ortaöğretim kurumlarının yaratılması gibi sorunlar, diğerleri arasında dikkati çekmektedir.

Bu durum, ortaöğretimin sistemin içindeki yerini ve işlevini, sosyal, ekonomik, bilimsel ve teknolojik olgular açısından yeniden belirlemeyi ve ortaöğretimi bu gelişmelere uygun olarak yenileştirmeyi gerektirmektedir. Esasen uygulamalarda bu doğrultuda bazı eğilimler görülmektedir. Örneğin, sekiz yıllık temel eğitim, fırsat eşitliğini yaygınlaştırma, programları esnekleştirme, yatay ve dikey geçiş olanakları yaratma konularındaki çabalar bu eğilimlerin belirtileridir. Ancak bu konuda son çeyrek yüzyıldan beri sürdürülen çabalar, köklü bir yenileşmeyi gerçekleştirilememiştir.

Sonuç olarak denilebilir ki çağdaş olgular, eğitimin ölçeğinde değişme ve elit yetiştirmeden kitle eğitimine yönelme şeklinde oluşurken ortaöğretimin karakterini de değiştirmekte ve bu öğretimin hedeflerinde, içeriğinde, yapısında ve programlarında yenileşmeyi gerektirmektedir. Oysa ortaöğretim, mevcut yapısıyla ülkenin ve çağdaş yaşamın gereksinimlerinden kopuk, kendi içinde tutarsız bir durum arz etmektedir.

Eğitim - Teknoloji İlişkisi

Ortaöğretim sisteminin donmuş kalıplarından sıyrılarak sosyal gelişmelere ve eğitim alanındaki gelişmelere ayak uydurarak dinamik bir yapıya kavuşturulmak ihtiyacında olduğu bir durumda ve eğitime bilimsel ve teknolojik bir nitelik kazandırmanın zorunlu olduğu bir çağda eğitim - bilim - teknoloji olgularının birbirlerini nasıl etkilemekte olduğu konu-

suna bakmak, soruna ışık tutacak bazı ipuçları verebilir. Tablo-1'de bu üç alanda kaydedilen gelişimin belirli aşamaları karşılaştırılarak bir fikir verilmeye çalışılmaktadır.

Tablo - I
Eğitimde Başlıca Gelişim
Aşamaları ve Bilim-Teknoloji
ile karşılaştırılması

AŞAMALAR	I	II	III
TEKNOLOJİ	Tekerlek İnsangücü	Motor Makine gücü	Jet Elektronik kontrol
BİLİM	Kapalı Sistem	Açık sistem	Açık sistemler
EĞİTİM	<ul style="list-style-type: none"> ● öğretmen egemen, ● Bir şeye bir şey yap ● Konu önemli ● Ürüne dönük ● Dıştan yaptırım ● Standard grupları ● Sınıf ögr. ● Belirlenmiş uyarılar ● Sınırlı olanak ● Sınırlı kaynaklar ● Öğretim yardımcıları 	<ul style="list-style-type: none"> ● Hoşgörülü ● Birşey için birşey yap. ● Yöntem önemli ● Sürece dönük ● Raslantısal pekiştirme ● Yaş grupları ● Grup ögr. ● Çoklu uyarı ● Raslantısal olanak ● Çoklu kaynaklar ● Görsel İşitsel teknikler 	<ul style="list-style-type: none"> ● Soruşturma merkezli ● Birşeyle birşey yapma ● Disiplin önemli ● Eyleme dönük ● Anlamli katılım ● Hazırlık grupları ● Bağımsız öğrenme ● Organize uyarı ● Sistemli olanak ● Öğretim sistemleri ● Öğretim teknolojisi

Tablodaki durumun incelenmesi, bu üç alandan herhangi birindeki gelişmenin diğer alanlar için bazı olanaklar yarattığı gibi bazı doğurgular da getireceği açıkça görülebilir. Diğer bir deyişle üç alan arasında karşılıklı etkileşim mevcut olup bu da belirli dengeleri gerektirmektedir.

Gerçekten de eğitim, bilim ve teknoloji insan yaşamının daha etken duruma getirilmesinde önemli rolü olan temel öğedir. Bu öğeler, insanın doğal ve sosyal çevresine egemen olma yönünde gösterdiği çabalarda başvurduğu temel araç olmuştur. Eğitim, insanın doğuştan kazandığı gizil güçlerin ve yeteneklerin açığa çıkarılmasına, onun daha güçlü, daha olgun, yaratıcı ve yapıcı bir varlık olarak gelişme ve büyümesine hizmet etmiştir. Bilim ve teknoloji ise, insanoglunun eğitim yoluyla kazandığı bilgi ve becerilerden daha etken, daha verimli biçimde yararlanabilmesinde, onları daha sistemli ve bilinçli olarak uygulayabilmesinde yardımcı olmuştur.

Bir hareket formu olarak teknoloji, bilimsel formdan köklü biçimde farklıdır. Teknoloji, tasarım ve problem çözme süreçlerini içerirken bilim bilgi araştırmaktadır. Teknoloji bilim ve mühendislikte geliştirilen fikirleri uygulamaya koymak için yaratılan teknikler, araç ve cihazlardan, yöntem ve eylemlerden oluşmaktadır. Teknoloji matematiğe dayanmakta fizik ve biyolojik dünyayı yapıcı bir tarzda şekillendirme ve işletmek için geliştirilmiştir. Teknolojik sistemler, mühendislik tasarım ve gelişmelerinin sonucudur. Böylece eğitim, bilim ve teknoloji, insanoglunun mükemmelleştirilmesi, kültürlenmesi, ve geliştirilmesi, doğaya ve çevresine karşı etken ve nüfuslu bir unsur haline gelmesinde etken olmuştur.

- 1 — KÜLTÜREL —→ Genel Yetenek —→ Genel Eğitim
2 — EKONOMİK —→ Teknik İnsan Gü. —→ Teknik Eğitim
3 — EĞİTSEL —→ Teknolojik Ola- —→ Eğitim Teknolojisi
naklardan Ya-
rarlanma

Şekil - 1

Eğitim - Teknoloji Arası İlişkiler

Bugünün bilimsel ve teknolojik toplumunda eğitim ve teknoloji ilişkilerini kültürel, ekonomik ve eğitimsel olmak üzere üç yönlü düşünmek mümkündür. Şekil - 1. Çağdaş toplumun en belirgin özelliği, bilim ve teknoloji olduğuna göre, bu iki öge aynı zamanda çağdaş toplum kültürünün de organik bir parçası durumundadır. Çünkü tarihi bir olgu olarak belirli kültürler ve uygarlıklar belirli koşullar altında ve belirli ortamlarda oluşmaktadır.

Bugünün teknolojik ortamının da kendine özgü bir yaşam görüşünün, bir değerler sisteminin, bir sosyal yapısının, bir tutum ve davranışlar örüntüsünün olması doğaldır. Bu nedenle de bilimsel ve teknolojik gelişmeler eğitime teknolojik ortamda yaşam için hazırlık görevini vermektedir. Bu görev herkesi bilimsel kavram ve yaklaşımlardan haberdar etmeyi, evrenle ilgili bilimsel bir anlayış kazandırmayı, her alanda teknolojiyi günlük yaşamda kullanma becerileri kazandırmayı gerektirmektedir. O halde böyle bir kültürel ortam için gerekli genel eğitim formasyonunu sağlama, eğitim - teknoloji ilişkilerinin kültürel yönünü oluşturmaktadır. Çağdaş bilimsel ve teknolojik toplum yaşamı için bireye gerekli yetenekleri kazandırma eğitimi.

Teknolojik kültür, teknolojik sistemlerin yapısını makul bir düzeyde anlamayı, bilim ve matematik kavramları bilgisi ve aynı zamanda mühendisliğe özgü belirli kavramları anlamayı gerektirmektedir. İnsanlar, meydana gelen teknolojilerin sınırlılıkları ve kapasitelerini anlamalıdır. Teknoloji kültürüne sahip insan, teknolojinin ne yapabileceği ve ne yapamayacağını anlamalıdır. Teknolojinin tüm sorunları çözemeyeceğini ve tüm sorunlardan sorumlu olmadığını bilmelidir.

Teknoloji kültürüne katkı: 1) insanlığın gelişmesinde teknolojinin tarihsel rolü, 2) teknolojik kararlar ile insan değerleri arası ilişkiler, 3) çağdaş teknolojide meydana gelen değişimler, 4) teknolojiler arasından seçimin yararları ve riskleri, ve 5) teknoloji değerlendirmesinin gelecekteki teknoloji seçimini etkileme yöntemi olduğu ile ilgili anlayışlar geliştirmekle sağlanabilir. Bu her konudaki kültür için böyledir. Teknoloji, toplumu tüm yönleriyle etkilemekte olduğundan teknoloji ile ilgili fikirler ilgili tüm disiplinlerde işlenmelidir. Programın tümünü teknoloji kavramlarıyla kaynaştırmaya gereksinim vardır.

Yine her teknoloji, kendine özgü bir iş bölümü, uzmanlaşma ve çalışma düzenini gerektirir. Bu, o teknolojinin uyguladığı üretim süreçlerinin doğal bir sonucudur. Aynı şekilde, her teknolojinin gereksinim gösterdiği insangücü nitelikleri farklıdır. Bu insangücünü yetiştirme işi, eğitim ve teknoloji arasındaki ilişkilerin ikinci yönünü oluşturmaktadır. Eğitim sistemlerinde değişik düzeylerde ve alanlarda yer alan mesleki ve teknikeğitim programları, bu ilişkinin doğal sonucudur. Bu programların teknolojinin gereksinimleriyle uyumlu olması gerekir.

Diğer taraftan, gelişen bir teknoloji, çeşitli alanlar için yeni yeni olanaklar getirmektedir. Halen oluşturmada olan bilim ve teknolojik devrimin yaratmakta olduğu yeni çevre ve bunun eğitim için doğurguları iki açıdan önem taşımaktadır: 1) Eğitim sistemlerinin her alanında değişiklik gereksinimi doğurmuştur, 2) Eğitime yeni olanaklar ve teknolojiler sağlamıştır. Bu yeni teknolojik olanaklardan yararlanma, o alan ile teknoloji arasında diğer bir ilişki yönüdür. Teknolojinin eğitime uygulanması ya da teknolojik olanaklardan eğitim alanında yararlanma biçimi eğitim, - teknoloji ilişkilerinin üçüncü yönüdür.

Bu duruma göre gelişen bir teknoloji o teknolojik ortamda yaşayacak bireylere gerekli genel yetenekleri kazandırma, o ortamın gerektirdiği niteliklere sahip insangücünü yetiştirme ve teknolojik olanaklardan yararlanma olmak üzere eğitimi üç yönde etkilemektedir. Bu üç yönlü etkileşimde ortaöğretim kurumlarımızın eğitim ve teknoloji arası dengesinin sağlıklı ve yeterli olduğunu söylemek çok güçtür. Bugünkü durumlarıyla bu kurumların gerek çağdaş teknolojiden yararlanabilmeleri olsun, gerek teknolojinin gerektirdiği insangücünü sayı ve nitelik yönünden yetiştirme durumu olsun ve gerekse teknolojik ortam için gerekli genel yetenekleri kazandırma yönünden olsun hiç de yeterli bir görünüm arz etmemektedir.

Eğitimde Yeni Teknolojiler

Eğitim - teknoloji arası ilişkinin bir boyutu olan teknolojiden eğitimde yararlanma konusuna bakıldığında bugün ortaöğretim kurumlarımızdaki durum

tablo - 1'de belirtilen eğitim teknoloji gelişim aşamalarının birinci basamağında ve yetersiz olduğu görülmektedir.

Çağımızda teknolojik ilerlemeler, eğitim uygulamalarına yeni olanaklar getirmiş, kullanılabilecek ortamlar ile öğretim yöntemlerini çeşitlendirmiş ve zenginleştirmiştir.

Ülkemizde bir süredenberi, ders kitapları ve diğer basılı eğitim gereçleri yanında deney takımları, model ve levha yapımı, öğretici film, diya, teyp bantı, radyo ve televizyon programlarının hazırlanmasına önem verilmiş, bunların üretimi, dağıtımı ve hizmete sunulması için özel birimler kurulmuştur.

Ancak ortaöğretimdeki ihtiyaçlarla karşılaştırıldığında görsel ve işitsel araç ve gereçlerle radyo ve televizyon yoluyla öğretim çalışmalarının henüz yeterli sayılabilecek bir düzeye erişmemiş olduğu görülmektedir. Ders etkinlikleri genellikle öğretmen, tebeşir tahtası, tek ders kitabı ya da teksir notu çerçevesinde yürütülmektedir.

Oysa bugün öğrenme - öğretme ortamını geliştirme ya da yaratmada kullanılan birçok yeni teknoloji mevcuttur. Son zamanlarda eğitimde belirgin duruma gelen **bilgisayarlar**, birçok durumda etkili biçimde uygulanan **televizyon**, dağınık yerleşim yerlerinde büyük kitlelere hizmet sunma olanağı veren **uydularla iletişim**, **sistemleri**, uzaktan öğretim için büyük umutlar veren bilgisayarlı **tele iletişim**, değerli bir potansiyele sahip olan **vidio disk**, vidio disk sistemlerinin mikrobilgisayarlarla öğrenme ortamını güçlendirmek üzere birleştirilmesiyle oluşturulan **akıllı vidio disk sistemleri**, ve nihayet **vidio tekst**, **veri taba-**

nı sistemleri, ve robotlar eğitime büyük katkılar getiren ve yeni ufuklar açan önemli çağdaş teknolojilerdir.

Bilgisayar, diğerleri arasında en üstün bir öğrenme ortamıdır. Eğitimde: 1) bilgisayarı öğrenme, 2) bilgisayar aracılığıyla (denetimiyle) öğrenme, ve 3) bilgisayarla (bilgisayar destekli) öğretim olmak üzere üç tür kullanımı vardır. Televizyon, eğitime önemli katkı getirmektedir. Özellikle uygun kullanıldığında öğrenciye geleneksel yollarla sağlanamayan zengin ve çeşitli öğrenme yaşantıları sağladığını denemeler göstermektedir. Vidio teks sisteminin belirgin özelliği, kullanımı için çok çeşitli veri bankalarına sahip olması ve bu veri bankaları ile kullanıcı arasındaki etkileşimin belirgin olmasıdır. Bir anlamda tele iletişim, mektupla iletişime benzemekle beraber, sistemde bilgisayarın gücünden yararlanıldığından mesaj iletme zamanı gün yerine saniye ile ölçülmektedir ve bilgiye ulaşma ve bilgi işleme dramatik düzeyde kolaylaşmaktadır. Tele iletişim sistemleri, potansiyel olarak eğitimde kullanışlıdır. Çünkü uzaktan eğitime olanak vermektedir. Vidio disk sistemleri genellikle televizyon programlarını takdimde yeni bir ortam olarak düşünülmektedir. Bu sistem birçok özellikleri bir araya getirerek öğrenme için zengin bir ortam yaratmaktadır. Akıllı vidio disk sistemleri mikro bilgisayarlar ile vidio disk sistemlerinin güçlerinin birleştirilmesinden oluşturulmuşlardır ve sistemde herbirinin yetersizlikleri giderilmiştir. Robotlar, genellikle endüstri ve otomasyonla ilgili bir alan olmakla beraber eğitimde de robotların kullanışlı olduğuna ilişkin örnekler vardır. LOGO dilinin yaygınlık kazanması ve BİG TRAK oyuncağının buna uygulanması bu konuda bir gelişme belirtisidir. Yaratıcı

öğretmenlerin elinde robotlar, öğrencilere güdüleyici deneyimler sağlar.

Tüm bu ve benzeri gelişmeler, sadece son zamanlarda kullanılmaya başlanmış bazı örnekler olup tanınan teknolojik devrimin öncüleridir. Bunların dışında şimdiden tahmin edilebilen teknolojiler arasında «Cellular Radyo» denilen yerel radyo istasyonlarının birbiriyle bağlantılandırılması, kullanıcıların mevcut bilgilerin tümüne ulaşma olanağı verecek optik disk depolama ve işleme sistemleri, uydu firmalarının video, ses ve diğer iletişim için 22 000 - 48 000 kanal sağlaması, evlerin iki yönlü iletişim kablolarıyla donatılması, uzmanlaşmış özel izleyicilere düşük güçlü televizyon istasyonlarının hizmet sunması, bilgi disklerinin depolama maliyetinin yazılı evraka depolama maliyetinden çok aşağı (1/100) düşürülmesi gibi henüz araştırma laboratuvarlarından çıkmamış teknolojiler de dikkate alındığında eğitimin yenilenmesinde tahmin edilemeyecek kadar çok katkılar söz konusudur.

Ayrıca, eğitim teknolojisinin bu görünümünün dikkate alınması gereken diğer bir boyutu da bireysel teknolojileri bilgi sistemleri şeklinde bütünleştiren sistem tasarımıdır. Bu anlamda sistem tasarımı her bir teknolojinin kapasitelerinden yararlanarak onların matematiksel toplamlarından daha büyük bütünler oluşturma işidir.

Görüldüğü gibi kitle iletişim ortamları, bilgisayarlar ve yeni teknoloji bileşimleri şimdiden yeni uygulama alanları bulmuştur. Yeni teknolojiler, formel eğitimin boyutlarını geliştirmenin ötesinde informel eğitim yoluyla yeni öğrenci gruplarına ulaşma olanağı da vermektedir. Örneğin bu teknolojiler, uzak-

tan öğretim, yarı zamanlı öğretim, kendi kendine öğretim gibi uygulama ile öğrenme - öğretme süreçlerini daha etkili ve daha ucuz sağlama imkânı yaratmaktadır.

Görsel işitsel yardımcıları, radyo ve televizyon, her düzeyde ve her türlü eğitimde kullanılmaktadır. Radyo ve televizyon okuma yazma öğretiminde, genel eğitimde fen ve yabancı dil derslerini iyileştirme, kapalı devre televizyon ve mikro öğretim öğretmen eğitiminde, video kasetler tekniğieğitim, yükseköğretim, mühendislik ve tıp alanında kullanılmakta, uydular aynı bölgedeki üniversitelerarası iletişimde ve toplum eğitim projelerinde kullanılmaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak, incelendiğinde görülmektedir ki eğitim - teknoloji arası ilişkiler kültürel, ekonomik ve eğitseldir. Mevcut ortaöğretim sistemi, bu üç yönden de teknolojik ortamla sağlıklı ilişki düzeyinde bulunmamaktadır. Önce çağdaş teknolojinin gerektirdiği genel eğitim formasyonunu kazandırmada yetersizlikler söz konusudur. İkinci olarak, teknolojinin gerektirdiği sayı ve nitelikte teknik insangücünü yetiştirememektedir. Üçüncü olarak da teknolojinin eğitim için yarattığı yeni olanaklardan gereği gibi yararlanamamaktadır. Sistem, bir yenileşme atılımı gereksinimi içinde olmakla beraber, toplumun ve eğitimcilerin muhafazakâr tutumları ve sistemin ataleti, yenileşmeyi engellemektedir.

Ortaöğretim programlarında teknolojinin halen yeterince ele alınmadığı hususunda ulusal ve uluslararası düzeylerde görüş birliği vardır. Ortaöğretimin tüm programlarında teknik kavramları kaynaştırmaya ve gerçek yaşam örnekleriyle öğretmeye ge-

reksinim vardır. Teknolojik bir formasyonun herkese okuma yazma gibi esas telakki edilmesi gereği ısrarla tavsiye edilmektedir. Mesleki ve teknikeğitimin ortaöğretimin temel bir ögesi olduğu anlayışı her geçen gün biraz daha yaygınlaşmakta, ve sistemi bu yönde geliştirmek için özel çaba gösterilmektedir.

Enformasyon toplumunun bir özelliği olan yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, yeni ihtiyaçlar yaratırken, bunları geleneksel olmayan yollarla karşılama olanağını da yaratmıştır. Eğitim teknolojisinin olanaklarından yararlanmak suretiyle öğretim ortamını iyileştirmek ve eğitimin kalitesini yükseltmek, mevcut sistemin bir gereksinimi olarak görülmektedir. Ev vidioları ve bilgisayarlarının yaygınlık kazanması karşısında eşitlik maksadıyla örgün eğitime video ve bilgisayar teknolojisini uygulama gereksinimi doğmuştur.

En kritik ihtiyaç, eğitimde teknoloji kullanmak için öğretmen, yönetici ve velileri eğitime ihtiyacıdır. Ulus olarak çocukların teknolojinin avantajlarından eşit olarak yararlanmaları için yollar bulmak zorunluğu vardır. Aksi halde sistemde farklı statülerde okul türleri çoğalmaya devam edecektir. Devletin ortaöğretimde daha ileri bir eğitim teknolojisinin tesisinde önemli rolü vardır. Bu konuda yatırımların geliştirilmesi, sektörlerarası işbirliği, uzun vadeli değerlendirme programlarına gereksinim vardır.

Ortaöğretim kurumlarının çevreleriyle daha yakın bağlar kurması, başta aile olmak üzere tüm ilgili sosyal ve ekonomik kurumlarla etkin bir işbirliğine girmeleri gerekmektedir. Okulun çevre kaynaklarından öğretim maksadıyla yararlanması, okul hakkında olumlu bir imajı sürdürmesi ve çeşitli amaçlarla

çevreden destek ve yardım görmesi, iyi geliştirilmiş okul-çevre ve okul-aile ilişkilerine bağlı bulunmaktadır.

Özet olarak, ortaöğretim gibi karmaşık ve kapsamlı bir yapıya sahip geniş ve çok yönlü bir uygulama alanında sorunları bir çırpıda çözüme kavuşturacak olağanüstü bir yöntem mümkün değildir. Ancak ticaret, sanayi ve savunma sektörü, eğitim sisteminin ürününden yararlanan ana sektörler olarak bu sistemin iyileştirilmesine gereken yatırımı ve işbirliğini yapmalıdır. Bu sektörlerin eğitime katkılarını sağlayıcı yollar bulunmalıdır. Ortaöğretimin iyileştirilmesinde çözüm ve çıkar yol bilimsel yöntem, yaratıcı ve yapıcı düşünce ve akılcı yaklaşım yoludur. Bu doğrultuda sürekli ve sistemli çabalara gereksinim vardır. Çağdaş bilim ve teknoloji, eğitim için sınırsız olanaklar ve zengin kaynaklar yaratmaktadır. Bu gelişmelerin eğitime yapacağı katkı, sadece ilgililerin bunları temin ve işe koşma konusundaki istek, azim ve kararlılığa bağlı bulunmaktadır.

KAYNAKLAR LİSTESİ

Alkan, Cevat. «Ortaöğretim Kurumlarında Eğitim Ortamı» **Türkiye'de Ortaöğretim Sorunları**. (Ed. Turhan Oğuzhan) Hisar Eğitim Vakfı, Yayın No : 1. İstanbul, 1981. Bölüm VIII. ss. 206-218.

———. «Eğitim Teknolojisi «Cumhuriyet Döneminde Eğitim. M.E.B. Yayınları. 91. Bilim ve Kültür Dizisi 1. Atatürk Kitapları. 4. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983. ss. 443-468.

———. **Eğitim Teknolojisi**. Ankara : Yargıçoğlu Matbaası, 1984. İkinci baskı.

Educating Americans For the 21 st. Century : A plan of action for improving mathematics, science and technology education for all American elementary and Secondary Students so that their achievement is to best in the world by 1995 - The National Science Board Commission on Precollege education in Mathematics, Science and Technology - National Science Foundation Washington DC. - 20550 CPCE - NSF - 04.

BAŞKAN — Çok teşekkür ederim Sayın Alkan. Buyurun Sayın Kuzgun.

DOÇ. DR. YILDIZ KUZGUN — Sayın Başkan, Sayın dinleyiciler, ortaöğretim sorunlarının tartışıldığı bu Panelde, ben soruna öğretim sürecinin ana ögesi olan öğrenci açısından bakmak istiyorum.

Öğrencilerin eğitim sürecinden neler beklediği, bu beklentilerin karşılanmaması halinde ne gibi sorunlar yaşadığı, geleceğini planlamada ve buna hazırlanmada ne gibi güçlüklerle karşılaştığı gibi konuları kendine inceleme alanı yapan bir alanı ülkemizde oluşumu, kuruluşu, gelişmesi ve bugün içinde yaşadığı sorunları dile getirmeye çalışacağım.

Bilindiği gibi, eğitimde yenileşme isteklerimiz 30 - 40 yıllık bir geçmişe sahip. Aslında uzun bir süre yenileşme çabalarımız var; fakat 1950'lerden sonra bu yenileşme isteklerinin; uygulamaya dönüştüğü gözlenmektedir. Bunların başında programların çeşitlendirilmesi çalışmaları gelmekte; yani tipik öğrenciye hitap eden tek tip programların artık çağdaş koşullara cevap vermediği fark edildiğinden, ortaöğretimde özellikle programların çeşitlendirilmesine çalışıldığı görülmektedir. Ne zaman program çeşitlendirilmesi gereği gündeme getirilmişse, orada bu farklı programlara öğrencilerin yöneltmesine yardımcı hiz-

metler olarak rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin gereğinden söz edilmiştir. Bu gereklilik, çeşitli eğitim şúralarında dile getirilmiş ve çeşitli biçimlerde ortaya konmuş ve tabii ki rehberliğin gerekliliği de bu arada bir özlem olarak dile getirilmiştir. Bu konuda özel eğitimcilerimiz tabii çok daha erken davranmışlar, ve ilköğretim düzeyinde özellikle eğitime ayak uyduramayan, okullarda öğrenme güçlüğü gösteren öğrencilerin ayıklanması ve bunların gereksinme duyduğu özel eğitim düzenlemelerinin yapılabilmesi için rehberlik ve araştırma merkezlerinin kurulmasına girişmişlerdir. Rehberlik ve araştırma merkezlerinin kurulması, bizde 1955-1956 yıllarına rastlar. İlk 3 ilimizde kurulan bu merkezler giderek yaygınlaşmış, bugün sanıyorum sayıları 30'u bulmuştur.

Öte yandan, ortadereceli okullarımızda rehberlik hizmetlerinin fiilen başlatılması 1970'li yıllara kadar gecikmiştir. Üniversite kapılarında öğrencilerin yığılması ve akademik eğitim veren liselerin çağdaş gereksinmelere cevap veremez hale gelmesi, tabii ki bu hizmetlerin bir an önce gündeme gelmesini çabuklaştırmıştır. 1970 yılında her okula bir veya birkaç uzman tayin edilmek suretiyle rehberlik hizmetleri, deneme niteliğinde ve daha küçük çapta başlatılmıştır. 1976 yılında ise bir genelge ile bütün ortadereceli okullarımıza yaygınlaştırılmıştır. Ancak tabii yeterince uzman olmadığı için rehberlik hizmetleri sınıf öğretmenlerine verilmiştir; yani sınıf öğretmenleri, halen sürdürmekte olduğu sınıf öğretmenliği görevine ek olarak bir de rehberlik hizmetlerini yürütmekle görevlendirilmişlerdir. Bu işleri yürütebilmeleri için de programlarda haftalık bir saatlik bir zaman ayrılmıştır.

Bugün uzmanlı rehberlik örgütlerinin bulunduğu okulların sayısı 500'ü aşmıştır. Rehberlik hizmetlerinin oturabilmesi için bir anlayış birliğinin sağlanması gerekiyordu. Bu anlayış birliği için birtakım kurslar düzenlenmiş ve bir yetiştirme programı uygulanmıştır. En çok yakınılan sorun, rehberlik uzmanlarının görevlerinin belirsiz oluşudur. Bu konuda da son yıllarda yapılan çalışmalarla bir açıklık getirilmiş, haklar, görevler, yükümlülükler, sorumluluklar bir esasa bağlanmıştır. Uzun zaman rehberlik hizmetlerinin Bakanlıkta bir sahibi olmadığından da yakınılmaktaydı. Şimdi Özel Eğitim ve Rehberlik Daire Başkanlığı kurulmuştur. Ancak, tabii rehberlik hizmetlerinin, özellikle mesleğe yönelme ve kişilik geliştirme, yardım hizmetleri olarak düşünülen rehberlik hizmetlerinin, özel eğitim anlayışı içinde bütünleştirilmesinin bazı sakıncaları olabilir. Bununla birlikte örgüt açısından böyle bir berraklığa kavuşması, olumlu bir gelişme sayılabilir. Ancak, dediğim gibi bu mutlu gelişmelere karşın, rehberliğin bugün içinde bulunduğu sorunlar gayet yoğundur. Bu konuda şu gerçeği söyleyebilirim: Bugün yapılan şey aslında bir rehberlik değildir. Birçok şeyler yapılmaktadır; fakat aslında yapılanlar, sınıf öğretmenliğini daha etkili hale getirme çalışmalarıdır. Yani, rehberlik çalışmalarının okullara girmesi ile sınıf öğretmenliği eskiden olduğundan daha iyi yapılı hale gelmiştir; fakat yapılan hizmetleri, çağdaş rehberlik anlamı içine sığdırmak veya yapılanların istenenleri karşıladığını iddia etmek pek mümkün olamamaktadır. Ben burada bu hizmetlerin ülkemizde yeterince gelişmemesinin bir nedeni olarak gördüğüm birkaç noktaya değinmek istiyorum.

Bunlardan biri, rehberliğin hâlâ bir uzmanlık alanı olarak kabul edilmeyiştir. Maalesef hâlâ bugün rehberlik, herkesin bilebileceği, her öğretmenin yapabileceği bir iş olarak anlaşılmaktadır. Kuşkusuz öğretmenlerin rehberlik hizmetlerinde büyük payı, büyük sorumluluğu vardır; ama bu rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin, başka alanlarda uzmanlaşmış olan öğretmenler tarafından yapılabiliceği anlamına gelmez.

Uzman olarak atanan kimseler, başka ülkelerde olduğu gibi yüksek lisans düzeyinde eğitim görmüş kişiler değildir. Ülkemizde, eleman yokluğu yüzünden; psikoloji ve pedagoji formasyonu görmüş kimseler, doğrudan danışman olarak atanabiliyor. Ancak rehberlik örgütlerine bu nitelikte elemanların atanmasına da özen gösterilmemektedir. Maalesef rehberlik ve araştırma merkezleri ve bazı okullardaki rehberlik örgütleri, cezalandırılması gereken kimselerin atandığı yerler haline getirilmiştir ve bu yüzden birçok küskün insanın, kaderin kendisine güleceği günü beklediği yerler olagelmiştir ve durumun değiştiğini gösteren olumlu bir belirti de henüz yoktur.

Yine rehberliğin bir uzmanlık alanı olarak görülmediğinin bir belirtisi olarak son günlerde işitmiş olduğum bir haberi iletmek istiyorum. Bir yetkili, emekli öğretmenlerin, kısa bir kurstan sonra rehberlik öğretmeni yapılacağını ifade etti. Kısa bir kursla rehberlik öğretmeni yetiştirmeyi bu alanın gelişmesi için çabalayan kimseler için cesaret kırıcı bir karar olarak görüyorum. Yapılacak hiçbir şey yoksa, kısa bir kursla öğretmenleri rehber öğretmen olarak yetiştirmek mümkündür. Ama emekli öğretmenlerden rehber öğretmen olarak yararlanmak için hiçbir sorumluluk yoktur.

Rehberlikte kullanılacak araçlar konusunda yapılmış bir araştırma yoktur. Sayın Özöglü bilirler, kendileri ile bu konuda bir müddet çalışmıştık. Rehberlikte kullanılacak araçların geliştirilmesi, rehberlik ve araştırma merkezine bırakılmıştır. Rehberlik araştırma merkezleri, Bakanlıktan alınan emirleri okullara, rehberlik konusundaki sorunları Bakanlığa iletmekle yükümlü olup, bir koordinasyon görevi yerine getirmektedirler. Bu arada kendilerinden test geliştirme ve araç geliştirme hizmetleri beklenmektedir. Rehberlikte kullanılan araçları belli başlı 2 gruba ayırabiliriz: Bunlardan bir grubu, öğrencinin kendini tanımasına yardımcı olacak araçlar; yani genel ve özel yetenek testleri, ilgi envanterleri, tutum envanterleridir; bir diğeri de öğrenciye kendisi için hazırlanmış olan fırsatlardan haberdar edecek araçlar; yayınlar, daha doğrusu, meslekleri, okulları tanıtıcı malzemelerdir. Bu araçların hazırlanması değil lisans düzeyinde bir eğitimle, yüksek lisans, doktora düzeyindeki eğitimle yapılabilecek işlerdir; hatta bir kişinin işi de değil, bir komitenin veyahut da bir ekibin yapacağı iştir. Hem bu görevler rehberlik ve araştırma merkezine verilmekte, hem de bu merkezler uzman yönünden, mali kaynak yönünden, yeterince desteklenmemektedir.

Bu konuda ayrıca araştırmalar da yapılması gerekiyor. Bu araştırmalar için bir fon ayrılmış değildir.

İlk bölümde söyleyeceklerim şimdilik bunlar, teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Kuzgun.

Sayın Açıklanın buyurun sıra sizde.

Y. DOÇ. DR. AYTAÇ AÇIKALIN — Sayın Başkan, sayın dinleyiciler, ben bu konuşmamda ortaöğretimin yönetim sorunlarını bir parça açmaya çalışacağım.

Ortaöğretim zengin sorunlar listesi olan bir öğrenim kesimi olarak görünüyor. Kitap sorunu, devam sorunu, sınıfların kalabalık olması, öğretim araç - gereçlerinin yetersizliği, öğretmen yokluğu, öğretmenlerin nicel ve nitel yetersizlikleri vb. sorunlar. Konuya girerken öncelikle şu hususu bir ölçüde tartışmak istiyorum. Yukarıda sayılan sorunların hangisi «yönetim» sorunudur? Okulun, eğitim - öğretim etkinliklerinde, öğrenci hizmetlerinde, personel hizmetlerinde, yapım, onarım, donatım, malzeme hizmetlerinde ya da akçalı hizmetlerinde meydana gelen sorunlardan hangisi yönetim sorunudur? Bu aşamada sorun sözcüğünü problem anlamında ve bu konuşmamda «amaca ulaşmada karşılaşılan engel» anlamında kullanıyorum.

Bir öğrencinin derste eğitim amaçlarına ters düşen herhangi bir davranışı bir yönetim sorunu mudur? İlk bakışta bunun, sınıf içinde öğretmenin bir sorunu olabileceği söylenebilir. Buna karşılık ortaöğretimde yönetim sorunları eğitim-öğretim, öğrenci hizmetleri, personel hizmetleri, yapım-onarım, donatım ve akçalı işlemler alanlarında gözlenebilir. Bunlar Milli Eğitim Bakanlığı'nın kabul ettiği işbölümü alanlarını karşılar. Bu alanlarda okuldaki görevlilerce çözülemeyen ve yönetimde yoğunlaşan sorunları ortaöğretimin yönetim sorunları olarak tanımlamak uygun olabilir.

Yönetim sorunu, aslında bir bakıma sürekli var olan bir sorundur. Yani bir sorunun ortaya çıkmasından değil, daha çok bir yönetim sorununun sezin-

lenmesinden veya algılanmasından söz edilebilir. Her zaman kurumda bir veya birden çok yönetim sorunu vardır, ancak bunların yöneticiler tarafından algılanması; durumu sorun haline dönüştürüyor denebilir.

Yönetim sorunununun bir başka özelliği tek başına maddenin değil, insanın varolduğu yerde var olmasıdır. Yani yönetimdeki yahut örgütteki insan öğesiyle çok yakından ilgili olan bir durum olarak görünüyor yönetim sorunları. Bu bir parça soyut yaklaşım ile şunu görüyoruz. Ortaöğretimde yönetim sorunlarının anlaşılması, sezilmesi ve tanımlanmasında bir yöntem sorunu vardır.

Ortaöğretim yönetim sorunlarına ilişkin başka tanımlara geçmeden önce, yukarıda değinilen okulun işlevleri (fonksiyonları) ile kesişen planlama, örgütlenme, iletişim vb. yönetim süreçleriyle bu alanlarda çıkan sorunların çözümü aşamasında ortaya çıkan, yoğunlaşarak yöneticinin önüne gelen durumlara «ortaöğretimin yönetim sorunları» demek mümkündür.

Ortaöğretim yönetim sorunlarının birkaç özelliğinden söz etmek gerekirse, ortaöğretimin yönetim sorunları: 1. kurumun diğer sorunlarıyla içiçe olma özelliği gösterir, 2. ortaöğretimdeki okul türlerine göre değişir, 3. bunlar çözümlenmemiş başka sorunların türevleri, tekrarı ya da birikimidir. Ortaöğretim yönetim sorunlarının bir özelliği de 4. yöneticilerin yeterlik düzeyiyle ilgili ve orantılı olması, 5. zaman içinde bu sorunların içerik ve boyutlarının değişmesi, 6. çevre sistemlerin sorunlarının okula yansması olarak görülebilir.

Ortaöğretimin temel yönetim sorunlarının bir diğ er görünümü ya da boyutu, sorunun özellikle yöneticiler tarafından sezinlenmesi, görülmesi, daha da önemlisi algılanmasıdır. Genellikle bir öğretim kesiminin sorunlarından söz ederken, sorunların sayımı ile veya bir ileri aşamada sorunların kümelenmesi ile ilgilenilmektedir. Sorun bir sonuçtur, ortaya çıkan bir durumdur. Ortaöğretimdeki yönetim sorunlarının belki bu boyutta söylenebilecek ya da açıklanabilecek yönü, bu sorunların algılanmasıyla bu sorunların ortaya çıkmasına neden olan değişkenlerin belirlenmemiş olmasını ileri sürebiliriz ki buna «sorunun tanımlanması» demek yerinde olur. Yani ortaöğretimdeki sorunlardan birisi, ortaöğretim yönetim sorunlarının açık seçik tanımlanmamış olmasıdır.

Sorunun sezinlenmesi, görülmesi ve algılanması ve daha ileri aşamada tanımlanması, bir yönetici yeterliği gerektirmektedir ki buna biraz sonra veya ikinci turda tekrar değinilecektir. Ortaöğretim temel yönetim sorunlarının ikincisi, ortaöğretimin amaçlarıdır. Daha önce de değinildiği gibi «sorun, amaca ulaşmada karşılaşılan engeller» olarak tanımlanırsa, ortaöğretimdeki yöneticinin görevi, ortaöğretimin amaçlarını gerçekleştirmek olduğuna göre, yönetimin karşılaştığı ilk sorun amaçlardır. Ortaöğretimdeki amaçların sorun olma özellikleri birkaç yönlüdür.

Bunlardan bir tanesi, ortaöğretimde amaçların üç kademeli olmasıdır. Ortaöğretimin temelinde Türk Milli Eğitiminin amaçları, onun üstünde ortaöğretimin amaçları, onun da üstünde ortaöğretim okul türünün amaçları vardır. Bu nedenle üçlü bir amaç

kompozisyonu gözlenmektedir. Bu yalnız ortaöğretimde gözlenen bir durumdur.

Diğer bir önemli neden, bu amaçların doğruluğu ya da yanlışlığından öte, anlaşılabilirliğidir. Amaçların anlaşılması ve yorumu büyük ölçüde yöneticinin yeterliğiyle ilgili olmasına karşın, Türk Milli Eğitiminin amaçları, ortaöğretimin amaçları genellikle yuvarlak ve çok yönlü kavramların oluşturduğu deyimlerle, sözcüklerle yazılmıştır.

Ortaöğretimde bir diğer sorun, farklı okulların amaçlarının binişikliğidir. Ortaöğretimde birden çok türde eğitim kurumu (okul) gözlenmektedir. Bunları lise olarak tanımlarsak, genel lise, öğretmen lisesi, endüstri meslek lisesi, kız meslek lisesi, imam hatip lisesi ve en son olarak da beden eğitimi ve spor lisesi gibi. Bu ayrı kurumların amaçlarının birçoğu, birbiri ile binişiktir. Özellikle gözlenen önemli yönetim sorunlarından biri, bu kurumların hepsinin kendi amaç kapsamları içerisine «genel lise» amaçlarını almak yarışında olmalarıdır. Amaçlara ilişkin olarak yönetim açısından sorun doğuran diğer bir boyut, kurumun amaçlarının birey, toplum gereksinimleriyle uyum içinde olup olmadığı sorunudur. Nitekim, sabahki konuşmalarda ve sık sık tekrarlandığı gibi, herhangi bir liseden belirli bir amaç için yetiştirdiğimiz insangücünün amaçlanan alana gitmemiş olması, bu okulun amacının gerçekten toplum ve birey gereksinmesinden kaynaklanmadığının tipik kanıtıdır.

Aralarında ve kendi kategorileri içerisinde uyumlu bir bileşimi olmayan yan yana kurumlar, görünümündeki orta dereceli okullar arasında birbirlerinin amaçlarını kapsamak gibi bir mücadele, yönetim için başlı başına bir sorundur.

Yönetimin ortaöğretimde bir diğer sorunu, eğitim yöneticileridir. Yöneticinin bizzatı kendisi bir yönetim sorunudur. Bir amaç belirliyorsunuz, bir örgütü kuruyorsunuz, sonra da bu örgütün öngördüğünüz amaçlarını gerçekleştirmek üzere bir yönetici görevlendiriyorsunuz. Burada önemli bir sorun çıkmaktadır. Bizim ortaöğretim yöneticilerimiz giderek bir meslek olma niteliğine bürünen eğitim yöneticiliği özelliklerinden çok, seçilmiş öğretmenlerin özelliğini gösterirler. Konuşmacılar rehberlik için emekli öğretmenlere kurs düzenleneceğinden söz ettiler. Okul mülürlüğü için çok kez bu kurs dahi öngörülmeden öğretmenler yönetim mekanizmasına getirilmektedirler.

İlk bölümde söyleyeceklerim şimdilik bu kadar, teşekkür ederim.

Başkan — Teşekkür ederim. Sayın Açıklan.

Buyurun Sayın Oğuzkan, söz sırası sizde.

DR. FERHAN OĞUZKAN — Sayın Başkan, değerli dinleyiciler, bel ki de bildiğiniz şeyleri tekrarlayacağım için önce özür dilerim. Konuşmamda öğretmen yetiştirmekle ilgili olarak şimdiye kadar yapılmış bazı çalışmalardan ve ortaya çıkan birtakım sorunlardan söz etmek istiyorum.

Öğretmenlerin yetiştirilmesi ve istihdamı eğitim ve öğretimin önemli bir boyutunu oluşturur. Eğitim literatürümüzü gözden geçirdiğimiz zaman, hemen hemen bütün eğitimcilerimizin, düşünürlerimizin, politikacılarımızın bu konu üzerinde düşüncelerini bildirdiklerini ve ayrıca konunun önemini belirttiklerini görürüz. Gerçekten bir okul sisteminin iyi işleyebilmesi, her şeyden önce iyi yetişmiş öğretmenlerin iş-

birliği içinde verimli çalışmalarıyla mümkündür. Öğretmenleri yetersiz okullarda ders araç ve gereçleri ne kadar zengin olursa olsun, dershaneler ve diğer yerler ne kadar modern bulunursa bulunsun ve ders programları ne kadar iyi hazırlanmış olursa olsun, yapılan öğretimin belli bir düzeye çıkması, kalite bakımından ilgilileri tatmin etmesi mümkün olamaz. Kısaca eğitim ve öğretim çalışmalarında asıl olan öğretmendir.

Gerçekten bütün eğitim toplantılarında hangi konu ele alınırsa alınsın sonunda öğretmenin rolü ve önemi üzerinde bir görüş birliğine gidilir ve çok kez çözümün onun niteliğiyle bağlantılı olduğu ileri sürülür. Ve öğretmenlerin iyi yetiştirilmeleri ve nitelikli olmaları gereği de sürekli olarak belirtilir. Nitelikli öğretmen yetiştirilmesi bakımından neler yaptığımız ve neler yapamadığımız ise bazen ikinci planda kalır.

Bu sabah burada yapılan görüşmelerde ve tartışmalarda bu konu yine dile getirilmiştir. Öğretmenlerin eğitimi konusu Yedinci, Sekizinci ve Dokuzuncu Eğitim Şûralarında giderek kapsamlı biçimde gündeme getirilmiş; sistem, program ve yöntem ile ilgili birçok yeniliklerin ancak bu yenilikleri benimseyecek türde öğretmenlerin varlığıyla gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir. 1981'de toplanan son Şûrada da öğretmenlerin eğitimi ve istihdamı konusu-eğitim uzmanları ve yöneticilerin durumu da dahil olmak üzere- çok daha etraflı bir biçimde incelenmiş, tartışılmış ve önemli tavsiye kararları alınmıştır.

Ne var ki söz konusu Şûra'dan alınan kararları kimlerin nasıl uygulayabileceği ortada kalmıştır. Çünkü Şûra çalışmalarının sona ermesinden kısa bir süre

sonra öğretmen yetiştirme işi tümüyle o zamanki adıyla Milli Eğitim Bakanlığında alınarak üniversitelere devredilmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana öğretmen eğitimi ile ilgili planlama ve yetiştirme görev ve sorumluluğunu yüklenen Bakanlık, birdenbire sadece işveren bir kuruluş durumuna gelmiştir. Bu değişikliğin, öğretmen yetiştirme geleneğimizi köklü biçimde başka yöne çeviren bu kararın -yanlılığı veya doğruluğu üzerinde durmadan- eğitim tarihimiz bakımından çok önemli bir gelişme olduğunu belirtmek isterim.

Bugüne kadar ortaya çıkan inceleme ve araştırmaların ve değişik toplantılarda yapılan tartışmaların sonucu olarak öğretmen yetiştirmeyle ilgili sorunlarımızı şöylece özetlemek mümkündür: (1) Öğretmen eksikliği; (2) öğretmen dağılımında dengesizlikler; (3) öğretmenlerin atanma ve yer değiştirmelerine esas olacak yeterli ve sürekli ölçütlerin yokluğu; (4) öğretmenlerin çok çeşitli kaynaklardan gelmesi; (5) öğretmen yetiştirilmesinde kalitenin ihmal edilmesi; (6) öğretmen yetiştiren kurumlarla Milli Eğitim Bakanlığı arasında sıkı bir işbirliğinin sağlanamaması; (7) öğretmenlerin, hizmet içi eğitimlerinin yetersizliği; (8) öğretmenlerin çalışma şartlarının giderek ağırlaşması; (9) öğretmenlerin zaman zaman ve yer yer politik baskılar altında kalmaları; (10) öğretmenlerin değerlendirilmesinde nesnel ölçüler kullanılmaması; (11) öğretmenlerin sosyal ve ekonomik sorunlarının çözümü için yeterince çaba gösterilmemesi ve nihayet (12) öğretmenlik mesleğinin, çekiciliğini yitirmesi.

Bu kadar sorunları bulunan ve bu sorunlardan hemen hemen hiçbirinin de gereği gibi ele alınıp doyurucu bir biçimde ortadan kaldırılmadığı düşünül-

lürse öğretmenliğin çekici bir meslek durumuna gelmesi şüphesiz beklenemez. Öğretmenliğin çekiciliğini ve saygınlığını zamanla yitirmekte olduğu resmi ve özel meslek toplantılarında sık sık tekrarlanmıştır.

Öğretmenlerimizin sorunlarıyla ilgili açıklama ikinci turda devam etmek istiyorum, şimdilik bu kadar. Çok teşekkür ederim, beni dinlediğiniz için.

BAŞKAN — Ben teşekkür ederim.

Tabii Sayın Oğuzkan, bir öğretmenlik mesleği varmış kabulünü yaparak görüşlerini belirlediler, tahmin ederim ikinci turda bu konuya da değinirler.

Buyurun Sayın Bircan.

DR. İSMAİL BİRCAN — Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Ortaöğretimimizin planlamaya ilişkin sorunları üzerinde kısa başlıklar halinde durmak istiyorum. Bunlardan birincisi, planlamaya ilişkin olarak veri toplama sorunudur. Biliyorsunuz planlama çalışmalarının sağlıklı yapılabilmesi için verilerin sağlıklı olması lazımdır. Bu nedenle eldeki verilerin gerçek ölçülerde ve gerçeği yansıtması gerekmektedir. Birkaç yıl öncesine kadar Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın farklı dairelerinin aynı birim için (Ortaöğretim için) farklı sayılar verdiklerini gözlemiştik. Bu, sanıyorum son yıllarda giderek düzeltildi. Planlama - Araştırma - Koordinasyon dairesinin verdiği sayılarla Ortaöğretim Genel Müdürlüğünün verdiği sayılar farklı idi, şimdi APK'nın kurulmasıyla tek elden veri toplamaya gidilmiştir; bu da ancak yeterli değil, şu andaki sorunlardan bir tanesi; çünkü salt

öğrenci-öğretmen ya da mezun sayısı değil, okuldan teklerden tutun da başarı oranına kadar ve mezun sayısına kadar bütün sayıların, bütün verilerin sağlıklı olarak verilmesi gerekmektedir, bu darboğaz olarak sürmektedir.

En önemlisi finansman sorunu. Sorunları tartışıyoruz, sabahtan başladık, ortaöğretimin sorunlarını çözmek için tek kaynağa geliyorsunuz, para sorunu. Devletin belli kaynaklarını ayırabilmesi yahut eldeki kı kaynaklardan eğitime ayrılan payın büyüklüğü ya da küçüklüğü, bizim bu sorunları çözmemizde etkili olup olmayacağımız konusunda bir yargı getirmektedir. Onun için finansman, önemli bir sorun olarak ağırlığını sürdürmektedir. Dünya ülkelerinde eğitimin GSMH içindeki payı % 1-7 arasında değişmektedir. Nitekim, Devlet Bütçesinden eğitimin aldığı pay ise toplam cari ve yatırım boyutu itibariyle Milli Savunmadan sonra 2. sırada yer almasına rağmen, kamunun yaptığı yatırımlar itibariyle 5. sırada yer almaktadır. Birincisi enerji sektörüne ayrılan yatırım, 2. si ulaştırma, madencilik, tarım ve daha sonra eğitimin hizmetleri gelmektedir. O halde kamunun elindeki eğitime ayırdığı kıt kaynakları çok iyi değerlendirebilmesi gerekmektedir. Bu sorun, özellikle sektörler arası dağılımda da, eğitimin kendi içindeki sektörel dağılımında da görülmektedir. Çünkü, ortaöğretimin, genel ortaöğretim, mesleki tekniköğretim ve yaygın ortaöğretim kuruluşları itibariyle dağılımında birtakım darboğazlar söz konusudur. Genel ortaöğretimle mesleki tekniköğretim arasındaki dengeizlik planların öngörmesine rağmen genel ortaöğretim ağırlıklı olarak devam etmektedir.

Bir diğer sorun, yatırım boyutu itibariyle yatırımların gerçekleşmesinin uzunluğunda görülmektedir.

Eğitim yatırımlarının ortalama üç yılda biteceğini varsaysak, bazen 12-14 yılda biten okul yapılarımız bulunmaktadır. Bu bir yandan Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın müteahhitlik hizmetlerine ilişkin yasa boşluklarından yararlanmak isteyen birtakım kişilerin ortaya koyduğu sorunlar olmakla birlikte, diğer taraftan da yatırımcı kuruluş olan Milli Eğitim Bakanlığı'nın kendi yatırımlarını gereği kadar izleyememesi yahut da bu yatırımları gerçekleştirmede gereği kadar etken olamamasından kaynaklanmaktadır.

Bir diğer sorun, öğrenci ve diploma maliyetlerde ortaya çıkmaktadır. Bakıyorsunuz genel ortaöğretimde farklı bölgelerde kırsal ve kent kesiminde aynı bölge içinde olsa dahi farklı maliyet girdileri ortaya çıkmaktadır. Diploma başına olarak da maliyetler farklı olabilmektedir. Bu da sizi sonuçta nitelik sorununa, ortaöğretim kurumları arasındaki nitelik sorununa götürmektedir. Bu ise eğitim planlamasında nitelik sorunu boyutunu gündeme getirmektedir.

Bir başka sorunumuz, planlama boyutu itibariyle; uygulama ile planlama açısından ortaya çıkan darboğazlar - koordinasyon eksikliği olarak görölmektedir. Planı hazırlayan, makro düzeyde eğitim planını yapan kuruluş ile planı uygulayıcı kuruluşlar başta Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı ve eğitimle ilgili diğer hizmet birimleri veya kamu kuruluşları arasındaki koordinasyon eksikliği, birlikte çalışmama, organizasyondaki birtakım aksaklıklar ve yeterince nitelikli personel bulamama, yönetim ve yönetici sorunları da dahil olmak üzere birtakım boşluklar nedeniyle, planlamanın uygulamasına ilişkin olarak sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Bir başka sorun olarak personel ücretleri karşımıza çıkmaktadır. Ortaöğretimdeki öğretmen maaşlarının teknik birimlere göre düşüklüğüne bu çerçevede dikkat etmek gerekiyor. Başka bir sorun da mesleki ortaöğretimde yetişmiş insan gücünün yerinde kullanılmasıdır. Mezun olan gençler, piyasaya uyum sağlamakta güçlük çekmektedirler. Kız meslek lisesinden mezun olan bir öğrenci bankada memur olarak çalışmakta ya da teknikokuldan mezun olan bir erkek öğrenci de devlet dairesinde memur olarak çalışabilmektedir. Bu ise mesleki ve teknikeğitim insan gücünün sosyal maaliyetini arttırmaktadır.

Bir başka sorun da devletin eğitim arzı ile bundan yararlananların talebi arasındaki ilişkilerde ortaya çıkmaktadır. Devletin bu konudaki kıt kaynakları en iyi şekilde değerlendirebilmesi için, daha önce eğitim talep etmiş öğrenci velilerinin deneyimlerinden yararlanılması, programlar hakkında görüşlerine başvurulması kısaca, eğitim talebinde bulunan kesimin sesini duyurmaları beklenirken, bu konudaki okul-aile birliği ya da öğrenci velileri derneklerinin bir baskı grubu oluşturması açısından konfederasyon şeklinde örgütlenmiş olması, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin daha etkin bir şekilde gerçekleşmesini geciktirmektedir.

Bir başka sorun da ortaöğretim kuruluşlarının işgücü piyasası ile ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır. Şu ana kadar 20 civarında meslek okulumuzda, okul-sanayi işbirliği projesi uygulanmakta olup, bu işbirliğinin yayınlamamış olması ve yetersizliği nedeniyle mezunların iş hayatına başladıklarında uyum sağlayamamalarına ve ayrıca yeni bir iş öncesi eğitim görmelerine neden olmakta, kaynak savurganlığı yapılmaktadır.

Diğer yandan IBM daktilo yazma, bilgisayar gibi yeni teknolojileri eğitim sistemimize sokup, yaygınlaştıramadığımız sürece, sorunları daha başka yöntemlerle çözmek zorunda kalıyoruz. Böylece gençler, özel dershaneler sistemiyle piyasanın istediği bilgisayar kullanma, programcılık, üniversiteye giriş için daha önce öğrendiklerini tekrarlarlarken, bir yarış için ek öğretim harcamalarını gerektiren **paralel bir eğitim** yapmak zorunda bırakılmaktadırlar.

İlk aşamada söyleyeceklerim bu kadardır, teşekkür ederim.

BAŞKAN — (PROF. DR. SÜLEYMAN ÇETİN ÖZOĞLU). Teşekkür ederim Sayın Bircan.

Konumuzda «Ortaöğretim» yazılmış, ama biz «sınıf içi» hiçbir sorundan bahsetmedik, hep «eğitim» sorunlarından söz ettik. Galiba sistemin temelinde şöyle bir kabulümüz var; Öğretirsek eğitiriz. Ben bu görüşte değilim. Benim görüşüm; Yaşatırsak eğitiriz. Değindiğimiz, tartıştığımız sorunlarla dolu olduğu bu sistemimizin temel özelliklerine şöyle bir dokunduktan sonra 2. tura geçmek istiyorum.

Bu sistem temelde **eleyici** bir sistem; **geliştirici** bir sistem değil. hem personel, öğrenci açısından, hem kendi kendini geliştirmesi açısından. Bu sistemin temel özelliklerinden biri yargılayıcı olması. Kimi yargılamakta? Öğrenciyi, öğretmeni, sisteme katılanların tümünü yargılamaktayız genelde. Genel özellik olarak görünümünde **anlama** ve **değerlemeye** yer verilemeyen bir sistem. Bu sistemin amaçları şu veya bu biçimde tartışılabilir. Amaçları, belki sorunlar yaratmıştır, ama genelde kalıplara yönelik bir sistem olmaktadır. Kısaca Ortaöğretim, üniversiteye öğrenci

hazırlayacak diyoruz ve böylece üniversitedeki kalıba bir hazırlık yapma durumunda kalıyoruz. Bu sistemde görev alanlar; öğretmenler, eğitimciler, kendi çevrelerinde kişisel ve eğitsel sorunlarla dolu, yetiştirilmelerinden tutun da günlük yaşamlarına kadar. Bu sistemde, öğretim öyle bir öğretim ki yasaklarla, sınırlamalarla dolu ve aktarıcı bir özellik taşıyor. Aktarıcı özellik taşıdığı için de biraz önce arkadaşlarımızın ayrı ayrı değindiği eğitsel sorunlarla dolu oluyor. Doğal olarak aktarma için teknolojik eğitsel araçlara fazla gerek yok, belirli bir aktarıcı, amaçlanan aktarma işini görebiliyor. Bu aktarıcılığından ötürü bilimle ve çağdaş teknolojik gelişmelerle bütünleşmesi söz konusu olamıyor. Bazı belli kabullerle hatta doğmalarla bu aktarmayı sürdürebiliyor. Hatta daha açık söyleyelim, zaman zaman bu aktarmada esas olan programlar, bir bilimsel veya eğitsel çalışma ile değil, emirlerle oluşabiliyor, değişebiliyor ve sürdürülebiliyor.

Bu sistem, yukarıda değinilen özellikleri çerçevesinde toplumun gelişmesine o kadar açık ve seçik biçimde yenik düşmüş ki bu sistem, öğretimin bütün gün öğretim haline gelmesi artık olası değil, ikili, üçlü öğretim bu sistemin doğal bir görüntüsü; bunu benimsemişiz. Bütün güne yayılmış bir ortaöğretimi düşünmek ve yürütmek bir ayrıcalık olarak ancak Anadolu Liseleriyle veya benzer liselerle ele alınabiliyor. Çift öğretimi kanıksamışız herhalde. Bu sistem, özelliklerine rağmen, toplumdaki tüm sorunları çözüm aracı ve yeni biçiminde kabul edilerek değerlendiriliyor. Durmadan dersler koyarak belli toplumsal sorunları çözebiliriz yaklaşımı egemen. Ortaöğretim okullarında ders programları aracılığı ile aktarılan bilgi ne kadar çok olursa, bireylerin ve toplu-

mumuzun karşılaştığı belli sorunlar halledilebilir kabulünü yapmışız. Derslerde «turizm», «trafik», «ahlak» vb. konularda bilgi aktarmak ve sorunları çözmek olasıdır demekteyiz.

Bazı sorunlara bu sistemin bazı özelliklerine yönelik zaman zaman düzeltme girişimlerinde bulunmuş, atılımlar yapılmış. Bunların bir kısmı bildirilerde tartışıldı. Bunların tümüne yenilikler denemez, «yenilik görünümlü» atılımlar denebilir. Bunların sistem bakımından tipik bir özellikleri var; Bütün bu girişimler, sistemdeki öge tarafından başlatılmamış, sisteme yardımcı olan diğer yan sistemler tarafından veya diğer kurumlar tarafından başlatılmış, özendirilmiş. Bildirilerde sözü edilen ve tartışılan araştırma ve eğitici projeler örneklerinde görüyoruz ki, örneğin Fen Lisesinin kuruluşu, Fen Öğretimi projesinde etken olan diğer kuruluşlar ve bunlar sistemin sorumlusu olan Milli Eğitim Bakanlığının dışında. Böyle olunca bütün bu eğitim, proje ve araştırmaları belli bir süre sürdürülmüş, sonra esas gereksinim sahibi bunu kabullenemediği için sonuçlanamamış ve uygulamaya yansıtılamamış. Bunun yanı sıra, sisteme 1960'ların getirdiği bir özellik daha var. Bu sisteme, sistemin dışından, zaman zaman sistemde daha önceleri görev almış araştırmacılar grubu yaklaşmaya çalışmış. Bilimsel gelişmeleri ve uzmanlıkları çerçevesinde bilimsel çalışmalar yaparak bu sisteme yardımda bulunmaya çalışmışlar. 1960 ve 1970'lerde bunu görüyoruz, zaman zaman bu araştırmacılar Milli Eğitim Bakanlığı ile belli koşullarda bütünleşmişler, fiziki bir bütünleşme olmuş. Ama görmüşler ki araştırmacı özellikleri bu bütünleşmede zaman zaman ortadan kalkıyor, bu bağ koparak dağılma başlamış. Bu araştırmaların bir kısmı zaman zaman Şûra'larda, toplantı-

larda ele alınmış, konuşulmuş, tartışılmış, zaman zaman Milli Eğitim Bakanlığının dışında; yani esas sorumlunun dışında, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından, diğer devletin kuruluşları tarafından değerlendirilmiş; ama sistemin içerisinde bu araştırmalar veya araştırma görünümlü çalışmalar bir türlü uygulamada ürün verememiş. Benim kişisel gözlemime göre, kendi merakları, kendi mesleki yaklaşımları çerçevesinde araştırma yapanlar da eğitimde sorunlara yönelik, uygulama araştırmaları yapmadan vazgeçer olmuşlar. Araştırmaya gereksinme duyulmadığını gören, hisseden bu grup, onlara «araştırma» denmişçesine, onlar da araştırmıyorlar artık!

Bu sistemin sorunlarını bu gerçekler içerisinde bir «eğitim bütünlüğü» çerçevesinde ele almakta yarar vardır. Dikkati o yöne çekmek istedim. Burada Ortaöğretim sınıflarındaki öğretim sorunları tartışılmıyor, bir ölçüde genel eğitimin sorunları tartışılıyor. O bakımdan güncel bazı aksamalara, sorunlara ve konulara değinilmemiştir. Örneğin, kalabalık sınıflardan arkadaşlarımız söz etmediler, kalabalık sınıflarda sayıyı azaltmakla eğitim, öğretim sorunları çözülecek değil, sistemin temelindeki aktarıcılık sorunu çözülmediği sürece sınıflarda öğrenci sayısını 25'e indirirsek bize sağlayacakları çok sınırlı olacaktır. Bunun için yapılacak büyük ekonomik yatırıma değmeyecektir.

Ben 2. tura bu görüşleri sizlerle paylaştıktan sonra geçmek istiyorum. Sayın Karasar, buyurun efendim.

PROF. DR. NİYAZI KARASAR — Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın Prof. Özoglu'nun bu son toparlayıcı konuşmasını dinledikten sonra, demokrasi eğitiminin başarısızlık nedenleri bunlar deyip noktalamak yeter sanırım; ama izin verirsiniz birkaç noktaya daha değinebilirim.

Biraz önce demokrasi kavramı ve demokrasi eğitiminin bazı özellikleri üzerinde durmuş ve kendimce bir çerçeve oluşturmaya çalışmıştım. O genel çerçeve içerisinde Türkiyedeki demokrasi eğitiminin özellikle ortaöğretimde, ne ölçüde gerçekleştiğini ya da gerçekleşmediyse bunun birtakım belirtilerini ifade etmeye çalışacağım. Ancak mevcut demokrasi eğitiminin, yeterli düzeyde olmadığını söylemek için çok ayrıntılı açıklamalara gerek yok gibi görünüyor.

Belli aralıklarla demokrasiyi tamire çalışmamız belki de bunun en kestirme kanıtı. Bir şeyin sözünü etmekle onu uygulamanın başka başka şeyler olduğu gerçeğini bir türlü hayata geçiremiyoruz gibi geliyor bana. Demokrasinin sözünü ettiğimiz kadar, onu uyguladığımızı sanmıyorum. Prof. Ertürk'ün 10 yıl ara ile 1960 ve 1970'lerde tekrarladığı Öğretmen Davranışları konusundaki bir araştırmada da eğitim sisteminin en önemli ögesi olarak gördüğümüz öğretmen davranışlarında bile, giderek demokratikleşeceği yerde, diktaya yönelik sayılabilecek bazı eğilimlerin tesbit edildiğini görüyoruz. Bu çok ciddi bir uyarıdır bence.

Ortaöğretim öğrencilerinden bazılarıyla yapılan görüşmelerden (çok genel bir tarama değil) birkaç cümle vermek istiyorum. «Öğretmenler, söylediklerini

sank Allah'ın emriymiş gibi verip farklı görüşlere açık olmuyorlar.» Bu, öğrencinin kendi ifadesi. «Tartışma ortamı yaratmıyorlar, kronolojik tarihler ezberletiyorlar, o tarihler ki kendileri bile zor hatırlıyorlar, bize ne faydası olacak bilmiyoruz.» Öğretmenin, biraz evvel söylediğim, emniyetli bir boru hattı olması ve bilgileri sürekli başkalarına aktarması fonksiyonunun başarı ile gerçekleştirildiğinin ifadesidir, bu. «Herkesin içinde insanı rezil ediyorlar, kişiliğimizin gelişmesine hiç önem vermiyorlar, kişiliğimize önem vermiyorlar. Bizleri ikna ederek değil korkutarak susturuyorlar. Günlük olayları hiç tartışmıyoruz, tartışmıyoruz. O kadar çok dersimiz var ki ne oyuna ne de düşünmeye vakit bulabiliyoruz.» Bu ve benzəri öğretmen ve idareci davranışlarından oluşan bütün bu şikayetler içerisinde bir çocukta demokratik davranışları, demokrasinin gerektirdiği birtakım düşünce üreten, alternatif üreten davranışları geliştireyoruz demek, herhalde kendi kendimizi bir süre daha aldatmak olur.

Bunlara ek olarak ders kitaplarına bakıyoruz. Yine şöyle basit bir tarama ile bile, kitapların demokratik değerleri pek de güdüleyici olmadığını görebiliyoruz. Şöyle ki, ders kitaplarının pek çoğunda kaynak gösterme alışkanlığımız bile yoktur. Neyi ifade ediyor bu? Bir kişi ders kitabı yazmış, alleme-i cihan, herşeyi o biliyor, o yaratmış, o bulmuş, yazmış, sağ olsun, ne büyük insan, yanılmaz insan! Başka kaynaklara yönlendirilmiyor çocuk; çünkü «tek doğru kaynak» bu!

Ayrıca kitaplarda kullanılan ifadelere bakıyoruz, olasılığa, (ihtimaliyete) hemen hiç yer vermiyor gibi bir hava var. Mesela birtakım tarihi olayları

bile «efendim bu böyle olmuştur» deyip kesiyoruz. Evet, kayıtlarda öyle geçmiş, belki yazılı kayıtlarda bazılarının aktardığına göre öyledir, ama gerçekten o öyle midir, nereden biliyoruz, emin miyiz o kadar, onu oraya yazan acaba yanlış yazmış ya da kasıtlı yazmış olamaz mı? Niçin öğrencilerin ufkunu tümüyle daraltıp karartıyoruz? Niçin farklı düşüncelerine engel oluyoruz?

Bunlar, çağın en güzel bir rejimi olarak kabul edilen demokrasinin gerektirdiği davranış kalıplarının gelişmesine kanımca en büyük engeli teşkil ediyorlar. En rasyonel, en akılcı rejim olarak insanlığın geliştirdiği demokrasi rejimini, kaynaklandığı akılcı bir yöntem ile yaşatmak mümkündür ve ancak o şekilde yaşatılabilir.

Kanımca Türk Milli Eğitiminde, ilkeğitimden üniversiteye kadar, demokrasi eğitimi, biraz önceki tartışmalarda vatandaşlık eğitimi dediğimiz bu eğitim, Atatürk'ün de en veciz biçimde söylediği gibi, «Hayatta en hakiki mürşit ilimdir» temeline oturtulmak zorundadır. Bugün uygulamakta olduğumuz kişisel ya da grup halinde uyguladığımız, aldığımız kararları, bir araştırma-geliştirme sürecine oturtmak ve onun getirdiği sonuçlara razı olmak zorundayız. Aksi halde kısır döngüden kurtulamayız. Çünkü süreçler önemlidir. Süreçler üzerinde ısrar etmemiz gerekir, sonuçlar değil. Sonuçlar şu yada bu şekilde çıkabilir, o bizim dışımızdadır; ama süreçleri, bilimsel yaklaşımın süreçlerini biliyoruz, artık lütfen bunları uygulayalım demek lâzım. Bunlar üzerinde ısrar etmek lâzım, yoksa şu ders konsun, bu ders konsun, bu kalksın, bu bu kadar olsun demek, problemi çözecek yaklaşımlar değildir kanımca.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Karasar

Buyurun Sayın Kuzgun.

DOÇ. DR. YILDIZ KUZGUN — Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Ben öğretimde demokratik tutuma değinmek istiyorum. Demokratik yaşam, demokratik tutumu benimsemiş bireyleri gerektirir; demokratik tutumu benimsemiş birey de yapıp ettiklerini, düşüncelerini irdeleme, araştırma, doğruluğunu, yanlışlığını sınaama davranışı görülür ve yine demokratik tutumu benimsemiş kişide karşısındaki kimselerin düşüncelerine, duygularına saygı gösterme esastır. Biz bu davranışları okullarda takrir yöntemiyle değil tabii, kendi yaşama pratikleri içinde öğretiriz veya öğretmemiz gerekir; yani öğretmen demokratik bir tutum içinde olursa öğrencide de demokratik davranış gelişir.

Okullarımızda ezberciliğe dayanan öğretim yönteminden üniversitedeki öğrenciler de şikâyetçi; yani bu yalnız ortaöğretimin sorunu değil âdeta bizim genel bir yöntemimiz bu. Her düzeyde uygulanan kolay bir yöntem. Bu katı ve doğmatik tutumla da tabii katı ve doğmatik bireyler yetiştirmek gayet doğal bir sonuç oluyor.

Rehberlik ve psikolojik danışma, acaba bu demokratik tutumu benimsemiş bireylerin yetişmesinde nasıl bir katkıda bulunur, müsaadenizle buna kısaca değinmek istiyorum.

Rehberlik ve psikolojik danışma, öğrencilerin mesleğe, işe yöneltilmelerinde yardımcı olur; ama esas fonksiyonu veya esas amacı bireylerin kişilik gelişimlerine yardımcı olmak, onların kendilerini ger-

çekleştirmelerine yardımcı olmaktadır ve rehberlikte, özellikle son yıllarda grup etkileşimi veya grup ile psikolojik danışma; kısaca grup teknikleri büyük rağbet görmekte olup ve bireysel rehberliğe üstünlüğü kanıtlanmış durumdadır. Bu üstünlüğünün en önemli yönü de işte bu demokratik tutumu geliştirmede kendini göstermektedir. Bir grup tartışmasında öğrenciler bir başka arkadaşlarının tutumları, değer yargıları, dünya görüşleri, duyguları hakkında da fikir sahibi olmakta ve onları sabırla, hoşgörülle dinleme alışkanlığını geliştirmektedirler. Bu açıdan grup etkinliklerine okullarda daha fazla yer vermek gerekirken maalesef rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin planlanmasında böyle bir ortam hiç sağlanamamaktadır.

Demin dışarıda kitapları inceliyordum, Rehberlik yazan bir kitap gördüm, alanımla ilgili diye hemen eğildim. Başlık yazısının altında parantez içinde «Önemli anma günlerini nasıl kutlarız», ifadesi var. Yani rehberlik saatlerinde yıl içindeki önemli günlerin nasıl kutlanacağı anlatılıyor. Demek ki yine orada Sayın Karasar'ın söylediği gibi böyle bir aktarma işlemi vardır. Yani, orada kutlama günlerinde yapılacak konuşmalar ve uygulanacak birtakım faaliyetler, planlı şekilde anlatılmaktadır.

Oysa bir rehberlik saatinde mesela okuldaki bir disiplin kuralı ele alınabilir. Bu disiplin kuralı hangi gerekçeyle konulmuş olabilir, hâlâ fonksiyonunu icra edebiliyor mu, hâlâ disiplini sağlamada etkili olabiliyor mu? Öğrencilerin bu disiplin kuralına karşı tutumları nelerdir, neler hissediyorlar... Bu ve benzeri sorunlar, pekâlâ sergilenebilir, tartışılabilir. Bu disiplin kuralı öğrencilerin istekleri doğrultusunda hemen

değiştirilmeyebilir; ama hiç olmazsa orada görüşler sergilenebilir, hiç olmazsa öğrenciler, bu disiplin kuralının konuluşunun arkasındaki mantıki gerekçeyi görübilirler ve isyan ettikleri bir kuralı belki de bir süre sonra benimseyerek uyabilirler. Neden, konulan kurallarda, o kurala uyması gereken kişilerin de görüşü alınmaz? Burada diyeceğim şu ki rehberlik ve psikolojik danışma saatleri, öğrencilerin çok çeşitli alanlarda duygu, düşünce ve tutumlarını ifade edeceği ve bunları aynı zamanda irdeleyecekleri saatler olabilirken, maalesef, herhalde genel otoriter tutun yüzünden, bu saatlerde genel öğretim uygulamalarına benzetilmekte ve bir ders aktarımı şeklinde yürütülmektedir.

Söyleyeceklerim, bu kadar, teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Kuzgun

Sayın Açıkalın buyurun.

Y. DOÇ. DR. AYTAÇ AÇIKALIN — Sayın konuşmacıları dinledikten sonra, kanılarım bir kez daha peşinlendi. Evet, ortaöğretim kurumlarının yoğun yönetim sorunları var. Sayın Karasar'a arz etmek isterim ki demokratik bir yönetimin olmadığı bir eğitim kurumunda, demokratik bir eğitimden ya da demokrasi eğitiminden söz etmek olası değildir. Böyle seçlin eğitimcilerin katıldığı bir toplantıda Milli Eğitim Bakanlığı'nın ders araçları yapım birimi yetkilisi, «İmal ettiğimiz ders araçları depolarımızda bekliyor, talep yok» demiştir. Bu teknoloji ile eğitim arasındaki ilişiyi görebilen bir yönetimin gerekliliğini ortaya koyuyor. Eskişehir ili düzeyinde yaptığımız küçük bir araştırmada, ortadereceli eğitim yöneticilerine aşğıdaki olgulardan yönetimimizi en çok hangisi et-

kiliyor? sorusu ile uzay çalışmaları, kitle iletişim araçlarının gelişmesi, enflasyon, nüfus artışı, kentleşme, sanayileşme vb. olgular verilmişti. Yöneticiler büyük oranda (% 82) enflasyonu belirtmişlerdir. Bu, yönetimde yönetici yetiştirmede bize bir kısım ipuçları verir gibi geliyor.

Rehberlik saatlerinin beklentilerimizin dışında doldurulmuş olması, bir yönetim sorunu olarak görülüyor; amaçları yorumlayacak, yeni amaçlar yaratabilecek düzeyde eğitim görmüş, liderlik özelliklerine sahip, iletişim ve insan ilişkilerinde yeterlikli eğitim yöneticileri yetiştirmedikçe, yönetim sorunlarında büyük değişmeler beklemek bir parça hayal gibi geliyor. Nitekim yöneticiler, okula giren ilk insan öğesidir ve sorunlarının ilkini onlar taşırlar kuruma.

Ortaöğretim kesiminde yönetimin önemli sorunlarından bir diğeri, yöneticilerin örgüt girdileri üzerinde hiçbir denetleme yetkilerinin ya da eylemlerinin olmamasıdır. Okul bir üretim ortamıdır. Bu ortamda, insan yetiştirmenin gerektirdiği birden çok üretim süreci gerçekleştirilir. Bu üretim için bir kısım öğelerin kullanılması, üretim girdilerinin sağlanması lazımdır. Bunlar, insangücü, öğretmen, uzman, öğrenci, veli, madde, enerji, teknoloji vb. dir. Okul müdürü, amaçları bu girdileri bir araya getirerek gerçekleştirecektir. Ancak okul müdürü, bu girdilerin ne zaman, ne kadar, ne nitelikte ve ne nicelikte gireceği üzerinde hiç söz sahibi değilken, doğrudan doğruya kendisi için başkalarının seçilmiş öğelerle bir amacı gerçekleştirmek durumundadır. Bu ortaöğretimde yönetim sorunlarının belki de denetim (kontrol) mekanizması açısından en önemlisini oluşturmaktadır. Okul müdürünün öğeler üzerindeki bir di-

ger denetim noksanlığı, okul ürünlerinin gittiği noktayı denetleyememek gibi bir durumla karşı karşıya olmalarıdır. Nitekim, yetiştirdikleri ürünün amaca ulaşmada ne derece etkili olduğu konusunda yöneticiler büyük bir kaygı göstermemektedirler. Çünkü mezunların kendi alanlarında çalışma olanak ve eğilimleri sınırlıdır. Sorun, okul müdürü (yönetici) yetiştirmekle çözümlenebilir. Eğer iyi öğretmenler yetiştiriyorsak ve bunlardan okul müdürü yapıyorsak, aslında kötü müdürler görevlendiriyoruz demektir. Öğretmenlik, bir uzmanlık ve bir meslek niteliğini gösteriyorsa, öğretmenden yönetici olması, öğretmenliğin aleyhine olarak kaygı yaratıcı bir durumdur. Nitekim, Sayın Bursalıoğlu'nun dediği gibi, «Okul müdürlerinin başarısızlıkları halinde tekrar öğretmenliğe döndürülmeleri, öğretmenliği başarısız yöneticilerin mesleği durumuna getirmek» gibi bir olgu ortaya koymaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı, yöneticilerini hizmet içi eğitimle yetiştirme çabası içindedir; fakat bu da planlı ve etkili görünmüyor. Nitekim, 1984 yılındaki Bakanlığın hizmet içi eğitim etkinliklerinden sadece % 7'si ortadereceli okul yöneticilerine hasredilmiştir. Bu eğitimde göze çarpan durum şudur: ortalama 10 günlük bir süre içinde 75 yöneticinin yetiştirilmesine gayret edilmiştir. Ayrıca eğitilecek bu yöneticilerin seçiminde de bir isabet olduğu söylenemez. Örneğin bu sene öğretmen liselerinde bir kısım program değişiklikleri yapılarak, bunların öğretmen yetiştiren fakültelere kaynak oluşturması gibi önemli kararlar alınmıştır. Bu temel değişikliği tartışmak, görüşmek, geliştirmek amacı ile öğretmen lisesi yöneticilerine hizmet içi eğitim öngörülmemiştir. Bu ilginç bir yaklaşım ve uygulamadır.

Çok iyi yöneticiler yetiştirip okulları onlara teslim etmenin zamanı gelmiştir. Türkiye büyük sayıların oluşturduğu bir ülkedir. Artık hangi okulda kim, ne saatte, ne yapıyor gibi merkeziyetçi bir kaygı içinde olmanın gerekliliği azalmıştır. Halk deyimiyle okul müdürü olacak kişiyi iğnenin deliğinden geçirip ondan sonra ona çocuklarımızı, okulu teslim etmek ve devletin genel gözetim ve denetimi altında daha geniş yetkilerle çalışmasını sağlamak gerekir. Bu da eğitim yöneticiliğinin bir meslek, hizmet öncesinde bir eğitim ile kazandırılabilen bir meslek olarak kabul edilmesi fikrinden başlayacaktır sanırım. Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim efendim.

Buyurun Sayın Oğuzkan.

DR. FERHAN OĞUZKAN — Efendim, öğretmen sorunları deyince aklımıza ilk gelen öğretmenlerin hizmet-öncesi yetiştirmeleri ile ilgili sorunlar oluyor. Ancak öğretmenlerle ilgili sorunlar denildiği zaman, bunun dışında daha başka sorunların da bulunduğunu düşünmemiz gerekir.

Bir yetişmekte olan öğretmen adayları var, bir de yetişmiş ve görev almış bulunan öğretmenler var. Bunların durumları nasıldır acaba? Bu konu son Şûrada bir araştırma konusu olarak ele alınmış ve oldukça geniş bir öğretmen kitlesine bir anket uygulanmıştır. Sayısı 14 bini aşan bu öğretmenler arasında ilköğretim, ortaokul, mesleki ve tekniköğretim kesiminde çalışan öğretmenler de dahil olmak üzere lise öğretmenleri bulunuyordu. Bundan başka 59 ilde milli eğitim müdürlüklerinde özel komisyonlar kurularak, öğretmenlerin sorunlarını tespit etmek amacıyla

çalışmalar yapılmıştır. Gerek ankete verilen cevaplar, gerek komisyonlarca hazırlanan raporlardan elde edilen sonuçlar açıklama ve yorumlarla birlikte bir kitap halinde yayımlanmıştır. (*)

Bu kitaptan komisyonlarca tespit edilen tipik bir iki örnek okumama müsaadenizi rica edeceğim:

• «İl ve ilçe merkezlerinde öğretmenler için yeterince sosyal etkinlikler düzenlenememektedir ve öğretmenler bu etkinliklere karşı ilgisizdirler.» Öğretmenlerin bu tür etkinliklere karşı gösterdikleri ilgisizliğin başında mali güçlükler gelmektedir. Öğretmenlerin bir gece hep birlikte bir lokantada yemek yemeleri veya bir piknik yapmaları ancak istek düzeyinde kalıyor, bunu gerçekleştiremiyorlar. Bu konuda yöneticilerin de bazı engeller çıkardığı anlaşıl-makta

• Komisyon raporlarında ortak bir sorun da öğretmenlerin konut bulmada büyük güçlüklerle karşı karşıya gelmeleridir. Özellikle il ve ilçelerde bekâr öğretmenlere ev verilmeyişi, kiraların yüksek oluşu, peşin para ödenmesinde ısrar edilmesi, öğretmenleri uğraştran ve üzen durumlar yaratmaktadır.

• «Dinlenme ve eğlenme tesisleri yetersiz. Bazı yerlerce hiç yok, bazı yerlerde de olanlardan öğretmenler gereği kadar istifade edemiyorlar.» biçiminde ifade edilen bir sorun da mevcut.

• Bir başka sorun şöyle açıklanıyor: «Kamu görevlileri, öğretmenlere gereken ilgiyi göstermemektedir. Öğretmenlere hitap eden mesleki ve kültürel etkinlikler de ya düzenlenmiyor veyahut yaşadıkları yerlerce yok.»

(*) Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Başkanlığı, **Öğretmen Sorunları ve Eğilimleri Araştırması**, Ankara, 1982.

Bir de öğretmenlere uygulanan anket sonucu elde edilen sorunlara göz atalım :

- «Kişilik özellikleri açısından öğretmenler, farklılık göstermektedirler.» Bu, öğretmenler arasında işbirliğini, meslek dayanışmasını ve sosyal ilişkilerin istendiği ölçüde sağlanmasını güçleştirmektedir. Farklı ortamlarda yetişen ve çok değişik değerlere sahip öğretmenler, ancak derslerini verip evlerine gitmekte, ortak sorunlar üzerinde bir araya gelip doyurucu çözüm yolları arayıp bulmak için bir çaba göstermemektedirler.

- Öğretmenler, «Öğretmenlik mesleği, statü ve çekicilik bakımından düşüktür» diyorlar. Hatta bu konuda şöyle çelişkili tutumlara da raslanıyor. Öğretmenlik mesleğini oldukça üstün gören, çok yüce bir meslek diye niteleyen ve onun saygınlığından söz eden bazı öğretmenler, «Çocuğunuzu öğretmen lisesine mi gönderiyorsunuz veya öğretmen olmasını istiyor musunuz?» biçimindeki bir soruya «hayır» cevabını veriyorlar. Genel olarak öğretmenlerde, çocuklarını öğretmen olarak yetiştirme isteği yok.

- «İkinci kez bir meslek seçmek durumunda kalsaydınız yine öğretmenliği seçer miydiniz» sorusuna da pek az öğretmenin olumlu bir cevap verdiğini görüyoruz. Bu nitelikteki tepkiler, öğretmenlerin mesleklerine karşı olumsuz bir tutum içinde bulduklarını ortaya koyuyor. Bu görünüm, şüphesiz üzerinde önemle durulması gereken bir görünümdür. Anlaşıyor ki binlerce öğretmenin yaptıkları işe karşı besledikleri duygular, meslekleriyle ilgili düşünce ve değerlendirmeleri hiç de iç açıcı değildir.

Bu sorunların nasıl üstesinden gelinebilir? Hizmet-öncesi ve hizmet içi dönemlerine ilişkin çeşitli so-

runların kısa zamanda çözümünü düşünmek, gerçekçi bir yaklaşım olamaz. Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığının işveren büyük bir kuruluş olarak üniversitelerimizle sıkı bir işbirliği içinde uzun süreli plan ve projelerle sorunları zaman içinde çözüme kavuşturması beklenebilir.

Bugün Bakanlık daha çok ve haklı olarak, hizmet-içi sorunlarla uğraşmak durumundadır. Ancak bu alandaki çalışmaların yetersizliği dün de bugün de öğretmenler, üniversite mensupları ve hatta Bakanlık ileri gelenleri tarafından dile getirilmiş ve getirilmektedir.

Bakanlık merkez örgütünde öğretmenlerin hizmet-içi eğitimleriyle ve sorunlarıyla uğraşan bir birimin, Hizmet-İçi Eğitim Dairesi'nin varlığını biliyoruz. Bu dairenin çalışma biçimi, görev ve sorumluluğu, yönetmelikle tespit edilmiştir. Öte yandan Bakanlıkların kuruluşu ve örgütlenişiyle ilgili olarak yapılan son değişiklikler sonucu, öğretmenlerin yetiştirilmesi ile bir başka Daire daha görevlendirilmiş bulunmaktadır. O da eski Yükseköğretim Genel Müdürlüğü, yeni adıyla Yükseköğretim Dairesi'dir. «Bakanlığın öğretmen yetiştirme politikasına uygun olarak ve öğretmen ihtiyacı planlaması doğrultusunda öğretmen yetiştirilmesini sağlamak», «öğretmen yetiştiren kurumların uygulamalarını ve gelişmelerini takip etmek» görevi, bu daireye verilmiştir. Ben, bu görevlendirilmenin pek etkili ve işlevsel olacağını düşünemiyorum. Bakanlıkta bugünkü hizmet-içi eğitim çalışmalarını yürüten Dairenin güçlendirilerek hem hizmet-öncesi, hem de hizmet-içi gelişme ve sorunlarla uğraşan bir birim haline getirilmesi daha yerinde olur kanısındayım. Bu birim, iş başındaki öğretmenlerin

yalnız kendi öğretim alanlarındaki gelişmeleriyle ilgilenmeyecek, onların araştırmalar ve raporların ortaya koyduğu türlü sorunlarıyla uğraşacaktır.

Bir de YÖK yapısı içinde, öğretmen yetiştirmenin özellikle hizmet - öncesi yönüyle ilgili çalışmaların eşgüdümüyle uğraşacak bir birimin süratle kurulması yerinde olacaktır. Çünkü bugün öğretmen eğitimi, uzman yetiştirme işi, yirmi yedi üniversitede açılan eğitim fakültelerince eskisine göre çok daha yaygın biçimde yürütülmektedir. Fakültelerin diploma veya sertifikayla sonuçlanan eğitim programları arasında doğal olarak benzerlikler yanında birçok ayrılıklar da söz konusudur. Nicelik ve nitelik bakımından belirli bir düzeye erişilmesi bu yaygın çabaların bir merkezden gözlenmesi ve değerlendirilmesiyle mümkün olabilir.

Ben, bu toplantı münasebetiyle tüm üniversitelerimizde kaç öğrencinin ortaöğretimde görev almak için okuduklarını öğrenmek istedim. Bu konuda bir bilgi edinmek mümkün olamadı. Bir başka deyişle gerek diploma, gerek sertifika programlarına kaç öğrencinin devam ettiği bilinmemektedir. Ne kadar fizik, beden eğitimi, İngilizce vb. Öğretmen adayının öğrenim gördükleri bilinmediği sürece, öğretmen açıklarını kapatmak ve yeni ihtiyaçlara cevap verici önlemler almak nasıl mümkün olabilir? Bir de bu işin, nitelikle ilgili daha önemli yönleri vardır. Bu bakımdan birbirinden uzak ve habersiz sürdürülen eğitim çalışmalarını izleyecek, verileri toplayacak, gerekirse ilgilileri bir araya getirecek bir kuruluşa ihtiyaç vardır.

Özet olarak şunu söylemek isterim: Hizmet-öncesi sorunlar için YÖK yapısı içinde, hizmet-içi sorun-

lar için de Bakanlıkta karşılıklı iki birimin kurulmasında zorunluk vardır. Bu iki birim, sıkı bir işbirliği içinde gerekli bilgileri toplayabilirler, inceleme ve araştırma yapabilirler veya yapılmış araştırmalardan yararlanabilirler ve varolan ve ortaya çıkacak yeni sorunları çözmeye çalışabilirler. Yoksa günübirlik, acele ve bilimsel verilere dayanmayan önlemlerle öğretmenlerin, bir iki örnek verdiğimiz çok sayıda sorunlarının çözümü mümkün olamaz.

Çok teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Oğuzkan.

Sayın Bircan buyurun.

DR. İSMAİL BİRCAN — Planlamaya ilişkin orta-
eğitim sorunlarına kaldığım yerden devam etmek istiyorum.

Veri toplama sorunundan, finansmandan ve eğitimin, ortaöğretimin mesleki ve teknikeğitim programlarındaki işgücü piyasasındaki uyumsuzluğuna kadar geçen bir dizi sorun, eğitim planlamasına ilişkin niceliksel ve niteliksel boyutları içeriyordu, bunlara ek olarak eğitim hizmetlerinde uzman kullanmayla devam etmek istiyorum.

Eğitim hizmetlerinde eğitim planlaması boyutu itibariyle uzman kullanılması Türkiye’de tam ve etkin bir şekilde maalesef uygulanamamaktadır. Sayın Hocamız Kuzgun belirttiler, rehberlik hizmetleri adeta bir ders niteliği şeklinde algılanmakta ve bir kenarda bırakılmaktadır; etkin bir şekilde hizmetlerin sürdürülmesi ve uzman kullanma gereği yöneticiler kadar, sistem içinde de algılanmış bulunmamaktadır.

Bir diğeri, yine danışmanlık hizmetlerinin eğitim içindeki payının az olmasında görülmektedir; çünkü bizde biliyorsunuz, eğitimde asıl olan öğretmenliktir sloganı hâlâ geçerlidir. Öğretmen yöneticidir, öğretmen uzmandır, öğretmen rehberdir, öğretmen genel müdürdür, öğretmen sonunda yine öğretmendir, genel müdürlükten öğretmenliğe döner. Böylece eğitimle ilgili diğer ihtisas birimlerine (danışman, planıcı, rehber, hatta diyetisyen) yer verilmemektedir. (Nitekim yatılı eğitim kurumlarımızın pek çoğunda diyetisyen, beslenme uzmanı istihdam edilmediğinden, eğitimde zekâ gelişiminde beslenmenin rolü ihmal edilmekte, hatta aynı gün yemekte makarna ile börek verilebilmektedir).

Sonuçta, eğitim hizmetlerinde, alt başlıklar altında belirtebileceğimiz yeni meslek alanlarının çok ayrıntılı biçimde yetki, görev ve sorumluluk anlayışı içinde belirginleşmeyişi nedeniyle, eğitim hizmetlerindeki sözü edilen hizmetler yeterince sürdürülmemektedir. Bu ise planlamanın daha etkin bir şekilde uygulanmasını engellemektedir. Çünkü bir kişiye 3-5 görev birden yüklerseniz, biri yerine hepsiyle uğraşmak zorunda kalmakta ve yeteri kadar etkin olmamaktadır.

Şimdiye kadar değinilmeyen bir başka sorun ise, makro düzeyde ele alırsak, ortaöğretimde, ortaöğretim çağında olan yurt dışındaki işçilerimizin çocuklarının ya yurt dışında ya da dönüşte burada eğitilmelerine ilişkin birtakım sorunların, özellikle son 4 yıldan bu yana ortaya çıkmasıdır. Buna ilişkin çalışmalar yapılmakla birlikte, sorun çözülmüş değildir. Yurt dışındaki yeni ikinci ve üçüncü kuşağın eğitim sorunları, tam anlamıyla ağırlığını sürdürmektedir.

Bir diğeri, ortaöğretimi terk etmiş ve aynı yaş grubu içinde olan kişilerin işgücü piyasasına daha etkin bir şekilde katılabilmeleri için yeniden eğitilmelerine ilişkin sorunlardır. Bu da çıraklık eğitiminden, işbaşında, iş öncesi eğitime kadar giden ve İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun İşgücü Rehabilitasyon ve İşgücü Yetiştirme Merkezleri tarafından yürütmeye çabaladığı veyahut genel anlamda başaramadığı bir sorunu ifade etmektedir.

Bir başka sorun, Sayın Hocamız Cevat Alkan, sistemin ataleti dediler, ben buna ek olarak eğitimcilerin etkinliğini getirmek istiyorum. Eğitimcilerin etkinlik sorunu da Türkiye'de gündemdedir ve planlamanın nitelik boyutunu da aynı zamanda içermektedir. Bakıyorsunuz, Türkiye'de mevcut 27 üniversiteden yalnızca birinde eğitim fakültesi dekanı eğitim kökenlidir, diğerleri başka alanlardan gelmiştir. Yine bakıyorsunuz, bir bankamız eğitim uzmanı ilanı veriyor, eğitimle uzaktan yakından ilgisi olmayan alanlardan eleman alıyor; örneğin Siyasal Bilgiler, ODTÜ gibi, işletmecilik veya iktisat mezunu gibi. Eğitim uzmanlığı formasyonu olan kişiyi eğitim uzmanı olarak istihdam etmiyor ve başka alanlardan iktisattan, işletmeden personel almaya çalışıyor. Bu, eğitimcilerin bir noktada etkinliği sorununu planlama itibarıyla ortaya koymaktadır. (Ayrıca en az mesleki dayanışma özelliği gösterenlerin başında herhalde eğitimciler geliyor, öğretmenler demiyorum). Kısaca, eğitimcilerin etkinliği sorunundan söz etmek mümkündür.

Bundan başka, nitelik itibarıyla sorunlar çok boyutlu. Bunun yanında bir de eğitimde tasarrufa ilişkin sorunlar var. Şimdiye kadar tasarruf kavramı eğitim sektöründe, yalnızca cari harcamaların kısıl-

ması, buna ilişkin boya, badana veya herhangi bir cari harcamanın Maliye tarafından kısılması şeklinde anlaşılmıştır. Halbuki makro açıdan baktığımız zaman, ortaöğretimde çok amaçlı lise, 11. Eğitim Şurasında da gündeme geldiği gibi birtakım makro düzeyde tasarruf imkânları sağlayacaktır. Böylece, insan, parasal ve fiziki kaynakların daha rasyonel kullanılması ayrıca sanayi ve işgücü piyasasının nitelikli insan gücü yetiştirilmesi mümkün olabilecektir.

Bakıyorsunuz Türkiye 9,5 milyon tarımda çalışan nüfusuyla bir tarım ülkesi, sanayileşmekte olan bir ülke ve 15 tane tarım lisesi var, 1983-1984 öğretim yılında 2183 öğrencisi var, 440 öğretmenle çalışıyor. Büyük bir potansiyele bu kadar az nitelikte bir öğretim sağlıyorsunuz. Buna karşılık endüstri meslek liselerine, ticaret liselerine ve benzeri Anadolu liselerine sınavla öğrenci almaya kalkışılıyorsunuz. Bu bir noktada Devletin ayırdığı kaynakların yeterince etkin bir şekilde eğitimde kullanılmadığını göstermektedir. Bir taraftan Plan, mesleki ve teknikeğitime ağırlık verilecektir şeklinde tedbirler ve politikalar getirirken siz o mesleki ve teknikeğitimi, pahalı olan bu eğitimi desteklemeye devam ederken, bir taraftan da sınavla öğrenci alıp, bu sahadaki talep akışını başka yönlere çekmeye çalışılıyorsunuz.

Bir diğeri, veri toplamadan başladık, Planın değerlendirmesi sonucuna ulaşmak istersek; niteliksel ve niceliksel boyut itibarıyla ortaöğretimin eğitim planlaması ve ortaöğretim planlamasının değerlendirilmesinin, etkin bir şekilde sağlanması gerekmektedir. Bu da bir sorun olarak karşımızdadır. Planı makro düzeyde hazırlayan ve uygulayan kuruluşlar dışında, üniversitelerce, diğer eğitim kurumlarınca da-

ha önceki konuşmamda da söylediğim gibi öğrenci velilerine kadar giden, eğitimle ilgili her kesimin plan hakkında görüşleri ve plana ilişkin değerlendirmelerinin de bir sonraki planda uygulama sonuçlarının başarısını veya başarısızlığını etkileyecek geniş kapsamlı bir değerlendirme çalışmasının da yapılması gerekmektedir.

Teşekkür ederim.

B. GENEL TARTIŞMA

BAŞKAN (PROF DR. SÜLEYMAN ÇETİN ÖZOĞLU) — Teşekkür ederim Sayın Bircan.

Sayın izleyiciler, sabırlarınız çerçevesinde Panelimizin 2. tur çalışmalarını böylelikle tamamlamış olduk. Ben hemen Panelimizin son kısmına, tartışma kısmına geçmek istiyorum.

Önce bu kısımda söz almak isteyen arkadaşların isimlerini rica edeceğim; eğer konuşmacılar sorularını Panel üyelerimizin bir kısmına veya isim belirterek birisine yöneltmişlerse o sorulara o üyelerin cevap vermesini isteyeceğim, eğer soru genel yöneltilmişse, genel olarak üyelerimizin o sorulara yanıt vermesini isteyeceğim.

Buyurun Sayın Eke.

KÂZİM EKE — Sayın Başkan, Sayın Arkadaşlar,

Demokratik Eğitim konusuna Anayasamızda, Milli Eğitim Temel Kanununda, okullarımızın çeşitli yönetmeliklerinde ve müfredat programlarında, dolaylı veya dolaysız olarak yer verilmiş ve değinilmiştir. Sayın konuşmacılar ve bildiri sahipleri bunlardan ve okullarımızda mevcut ve işletilmekte olan EĞİT-

SEL KOL'lardan ve EĞİTİCİ ÇALIŞMA'lardan yeteri kadar söz etmiş olsalardı, bu konu daha çok tamamlayıcı ve daha çok yararlı olurdu. Çünkü! EĞİTİCİ ÇALIŞMA'ların amacı: Türk Milli Eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak öğrencilerin ATATÜRK inkılap ve ilkelerine, Anayasamızın başlangıcında ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı Türk olmanın gururunu duyan, vatan ve milletini seven, milli, ahlaki ve insani değerlere sahip, demokrasi ilkelerini benimsemiş, yapıcı, yaratıcı, hür ve ilmi düşünceye ve sorumluluk duygusuna sahip kişiler olarak yetişmelerine, milli ve sosyal hayata, etkin bir şekilde katılabilmelerine yardımcı olabilmek için öğrencilere yararlı alışkanlıklar kazandırmaktır.

EĞİTİCİ ÇALIŞMALAR yönetmeliğinde ve çeşitli okullarımızın yönetmeliklerinde, sanıyorum (30) dan fazla EĞİTİCİ KOL ÇALIŞMALARİ'na yer verilmiştir. Okullar kendi bünyelerine, kendi imkân ve şartlarına ve çevrenin özelliklerine göre bu sayıyı azaltıp çoğaltabilmektedirler. İşte bu EĞİTİCİ KOL ÇALIŞMALARİ'na gereken önemin verilmesi ve işlerlik kazandırılması ile DEMOKRATİK EĞİTİM'in amaçlarının gerçekleşmesi daha kolaylıkla sağlanabileceği hususundaki düşünceme sayın konuşmacılar tarafından ne buyrulur? Sayın Başkan da buyurdular ki «Eğitim ve öğretimde yaşayarak öğrenme esastır.» Ben, bu güzel ilkeye, izinleriyle, YAPARAK kelimesini de ekliyorum. YAŞAYARAK VE YAPARAK diyorum.

Ayrıca, «Rehberlik ve Psikolojik Danışma» konusunda sayın konuşmacılar bilgiler sundular, kendilerine teşekkür ederim.

Rehberlik ve psikolojik Danışma Hizmetleri, eğitim ve öğretimin ayrılmaz ve tamamlayıcı bir yanını

oluşturur. Çağdaş gelişmeler ve toplumdaki değişimlere uygun olarak eğitimde de eğitim ve okul programları, öğrencilerin farklı gereksinmelerini karşılamak üzere, her geçen gün daha çeşitlendirilmiş, öğrencilerin bu programları iyi tanıyarak kendilerini gerçekleştirmelerine uygun bir öğrenim planı yapmaları ve niteliklerine uygun ders, kurs, eğitim çalışmaları, bölüm, program ve bir üst öğrenimi seçmeleri, iş alanına ve bir mesleğe yönelmeleri giderek zorlaşmıştır.

Okullar, çok değişik nitelikteki öğrencileri bir arada, aynı çatı altında eğitmek zorunluğu ile karşı karşıya kalmışlardır. Okullarda ve sınıflarda öğrenci kalabalığı her gün daha da artmaktadır. Bu şartlar içerisinde eğitimi, her öğrencinin ihtiyaç ve yeteneklerine uygun tanınmaları daha da önem kazanmış, öğretmenlerin güçlerinin üstüne çıkan bu durum, eğitimde tüm öğrencilere dönük olarak REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA hizmetlerinin yaygınlık kazanması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bunlardan ve benzeri daha birçok durumlardan dolayı çağdaş ve demokratik tüm eğitim uygulamalarında olduğu gibi, REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA hizmetlerinin Türk Milli Eğitimi içinde de onun ayrılmaz ve tamamlayıcı bir yanı olarak yerini alması gerekmiştir. Ülkemizde, okullarda sürdürülen gerek uzmanlı, gerekse uzmansız REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA uygulamalarında karşılaşılan türlü sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlar, yeterince araştırılıp zamanında bir çözüme bağlanamadığı için biri ötekinin kaynağını oluşturur duruma girmiş, yine zamanla bu uygulamaların geleceğini tehdit eder boyutlara ulaşmıştır. REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA hizmetlerinin temelini oluşturan kavram, anlayış ve

ilkeler, yeterli bir düzeyde açıklığa kavuşturulmamıştır. Eğitim ortamındaki yönetici, öğretmen ve uzmanların sahip oldukları anlayışlar yeterli değildir. Aralarındaki işbirliği, ilişkiler, belirginlik kazanamamıştır. REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA uygulamaları için okullarda sağlanan çalışma yeri, araç ve gereç, ortam ve imkânlar yetersiz olup bu hizmetler için gerekli destek sağlanamamıştır. Hizmetler için ayrılacak zaman bakımından okullar arasında bir bütünlüğe gidilememiş, okul programlarında ayrılan REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA saatleri azaltılmış, bazen tamamen kaldırılmış ve saatlerin etkili bir biçimde nasıl kullanılacağı bir açıklığa kavuşturulmamıştır. REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA uygulamalarının ülke çapında nasıl yaygınlaştırılacağı bir plana bağlanamamış, hizmetler yetersiz, dengelessiz ve plansız olarak dağılmıştır.

Özet olarak :

1. Okullarda REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA servisine atanacak uzmanların veya uzman yardımcılarının konusuna hakim, bilgili, hevesli, istekli kişilerden seçilmesini,

2. Okul Müdürü ve diğer yöneticilerin bu konularda iyi yetiştirilmesini, bu konunun öneminin onlara kavratılmış olmasını,

3. REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA servisi için elverişli ve çalışılabilir bir yerin ayrılmasını, gerekli araç ve gereçlerin verilmesini,

4. REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA uzman ve uzman yardımcılarının, Müdür Yardımcılığı veya diğer idari işlerin ve rutin kırtasiyeciliğin kül-

fetlerinden kurtarılarak, asıl görevlerinde çalışmaların sağlanmasını ve görevlerinin eğitim ve öğretim alanındaki önemini açık ve seçik olarak belirtilmesini,

5. Okul yöneticilerinin ve bu konuda uzman ve uzman yardımcılara yardımcı olabilecek öğretmenlerin, çeşitli kurs ve seminerlerle yetiştirilmelerini,

6. Bu konularda Milli Eğitim Bakanlığının zaman zaman raporlar istemesini, bu raporların değerlendirilmesini, eksiklerin tamamlanmasını ve sürekli olarak takip edilmesini yararlı görmekteyim.

7. REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA hizmetleri, okulda öğrenciyle ilişkili tüm personelin (Yönetici, öğretmenler, uzman ve uzman yardımcıları) işbirliği ile yürütülmesi gerekir. Ancak, bu işbirliğinin gerçekleşmesi için personelin temel ve yeterli bir REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA bilgisine ve anlayışına sahip olmaları şarttır.

Bir de eğitim yöneticiliğinden, idarecilikten kısaca sözedildi. Çağımızda eğitim yöneticiliği bir meslek ve bir sanat haline gelmiştir. Bence eğitim yöneticisi önce iyi bir öğretmen olması yanında yöneticiliğe her yönden yetenekli, istekli ve hevesli olması gerektir. Öğretmen yetiştiren kurum ve kuruluşlarda yönetici yetiştirmek için yetenekli, istekli ve hevesli gençlere bir yıllık, uygulamalı olarak yöneticilik öğrenimi verilmesi ve bu öğrenimin sonunda yöneticilik sertifikası veya belgesi ile değerlendirilmesi yararlı olacaktır kanaatındayım.

Öte yandan, Sayın konuşmacılar, okul-endüstri işbirliğinden kısaca bahsettiler. Bu kuruluş için kısaltılmış olarak (OSANOR) deyimini de kullanılmak-

tadır. Özellikle Mesleki ve Tekniköğretim Okullarında, birkaç yıldan beri, uygulanmakta olan bu sistem üzerinde sayın konuşmacıların biraz daha geniş, biraz daha anlaşılır, biraz daha açıklamalı bilgiler vermelerini rica ediyorum. Okul - Endüstri işbirliği (OSANOR) konusunda sayın Prof. Dr. Hıfzı DOĞAN, Sayın Prof. Dr. Niyazi KARASAR, Sayın Doç. Dr. Cevat ALKAN ve Sayın Doç. Dr. İlhan SEZGİN'den bu konuda daha geniş bilgiler vermelerini rica ediyorum.

Çok teşekkür eder, hepinizi sevgi ve saygılarımla selamlarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Eke.

Sayın Göğüş, buyurun efendim.

BEŞİR GÖĞÜŞ — Sayın Başkan, Sayın arkadaşlarım. Ortaöğretimin pek çok sorunu var. Panelde bunlardan pek azı ele alınmış. Örnek olarak program konusu var ki hiç dokunulmamış. Ben bunların hepsini tekrar ele alıp inceleyelim demeyeceğim. Birkaç nokta üzerinde duracağım:

Daha önce Sayın Eke değindiler, ben de müsaa-denizle açıklayayım: Ortaöğretimde yönetici sorunu gerçekten ihmal edilmiş bir konudur. Müdür olacak insanda bugün ne aranıyor Şahsiyet, bilgi ve insan ilgilerinde başarı... Bunlar gerekli. Bir de müdür yardımcılığı yaptı mı buna bakılıyor. Müdür yardımcılığı, okul müdürü olmak için gerekli bir staj, bir kademe sayılıyor. Oysa müdür yardımcılığında ne öğreniliyor? Bazı muamelat öğreniliyor: kayıt, tasdikname, diploma doldurmak ve benzeri işler... Bunlar da gerekli ama yeterli mi?

Bugünün okul müdürü için ne gibi bilgiler verilmesi gerektiğini, bu görevi yüklenecek olan bir eğitimcide ne gibi nitelikler aranması düşünülebileceğini Sayın Açıklan lütfen açıklasınlar. Yeni yetiştireceğimiz eğitimcilere olduğu gibi çalışmakta olan yöneticilerimize de ne türlü bilgiler vermek önerdiğini de açıklarlarsa memnun olurum.

Yine yönetimle ilgili bir konu olduğu için sizlere sunmak istedim: Bu da okul kitaplıkları konusudur arkadaşlarım. Okullarda kitaplıklar kapalı kalıyor. Okulların 300-500 kitabı vardır. Dolaplarda kilitli durur. Kitaplık memuru kadrosu yoktur; bundan dolayı bir memur atanamaz ve kitaplık çalışmaz. Bu memur, herhangi bir okur yazar da olmamalı, bugünün anlayışına göre hem eğitim, hem kitaplık konusunda yetişmiş bir kimse olmalı; tam terimi ile, öğretmen-kütüphaneci olmalı. Ben okulları bir süre gezmek, görmek olanağımı buldum. «Niçin kitaplığı çalıştırmıyorsunuz?» diye sorduğum zaman «çalıştıracağız» dediler. İkinci defa gittiğimde kitaplığı aynı durumda gördüm. Bir ortaöğretim konusu olarak kitaplık çok çok önemlidir. Öğretmenin yanında o da bir yetiştirici kurumdur. Karşısından öğretmen çekildiği zaman kitaplıktan yararlanma alışkanlığı kazanmış olan çocuk, genç ve sonra yetişkin insan, hayatı boyunca öğrenmek, yetişmek alışkanlığını kazanmış olur. İşte biz böyle bir kurumu kapalı tutuyoruz. Konuşmacılar buna ne çare düşünüyorlar?

Programları ele alsaydık, herhalde anadili konusu, Türkçe-edebiyat konusu, çok önemli bir yer tutacaktı. Sayın konuşmacıların hepsi üniversite öğretim üyesidirler; gençlerin anadili yeteneklerinin yetersizliğinden yakınmaktadırlar. Ortaöğretimde ana-

dili eğitiminin etkili bir duruma getirilmesi üzerinde ne düşünülüyor? Bunu Sayın Ferhan Oğuzkan'ın lütfen cevaplandırmalarını rica ediyorum. Anadili programını yeniden düzenlersek nelere yer verelim? Ortaöğretimde anadili eğitimi okuma, yazma (kompozisyon), konuşma, tartışma tekniği öğrenme, bir kitap okuyup değerlendirme yeteneklerini geliştirme yönleri ile uygulanıyor mu? Bunları cevaplandırılırsa sevinirim.

BİR DİNLEYİCİ — Sayın Başkan, değerli eğitimciler; bir ölçüde vurgulandı ama ortaöğretimin ya da Başkanın onayladığım deyişle ortaöğretimin temel başarısızlıklarından birisi ve belki başlıcası, toplumumuza özgü bir eksik felsefeyi yansıtmaktadır. Bu da insana verilen değerın yeterince ortaöğretim programlarına yansımamış olmasıdır.

Şöyle açıklamak istiyorum. Atatürk'ün «Hayatta en hakiki mürşit eilimdir» sözü, her zaman anılmakta; nedense bunun anlamı yeterince irdelenmemektedir. İlim sözü, yalnızca fen bilimleri anlamında anlaşılmakta, sosyal bilimlere yeterince önem verilmemektedir ya da sosyal bilimler, birtakım yüzeysel değerlerin tartışıldığı bir konular çerçevesi biçiminde algılanmaktadır. Sanıyorum, ortaöğretim sisteminin temeli, varılması gereken işlerden birisi, hümanizmadır. Ortaöğretimde insanlara saygıyı, öğretmene, öğrenciye, veliye saygıyı öğretmek durumundayız. Birimler arasındaki dengenin sağlanması, fen bilimlerine olduğu kadar sosyal bilimlere değer verilmesiyle olanaklıdır. Çünkü, öğrenmenin, eğitimin asıl ereği insandır.

Bununla uzaktan da ilgili olsa, bir uygulama sorununa değinmek istiyorum. Bu da Panelin düzenleyi-

cilerine bir ufak anımsatmadır. Burada birtakım kimselerin bu Panele ya da toplantıya ilgi duymadıklarından yakınıyoruz; ama nedeni bilinmez, uygulamanın asıl içinde olan kimseler, bizzat öğretmenler, nendense bu Panelde yokturlar. Paneldeki değerli konuşmacılar, ortaöğretim sorunlarını teorik düzeyde bilmektedirler ve çoğu da ortaöğretimde öğretmenlik yapmışlardır; ancak ortaöğretimin şu andaki asıl uygulamacısının da Panelde bulunmaması bence büyük bir eksiklikler. Bunu da belirtmeyi bir görev sayıyorum.

Saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Bu arada bir ekleme yapmak istiyorum izinleriyle. Atatürk'ün sözü maalesef tek yönlü alınıyor dediler, haklılar. Sözün tümü şöyle efendim «Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir» biz fen kısmını yazmadığımız için Sayın konuşmacının belirttiği uygulamalar, ister istemez ortaya çıkıyor.

Teşekkür ederim.

Sayın Helvacı'da sıra, buyurun.

BELGİN HELVACI — Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi 4. sınıf öğrencisiyim ve bu sene kız meslek liselerinin çocuk gelişimi bölümüne öğretmen olmaya hazırlanıyorum. Türkiye'de meslek alanındaki çalışmaların, mesleki eğitimin çok önemli olduğu, yapılan konuşmalarda savunuldu; bunu hepimiz sürekli savunuyoruz, mesleki alanda Türkiye'nin ihtiyacı var diye; fakat Türkiye'nin bu yöndeki ihtiyaçları?...

Kız meslek lisesi mezunlarının en büyük kaygılarından, Sayın Oğuzkan bir araştırmadan bahsetti ve bu liseyi bitiren öğrencilerin en büyük sorununun, en büyük kaygılarının üniversite sınavlarına girememek olduğunu söyledi. Daha sonra ise iş bulma konusundaki kaygıların 2. sırayı aldığını söyledi. Çünkü kız meslek lisesini bitiren öğrenciler, genel bilgi alanında yeterince gelişmemekte ve kendi alanlarında gelişmektedirler. Oysa üniversiteye girebilmek ve meslek sahibi olabilmek için, şu an Mesleki Eğitim Fakültesi olan bizim okulu bitirmeleri gerekiyor. Oysa yapılan son çalışmalarla, bizim okula sadece meslek lisesinden değil de diğer normal liseleri bitiren öğrenciler de alınmaya başlandı ve bu gelen öğrenciler, isteyerek değil ya da kendi meslekleri olduğu için değil, puanları yeterli olmadığı için, zorunlu olarak gelmiş durumdadır. Bu durumda diğer öğrenciler, kendi alanlarında bilgili oldukları halde, genel bilgi alanında birtakım yetersizlikleri nedeniyle ne mesleklerine kavuşabilmektedirler ne de bu konuda yararlı çalışmalar yapabilmektedirler? Bu da tabii büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu durumda, ya kız meslek liselerinin amacının değiştirilmesi ya da daha iyi yetiştirilmeleri için birtakım çalışmaların yapılması gerekir.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN (PROF. DR. SÜLEYMAN ÇETİN ÖZOĞLU) — Çok teşekkür ederim Sayın Helvacı.

Bu konuda bir noktaya değinmek istiyorum. Bir Sayın dinleyicimiz, biraz önce panelde «uygulamadan» kimsenin olmadığından söz etti. Çok ilginçtir, hemen Sayın Helvacı, ona uygulamanın adayı diye-

lim; uygulamanın içindeymişçesine çok önemli bir konuyu dile getirdi. Umarım, bir boyutlu da olsa, bu konuyu uygulama bakımından tamamlayıcı oldu. O yönden Sayın Helvacı'ya ayrıca teşekkür ediyor ve meslek yaşamında başarılar diliyorum.

Sayın izleyicilerimizin sorularını, görüşlerini belirtme kısmı böylelikle tamamlanmış oldu. Panel üyelerine söz vermeden önce bir noktaya bir açıklık getirilmesi gerektiği kanısındayım. Panelimiz yalnız sorunlarla ilgili, çözümler ise, toplantının planlayıcıları tarafından yarınki panelde ele alınmak üzere belirlenmiş. Herhalde önce sorunlar enine boyuna tartışılsın, sonra da çözümler de ayrıca tartışılsın denmiş. O yönüyle bizim panelimizin bu belirlemeye bağlı olması belki birçok konudaki çözümlere ilişkin görüşleri belirtmemizi doğal olarak engelledi. Böyle olunca, ister istemez panel belirli konularda belki de tamamlayıcı olamadı.

Belirli sorulara, o sorunun yöneltildiği panel üyesi arkadaşların cevap vermesi için söz vereceğim. Önce Sayın Karasar'a iki konuda kendisine yöneltildiğini kabul ettiğim sorulara cevap vermesini istiyorum. Bir tanesi, okullardaki kol çalışmalarlarıyla demokratik eğitim arasındaki ilişki, diğeri de OSANOR Projesi. Buyurun Sayın Karasar.

PROF. DR. NİYAZİ KARASAR — Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın Kâzım Eke Hocamızın belirttiği eğitsel kollar kişiliğin gelişmesine, demokratik tutum ve davranışların geliştirilmesinde son derece önemli yeri olan bir uygulamadır. Ancak mevcut ders sayısının çokluğu, muhtevanın bu kadar ağırlığı karşısında, bana

öyle geliyor ki (ayrıntılı olarak üzerinde çalışma yapılması gerekir), beklenen sonuçlar, maalesef yeterince alınamıyor. Ders sayısının azaltılması, muhtevanın azaltılması pahasına bu kollara daha büyük yer verilmesinde ben de şahsen fayda görüyorum.

İkinci nokta, OSANOR eğitimiyle ilgili. Mutlu bir tesadüf diyeceğim, bir ara Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi (o zaman ki adıyla) Eğitim Araştırmaları Merkezini yönetirken, başkanlığını yaparken, Milli Eğitim Bakanlığı ile sürekli ilişki içerisindeydik ve birşeyler yapmamızı istiyorlardı. O zamanki Sayın Bakan, bize birtakım projeler öneriyordu. O projeleri, Milli Eğitim Bakanlığında gelin yapın, sürdürün diye tekliflerde bulunuyordu. Bizim kendisine cevabımız ise şu olmuştu: Bizim bir fakültemiz var, bir araştırma merkezimiz var, lütfen bu ilişkileri örgütsel bağlar kurarak yapalım. Çünkü bugün varız yarın yokuz, siz de aynı şekilde. O halde bir sürekliliği olsun demiştik ve konu mesleki teknikeğitim konusuydu. Bize göre o zaman en önemli konulardan birisi, mesleki teknikeğitimin giderek endüstriden kopuk bir hale gelmesiydi. Bunu gidermenin yolu olarak OSANOR «Okul Sanayi Ortaklaşa Eğitimi Projesi» adlı bir projeyi, karşılıklı anlaşma suretiyle başlatmaya karar vermiştik. Mutlu tesadüf diyorum, çünkü onun ilk protokolunun imzalanmasında fakülte adına, merkez adına, ben bulunmuştum. Gönülden inandığım bir projeydi o ve Eğitim Fakültesindeki arkadaşlarımız, özellikle Hıfzı Doğan ve İlhan Akhun Beyler yürüttüler bu projeyi. Sanıyorum ki temel ilke, çok olumluydu. Okullardaki yapay, ama gerçeğe yakın olmasını arzu ettiğimiz ortamı ideale yakınlaştırmak, eğitimi gerçek ortamlarda sürdürmek istemiştik. Uygulama, Adana, İstanbul, Bursa ve İzmir'deki 4

Endüstri Meslek Lisesinde başlatılmıştı. İnanılmıştı ki oradaki endüstriler, ideal uygulama ortamlarına sahiplerdir. Öğrenciler, bir dönem derslere devam eder, öteki dönem işyerinde çalışır, hem işyerinin bir elemanı olarak çalışır hem de kendisi o işyerinde birtakım teknik becerilere sahip olur. Ertesi dönem, onun yerine bir başka arkadaşı gider, o arkadaşı tekrar okula döner. Dolayısıyla dönüşümlü bir eğitim şeklinde, teorik bilgileri okulda; pratiği, tecrübeyi işyerinde olmak suretiyle verilen bir eğitimdi. Öğrenciler, aynı zamanda asgari ücret alıyorlardı. Öğrenci için bu bayağı iyi bir imkândı. Daha sonra, proje, bildiğim kadarıyla fakültede bir süre daha devam etti ve sonra fakülteyle olan bağları kesildi. Ama Milli Eğitim Bakanlığının, bir proje bütünlüğünde olmasa bile, uygulamayı daha da genişleterek devam ettirdiğini sanıyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Karasar.

Sayın Alkan, siz de acaba OSANOR konusunda bir görüş belirtmek ister misiniz; çünkü size de yöneltildi gibi geliyor bana.

DOÇ. DR. CEVAT ALKAN — Doktora tezim bu konudadır.

Projenin ve uygulamanın başarısızlığa uğraması sürpriz değildir. Sayın Güçlüol, konuşmasında eğitim sistemimizdeki bütün yenilik girişimleri ve projelerin başarısızlıkla sonuçlandığını belirtti ve nedenlerini de açıkladı. Benim karşılaştırmam da bilimsel düzeydedir. Sistem kapalı olduğuna ve bilimsel yöntemler de işlemediğine göre OSANOR'un da diğer projeler gibi başarısızlıkla sonuçlanması doğaldır. Esasen bu

proje girişimi, Sayın Karasar'ın Eğitim Bilimleri Fakültesi Araştırma Merkezi Müdürü olduğu ve benim de Milli Eğitim Bakanlığı'nda görevli bulunduğum bir döneme raslamaktadır. Yani bir bakıma sistemin zorlanmasıyla gündeme gelmiş bir konudur. Sistemin kendini yenileme girişimi değildir.

Diğer konuşmacıların bu vesile ile ileri sürdükleri görüşlere tamamen katılıyorum. Üzerinde durulması gereken noktaları dile getirdiler. Sayın Helvacı'nın dile getirdiği sorun da sistemin genel zaafından kaynaklanmaktadır. Çözümü de sistemin bütününde değişiklik gerektirmektedir. Çünkü son yirmi-beş otuz yıldır başta sayın bakanlar olmak üzere ilgili herkes, eğitimde işin bozuk olduğunu ve iyileştirme, yenileştirme gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu arada herkes tekniğeğitime ağırlık verilmesi gereğini vurgulamıştır. Sonuç olarak bugün tekniğeğitim, bu ağırlığın altında ezilmeye başlamıştır. Sorun, sadece lise mezununu işe hazırlama gibi gözükse de genelde çok daha kapsamlı bir niteliktedir ve sistemin bütünüyle bu yönde değişmesini gerektirmektedir.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN (PROF. DR. SÜLEYMAN ÇETİN ÖZÖĞ-LU) — Teşekkür ederim.

Kuşkusuz geleceğe bakabilmek için mevcut durumun sorunlarını belirlemek gerekli. Bizler de en keskin hatlarıyla sorunları ortaya koyuyoruz. Buna göre umutlarımızı biraz daha gerçekçi olarak destekleyebilelim. O yönden ben de Sayın Alkan'a katılıyorum. Bu bir karanlık tablo değil, tablonun ileriye dönük ele alınması gereken boyutları, onları deşiyoruz. Bir araştırmacının, bir bilim adamının neşteri ile ki o da biraz keskince oluyor belki.

Sayın Kuzgun'a iki soru yöneltildi. Biri, eğitsel kol çalışmalarıyla ilgili idi, diğeri de Rehberlik ve Psikolojik Danışma konusuydu. Kendilerinin o konudaki görüşlerini almak istiyorum.

Buyurun Sayın Kuzgun.

DOÇ. DR. YILDIZ KUZGUN — Önce Sayın Eke'nin, okul yöneticilerinin rehberlik anlayışını benimsemeleri konusundaki görüşüne yürekten katıldığımı belirtmek istiyorum. Milli Eğitim Bakanlığı rehberlik çalışmalarını yaygınlaştırdığı zaman bir dizi de hizmet-içi eğitim programı uyguladı ve bunlardan bir kısmı da okul yöneticilerinin rehberlik anlayışı geliştirmelerine yönelik idi. Bu çalışmalar, son derece olumlu sonuçlar verdi. Yapılan araştırmalar, hizmet-içi eğitimden geçmiş olan okul yöneticilerinin rehberlik anlayışının böyle bir eğitim görmemiş olanlardan çok daha olumlu ve yüksek düzeyde olduğunu gösterdi ve bu yöneticilerin okullarında başlatılan hizmetlerin de daha kaliteli olduğu ve daha iyiye doğru gittiği saptandı. Çünkü, rehberlik, eğitimin diğer alanlarındaki çalışmalar gibi ekip çalışmasını gerektiren, işbirliğine dayanan bir hizmettir. Bir danışmanın veya bir öğretmenin tek başına yürüteceği, yapacağı bir iş değildir. Anlayış birliği muhakkak gereklidir ve bu tabii hizmet-içi kurslarla kısmen karşılanmaya çalışıldı.

Rehberlik hizmetlerinde ilk olarak şöyle bir ilke belirlendi. Olanakları en iyi okullardan başlanarak, bu öğretmenlere bir rehberlik anlayışı kazandırmak için, çalışmalara merkezden başlanıp çevreye yaymak. Bu uygulama, uzun zamandan beri devam ettiriliyordu. Rehberlik örgütlerinin kurulacağı okulların personel, bina gibi ihtiyaçlarının karşılanmış ol-

masına özen gösterildi. Bu imkânlar içinde iyi rehberlik hizmetleri veren örgütler kuruldu.

Ama bir ay kadar önce alınan bir kararla Ankara, İstanbul ve İzmir'deki rehberlik uzmanları, görevli buldukları yerlerden alınarak yeni kurulmakta olan ortaokullara, gecekondü bölgelerinde özellikle kazalarda, olanakları son derece kısıtlı olan okullara atandılar. Tabii bu olanak kısıtlılığının içinde, okul müdürlerinin anlayış yetersizliği var. Bana birkaç olay nakledildi: Bir günde üçlü öğrenim yapan 2 döneminde ilkokulun, ondan sonra akşam saat 16.00-19.00 arasında ortaokulun eğitim görmekte olduğu bir ortaokula, merkezde gayet başarılı hizmet vermiş, iyi bir örgüt kurmuş, iyi bir çalışma vermiş bir danışman atanmıştır. Okul müdürü, şaşkın vaziyette, rehberlik hizmetinden haberli değil, öğrenci kalabalıklığı ve üçlü öğretimle boğulmuş durumda, rehberlik için okulda yer yok, ihtiyaç da duyulmamış. Okulun ihtiyaçları hiyerarşisinde rehberlik, biraz sonlardan gelen bir ihtiyaç, biraz daha gelişmiş okulların ihtiyacıdır. Çok daha temel sorunları olan böyle bir okulda müdür rehber danışmana ne gibi bir iş vereceğini de bilemez hale gelmiş, kısaca her iki taraf da mutsuz. Ayrıca o danışmanın alınmış olduğu okul müdürü de mutsuz. Bakanlığa gidiyor rica ediyor, «biz bu kişiden çok memnunduk, birtakım işler iyi yapıldı, şimdi elemanımı aldınız, biz ne yapacağız» diyor; «size de yakında birşey buluruz» diye cevap veriliyor; ama birden bire yapılan bu köklü bir uygulama, bugüne kadar yapılmış olanları baltalayıcı nitelikte göründü bana.

Sayın konuşmacının eğitici kol çalışmaları konusundaki görüşlerine katılmamak mümkün değil.

Rehberlik elemanlarının görevlerinin betimlenmesi ve bunların bir yönetmeliğe bağlanması çalışmalarını yaparken Milli Eğitim Bakanlığı, bundan önceki Hükümet zamanında, eğitici kol çalışmalarını da beraber almıştı. Bir komisyon kurulmuştu, bu komisyon, eğitici kol çalışmalarıyla rehberlik çalışmalarını içine alan bir yönetmelik hazırladı.

Rehberlik uygulamalarında gözlenen durum, eğitici kol çalışmalarında da maalesef mevcut. Orada da çok kısıtlı yer ve zaman içinde öğretmen alelacele durumu kurtarmak çabasında; yani görünüşte birşeyler yapılıyor, ama yapılanlar çocukların işbirliği içinde karşılıklı dayanışma, yardımlaşma, fikir alışverişi yaparak demokratik tutumu kazanmalarına imkân verici bir uygulama olarak görülüyor maalesef. Aslında ne yapıldığı değil de nasıl yapıldığı daha çok önemli kol çalışmalarında.

Şu haliyle demokratik eğitimi gerçekleştirecek düzeyde değil, tabii geliştirilirse mümkün olabilir.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Kuşkusuz yargılayıcı bir sistemde rehberlik bir özenti, ne kadar yaşar onu da bilemiyoruz; özenti olarak yaşayacağını da bilmekte büyük yarar var. Gerçekleşmeyecek, sistemin içine giremeyecek; çünkü sistem yargılamaya dayalı.

Sayın Açıkalın'a yöneltilecek bir soru var. Yönetici yetiştirme uygulamaları konusunda, kendisinden kısaca rica etmek durumundayız.

Y. DOÇ. DR. AYTAÇ AÇIKALIN — Sayın Eke'den özür dilerim. Zaman darlığı nedeniyle çok hızlı bir anlatıma girdim, yeterince açıklayamadım, yinelemek istiyorum o kısmı.

Öğretmenlerin içinden seçerek yönetici yaptığımız okul müdürlerini, başarısızlıkları nedeniyle tekrar öğretmenliğe iade etmemiz süreci devam ederse, Sayın Bursalıoğlu'dan alıntı ile söylemiştim, öğretmenlik başarısız yöneticilerin mesleği haline gelir, olgusunu vurgulamak istemiştim. Yine Sayın Eke, «Yöneticinin evvela iyi öğretmen olması düşünülebilir mi?» sorusunu yönelttiler. Bu konuda sanıyorum ilköğretimdeki uygulama bir parça bize ışık tutuyor. Türkiye'de okul müdürleri içinde en rasyonel atama ilköğretim kesimindedir. Burada öğretmenin istemi önceden belirlenmiş ölçütlere göre puanlanır. Puan sırasında üç kişi onay için önerilir, bunların içerisinde biri yönetici olarak atanır. Çok ussaldır ve oldukça da uygulama düzeyi yüksektir. Ancak, bu uygulamada şunu gözlüyoruz: Çok iyi bir sınıf öğretmeni var, okuma-yazmayı 1-1.5 ayda çocuklarına öğretiyor ya da yeni bir ölçütle bütün öğrencileri, koleji kazanıyor. Bu öğretmen ilköğretimi, değerlendirme ölçütlerine göre çok iyi raporlar alıyorlar müfettişlerinden. Böyle iyi öğretmenler yöneticiliğe müracaat ettiklerinde bu raporlarına dayalı olarak puanlanıyorlar ve sıralamada üstlere çıkıyorlar; ama bu çok iyi öğretmenlerin her zaman çok iyi yöneticiler olduğunu söyleyemiyoruz. O çok güzel sınıf yöneten, öğrencileri yetiştiren öğretmen, yönetici olduğunda 5 öğretmeni okul içerisinde yönetmekte sıkıntılara düşmüştür. Bu bakımdan, iyi öğretmenlerin iyi yöneticiler olacağına ilişkin elimizde yeterli kanıt bilgi ve veri yoktur.

Bir diğer husus, eğer öğretmenlik bir meslek ise, eğer öğretmenlik bir uzmanlık ise, o öyle bir uzmanlıktır ki artık ondan iyi rehber, ondan iyi bir müdür yardımcısı, ondan iyi bir yönetici, hatta ondan eğitim

teknoloğu olmaz diyebilmeliyiz. Eğer bunlar oluyorsa ya öğretmenlik ya da öğretmenleri kullandığımız bu alanlar, bir uzmanlık alanı değildir. Onun için ben iyi öğretmenler yetiştirirsek ve bunlardan yönetici yapmaya kalkarsak, kötü yöneticilere ulaşırız demiştim.

Doğal olarak burada bir soru çıkıyor ortaya. Yöneticiler öğretmenlik formasyonunu ne kadar almalıdır? Bu sanıyorum ki, yönettiğı kurumun felsefesine, amaçlarına, daha önce arz ettiğim o geniş ufka ulaşacak kadar eğitim görmesi ya da eğitim alanında, eğitim disiplinlerinden yetişmesi ile ilgilidir.

Burada Sayın Göğüş'ün «Müdür yardımcılığı, yönetici yetiştirmek için bir yöntem olabilir mi?» kapsamındaki sorusunu yanıtlarken beni bağışlayacaklarını umarım; hayır demek istiyorum. Müdür yardımcılığını ben başka bir açıdan yaklaşarak çözmek istiyorum. Aslında bugün bizim müdür yardımcılığı uygulamamız da temelden sakat bir uygulamadır. Hem öğretmen açığı var diyoruz, hem de özenle yetiştirdiğimiz öğretmeni örneğin öğrenci işleri müdür yardımcısı yapıyoruz. Öğrenci işleri müdür yardımcılığı, lise mezunu, yetişmiş bir memurun rahatlıkla yapacağı bir iştir. Eğer bu yetmiyorsa, öğretmenlik formasyonu almış, akademi mezunu, idari bilimler mezunu yetişmiş insangücümüz var. Ben müdür yardımcılarının birinin, eğitim alanından, diğerlerinin iktisat, hukuk, yönetim alanlarından olmasını öneriyorum ve bir hususu arz etmek istiyorum.

Hasbelkader il milli eğitim yöneticiliğı yaptığım zaman, Milli Eğitim Bakanlığı'na bana mühendis, iktisat, hukuk kökenli milli eğitim müdür yardımcılarının talebime karşılık, sen mesleğin içerisinde mesle-

ğın bütünlüğünü bozucu öğeler mi sokmak istiyorsun diye kınanmışım. O öyle bir dönemdi.

Eski yöneticiler nasıl yetiştirildi diye soru yönelttiler. Eski yöneticilerimiz çok güçlüdürler, çok çaba sarf ediyorlar, tahmin edemeyeceğimiz kadar büyük enerji sarf ediyorlar; bunu hoş karşılamak lazım, ben de ilk yönetici olduğum zaman yasaları, yönetmelikleri sökmek için geceleri eşimle beraber çalışıyorduk. Şu anda yöneticilik yapanlar da büyük çaba içindedirler. Bunlar bir ölçüde üst yönetime kırgındırlar, moralleri bozuktur; hatta bir çokları, bir parça zoraki biçimde görevde tutulmaktadırlar. Çok istirham ediyorum, bir yatılı okul müdürüne çayı kaç gram atacağını Bakanlık söylüyor, bir öğrenciye 0.5 gram çay. Bir toplantıda bir müdür getirdi; «100 gram çay, 200 kişiye çay yapın burada» dedi. Bu tür yetki daralmalarının içerisinde bunalmışlardır. Ancak yetiştirildikten sonra yeterince yetki vermek gerekir. Yetiştirilmemiş yöneticiye yetki vermek, korkunç bir hata olur.

Konuşmacıların da açıkladığı bir kapsamda, şimdilik hizmet içi eğitimle öğretmenlerden okul müdürlerinin ve diğer eğitim yöneticilerinin yetiştirilmesine devam edip, giderek bunun «mektebini» açmakta yarar vardır sanırım.

Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Programlarda anadili eğitimi konusuyla kütüphaneler konusuna ilişkin Sayın Göğüş, görüşler belirtti, bazı sorular ortaya koydu, ben bu konularda görüşlerini almak üzere Sayın Oğuzkan'a yönelmek istiyorum. Buyurun Sayın Oğuzkan.

DR. FERHAN OĞUZKAN — Sayın Göğüş, bu soruların cevabını verebilecek en yetkili arkadaşlarımızdan biridir, herhalde bu konuların biraz daha üzerinde durulmasını istemektedirler. Bilmem kendilerini tatmin edebilecek bir açıklama yapabilecek miyim? Çünkü, anadili eğitimi ve kütüphanelerin kullanımı ile ilgili son durumu ayrıntılı biçimde incelemiş değilim. Yalnız genel olarak düşüncelerimi söyleyeyim.

Programlarda bir vakitler bilindiği üzere Türkçe veya edebiyat iki ders sayılırdı. Bir başka deyişle, bu derslerin öbür dersler yanında ayrı bir ağırlığı vardı. Öte yandan bu derslerin ayrılmaz birer parçası sayılan dilbilgisi ve kompozisyon derslerinin not takdiri ve okutulma biçimi yönünden zaman içinde değişik görüşler çerçevesinde ele alındığını da biliyoruz. Gün oldu, dilbilgisi bağımsız olarak okutuldu; gün geldi kompozisyon Türkçe veya edebiyat dersinin bir bölümü sayıldı. Kısaca Türkçe ve edebiyat derslerinin öğretimi konusunda Bakanlık politikası ve tutumu, sık sık değişikliğe uğradı. Bugün bu derslerin bir ayrıcalığı yoktur. Bakanlık tarafından bu derslere önem verildiği her zaman belirtilmekte ise de sınıfların kalabalıklığı, öğretmenlerin ders yüklerinin fazla oluşu, ders araç ve gereçlerinin yetersizliği gibi nedenlerle anadili eğitiminde özlediğimiz amaçları gerçekleştirmemiz mümkün olamamaktadır.

Bu arada bir yanılığımıza da değinmek istiyorum. Biz her şeyin sınıfta veya okulda öğretilebileceğini sanıyoruz. Öğretimde verimin artması, istenilen standardın elde edilmesi ve öğrencilerin bireysel olarak belirli düzeylere erişebilmeleri için sadece derslere devam etmeleri yetmez. Bir öğrencinin günde beş al-

tı saat öğretmeni dinlemesiyle öğretimde olumlu gelişmeler sağlanmasına imkân yoktur. Öğrencilerin okul veya dershanede geçen zamanlarından geri kalan bölümlerinin de düzenli bir biçimde değerlendirilmesine çalışmak gerekir. Öğretmenler ne kadar yeterli ve gayretli olurlarsa olsunlar, sınırlı ders saatleri içinde gerekli bilgi ve becerileri, anlayış ve görüşleri, tutum ve davranışları öğrencilere kazandırmaları mümkün değildir. Haftalık ders yükü 30 veya 35 saati bulan öğretmenlerin yazma, konuşma ve tartışmaya yönelik ödevler verip bu ödevleri dikkat ve sabırla değerlendirmelerinin güçlüğüne de hesaba katmak gerekir diye düşünüyorum.

Kitaplık sorununa gelince. Okullarımızdaki kitaplıkların, yalnız kitaplıkların değil, yemekhanelerin, laboratuvarların bile dershanelere dönüştürülmesi sonucu öğrencilerin bu konuda istenen imkânlara kavuşamadıkları açıktır. Yurdumuzda ortaöğretim kurumları arasında acaba kaçında kitaplık vardır, bu kitaplıkların ne kadarı işler durumdadır ve ne kadarı yeterince doyurucudur? İncelenmeye değer bir husustur. Yalnız, öğretmenlerimizin çoğu mesleki şikâyetleri arasında bu kitaplık konusuna da değinmiş bulunmaktadırlar. Örneğin, ders kitaplarını vaktinde elde edemeyen okullar yanında, kitaplığında başvuru kitabı veya kılavuz kitap niteliğinde eserlerin bulunmayışından yakınan okullar ve öğretmenler vardır. Bu türlü araçların bulunmadığı okullarda ve öğretimin hemen hemen sadece tek bir ders kitabına bağımlı olarak sürdürüldüğü sınıflarda Türkçe ve edebiyat derslerinin verimli olabileceği kolay kolay ileri sürülemez. Öyle sanıyorum ki anadili eğitiminin tartışılacak ve üzerinde durulacak pek çok sorunları vardır.

BAŞKAN (PROF. DR. SÜLEYMAN ÇETİN ÖZOĞ-
LU) — Teşekkür ederim Sayın Oğuzkan.

Okullardaki kitaplıklarla ilgili ben bir noktaya değinmek istiyorum. 1970'lerde, araştırmacı hevesi ve merakı içerisinde bir araştırma yapmıştım. Liselerde «Sosyal Bilgiler Öğretimi» konusunda. Araştırma bilgilerine göre: Ana çizgileriyle okullarda kütüphane yok, kitap depoları var, öğrenci böyle görüyor, öğretmen böyle görüyor, yönetici böyle görüyor. Kitap depolarında kayıtlı demirbaşlar var. Bu demirbaşlar, Demirbaş Yönetmeliğine göre işlem görüyor. Özetlenen bu durumun bugün için de geçerli olup olmadığını bilemiyorum, ama değiştiğini gösteren belirtinin olmadığı açık. Sistem değişmedi, eleyici sistemde, aktarma ders dışında kitap okumanın yeri yok. Zaman-zaman ders dışı kitap okumanın karşılığında bazı cezalandırma oluyor. Ders dışı kitaplar okuyor kavramı, herhalde her zaman ödüllendirilmiyor. Kitap okuma alışkanlığı geliştirme ile Ortaöğretimimizdeki öğretim işlevinin tam olarak bağdaştığını söylemek ve bu sistemde herhalde, gözlemlerimize dayanarak, olası değil. Nedenleri tartışılabilir.

Sayın Bircan'a herhangi birşey söylemek ister mi diye sormak isterim, yoksa toplantıyı kapatmak istiyorum.

DR. İSMAİL BİRCAN — Son olarak birkaç cümleyle eğitime ayrılan kaynakların çok sınırlı olduğu ortada, bu kaynakları etkin bir şekilde kullanabilmek için ortaöğretimdeki sorunların ayrıntılı bir şekilde tartışılıp ve ayrılan kaynakların yeterli düzeyde ödemeler itibariyle dağıldıktan sonra kullanılması ve sabahtan beri tartıştığımız bu ortam içinde sorunların planlama ve harcama boyutu itibariyle bir bü-

tünlük içinde ele alınması gerekiyor kanımca. Bu da başta yönetim, denetim ve bunun dışındaki sorunların bir bütünlük içinde ele alınmasını gerektiriyor.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN (PROF. DR. SÜLEYMAN ÇETİN ÖZOĞLU) — Ben teşekkür ederim.

Efendim, Panel çalışmamızın sonuna geldik. Çağdaşlaşma konusunun toplumumuzda, özellikle okullarda tartışıldığı bu hafta, Ortaeğitim konusunun sorunlarını biraz önce değindiğim gibi biraz keskin bir bıçakla deşmeye çalıştık. Bir çok noktaya değinmediğimiz oldu, belki öğretimin, sınıftaki öğretimin içinden gelmediğimiz için bazı sorunları ele alamadık. Ama bir çerçeve çizdiğimiz, sistemin genel hatlarını ve sorunları ortaya koyduğumuz kanısındayım. Bu çerçevede Panelimizin üyelerine ayrı ayrı teşekkür etmek istiyorum, sizlere de sabırlarınız ve katkılarınız için teşekkür eder iyi akşamlar diliyorum.

Teşekkür ederim efendim. (Alkışlar)

BİLDİRİ : IV

Yaratıcı Kişiliğin Geliştirilmesinde Ortaöğretimin Rolü

Prof. Dr. Sevim TEKELİ

A. Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya

Fakültesi, Bilim Tarihi

Anabilimdalı Ve Felsefe

Bölümü Başkanı

Doç. Dr. İnci SAN

A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi

Eğitim Programları ve Öğretim

Bölümü Öğretim Üyesi

Oturum Başkanı : **Dr. Mesut ÖZGEN**

YARATICI KİŞİLİĞİN GELİŞTİRİLMESİNDE ORTAÖĞRETİMİN ROLÜ

PROF. DR. SEVİM TEKELİ

Sayın konuklar

Konumuz Ortaöğretimde yaratıcı düşüncenin nasıl geliştirilebileceği üzerinedir. Önemi dolayısı ile, bu konu enine boyuna incelenmiş, pek çok şey söylenmiş ve yazılmıştır. Hatta söylenmemiş bir şey kalmış mı? diye bir soru bile eminim ki pek çok arkadaşlarımla şu anda akıllarından geçmektedir. Ancak konunun bu kadar hayati olmasına ve pek çok şey söylenmiş olmasına rağmen, hiçbir kimse, amaca ulaşılmış olduğunu da iddia edemez. Bu nedenle üzerinde konuşmalar yapılması, yazılar yazılması sürüp gidecektir. Ben burada söylenenleri tekrarlamaktan çok, bir Bilim Tarihçisi gözüyle konuya yaklaşmaya çalışacağım.

Konumuza yaratıcılığın ne olduğunu açıklayarak başlayalım. Yaratmanın sözlükteki anlamı çeşitlidir, ancak iki noktada toplanabilir.

1. Yoktan var etme, Tanrının bu evreni yaratması gibi.
2. İnsanın aklını kullanarak yeni bir ürün elde etmesi, başka deyimle varolan malzemeyi, yeni bir biçimde kullanması. Yaratıcılık ise bu yeteneğe sahip değildir.

Birinci anlamı bir tarafa bırakacak olursak ki bu sadece Tanrı için kullanılmaktadır.

İkinci anlamıyla, bilimde yaratıcılık buluş (keşif) le eş anlamda kullanılmaktadır. Buluş ise bilimde iki anlamda kullanılmaktadır.

1. O zamana kadar gözden kaçmış bir objeyi, bir olayı ortaya çıkarmak. Örneğin X ışınları yeni bir balık türü veya gravitasyonun bulunması.
2. Doğal seleksiyon üzerine bir teori geliştirmek, başka deyimle elde edilmiş bilgileri, elde edilmiş bilgilerden çıkartılmış prensip veya prensipler üzerine oturtmak.

Şu halde insan zihninin ürünleri ikiye ayrılmış oluyor.

1. Factual keşifler dediğimiz ki bunlar labaratuvarıda disiplinli bir çalışma sonucunda bulunanlara verilen addır. Burada şansa, tesadüfe yer yoktur. Verilen örneklerden yeni bir balık türünün bulunmasını ele alalım. Balık türleri üzerinde öyle bilgi sahibi olunmuştur ki, bilinen türlerden birinin içine yerleştirilemeyen bu balığın özel bir tür olduğu bulunmuş olur. Oysa o zamana kadar kim bilir kaç kişi o balığı görmüş ama yeni bir tür olduğunu fark etmemiştir.

2. Teorik olanlar ise mevcut bilgilerin sistemleştirilmesiyle elde edilirler. Doğrudan doğruya laboratuvar ürünü olmamakla beraber, malzemesi laboratuvar ürünüdür.

Genellikle bu gibi keşiflerde tesadüfün çok büyük rolü olduğu sanılır. Yolda yürürken, trende giderken, sanki bir ilham geliverir. Evet bir kimse

trende iken yolda yürürken bir keşifte bulunabilir ama bu bir tesadüf değildir. Planlı adım adım giden bir araştırmanın sonucudur.

Bilim Tarihinde bu gibi pek çok örnekler bulmak mümkündür. Bunlardan biri belki de en eylenceli olanı Arşimed'in sıvılar kanununu bulmasıdır. Arşimed, bir gün hamama gider, birdenbire çıplak olarak buldum! buldum! diye bağırarak sokağa fırlar. Gerçekten bulduğu, hâlâ zamanımızda da geçerliğini koruyan, bir cisim suya daldırıldığında taşıdığı suyun ağırlığı kadar ağırlığından kaybeder, yani sıvılar kanunudur. Burada tesadüfün yeri yoktur. Çünkü Sirakuza Kralı Hieron, bir altın taç yaptırmak üzere kuyumcuya bir miktar altın verir. Kuyumcu tacı getirdiğinde Kral taca gümüş karıştırılmış olduğundan kuşkullanır ve bunun çözümünü Arşimed'den ister. Kimyasal analizlerin henüz bilinmediği o dönemde, Arşimed günlerce düşündüğü ama birtürlü çözemediği problemi özgül ağırlıklarına dayanarak halleder. Gerçekte burada hamam da bir uyarıcıdan başka bir şey değildir. Eğer böyle olmasaydı hamama giren herkesin sıvılar kanununu bulması gerekirdi.

Görüldüğü gibi yeni bir şey bulmak, yaratıcı olmak, kolay bir şey değildir. Hele hele içe doğuveren bir ilhamla, bir tesadüfle bir ilgisi yoktur. Ancak birtakım yeteneklere sahip kişiler, uzun ve yorucu uğraşlar sonucunda birtakım keşiflerde bulunabilirler.

Yetenekler doğuştan değildir veya doğuştan olsalar da gelişmiş değildir. Böyle olmasaydı, büyük uygarlıkların yok olmalarını yeni uygarlıkların doğmalarını açıklamak mümkün olmazdı.

Bu yetenekler nasıl kazandırılacaklar veya geliştirileceklerdir?

Kuşkusuz yaratıcılığın geliştirilmesine ilkokul öncesinden başlamak lâzımdır. Ancak, okulöncesi ve ilkokulu bir yana bırakarak ortaöğretimle kendimizi sınırlayalım.

İlkin ortaöğretimin önemini belirterek başlayalım. Ortaöğretimin asıl amacı öğrencileri yükseköğretime hazırlamaktadır. Yükseköğretimdeki fakülteleri gruplara ayırarak sıralayacak olursak,

1. Fen Fakülteleri
2. Edebiyat Fakülteleri
3. Tıp Fakülteleri
4. Teknik fakülteler
5. Ziraat
6. Veteriner
7. Hukuk
8. Siyasal bilgiler,

Görüldüğü gibi, doğa bilimlerinden yönetici kadroya kadar uzanan bir yelpaze, başka deyimle ilerde toplumun beynini oluşturacak bir kadroya malzeme hazırlamak. Sadece şu tablodaki ortaöğretimin önemi anlatmaya yeter de artar bile.

Ortaöğretimde programa alınan dersler, iki amaçla yönelik olarak düşünülmüş olması gereklidir.

1. **Birtakım bilgiler vermek :** Örneğin, matematik, astronomi, fizik, kimya, Biyoloji, tarih, coğrafya, felsefe, sosyoloji, psikoloji. Bunlar insan içinde bulunduğu evren (astronomi, fizik, kimya), insanın üzerinde yaşadığı Dünya (coğrafya), içinde yaşadığı toplum (sosyoloji, ekonomi, tarih) insanın bedeni, ve canlılar (Biyoloji, fizyoloji), ruhsal yaşamı (psikoloji), zihinsel yaşamı (felsefe, edebiyat, san'at) gibi. Bütün

bunlar çocuğa bir genel kültür kazandırmayı amaçlar. Yükseköğretimdeki uzmanlaşma alanlarından hiçbirini ön plana almaz ve almamalıdır da. Başka bir biçimde ifade edersek, uzmanlaşacağı dala bir temel oluşturur ama hiçbirini hedef almaz.

Ayrıca 20. yüzyılda yaşayan bir bireyin uygar bir biçimde yaşamını sürdürebilmesi için bilmesi gereken bilgileri verir. Çağımız insanı pek çok şey bilmek zorundadır. Örneğin televizyon seyrederken bile bu bilgilere gerek vardır. Eğer seyretmek değil de izlemek istiyorsa.

2. Bu bilgilerin yardımı ile öğrencinin zihninde birtakım niteliklerin kazandırılması, yani yaratıcı düşünceye sahip olmasının sağlanmasıdır. Yaratıcı düşüncenin niteliklerini üç grupta toplayabiliriz:

1. Akılcı bir disiplin,
2. Dikkatli bir gözlemcilik,
3. Kritik zihniyet veya eleştirici gücü.

1. **Akılcı bir disiplin**: Disiplin, genellikle itaat ile karıştırılır. Disiplin, itaat demek değildir. Yukarıda söz konusu ettiğimiz derslerden bazıları diğerlerine oranla bu niteliğin geliştirilmesinde daha çok yardımcı olurlar. Bunlar Matematik, fizik, kimyadır. Çok basit bir örnekle açıklayabilmek için matematiğin üzerinde duralım :

$$(a-b) (a-b), a^2-ab-ab-b^2), -(a^2-b)$$

düşünce burada bir disiplin içinde, hiçbir şey atlama-dan yürümek, ayrıca neden böyle yaptığını bilince adım adım gitmek zorundadır. Bir tek nokta gözden kaçarsa, sonucun doğruluğu da söz konusu değildir.

Şöyle bir soru çok yerinde olur. Çocuk bunu ezberlerlerse? Bu, üzerinde durulması gereken bir konudur. Ancak şunu hemen ekleyelim. Ezberlerse akılcı bir disiplin kazanması şöyle dursun, zihin atıl hale gelir. Asıl kötüsü, yeteneğini de kaybeder.

2. **Dikkatli bir gözlemcilik :** Fizik, kimya, biyoloji, zooloji, dikkatli bir gözlemciliğin kazandırılmasında yardımcı olacak bilim dallarıdır. Çocuğun bir pili bağlayarak bir lambayı yakması veya zili çalması, renkli bir disk hızla çevirdiğinde beyaz renk görülmesi. Bunlar ve bunlar gibi binlercesi, çocuğu doğaya yöneltecektir. Böylece çevresine bakmayı değil, görmeyi öğrenecektir. Burada teorik ve at başı gitmek zorundadır.

3. **Kritik zihniyet, eleştiri gücünün, yeteneğinin kazandırılması :**

Onu birkaç noktadan ele almak istiyorum :

a) Herşeyden önce şu konuda bilinçlendirmek gerekir : Herşey keşfedilmiş, bilinmiş, öğrenilmiş değildir. Daha pek çok ama pek çok keşfedilecek şeyler vardır. Bunlar, bu yeteneklere sahip kişiler tarafından keşfedilecek, böylece bilinenlerin ufku her an genişleyecektir. Çocuğa şöyle bir örnek verilerek çok daha çarpıcı bir biçimde öğretmek mümkündür. Bugün uygarlığın temel direği elektriktir. Elektrığın yok olduğu bir anı düşünmek bile artık olanaksızdır.

Oysa, bir zamanlar insanlar, elektrik diye bir şeyi tanımıyorlardı. Bildikleri, kehribar sürtülürse ufak saman parçalarını çeker. Daha sonraları Gilbert, kehribarda olan bu özelliğın reçine, çam ve kükürtte de olduğunu ortaya koymuştur. Otto von Guericke, ilk elektrik makinesini yapmıştı. Bu araç, kükürttten yapılmış bir topun hızla döndürülmesi sırasında elle sürtülmesiyle elde ediliyordu. Eğer bu topa parmak ucuyla dokunulursa, bir elektrik kıvılcımı çıkıyordu. İlk defa elektrik böylece görülebilir bir hale gelmişti. 17. yüzyılda Cray, bazı cisimlerin iletken olduğunu

ve bunlarla elektiriğin su gibi akan bir şey olduğunu ortaya çıkardı. Du Fay, camın sürtülmesiyle elde edilen elektrik ile reçinenin sürtülmesiyle elde edilen elektriğin birbirinin zıddı olduğunu bulmuş, böylece pozitif ve negatif yüklü elektrikler bulunmuştu. Nihayet Pieter von Musochinbroek, Leyden şişesi adını verdiği bir araçla elektrik kondansötörünü, yani elektriği bir yerde saklamayı başardı. Franklin, elektriğin sivri uçlardan kaçtığını saptadı. İşte bu adım adım giden çalışmalar dizisi içinde Edison, havası alınmış bir ampul içindeki karbonize olmuş bir pamuk ipliğinden akım geçirmek suretiyle Dünyayı ışığa Phonographı bularak da Dünyayı sese kavuşturdu. Hiç kuşkusuz, bugün tıpkı kehribarın saman çöpünü çektiği gibi çok ilkel görülen bir çok olayları gözlemliyoruz. Bunlar üzerinde yapılan çalışmalar, belki günün birinde Dünyamızı tamamiyle değiştirecektir. Bunlar ve bunlar gibi birsürü örneklerle çocuğun hayal Dünyasını geliştirmek mümkündür. Bugün televizyonda seyrettiğimiz kurgubilim filimlerinin de amacı budur zaten.

Elde edilmiş bilgilerin, hatta yıllarca doğru olarak kabul edilmiş bilgilerin bile hatalarla dolu olabileceğini öğretmek gerekir. Bunu da Bilim Tarihinden örnekler vererek açıklamak çok kolaydır. Uzun yüzyıllar, insanlar yerin evrenin merkezinde, Güneşin, Ayın ve gezegenlerin, yerin çevresinde döndüğünü öne sürmüşler ve bunu değişmez sarsılmaz bir gerçek olarak ısrarla vurgulamışlardı. Günün birinde Copernicus adlı bir bilim adamı, bunun tam tersini savunmuş, yerin değil Güneşin, evrenin merkezinde olduğunu öne sürmüştü. Ancak yeri, evrenin merkezinde kabul edenler, bunun öylesine sarsılmaz, kuşkulandırılmaz bir bilgi olduğuna inanıyorlardı ki Copernicus'u

kabul eden Bruno adlı bilim adamını yakmışlar, Galileo de «Dünya dönüyor» dedi diye, engizisyon tarafından yakılmakla tehdit edilmişti. Çünkü insanlar, kafa yapıları bakımından statik olmaya, monoton olmaya meylederler. Böyle bir Dünyada yaşamak, onlara daha kolay daha rahat gelir. Birtakım kişileri otorite olarak kabul ederler, yani onlar bu evrene ilişkin en doğru bilgileri elde etmişlerdir, onlardan sonra gelenlere düşen görev onları öğrenmekten ibarettir. Bu görüşlere karşı çıkılması olanaksızdır. Galileo, teleskobunu Aya çevirdiğinde, Ayın yüzeyinde dağlar, vadiler görüyor. Jupiter'in çevresinde dolanan uydularıyla bir minyatür güneş sistemi oluşturduğunu gözlemliyor. O zamanki fiziğe göre Ay ve ötesinde böyle şeyler olamazdı. Galileo'nun çağdaşları böyle şiddetle karşı çıkıyorlar. Onun bilim adamlarına teleskopla bakmalarını ve bu söylenenleri kendi gözleriyle görmelerini söylediğinde «Kimbilir ne sihirbazlıklar yapmıştır» diye bakmayı reddediyorlar. Galileo, Keplere yazdığı mektupta, «Ah Kepler, yanımda olsaydın da bu bilim adamlarının durumlarına kahkaha ile gülebilsedydik» diyor. Bütün bunların, çocuklarımıza öğretilmesi gereklidir.

İstenilen, daima statik olmaya, monoton olmaya meyleden bu Dünya içinde bağımsız ve özgür düşüncüyü geliştirmektir. Bu yaratıcılığın en önemli niteliklerinden biridir. Bilimde heyecanlara, kaprislere, inançlara, hislere, ideolojilere yer yoktur. Bir düşüncüyü, bir prensibi kendimiz bile sürmüştük olsak, onu en acımasız biçimde eleştirmek ve şu soruları sürekli olarak sormak zorundayız. Gerçekten öyle mi? Ne dereceye kadar öyle? Eğer düşüncemizin veya prensibimizin yanlış olduğunu saptarsak, onu hemen terk etmekte bir an bile tereddüt etmemeliyiz.

Labaratuvara giren bir bilim adamı ne kendinin sandıklarını, ne başkalarının söylediklerine değil, yalnızca karşısında gördüğüne inanması gerekmektedir. Öğrencilerimize, olanı olduğu gibi görmenin sanıldığı kadar kolay olmadığını anlatmak gerekir.

Heyecanlara, hislere, inançlara, ideolojilere bilim alanında yer yoktur. Ancak bunlarsız da bilimsel çalışma yapmaya olanak yoktur. Bunlar, sonuca ulaşmakta bir nevi hareket ettirici güçlerdir. Çurie'lerin radyumu buldukları andaki heyecanlarını ve çalışmalarını süresince yitirmedikleri inançlarını, dayanma güçlerini, genç kuşaklara duyurmaya çalışmalıyız.

Gerçekten gençlerimize kazandıracığımız bağımsız düşünce, onlara verebileceğimiz en büyük armağan olacaktır.

Edmund W. Sinnott, **Bağımsız İnsanın Eğitimi** adlı makalesinde şöyle diyor, «İnsanların doktrin rüzgârlarıyla sürüklendikleri, propagandanın en güçlü silah olarak kullanıldığı, özgürlük toplantılarının, konunun karmaşık olmasından dolayı kasıtlı olarak bulandırıldığı, böyle bir Dünyada akılcı bir toplum ümidi, doğruyu yanlıştan ayırdedebilen ve kritik düşüncenin geliştirilmesine dayanır.»

Burada çeşitli görüş açılarının olduğunu öğreten felsefeye de büyük görevler düşmektedir. İleri sürülen görüşlerin, insanın bulunduğu zaman, mekan ve koşullara bağlı olduğunu öğreten felsefe, çeşitli görüşleri sergileyerek kritik düşüncenin gelişmesine yardımcı olacaktır.

Görüldüğü gibi başta bilim tarihi olmak üzere, felsefe, mantık, çocuğu dogmatik düşünceden kurtaracak en etkili araçtır. Mesele, bu araçları gerektiği biçimde kullanmasını bilmektir.

YARATICI KİŞİLİĞİN GELİŞTİRİLMESİNDE ORTAÖĞRETİMİN ROLÜ

— SANAT YOLUYLA EĞİTİM —

Doç. DR. İNCİ SAN

İşitirim, unuturum;
Görürüm, anımsarım;
Yaparım, öğrenirim.

Çın Atasözü

Bilinen bir gerçek, yaratıcı kişiliğin geliştirilmesi açısından en uygun alanın sanatsal uğraşları içeren dersler ve etkinlikler olduğudur. Şu halde konumuz, sanat eğitimidir. Sanat eğitimi kavramındaki «eğitim» sözcüğünün içeriğinden çıkarak, sanat eğitimi denildiğinde amacın, sanatçı yetiştirmeye yönelik bir öğretim vermek olmadığını açıklamaya gerek yoktur. Amaç, sanat yoluyla eğitimidir; sanat hakkında bilgi ve bilinç kazandırmak, sanatın devingisini (dinamiğini), itici gücünü ve yaşamdaki yerini, kuramsal ve uygulamalı bilgi ve çalışmalarla, bilimsel yöntemlere dayalı biçimde ve gereğinde teknolojiden de yararlanarak, kavratmaktır.

Bilim ve teknolojiden, iki belli başlı insan etkinliği alanı olarak sürekli biçimde söz edilir. Oysa insanoglu, sanat yoluyla da çevresini, dünyasını değiş-

tirir, ona yeni biçimler verir; bu yolla da çevresi hakkında bilgilenir. Bir bakıma çevresini de yaratır. Kısaca söylemek gerekirse, sanat, bilime karşıt bir olgu değildir. Sanat filozofu ve pedagoğ Herbert Read'in deyişiyile Sanat da bilim de gerçekliklerle uğraşır; bilim, bu gerçeklikleri açıklar, sanat ise canlandırır, biçimlendirir.

Nerde kaldı ki bugün çok kapsamlı bir sanat bilimi alanı söz konusudur. Sanat bilimi, belli başlı şu disiplinlerden oluşmaktadır: Sanat tarihi, sanat kurumları ve sanat eleştirisi. Elbet sanat bilimi alanı, bir genel kültür alanıdır ve sanatlar hakkında bilgilenme kültürlü ve çağdaş anlamda aydın için öğrenilmesi gerekli, ama aşama aşama öğrenilmesi gerekli bilgileri kapsar. Ayrıca, bugün sanatı teknoloji-den de pek ayrı düşünemeyiz; en azından teknoloji alanında üretilen ürünlerin işlevselliği yanında, belli bir estetik değeri de taşımaları günümüzde istenmektedir. Fabrikaların kendi binalarından bu fabrikalarda üretilen eşyaya dek işlev + güzellik olmazsa, dünya pazarlarıyla rekabet edilemez.

Sanat da teknolojiye ilgisiz değildir; kimi teknolojik ürünleri kendisine konu aldığı gibi, «yüksek» değerde kimi sanat nesnelere yeniden irdelemekte, hatta zaman zaman bunlara karşı çıkmakta, buna karşılık bir kullanım eşyasını, bir teknolojik ürünü sanat nesnesi yapıp onu yüceltmektedir. O halde sanat teknolojiden yararlandığı gibi teknoloji de sanat-tan yararlanır.

Öyleyse sanat eğitimini çok geniş kitleye yönelik olarak anlamak gerektiğini vurgulamalıyız. İlerinin sanatçısı için de sanat eğitimi gereklidir, fencisi, teknik adamı, yöneticisi, devlet adamı için de.

Yeri gelmişken bir başka hususu da belirtmek gerekir. Sanatçı, sanat bilimcisi, sanat üzerinde fikir üreticisi olarak yetişecekler için herhalde «fen liseleri»nin değil, klasik, hümanist bilgiler liseleri ya da «sanat ve edebiyat liseleri»ne gereksinim vardır. Çünkü bu alanlarda düşünce üretecek kişiler, ülkemiz için gerekli özgün, kendi değerlerimize çağdaş ve yenilikçi biçimde dönük kültür adamlarıdır ki onların nitelikli yetişmesi, nitelikli doktor, mühendis, kimyacı, tarımcı yetişmesi kadar önemlidir. Öyleyse, yalnızca fen liseleri, endüstri meslek liseleri değil, az sayıda da olsa sanat ve edebiyat liseleri de açılmalıdır. Ayrıca, ortaöğretim gençliğini bilimsel araştırmalar yönünden özendirilen ve destekleyen TÜBİTAK kuruluşu, ya sanat ve edebiyat alanındaki bilimsel ve uygulamalı çalışmaları da desteklemeli ya da ayrı bir Türkiye Sanatsal Araştırmalar Kurumu (TÜ-SAK) kurulmalıdır.

Yeniden yaratıcılık konusuna dönecek olursak, okul ve okul dışı yaratıcı sanatsal uğraş ve etkinliklerin çok iyi planlanıp, diğer dersler bütünü içinde belli bir ağırlıkla yer alması, bu programı yürütecek elemanların çok iyi yetiştirilmesi ve diğer derslerle uyum sağlanması, yaratıcı kuşaklar yetiştirilmesi açısından çok önemlidir.

Sözü edilen yaratıcılık, ezberci ve klişeleşmiş düşünme biçimlerinden, çok yönlü, disiplinlerarası, kalıplaşmış ve ön yargılardan uzak düşünme biçimlerine ulaşma, sentezlere varabilme ve sonuçta yeni düşünceler ya da özgün ürünler ortaya koyabilme'dir; yalnız bilinenlere dayalı olarak ve beklenen yanıtlara yönelmeyip değişik, bağımsız ve özgün çözümler getirmektir. Çünkü bugün sürekli değişen

dünyamızda, belli ve belirlenmiş kategori ve sınıflamalar içinde düşünerek çağa yetişilemeyeceği ortadadır; üstelik hemen hergün yeni düşünce şemaları ileri sürülmektedir. Sayısız bilgiler ve bilgi katlanmalarının üstesinden gelebilmek için, bireylerin bu çeşitli bilgiler arasındaki etkileşimi görebilecek, kimi kalıpların geçici olduğunu farkedecek biçimde eğitilmesi bir zorunluluktur. Ayrıca, bilgi depolaması bir bakıma geçmişe yönelik bir hazırlıktır, oysa gerekli olan geleceğin sorunları ile yaratıcı biçimde uğraşacak, geleneksel olmayan yeni kavramlarla düşünecek elemanların kazandırılmasıdır. Bunun için de, bağımsız düşünebilen, disiplinlerarası yanıtlara ve iraksak düşünmeye yönelen öğrenciler yetiştirilmelidir. Bu anlamda ele alınan yaratıcılık, bilim, teknik ve sanat alanlarında, çağdaş düzeyde yaratı ve yapıtları da beraberinde getirir. Çünkü gene biliyoruz ki yaratıcı yeti, bir alandan başka alanlara transfer edilebilir (1, s. 32); yeter ki körelmesin, geliştirilsin.

Yaratıcılığa yönelten sanat eğitiminin, küçük çocuktan başlanarak programlanması gerekir. Yuvalar ve anaokulları, henüz soyut kavramlarla düşünmeye başlamamış bu dönem çocuklarını zaten yaratıcı etkinlikler yoluyla eğitirler. İlkokulda, sayısı çok az olan resim, müzik, beden eğitimi dersleri dışında birdenbire bilgi yüklenmesiyle karşılaşan çocukta ister istemez önceki yılların kıvançlı, özgür yaratıcı etkinlikleri sınırlanır, daralır. Oysa temel eğitim, çocuğun kişiliğinin oluştuğu dönemdir ve sanatsal uğraşların özellikle özenle ve önemle yer almasını gerektirir.

Varlık nedenini irdelemeye başlayan, yaşam ve ötesi hakkında zihninde sorular beliren, yaşam amacını anlamaya çalışan ergenlik dönemi çocuklarının

kendilerine verilen «kitabî» bilgilerle yetinemeyecekleri de açıktır. Kendileriyle ve dış dünya ile olan çatışmalarını, simgesel anlatımlarla söze, resme, şiire, devinimlere dökme, onlar için bir gereksinimdir. Duyuşsal ve devinişsel yetilerini deneyerek, sınıyarak, biçimlendirerek kendilerini gerçekleştirmek, kanıtlamak isterler.

Bu bağlamda ele alındığında söz konusu sanatsal uğraş alanlarının yalnızca resim, müzik gibi alanlarla yetinmeyip, özellikle ortaöğretimde, dramatizasyon çalışmaları ile yaratıcı yazınsal etkinlikleri de içermesi gerektiğini belirtmeliyiz.

Eğitimde Dramatizasyon

Okulda «dramatizasyon» un çıkış noktası oyunlardır. Oyunların, çocuğun toplumsallaşmasında önemli rolü olduğu bilinmektedir. Pek çok çocuk oyunu, gözlem'e ve özdeşleşme'ye dayalıdır. Okul oyunu, adından anlaşılacağı gibi okullarda, belli eğitsel yöntemlerle ele alınan oyundur ve burada amaçlanan tiyatro (sanatı) değildir. Çünkü amaç, tiyatro sanatında olduğu gibi, eğlendirme, toplumsal iletiler verme, tutkuları sarsma ya da kamçılama veya tutkuların arıtma değildir. Ancak, eğitsel süreç içinde yukarıda sayılan eğlence, bilgilenme, arınma ya da yüceltme boyutlarına, ayrıca ulaşılabilir («Hans Haven, 1970» 2, s. 6).

Oyun ya da etkileşim pedagojisi alanı (3), yetişen kuşakların değişik yaş aşamalarına göre düzenlenecek pedagojik oyunların geliştirilmesi ve yöntemlerinin saptanmasıyla uğraşan oldukça yeni bir alandır. Toplumsallaşma, bireylerarası etkileşim, drama olgusu ile çeşitli disiplinlerarasındaki etkileşim

kavramlarına ön planda önem verilirken, uygulamaların dayandığı doğaçlama (improvisation) da yaratıcılığı geliştiren temel ögedir. Bu kavram ve ögeler üzerinde oyun pedagojisi açısından kısaca durmakta yarar vardır.

Toplumsallaşma : Bilindiği gibi, birtakım toplumsal davranış ve tutumları geliştirmek açısından kendimizi doğal, kalıtsal ve yaradılışımıza uygun gelen tutum ve davranışlar gelişimine bırakmamız mümkün değildir. Özellikle geleneksel toplumlarda, yazılı olmasa da, geleneksel aktarımla, bireylerin herbirinin nasıl davranacağı, ona nasıl davranılacağı, hangi koşullar altında, ne tür durumlarda hangi tepkilerin verilebileceği saptanmıştır. Çocuğun bu bilgilenmeyi ve uygulamayı gözlemle, özdeşleşme yoluyla ve oyunlarla kazanması mümkündür. Geleneksel toplumlarda, çocuğun ilişkide bulunduğu ve örnek alabileceği kişiler (referans kişileri), sayıca pek çok olmasa da vardır.

Ancak çağımızın endüstri toplumlarında ya da gelişmekte olan toplumların hiç değilse belli kesimlerinde, insan ilişkileri çok karmaşıklaşmıştır. Çocuğun yakın ilişki kurabildiği referans kişileri ise küçük ailede sınırlanmıştır. Artık çocuk, yakın gözlem ve yakın etkileşim örüntüsü içinde yalnızca belli ve sınırlı davranış örnekleri görebilmektedir. Buna karşılık ilerde, ilişki, iletişim ve etkileşim içine gireceği insan sayısında ise artma olmuştur. Ergen ve genç olarak, ileriki yıllarda her an karşılaşacağı, daha önceden tanımadığı pek çok kişi ve durum olacaktır yaşamında. Bu da şu demektir: Davranış normları artık oldukça belirsizleşmiştir.

Demek ki karmaşıklaşan toplumsal yaşamda, değişik kişilerle ve değişik durumlarda nasıl bir ile-

tişime girileceği, hatta girilip girilemeyeceği, girilmesinin zorunlu olup olmadığı gibi tartışmalı sorunlarla karşılaşacaktır. Çocuk ve ergenler ise bu yeni durumlarda, yalnızca gözlem ve özdeşleşmeye dayanan oyunlar ile sorunların üstesinden gelememektelerdir. İnsan ilişkilerine girmelerinde yönlendirme ve rehberliğe gereksinimleri vardır. İşte tiyatro ve oyun pedagojisi, çocuğun ve ergenin toplumsallaşmayı öğrenmesi süreci içinde yönlendirilmesi ile ilgili yöntemleri geliştirmeye çalışmaktadır.

Burada şu açıklamayı yapmalıyız: Her ne kadar toplumsal davranış ve tutumlarımızı birtakım yazılı olmayan düzenliliklere uydurmayı öğrenmemiz gerekmektedir de, insan yalnız yasalar ve kuralların ürünü değildir; önceden konmuş ya da ileriye dönük olarak hesaplanabilir amaçlara doğru istemeden yönelmiş de değildir; henüz hepimiz için dilediğimiz yönlere gitme olanakları vardır.

Başka türlü söylemek gerekirse, insan, sonsuz ve sınırsız bir özgürlük içinde değildir; tam olarak kendi yazgısını kendisi saptayamamaktadır; fakat belli özgürlükler ve çeşitli olanaklar mevcuttur. Öyleyse bu olanakları, yeti ve yetenekleri geliştirmeli, sonuna dek kullanmaya çalışmalıyız.

İnsanoğlu, ne doğanın bir yanılığısıdır, ne de doğanın emrinde, ona otomatik olarak uyan, sorgusuz sualsiz boyun eğendir. Büyük bir oyunda birlikte oynayanıdır. Bu oyunun seçimi ve raslantısallığı belli kurallara bağımlıdır. Başka bir deyişle, belli kurallara bağlı kalınsa da seçim, insanoğluna oldukça açıktır (3, s. 42-43).

Doğaçlama: İşte yukardaki bağlam içinde özellikle özgür seçim ve yaratıcılığa yönelten doğaçla-

ma'nın, kullandığı belli çalışma yöntemleri ve içerdiği öğeler, taşıdıkları pedagojik değerler açısından da önemlidir. Herzaman belli bir grup içinde (**bireylerarası etkileşim**) yapılan doğaçlama çalışmalarında izlenen yol kısaca şöyledir: Grubun bireylerinin kendilerini tek tek tanıtmaları, bu yolla bireylerde ve grupta belli bir rahatlamanın sağlanması. Grubun tümünün birbirlerini tanıdıktan sonra grup içinde sağlanan özgür atmosfer ve uyum; karşılıklı güven duyma; daha sonra da birlikte, ele alınacak herhangi bir konu ya da sorun çerçevesinde uygulamalı olarak «durumlar saptama» - oyun geliştirme. Dolayısıyla anında yaratma olgusu söz konusudur bu çalışmalarda; yeni durumlar yaratmak için de gözleme dayanma ve sonra belli birtakım sosyal rolleri oynayabilmek için özdeşleşme ögesinin işin içine katılması söz konusudur. Durum saptamalarda, «siz olsaydınız ne yaprdınız?» gibi yönlendirici sorularla bireylerin kendi yaşamlarıyla bağlantı kurması da öngörülür. Bu tür uygulamalar için, grubun diyelim ikiye ayrılıp, bir bölümünün izleyici, diğerinin oyuncu olup dönüşümlü olarak eleştiri, değerlendirme yapılması da gereklidir.

Malzeme olarak başlangıçta geleneksel çocuk oyunları, masallar ve tekerlemeler'den yararlanılabilir. Ancak oyun'da var olan özgür ortam dolayısıyla, mevcut durumdan uzaklaşma, yeni birşeyi, yeni bir durumu deneme mümkündür. Pedagojik oyun, hiçbir zaman birşeyi olduğu gibi kabul etme, taklit etme, öykünme değildir. Aynı biçimde eskiyi sorgulamak, eskiyi incelemek de mümkündür bu uygulamada (3, s. 28).

Oyun «gerçek» olmadığı için, oyunu oynayan «gerçek kendisi» olmak zorunda değildir, böylece bi-

reye ketleyici bir sorumluluk yüklemeyi, oynayan birey, bir riske girme durumunda değildir. Onun için de bu tür bir etkinlik, yaratıcılığa son derece açıktır. Herzaman için bir yeni durum yaratılabilir, araştırılıp en ince ayrıntılara dek gidilebilir. Aslında yaşamda mümkün olmayan bu durum dolayısıyla ki kişiler yaratıcı olmak için gerekli ruhsal duruma, yani korkusuz olma, açık olma, iletişime açık olma gibi ruh durumlarına rahatlıkla girebilirler. Ve ancak böylece rollere, ölçünlere (norm), sistemlere, belli bir uzaklıktan bakılabilir. Engelsizce yaratıcı olabilmek için herşeyden önce yakınsak, klişeleşmiş düşünce biçimini biryana bırakabilmek gerekir. Bu yolla gerçek yaşamda yapamadığımız şeyleri yapabilir, olamayacağımız kişiliklere bürünebiliriz. Gerçek yaşamda yapamayacağımız şeylere izin verilebilir, yanlışlara, sapmalara yer vardır (3, s. 29).

Etkileşim(*) Pedagojisi: Bu kavram, tiyatro alanında eğitsel çalışma yapanlarla oyun pedagojisiyle uğraşanların biraraya gelmesi sonucunda ortaya atılmıştır. Toplumsal gerçeklik içindeki değişik ve çeşitli insanlararası davranışlar ve ilişkiler, konstellasyonlarının etkileşimi, oyun ve tiyatrodaki kullanılır. Gerek tiyatro oyuncusu, gerek «oyun» oynayanlar, bu etkileşimi somut olarak, bilinçlilikle **görünür** duruma getirirler. Bunlar üzerinde çalışır, alıştırma yaparlar. Hem tiyatro hem oyuna, bu insanlararası etkileşimin bir modeli gözüyle bakılabilir. Okul oyunlarında öğrenme süreci ve toplumsallaşma bakımından bu model (kalıcı ve ölçünleşmiş kalıplar anlamında değil) yararlı bir gereçtir. Sözelimi, bir çocuğun

---

(*) Çok yönlü, uyaran-tepki ilişkisi

karşılaşabileceği «kriz» durumları ele alınabilir: Bir grupça dışlanan bir çocuk, herhangi bir eşyası çalınan bir çocuk, haksız yere cezaya çarptırılan çocuk ya da kendisine grup tarafından dürüst olmayan bir şeyi yapması için baskı yapılan çocuk gibi. Roller alınarak değişik çözümler üzerinde (çatışmaların nasıl çözüleceği, karar verme sürecinin irdelenmesi gibi) çalışılabilir (2, s. 12-13).

Dramatizasyon ve toplumsallaşma olgusuna yeniden değinecek olursak: Sosyalleşmeyi öğrenme, gündelik yaşam içinde denetsiz, bilinçsiz ve raslantısal olarak oluşursa, bu ancak toplumda varolan modellerin korunmasına yarar; insanların davranışlarının, yeti, yetenek ve becerilerinin çeşitliliği ve her alandaki yaratıcı olanakların ortaya çıkarılabilmesi içinse, bilinçli çabalara gereksinme vardır. Belki ilk bakışta eğitimde dramatizasyon ya da pedagojik etkileşim çalışmaları yalnızca toplumsallaşmanın öğrenilmesine yönelik görünüyorsa da, yaratıcı eğitimin de önemli bir parçasıdır.

Eğitimde dramatizasyon çalışmaları, çağdaş anlamda, 1982 yılı içinde MEB Milli Eğitim Yüksek Danışma Kurulu'nda ele alınan ve aynı yıl bir rapora bağlanan «Türkiye'de Güzel Sanatlar Eğitimi» çalışma raporu metninde; daha sonra aynı raporun önerileri doğrultusunda Nisan 1982 - Nisan 1983 dönemindeki çalışmalar sonunda ortaya çıkan «Türkiye'de Güzel Sanatlar Eğitiminin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler» adlı ikinci bir raporun metninde, çeşitli eğitim basamaklarına göre formüle edilmişlerdi. Buna göre okulöncesi öğretimde, «eğitimin bir bütün olarak tiyatralleşmesi» ilkesi getirilmiş; ilkokullarda ve ortaokullarda beden eğitimi derslerinin «Beden Eğitimi ve Oyun» adıyla okutulması, Türkçe derslerinin

haftada iki saatinin, «sözlü anlatım ve dramatik etkinlikler» adını alması öngörülmüş; ortaokulda her yıl sonunda en az bir tiyatro oyununun, çok sayıda öğrenci katılımıyla sunulması; liselerde «Uygulamalı Tiyatro» derslerinin metin çözümleme, dramatisasyon, sözlü anlatım adlarıyla yürütülmesi önerilmiştir. Oyun'dan, doğaçlamadan başlayıp giderek tiyatro tarihi, metin çözümlemesi, sanat ve estetik sorunları, çeşitli sahne bilgileri gibi kuramsal bilgilerin de katılmasıyla ve uygulamalı çalışmaların başka (sosyoloji, psikoloji, felsefe gibi) derslerle de hem desteklenmesi, hem bu derslerle işbirliğine gidilmesi, bu etkinliklerin amaca en uygun biçimde yürütülmesini sağlayabilecektir.

Bu konuda öğretmen yetiştirme ve sözgelimi, Türkçe öğretmenlerinin hizmet-içi eğitimden geçirilmelerine ilişkin öneriler de aynı raporda yer almıştır (4).

Yazınsal Yaratıcılık

Edebiyat derslerinin ve bu derslerin dışındaki kimi kol etkinliklerinin bir bölümünde uygulanabilecek ve genellikle (şimdilik) notla değerlendirmeye girmeyen yazınsal yaratıcılık etkinliği, yönlendirici bir kişi ile birlikte «yazma» olayının işlenmesidir. Batı Almanya'daki bazı çalışmalarla başlayan bu etkinlik alanı, özellikle lise öğrencilerine yönelik olarak ele alınmış, onların kendi özgür yazınsal çalışmalarını göndermeleri ve bunlar üzerinde tartışmalı toplantıların düzenlenmesiyle ve giderek artan katılımcı sayısı ile, öğretmenlerin ve velilerin sandıklarından da fazla ilgi toplayarak sürdürülmüştür. Artık ortaokul öğrencilerinin çalışmalarını da kapsayan ve atelye etkinlikleri adı altında yürütülen yazınsal ya-

raticılık çalışmaları, kendilerini ifade etmek isteyen ve bunu resim, müzik, drama çalışmaları yanı sıra, yazın alanında da uygulamak isteyen öğrencilere, deneme, yapma, üretme süreçleri içi de yardımcı olmak çabasından kaynaklanmıştır. Bu alanın uzun vadedeki ereği ise, bu tür bir çalışma alanının ders programları içine alınması, özgür yazma'nın didaktik bir ilke olarak ana dil ve edebiyat derslerinde yerleşmesidir (5).

Öğrencilerin şiir ve küçük nesir denemelerini başkalarına da ulaştırma, aynı yaş grupları içinde ve daha yaşlıca alan uzmanları ile sağlanan tartışma olanağı, aynı zamanda o zamana dek kendini ifade etme gereksinmesini duyup da henüz bunu yazıya dökmemiş olanlara bir yol açmakta, bu alandaki çekingenlik ve ketlenmeleri aşmalarına yardımcı olmaktadır. Çalışmaların temel özdeyişi şudur: **Herkes yazabilir.** (5, s. 6).

Yazınsal yaratıcılık konusu üzerinde duranların zihinlerini en çok kurcalayan sorun, özellikle ana dil ve edebiyat derslerinde, daha çok öğrencilere neyin öğretilceğinin önemsenip, öğrencinin kendisinin unutulması olgusu olmuştur. Bir anlamda, öğrenci, okulun ve derslerin nesnesi (objesi) olmak durumundadır. Oysa acaba öğrenciyi derslerin öznesi (süjesi) durumuna getirmek mümkün olamaz mıydı? (6, s. 4).

Ortaöğretimin başında erinlik ve ergenlik sorunlarıyla dolu olan öğrencilerin kimlik çatışmalarını, din, dünya görüşü, siyaset, cinsellik vb. gibi alanlardaki arayışlarını anadil ve edebiyat derslerinde yazarak kendilerine ve başkalarına açmaları ya da yazdıklarında kendilerini nesnel olarak incelemeleri mümkün olabilirdi. Resim dersinde olabildikleri gibi

etkin ve üretici olmaları sağlanabilirdi. Böylece o zamana dek metin çözümlemeleri için bir araç olan yazma işlemi, bu kez kendilerini ve başkalarını anlamak için bir araç olacaktı (6, s. 6).

Bu çalışmalar için çok sayıda kurgusal yöntem önce öğretmenler için açılan hizmet-içi kurslarda ortaklaşa geliştirildi (1979, 1980 ve 1981 yıllarında). Bu yöntemler, şöyle bir yöneliş gösterdi: Dili ve edebiyatı bir tür oyun malzemesi olarak kullanmak, iletişim sağlamak, dil duyarlılığını geliştirmek, aynı zamanda katılanların kendileri ile ilgili unutulmuş, bastırılmış, bilinç dışına itilmiş şeyleri de anımsayıp kendilerini daha iyi tanımalarına yol açmak (6, s. 9).

Başlıca çağrışımlara dayanan böyle yazınsal etkinlikler, bireysel olarak ya da grup içinde gerçekleştiriliyordu. Çağrışım yönteminin ya da ufak kâğıtlara yazılı çok sayıda sözcüğün bir torbadan çekilip cümle tamamlama, mısra düzenleme gibi işlemler yapılmasının ise edebiyata yabancı olmadığını anımsamalıyız. Ortaçağda Batı'nın saray oyunlarında, Rönesans konaklarında, 17. yy. Fransız salonlarında bu tür oyunlar oynanırken (6, s. 9), 20. yy. da gerçeküstücü şair ve edebiyatçıların benimsedikleri bu yöntem, hiç değilse bu sonuncuda yazınsal değerlerin ortaya çıkması ile sonuçlanabiliyordu. Nerde kaldı ki şiirin bir esinlenmenin sonucu olmayıp kurgusal olarak yapıldığını ileri süren birçok şair de vardır. (*) Öyleyse şiir söz konusu olduğunda, şiirdeki kurgu teknik olarak tartışılır, açıklanır, ama nasıl şiir yazılabileceği öğretilemez. Söz konusu çalışmalarda

---

(*) Edgar Allen Poe'nun «Kuzgun» şiirini nasıl **yaptığını** anlattığı eseri (Philosophy of Composition, 1846) anımsanabilir.

amaç, yazınsal üreticiliğe özendirme ve bu yürekliliği vermek de yaratıcı estetik bir eğitimidir.

Diğer değişik yöntemler arasında, atasözlerinden, deyişlerden yararlanma, bir şiiri sözcük sözcük parçalara bölüp bu sözcüklerden yeni bir şiir çıkarma denemesi; soru-yanıt oyunları oynama; absürd metinler yazma; sınıfta günce defteri tutma (her isteyen «o gün» hakkında birşeyler yazması); üzerine serbestçe herkesin aklına eseni yazdığı ya da çizdiği duvar gazeteleri; sınıf içinde karşılıklı yazışmalar; iki anlamlı sözcüklerle yazma - mecazlar kullanma; gazetelerden kesilmiş sözcükleri biraraya getirip metinler oluşturma; demokratik tema seçimi (tahtaya herkesin önerdiği konuların yazılıp bunlardan birinin çoğunlukça seçimi ve seçilen temanın yazılı olarak işlenmesi); bir kutu kartpostal arasından seçilen bir kartpostal üzerinde yazma denemesi (bireysel); ortaklaşa olarak bir yer, zaman ve sözgelimi iki kişilik seçilip herkesin birkaç cümle yazıp, kağıdı katlayıp yanındakine vermesi ile oluşan ortaklaşa metin yazma gibi. Bu sonuncu uygulamadan ortaklaşa bir roman çıkabileceği gibi, dramatisasyon etkinliğinde kullanmak üzere bir tiyatro metni de oluşabilir(6).

Yazma işlemine ve yaratıcı yazma oyunlarına kesinlikle öğretmen de katılmaktadır. Bireysel ya da ortaklaşa metinler oluştuğunda tek tek okunup üzerinde tartışmakta, eleştirilmekte, genel bir değerlendirmeden geçirildikten sonra dönem ya da yıl sonunda seçilen metinler bir seçkide yayınlanmaktadır(7). Yazınsal yaratıcı çalışmalar yoluyla çağımızın hastalığı «yazma tembelliği»nden kurtulma, yazarak yaratma olayının «bizzat» yaşanması ve böylece edebiyatın, yazarlığın ve şairliğin daha iyi değerlendirilebilmesi, öğrencinin kendisini ifade etme olanağına sahip olması gerçekleşmektedir.

Ortaöğretimimizde Yaratıcılığın Geliştirilmesi Açısından Bir Sorunsal : Pilot Okul Uygulamala- rında İş ve Teknik Eğitim Dersi

Yaratıcı sanat eğitiminin plastik sanatlar eğitimi alanına ilişkin, müfredat programları, öğretmen yetiştirme, fiziksel donanım ile araç gereç eksikliği ve genel anlayışsızlıktan kaynaklanan pek çok sorunu vardır (8, s. 37-66). 1973'de yürürlüğe giren 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası ile temel eğitimin sekiz yıla çıkarılmasından sonra, plâstik sanatlar eğitimine ilişkin yeni program çalışmalarına da yer verilmiş(*), bu arada bazı üç boyutlu etkinlikleri içeren ve dolayısıyla plastik sanatlar eğitiminin bir parçası sayılabilecek «İş Eğitimi» dersleri de yeniden gözden geçirilip 26 Eylül 1983'de 2148 sayılı Tebliğler Dergisinde İlkokul (İş Eğitimi) ve Ortaokul (İş ve Teknik) düzeylerindeki programıyla yayınlanmış, bazı pilot okullarda da uygulanmaya başlanmıştır.

Teknik Resim ve Grafik, Kağıt ve Mukavva İşleri, Yapı İşleri, Ağaç İşleri, Metal İşleri, Modelaj İşleri, Baskı İşleri, Yapı İşleri, Örgü, Dokuma ve Nakış İşleri, Giyim ve Biçki-Dikiş İşleri, Güç Kaynakları ve Elektrik, Tarım İşleri, Sağlığımız ve Temel Ticaret adları altında onüç ana konuya ayrılan ilkökul iş dersi programlarına Ortaokul düzeyinde Seramik Sanatlar ve Ev Ekonomisi de eklenmiştir.

Çok kapsamlı bir bakışla, İş ve Teknik Eğitim programında yer alması düşünülen etkinliklerin beşte bir oranındakiler, plastik sanatlar alanına da gi-

---

(*) Bu çalışmaların tamamlanmasından önce Komisyonun dağıldığı öğrenilmiştir (8, s. 35).

rebilecek, estetik değer taşıyabilecek ve öğrenciyi yaratıcı kılabilecek niteliktedir. Geri kalan uygulama çalışmaları içinse aynı şeyi söylemek zordur. Bu etkinliklerin beşte dördü, hazır modellere yönelik, tümüyle işlevselliğe dönük, standartlaşmış ölçü ve çizimlere dayalı, birtakım teknikleri öğreten, el becerisini geliştirici fakat yaratıcılık boyutunu içermeyen çalışmalardır. Yaratıcılığı köstekleyici olduklarını ileri sürmek de mümkündür, çünkü önceden yapılmış örneklerin yeniden üretilmesine dayalıdır ve pilot okul uygulamalarında da görüldüğü gibi sözgelimi, ilerde birtakım mekân ve çevre düzenlemelerine yönlendirilebilecek biçimde çok yönlü, ufuk açıcı, işlevselliğin yanısıra estetik değeri de gözden kaçırmayan birtakım üç boyutlu çalışmalara yer verilmektedir. Araç-gereç yapımı, yapı işleri gibi çalışmalarda bugün tüm dünya teknolojisinin büyük önem verdiği estetik boyutlardan ne yazık ki uzak işler ortaya çıkabilmektedir. Burda kuşkusuz bu dersleri uygulayan öğretmenlerin, sanatsal ve estetik beğeni kazandırıcı, çağdaş sanat biçimlerini tanıttıcı dersleri yeterince okumadan yetişmeleri de rol oynamaktadır.

Yaratıcı plastik sanatlar çalışmalarını içermesi gereken resim-iş derslerinin her düzeyde haftada bir saate indirilmesine karşın, ilkokul 4. sınıfta haftada dört saatle başlayarak ortaokul düzeyinde 6-8 saate çıkarılabilmesi öngörülen İş ve Teknik Eğitim derslerinin, sonuçta gene büyük ölçüde başka uygarlıkların ürünü olan yabancı modellere dayalı ve bağımlı; büyük ölçüde kendi kültürüne yabancılaşmış, yenilikçi, sentezci olamayan ürünler veren, daha doğrusu yineleyen ergen ve gençler yetiştireceğinden kuşku duymaktayız.

İş ve Teknik Eğitim dersleri, özellikle ortaöğretimde ara elemanı verebilmesi, bir mesleğe hazırlayıcı olması ve çeşitli el becerilerini geliştirmesi açısından kuşusuz önemlidir. Ancak, çalışmalarını yönlendirenlerin, estetik boyutu göz ardı etmemeleri, bireysel ve grup çalışmalarında öğrencileri yaratıcı, yeni ve kendine özgü buluşlara özellikle özendirmeleleri kesinlikle gereklidir. Plastik sanat eğitimi veren ve zaten sayısı çok az olan yaratıcı derslerin ise bu mesleki yetişmenin sağlanması uğruna feda edilmesi, gençlerin yaşamında ilerde meydana çıkacak kültürel ve toplumsal boşluk ve eksikliklere neden olacaktır.

SONUÇ

Ortaöğretim, büyükçe bir bölümü yükseköğretimden geçme olanağını bulamayacak öğrenci kitlelerine yönelik olması bakımından büyük bir potansiyele eğitim vermektedir. Kazandığı bilgiler yanında, ruhsal ve bedensel sağlığı yerinde, yeti ve yeteneklerini sonuna dek kullanabilecek biçimde eğitilmiş, yapıcı, üretken, yaratıcı gençler yetiştirilmesi, bu potansiyel bakımından da önemlidir. İster doğrudan yaşama atılsın, ister yükseköğretimden geçip çeşitli meslekler edinsin, gençlerin fikir, buluş, tasarlama, plan, proje aşamalarında her alanda üretken olabilmeleri, ülkemizin öz gereksinim ve koşullarına uygun, özgün çözümler getirebilmeleri, gene ortaöğretimde gerekli ve yeterli oranda yaratıcı biçimde yetiştirilmelerine bağlıdır.

Bunun için de ortaöğretimin her evresinde, çağdaş bilgiyle düzenlenmiş ve programlanmış, kuram-

sal, kılıgısal ve uygulamalı güzel sanatlar eğitimi ders ve etkinlikleri yeterli oranda yer almalıdır.

K A Y N A K L A R

- (1) Landau, Erika : Psychologie der Kreativitaet, (Yaratıcılık Psikolojisi) (1969) 3. bas. München/Basel 1974
- (2) Ritter, Hans Martin : Theater als Lernform (Öğrenme Biçimi olarak Tiyatro), Berliner Modellversuch Künstler und Schüler Studienprojekt Schulspiel, Beiträge zur Theorie und Praxis Paedagogischer Theaterverfahren, Berlin 1981 (çoğaltma).
- (3) Nickel, Hans Wolfgang : Spiel-, Theater- und Interaktionspaedagogik (Oyun-, Tiyatro- ve Etkileşim Pedagojisi), Versuch einer praxisbezogenen Sycematik der Spielformen, Recklinghausen 1976
- (4) Millî Eğitim Bakanlığı Yüksek Danışma Kurulu Başkanlığınca kurulan «Güzel Sanatlar Eğitimi Çalışma Grubu»nun 1982 Raporu ile Nisan 1983 tarihli Çalışma Raporu.
- (5) Autorenlesung des 5. Workshop Schreiben (1982) und Autorenlesung des 6. Workshop Schreiben (1983). Derl.: H. Blumensath, M. Ziemke, G. Mattenklott, Berlin (çoğaltma)
- (6) Blumensath, H. ve G. Mattenklott : Lehrer Schreiben (Öğretmenler Yazarken), Sekundar II, Deutsch, Kreatives Schreiben. Paedagogisches Zentrum, Berlin 1983 (joğaltma).
- (7) Berlin Eğitim, Gençlik ve Spor Senatörlüğünce düzenlenen 5-9 Mart 1984 «Gençlik ve Yaratıcılık» konulu seminer notları.
- (8) Tunç, Handan : Temel Eğitimin Birinci Basamağında (İlkokullarda) Plastik Sanatlar Eğitimi, (basılmamış yüksek lisans tezi) Ankara 1984

GENEL TARTIŞMA

DR. MESUT ÖZGEN (BAŞKAN) — Ben de teşekkür ediyorum. Sayın İnci San da bize gerçekten somut önerilerle, Sayın Tekeli gibi yaratıcı kişiliğin geliştirilmesinde sanatsal etkinliklerin rolünü güzel bir biçimde aktardı.

Saatime bakıyorum 11.15. Şu anda aslında ara vermemiz gerekiyordu ancak yedi dakikalık bir geç başlayışımız oldu. Bu nedenle böyle güzel iki konuşmaya, böyle güzel iki konuya katkılarımızın mutlaka olacağı kesin. Ancak şöyle bir ricam olacak; dün pek çok konuşumuzu soru sorarken dinledik, bugün hiç soru sormayan üç konuşumuza söz vermek istiyorum ve bununla yetinmek istiyorum.

Nuretin Ergen Bey, Satı Erişen, Barlas Tolan söz istediler.

Buyurun Sayın Ergen.

NURETTİN ERGEN — Sayın bildiri sahiplerine yürekten teşekkür ederim. Gerçekten her iki akademik bildiriden çok yararlandım. Ancak, yaratıcı eğitimin geliştirilmesinde, ortaöğretimin rolü konusunda, bu üst düzeydeki bildirilerden sonra, kendime şu soruyu sormadan geçemedim: Acaba, ortaöğretimde başrolü oynayan okul müdürü, yaratıcı eğitimi geliştirmek bakımından, hangi nitelikte olmalıdır? Doğaldır ki ardından öğretmen, onun ardından da diğer okul personeli?...

Burada, bir katkısı olur düşüncesiyle, orta dereceli okul müdürleriyle ilgili olarak, yüksek lisans düzeyinde yapmış olduğum bir araştırmanın bazı bulgularını vermek istiyorum: Şunu araştırdım: Eği-

tim yöneticilerimiz (okul müdürlerimiz) hangi bilgi ve becerilerle donanmış olması gerekiyor? İlk, literatürü taradım. Buna göre: üç alanda beceriye sahip olması gerekiyor: 1 — Kavramsal beceriler, 2 — İnsan ilişkileri becerileri, 3 — Teknik beceriler. Yine literatürün öngördüğü durum şu: Kavramsal beceriler, ilk kademe eğitim yöneticilerinde % 5, orta kademe eğitim yöneticilerinde giderek artan bir oran, yüksek kademe yöneticilerinde % 50. İnsan ilişkileri becerileri: İlk, orta ve yüksek kademede değişmeyen bir oranla % 45. Teknik beceriler ise : İlk kademede % 50, orta kademede giderek azalan bir oran, yüksek kademede % 5. Görüldüğü üzere, insan ilişkileri becerileri, her üç kademede değişmiyor. İlk, orta ve yüksek kademe yöneticilerinde, mutlaka % 45 oranında kazandırılması gerekiyor. Buna karşın, kavramsal becerilerle teknik beceriler, oran itibariyle kademelere göre yer değiştiriyor. Literatürün öngördüğü durum bu. Ancak, ülke olarak biz bunu ne oranda uyguluyoruz? Türkiye’de salt eğitim yöneticisi yetiştiren bir okul yok. Bu nedenle, Bakanlıkça, okul müdürlerinin çağırıldığı Hizmet-İçi Eğitim Programlarını inceleyerek ve bir karşılaştırma yaparak bir sonuca varmaya çalıştım: Acaba, Hizmet-İçi Eğitim kurslarında, ortaokul, lise ve dengi okul müdürlerine (orta kademe yöneticilerine) yukarıda değinilen kavramsal, insan ilişkileri ve teknik beceriler kazandırılmakta mıdır? Kazandırılıyorsa yüzde oranları nedir? 1973 - 1977 yılları arasında uygulanan beş yıllık durum şöyledir : 1973’te kavramsal beceriler : % 28,8, insan, ilişkileri : % 5,6, teknik beceriler : % 65,6. 1974’te kavramsal beceriler : % 21,5, insan ilişkileri : % 4,5, teknik beceriler % 74, 1975’te kavramsal beceriler : % 3, insan ilişkileri % 00, teknik beceriler % 97. 1976’da

kavramsal beceriler : % 9,5, insan ilişkileri % 3,2, teknik beceriler % 87,3. 1977'de kavramsal beceriler % 14,1, insan ilişkileri : % 1,5, teknik beceriler : % 84,4. Beş yılın ortalaması da şöyledir : kavramsal beceriler : % 16,9, insan ilişkileri : % 3,1, teknik beceriler : % 80.

Öte yandan, yönetmelikler yoluyla Bakanlığın, eğitim yöneticilerinden beklentileri nelerdir? Yaptığım yönetmelik analizine göre, ortaöğretim kurumları yöneticilerine, 76 görev ve sorumluluk verilmiştir. Bunların dağılımı şöyledir : Kavramsal becerilere ilişkin 6 görev (% 7,9), insan ilişkileri becerisiyle ilişkili 13 görev (% 17), teknik becerilere ilişkin 57 görev (% 75).

Varılan sonuç şudur : Gerek literatür (kaynak) taraması, gerekse görev analizi sonuçlarına göre, eğitim yöneticilerine, Hizmet-İçi eğitim Programlarıyla gerekli olan kavramsal ve insan ilişkileri becerilerini kazandıramamaktayız. Buradan, şu noktaya gelmek istiyorum: Bildiri sahipleri Sayın Tekeli ve Sayın San, «toplumsallaşmayı sağlamak gerekir» dediler. Yine, «eğitim yöneticilerine, yaratıcı eğitimi geliştirmede, birtakım malzemeler vermek gerektiğini» belirttiler. Kendilerinden şunu istirham edebilir miyim? 1 — Eğitim yöneticilerimizi, beceriler yönüyle içinde buldukları bu yetersiz durumdan nasıl kurtarabiliriz? 2 — Çağdaş eğitimin isterlerine göre kendilerini nasıl yetiştirebiliriz? Bu konularda bir model önerisi getirebilirler mi? Teşekkür eder, saygılar sunarım.

BAŞKAN — Sayın Ergen'e katkıları için biz de teşekkür ediyoruz.

Buyurun Sayın Erişen.

SATI ERİŞEN — Sayın Başkan, sayın konuşmacılar ve sayın dinleyiciler;

Bu sanat eğitimi konusunda iki nokta üzerinde durulması gerektiği kanısındayım. Birinci şu: Sanat çalışmalarının, okullardaki sanat çalışmalarının okul disiplini üzerine etkisi; ikincisi, bu sanatsal çalışmaların okul verimi üzerindeki etkisi. Biz akademik çalışmalar, incelemeler yapma fırsatı bulamamış alaydan yetişme insanları. Ancak gözlemlerimize göre, sanat çalışmalarının çok olduğu okullarda, eğitsel kolların çok iyi çalıştığı okullarda disiplin kurallarına az iş düşer. Bir okul müsamesinde, hatta bir sınıfta bir yazma ödevinde başarı sağlayan öğrenci, bahçeye çıktığı zaman kendi varlığını ispatlamak için arkadaşını dövme gereksinimini duymaz. Bir okul ya da sınıf çalışmasında aynı anda aynı türkü-yü, aynı şarkıyı, aynı ezgiyi söyleyen 40 öğrenci arasında bir ruh birliği, bir düşünce birliği, hatta bir eylem birliği olur. Okulda başarısız, itilen, kakılan bir öğrenci, hatta ailesinde çok kardeşler arasında hiçbir varlığını hissettirmeyen bir öğrenci, okula küsmüş bir öğrenci, başarısızlıktan ötürü, -çünkü başarısızlıklar doğurur, küsmüş bir öğrenci bir müsamerede rol aldığı zaman ya da bir resmi, bir okul sergisinde yer aldığı zaman, bu başarısından ötürü okulunu sevecektir, dersini sevecektir, öğretmenini sevecektir. Nice yedi, sekiz dersten bütünlemeye kalmış öğrencilerimiz, bir müsamerede kendilerine-ailelerinin karşı çıkmasına, sınıftaki öteki öğretmenlerinin karşı çıkmasına karşın-rol verildiği zaman ve bu rolü başardıkları zaman bütünlemeye kaldığı derslerden de başarı sağlamışlardır. Çünkü artık okulla barışmışlardır. O okul ortamına alışmışlardır ve bütünleme sınavlarında başarı sağlamışlardır. Kendini resimle

ifade eden çocuk, hatta ıslık çalarak ifade eden çocuk, bir başka taşkınlıkla kendini ifade etmeyecektir. Etkin değil, edilgin olarak sanatla uğraşanlar bile, tiyatroya, konserlere götürülen çocuklar bile, bir başka taşkınlıkla kendini ifade etmeyeceklerdir. Sanıyorum ki her şeyden önce bu uyum, bu melodi, bu ahenk içinde ve böylece güzeli tanıyacaklardır. Güzeli tanıyan insan, güzeli benimseyen insan, kötü olmaz arkadaşlar. Bir yerde okumuştum. Japonya'da resim öğretimi yoluyla, resim çalışması yoluyla bir takım disiplin olayları önlenmiş. Dediğim gibi, akademik kariyerden gelmediğim için rica ediyorum, bu genç ve gerçekten başarılı öğretim üyesi arkadaşlarım acaba bir çalışma yapmayı düşünürler mi, sanat eğitiminin alabildiğine yaşandığı okullardaki disiplin olaylarıyla ve okul verimiyle bu sanat çalışmalarının yaşanmadığı okullarda yahut zamanlardaki disiplin ve eğitim farkı, eğitim verimliliği farkı üzerine acaba bir çalışma yapmayı düşünürler mi?..

Saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN — Çok teşekkür ederiz efendim bu değerli katkılarınız ve öneriniz için. Sayın San kısaca bir açıklamada bulunacak bu hususta.

DOÇ. DR. İNCİ SAN — Ülkemizde böyle bir okul var mı efendim, sanatsal etkinlikleri benim demin çizdiğim noktadakinine benzer biçimde, yoğunlukla işlerlikte olduğu?.. Ne yazık ki buna olumlu cevap vermek zor. Bir zamanlar vardı. Ayrıca bu konular dışarda araştırılmıştır. Dediğiniz son derece doğru, disiplin kurullarına hiç iş düşmediği, Amerika'da, Almanya'da yapılan araştırmalarda ortaya çıktığı gibi, daha başarıya götürüyor çocuğu, sizin de vurguladığınız gibi. Yani sanat alanında başarılı olması şart

değil, bir şeylere katılan, kendine güveni artan, sosyalleşen çocuk, diğer derslerde de başarılı oluyor. Ayrıca sadece toplumsallaşmayla ilgili bir olgu değil bu. Çünkü yaratıcılıkla uğraşan, sanat yoluyla olsun, yani resimle olsun, müzikle olsun, şu ya da bu şekilde kendini gerçekleştirebilen çocuk bunu başka alanlara transfer edebiliyor. Matematikte de son derece başarılı oluyor. Çünkü sözgelimi resim ile uğraşan çocuk, sonuçta ilişkiler, oranlar ve birtakım iletişim dizgeleri arasında uğraşmaktadır, temelde matematik de budur, bazı oranlar sayısal ilişkiler gibi. Dolayısıyla bizde çok yaygın olan, hâlâ etkisini sürdüren şu görüş; «aman çocuğum resim yapma, dersine çalış, oku, matematik çalış» ve benzeri uyarılar, son derece yersiz. Bunu mümkün olduğunca bizler bir grup olarak söylemeye çalışıyoruz, belirtmeye, vurgulamaya çalışıyoruz. Sizin dediğiniz gibi bir çalışmayı yaptırmak veya yapmak çok isterdim, böyle bir okul gerçekleştiğinde.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Tolan.

DOÇ. DR. BARLAS TOLAN — Sayın Başkan, sayın konuklar;

Çok kısa bir soru sormak istiyorum. Konuşmacıların da belirttiği gibi, yaratıcılık, bir açıdan kritik, eleştirel zihniyetin varlığını, ya da bağımsız ve özgür düşünceyi gerekli kılar. Oysa bizim ülkemizde, özellikle sosyalleşme biçimleri ve kişilik tipleri üzerinde yapılmış çalışmalar, ilk defa Adorna'nın ortaya koyduğu otoriteryen, yani yetkeci kişilik yapısının bizim toplumumuzda oldukça yaygın olduğunu göstermektedir. Otoriteryen kişilik yapısının da baş-

lıca özelliklerinden biri, eleştirel düşünüyü tümüyle dışlamasıdır. O zaman benim aklıma şöyle bir soru geliyor. Acaba bizim çocuklarımız, toplumumuzdaki yaygın sosyalleşme türü nedeniyle daha doğuştan yaratıcılık alanında engellenmiş olmuyorlar mı?.. Konuşmacıların ilgi alanı değil; bir psikolog ya da sosyal psikolog belki bu soruyu daha iyi yanıtlayabilirdi; ama ben yine de konuşmacılardan bu konudaki düşüncelerini istirham ediyorum.

Teşekkür ederim.

DOÇ. DR. İNCİ SAN — Sayın Tolan'a çok kısa olarak ben de şunu söylemek istiyorum. Yaratıcı kişiliğin özellikleri aslında zaten bir ölçüde disiplinle çatışır. Yani biçimci anlamda aldığımız disiplinle. Sözgelimi, yaratıcı bir çocuk ilkokulda olsun, okulöncesinde olsun, ortaöğretimde olsun, daima biraz huzursuzluk yaratan bir çocuktur, çok soru sorar, birçok ilişkiler arar, kendisine söylenen her şeyi hemen kabul etmez ve dolayısıyla öğretmenler için bir sorundur. Bunun çaresi şudur: Öğretmen de eğer yaratıcı olursa, yaratıcı bir kişilik geliştirmişse (yaratıcı olmak mutlaka ürün vermek anlamında değil), o zaman bu sorunun üstesinden gelebilir sanıyorum ve toplumumuzda buna doğru bir gidişe de şiddetle gereksinmemiz var kanısındayım. Sayın Tekeli'ye şu bağlamda katılıyorum; gayet tabii geniş anlamda toplumlar statik olmak eğilimindedir, hatta kişi olarak her birimizin alışkanlıklarımızın etkisinde, birtakım rahatlıklara güvenerek, çok da mümkün olduğu halde, yaratıcı olmadığımız, kendimizi bıraktığımız, biraz tembel olduğumuz dönemlerimiz yahut genel gündelik yaşayışımız vardır. Böyle bir eğilimimiz vardır; ama aynı zamanda insanda bu rahatlık ve

gevşeklik durumuna karşıt olarak bir merak dürtüsü vardır. Yeniye ve yeniliğe merak; işte bu yeniye ve yeniliğe olan merak dürtüsünün öğretmenlerce pekiştirilmesi ve her türlü soruya mümkün olduğunca cevap vermeye çalışıp, eğer bilmiyorsa «bilmiyorum ama öğrenip yarın gelip sana söyleyeceğim» diyebilmesi ve demokratik bir tutumu gerçekleştirmesi gereklidir. Bir toplum, gençlerini yaratıcı yetiştirmekle yaratıcı kılınabilir. Yetiştirmek için öğretmene ihtiyacımız vardır, örnek insanlara ihtiyacımız vardır; çocukların referans kişilerinin yaratıcı olması gereklidir. Bu da yine bir başka öğretimi gerektirir; öğretmenlerin birtakım kurslarla, birtakım yollarla, çeşitli yöntemlerle daha yaratıcı kılınması. Yöneticilerin de aynı şekilde Sayın Ergen.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN (DR. MESUT ÖZGEN) — Ben de teşekkür ediyorum.

Şöyle arz etmeme izin verirseniz, konu önemli, konular önemli hatta sanıyorum bu konuyu akşama kadar tartışabilecek bir potansiyel var, gerek konuşmacılarımızda gerek konuklarımızda. Ancak biz önemli konuları o kadar önemsiyoruz ki o zaman zamanın önemini bazen kaçırıyoruz, kaybediyoruz. Ben sürekli tedirginlik içindeyim, zamanı, 35 dakika aştık. O nedenle bağışlayınız ve bir ara vererek daha sonraki genel değerlendirme tartışmasında sizi dinlemek isteriz efendim.

Ben oturumu kapatıyorum.

BİLDİRİ : V

Ortaöğretimimizde Sportif Etkinliklerin Önemi

Yrd. Doç. Dr. Kemal TAMER
ODTÜ Eğitim Fakültesi
Beden Eğitimi ve Spor Bölümü
Başkanı

Oturum Başkanı : Doç. Dr. Haydar TAYMAZ

ORTA ÖĞRETİMDE SPORİF ETKİNLİKLERİN ÖNEMİ

Çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olan ortaöğretim çağı, öğrencinin beden, ruh, sosyal ve kültürel gelişiminin aşağı yukarı en üst düzeye ulaştığı bir dönemdir. Bu dönemde öğrencinin her türlü ihtiyaçlarına cevap verecek bir eğitime ihtiyacı vardır. Öğrencileri beden, zihin, ruh, sosyal ve kültürel yönleriyle bir bütün olarak yetiştirmek, eğitimin temel ilkelerindedir. Genel olarak eğitimin amaçlarını dört grupta toplayabiliriz.(1)

- 1 — Kişinin kendini gerçekleştirme,
- 2 — İnsan ilişkileri,
- 3 — Ekonomik verimlilik,
- 4 — Sosyal Sorumluluklar.

Eğitimi, tüm organizmayı ilgilendiren bütünüyle bir zihin-beden ilişkisi olarak kabul edersek, zihin ve bedenin bir bütün olduğu da kabul edilir. Beden eğitimi, genel eğitimin bir parçası olup amaçlar arasında bir paralellik vardır ve birbirlerini tamamlarlar. Demokratik ortamda öğrencilerin bütün özelliklerinin gelişmesine katkıda bulunarak genel ve özel hedefleri ile çağdaş eğitime katkıda bulunarak genel ve özel hedefleri ile çağdaş eğitime katkıda

bulunur. Çağdaş anlayışa uygun olarak, eğitimdeki amacın gerçekleşmesi, bireyin zihinsel eğitimi yanında bedensel eğitimi ile mümkündür. Aslında beden eğitimi, genel eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır. Eğitim ve beden eğitimi, aynı amaçları paylaşmalı ve amaçlar arasında hiçbir uyumsuzluk olmamalıdır.

Öğrencilerin zihin ve bedenlerinin maksimal büyüme ve gelişme gösterebilmesi için sportif etkinliklere ihtiyaçları vardır. Çünkü hareket, canlıların en belirgin özelliklerinden biridir.

Büyük kas etkinlikleri organik sistemin gelişmesine katkıda bulunur. Zihin ve bedenin maksimal bir gelişme gösterebilmesi ise organik gelişmeye bağlıdır. Beden eğitimi ve spor, hareketle ilgilenir ve hareket oyunla birleştiği zaman ikisi güçlü bir eğitim ortamı hazırlar. Eğitim ise genel anlamda kişinin ve toplumun ihtiyaçlarına cevap vererek kaliteli bir hayat yaşamaları için hazırlanmıştır.

Beden eğitimi ve spor programları, öğrencilerin olgunlaşma çağındaki bütün özellik ve ihtiyaçlarını esas almalıdır. O halde sportif etkinliklerin ortaöğretimdeki önemine geçmeden önce bu yaşlardaki gençlerin özellik ve ihtiyaçlarına kısaca değinmek gerekmektedir. Bu amaçla ortaöğretim çağı gençliği iki gruba ayrılmıştır. (2)

I — 12-14 Yaş Grubu :

Özellikleri

- 1 — Bu yaş grubu, öğrencileri çabuk ve düzensiz bir büyüme gösterirler. Buna bağlı olarak denge ve kordinasyonda zayıflık görülür. Kalp büyümesi çabuktur. Kolayca yorulurlar ancak bunu kabul

etmezler. Çok fazla enerji üretebilirler, Fakat enerjinin büyük bir kısmı büyümede kullanıldığından sportif etkinlikler için geride az miktarda enerji kalmaktadır. Bedensel yapı gelişmediği için duruş bozuklukları görülebilir.

- 2 — Çok hareketli fakat tembel, değişebilen, çok hissi davranabilen, tenkitçi, işbirliği yapmaktan kaçınan, isyancı ve saldırgandırlar. Bağımsız olma arzuları gelişmektedir.
- 3 — Grup liderlerine çok bağlıdırlar ve arkadaşları tarafından kabul edilme çok önemlidir.
- 4 — Erkekler için sportif etkinliklerde ilerleme ve başarı gösterme önemlidir. Kızlar ise kişisel görünüm ve vücut şekilleri ile daha çok ilgilirler.
- 5 — Bedensel cesaret çok önemli olup birçok yeni tecrübeler denemekten kaçınmazlar. Yaş ilerledikçe yarışma istekleri artar.

İhtiyaçlar :

- 1 — Bütüme ve gelişmeyle meydana gelen bedensel değişiklikler hakkında bilgi edinmek. Bu değişikliklerin normal olduğunu anlamak.
- 2 — Motorsal beceriler öğrenmek ve geliştirmek. Çeşitli bedensel etkinliklere katılmak ve yeterince dinlenmek.
- 3 — Arkadaş gruplarına katılmak ve onlar tarafından kabul edilmek.
- 4 — Evde güven duygusu ve yetişkinlerin sevgi ve anlayışına ihtiyaç duymak.
- 5 — Oyun becerilerini geliştirmek ve başarılı tecrübeler edinmek.

- 6 — Bağımsızlık ve sorumlulukların artması ve liderlik özellikleri gelişmesi için fırsat tanınması.
- 7 — Kendine güven ve sosyal dengenin gelişmesi için grup içerisinde organize edilmiş oyunlara katılmak.

II — 15-18 - Yaş Grubu

Özellikleri :

- 1 — Vücut ağırlığı hızlı bir artma gösterir ve boy büyümesi aşağı yukarı tamamlanmıştır. Cinsel olgunluk tamamlanmıştır. Daha az yorulurlar ve erkeklerde kuvvet iki misli artar. Motorsal koordinasyonda gelişme görülür.
- 2 — İyi görünüme sahip olabilmek için erkeklerde kuvvetli bir vücut geliştirme, kızlarda ise sevimli, zarif ve güzel olabilmeyi geliştirme arzusu.
- 3 — Daha fazla sorumluluk kabul etmek,
- 4 — Dikkatlerini uzun süre bir şey üzerinde toplayabilmek.
- 5 — Çok hissi ve ilk yıllarda sınırlamalara karşı çok hassas.
- 6 — Sosyal etkinlikler sayesinde statü kazanma eğilimi.
- 7 --- Yetişkin hayranları gibi olmaya çalışmak.
- 8 — Erkeklerde kavga etmeye eğilim çok kuvvetlidir.
- 9 — Erkek ve kızların birlikte yaptıkları etkinliklere ilgi fazladır.

İhtiyaçlar :

- 1 — Yaratıcı ve belirli bir amaca yönelik bedensel etkinlikler. Sosyal etkinliklerde bulunabilmek için beceri geliştirmek. Sosyal statü ve yeterlik hissi.
- 2 — Yeterince dinlenmek.
- 3 — Daha fazla bağımsızlık.
- 4 — Arkadaş gruplarınca kabul edilme ve onlara uyum sağlayarak birlikte çalışma fırsatı.
- 5 — Spor ve dans gibi sosyal etkinlikler için beceri kazanmak.
- 6 — Yarışmaya dayanmayan sportif etkinliklere önem vermek, kurallara uyum göstermenin değer ve önemini anlamak.
- 7 — Yetişkinlerle beraber etkinliklere katılmak ve yetişkin gibi davranmak.

Ortaöğretim çağı gençliğinin özellik ve ihtiyaçlarına değindikten sonra, beden eğitimi ve spor etkinliklerine katılmakla edinilecek kişisel, toplumsal, bedensel, ruhsal ve kültürel değerlere geçebiliriz.

Genel olarak beden eğitimi, hareket etmeyi öğrenme ve hareket yoluyla öğrenme olarak tanımlayabiliriz. Hareket etmeyi öğrenme, temel hareketler, spor, cimnastik, suda yapılan etkinlikler ve dansa kadar çeşitli bedensel etkinliklerin öğrenilmesidir. Amaç, her türlü beden eğitimi programları yoluyla, kişiye bedenini en verimli ve etkili biçimde nasıl kullanabileceğini öğretmektir.

Her yaşta insanın bedenini nasıl daha iyi kullanabileceğini öğrenmeye ihtiyacı vardır. Özellikle çocuklara ve gençlere, doğru hareket etmeyi öğrenme-

leri için destek olmak, imkân sağlamak ve sağlıklı bir eğitim vermek gerekir.

Hareket yoluyla öğrenmek ise beden eğitiminin çocuklara ve gençlere zihinsel ve duygusal açıdan olumlu bir katkıda bulunmayı esas alır. İnsan davranışlarında zihinsel ve duygusal alanlar, birbirinden sanıldığı kadar bağımsız değildir. Tersine gençin motor gelişimi ve davranışıyla bu alanlar arasında sıkı bir ilişki vardır.

Beden eğitimi ve sporun amaçlarını genel olarak dört alanda inceleyebiliriz:

- 1 — Organik Gelişim.
- 2 — Psiko-Motor (Sinir-Kas) Gelişimi.
- 3 — Zihinsel Gelişim.
- 4 — Ruhsal ve Sosyal Gelişim.

Dikkat edilecek olursa, eğitimin amaçlarıyla beden eğitimi ve sporun amaçları arasında büyük bir benzerlik vardır. Bu da gösteriyor ki sportif etkinlikler, eğitimin önemli bir katkisidir. O halde sportif etkinliklere yer vermeyen bir eğitim, dolayısıyla orta-öğretim düşünülemez. Şimdi beden eğitimi ve sporun gençler üzerindeki etkilerini detaylı olarak açıklayalım :

1 -- Sportif Etkinliklerin Organik Gelişmeye Katkıları :

Organik gelişmeye katkıda bulunmak, sadece beden eğitimi ve spora özgü bir amaçtır. Eğitimin başka hiçbir alanı organik gelişmeye katkıda bulunmaz. Beden eğitimi ve spor, insan organik sisteminin daha iyi gelişebilmesi için imkân sağlar. Kassal etkinlikler, fiziksel uygunluk (kondisyon) ve daya-

nıklığı, dolayısıyla iç organların fonksiyonlarını geliştirir. Devamlı yapılan bedensel etkinlikler, kemik özgül ağırlığını ve bağ dokuların esnekliğini arttırarak bunların baskı ve gerginliklere karşı direncini çoğaltır. En fazla etki, becerilerin gelişmesi, kassal harekette verimlilik ve ekonominin artması dolayısıyla kassal güç ve dayanıklılığın artmasında görülür. Bütün bu gelişmeler, neticesi olumlu bir organik gelişme ve iyi sağlığa sahip olunur. Ayrıca insan sağlığını tehdit eden fazla kiloların atılarak ideal bir kiloya sahip olmaya katkıda bulunur. Sakatlıkları ve özellikle kalp ve dolaşım sisteminde görülebilecek rahatsızlıkları önlemesi ve onları iyileştirmesi bakımından sportif etkinliklerin önemi tartışılmaz.

2 — Sportif Etkinliklerin Psiko-Motor (sinir-kas) Gelişimine Katkıları :

Psiko-Motor gelişme de, beden eğitimi ve spora özgü bir amaçtır. Bu aynı zamanda spor becerileri kazanma demektir. Bu amacın çok genel ve özel uygulamaları vardır. Psiko-Motor gelişiminin sağlanması, genel olarak vücut kontrolünün ve koordinasyonunun gelişmesi demektir. Böylece kişi daha zarif, kolay ve verimli bir şekilde hareket edebilir. Psiko-Motor gelişim, özel olarak çeşitli spor becerileri, dans ve cimnastik hareketleri ile ilgilidir. Bu hareketler, spor çeşidine göre çok özel becerilerdir. Sportif beceriler özelleşmiş olup bransa özgüdür. Sportif beceriler, beden eğitimi programının temelini oluştururlar. Çünkü bu beceriler araç olup, amaç kişinin bir bütün olarak gelişmesini sağlamaktır. Sportif etkinliklerin birçoğu, boş zamanları iyi değerlendirmede araç olarak kullanılmaktadır. Ortaöğretim öğrencilerinin boş zamanlarının değerlendirilmesinde kulla-

nılan birçok sportif etkinliklerden bir kısmı, yüzme, koşma, okçuluk, futbol, basketbol, voleybol, folklor, kaynak vb. dir.

3 — Sportif Etkinliklerin Zihinsel Gelişime Katkıları :

Çeşitli sportif etkinliklerin öğrenilmesi ve kavranması sonucu zihni gelişme olup eğitimin amacı ile yakından ilgilidir. Zihni gelişme amacı, beden eğitimi ve sporda olduğu gibi eğitimin bütün diğer branşları tarafından da paylaşılmaktadır. Bu amaç, bilgi birikimi ve kavrama ile ilgilidir. Bilgiler ve kavramalar, zihinsel gücün parçalarını oluşturur. Bunlar sayesinde yorum yapabilme, değerlendirme, karar verme ve düşünme kabiliyeti gelişir. Eğitilmiş kişi, düşünen kişidir ve bu beden eğitimi görmüş kişi için de geçerlidir. Bilim, şimdi düşünmeye, sadece zihni olay yerine, bütün bedeni kapsayan bir olay olarak bakmaktadır.(3) Böylece «Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur» sözü zihin ve vücut bütünlüğünü daha da kuvvetlendirmiş oluyor. Bedensel etkinliklerin zihinsel gelişime katkıda bulunması, birkaç alanı kapsar.

a) Psiko-Motor beceriler, öğrencinin, zihni ile kasları arasında bir koordinasyon kurmayı düşünmesini gerektirir. Beceri öğrenmek otomatik olmayıp zihnin uyanık ve hazır olmasını ayrıca eforu gerektirir.

b) Düşünme, sadece hareket becerilerini öğrenmekle ilgili olmayıp aynı zamanda becerilerin öğrenilmesinde gerekli bilgileri de kapsar. Bu bilgiler, kuralların, tekniklerin, strateji ve kullanılan terimlerin öğrenilmesi ile ilgilidir.

Bunlar bütün hareketin iyi yapılabilmesi ve hareketin öneminin daha iyi anlaşılması için gerekli bilgilerdir.

c) Sportif etkinlikler, sağlık, güzel vücut hareketleri ve egzersiz ilkelerinin hayattaki öneminin anlaşılmasını sağlar. Sağlıklı olmanın ve fiziksel uygunluğun değerini ve bunların nasıl geliştirilerek korunduğunu bilir. Ayrıca öğrenciler, sportif etkinlikler yoluyla kendilerinin sınırlı ve güçlü yönlerini daha iyi tanırlar. İşte bu bilgiler sayesinde öğrencilerin, organik psiko-Motor ve ruhsal gelişmelerinin başarıya ulaşması mümkün olur.

4 — Sportif Etkinliklerin Ruhsal ve Sosyal Gelişmeye Katkıları :

Okul, sosyal bir kurumdur. Sportif faaliyetler sayesinde öğrencinin çevresi, sosyal bir yapı kazanarak öğrencinin kendini gerçekleştirmesine yardımcı olunur. Gerek toplum ve gerekse kişisel olarak yapılan sportif etkinliklerin bedende olduğu kadar karakter üzerinde de yapıcı etkisi vardır. Oyun, müsabaka ve sportif etkinlikler yoluyla sosyalleşme çok önemlidir. Davranışların yani etkinliklerin demokratik bir ortamda yapılmasıyla öğrencide demokratik değerler gelişir.

Bunlar :

a) Etkinlikler sırasında öğrenciler, birlikte çalışmaya teşvik edilirler.

b) Beden eğitim dersleri, oyun ve sporlar, öğrencilerin birbirleriyle ilişki içerisinde olmalarını sağlayarak arkadaşlıkların gelişmesine katkıda bulunur.

c) Takım arkadaşlarıyla işbirliği yaparak, birlikte çalışabilme yeteneği kazanır.

Sportif etkinlikler, demokratik bir ortamda öğrencilerin sosyal sorumluluklar almasına katkıda bulunur. Hür toplumlarda kişilerin başkalarına ve topluma karşı sorumlulukları devamlı artmaktadır. Kişisel sorumluluklarını kabul ederek, sorumluluklarının bilincine varmalıdırlar. Sosyal sorumluluk, otoriteye saygıdan öte örf, âdet ve kanunlara uyma isteği ve eğiliminde olmaktadır.

Sportif etkinlikler sayesinde saldırgan davranışlar yararlı işler yapmaya ve zorlukları yenmeye yöneltmiştir. Böylece öğrencilerin sorumlu birer vatandaş olma ve toplum içerisinde görevler alarak topluma daha faydalı olabilmelerine yardımcı olunur. Yarışma sporları sayesinde demokratik davranışların gelişmesi sağlanırken yarışmada amaç mükemmelliğe ulaşmak olmaktadır. Sportif etkinlikler, sosyal yönün öğrenilmesinde özellikle liderlik eğitimi için iyi bir fırsattır. Liderlik, grup etkinliklerinde çok önemli bir roldür. Liderlik eğitimi için hiçbir eğitim dalı, beden eğitimi ve spor kadar geniş imkân tanıyamaz. Aşağı yukarı bütün beden eğitimi ve spor programlarındaki etkinliklerin hepsinde öğrenci idaresine ihtiyaç vardır. Sportif etkinliklerdeki liderlik için öğrenciler bazen görevlendirilir, bazen liderliği bizzat kendileri kazanırlar veya liderlik görevi sırayla yapılır. Sportif etkinlikler, sadece öğrencilere liderlik vasıfları kazandırmayıp aynı zamanda iyi bir yarışmacı olmak, başkalarıyla iş birliği yapabilmek ve en önemlisi iyi bir izleyici olabilme yeteneği kazandırır.

Bütün bunların yanında sportif etkinlikler ahlak ve kişiliğin gelişmesinde yardımcı olur. Takım spor-

larında kişilerarası sıkı bağıllık, sadakat, takım ruhu ve işbirliği çok daha belirlidir. Bu özellikler, ahlak ve kişilik gelişimi için önemli katkılardır. Takım arkadaşları ve rakip takıma karşı olan devamlı ilişkiler, kişisel ve toplumsal uyum bakımından öğrenciler için birer laboratuvar çalışması olarak nitelendirilebilir. Oyun öğrenme, içgüdüsel bir dürtüdür. Oyunun dinamik kalitesi, genç öğrencilerde arzu edilen uygun davranış ve hareket etmeyi sağlar.

Coleman (4) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, liseli öğrenciler arasında sporda başarılı olmanın, diğer zihni başarılarından çok daha önemli olduğu kaydedilmektedir. Demokratik bir ortamda yapılan Sporun öğrencileri başarılı olmaya yönelttiği açıklanmaktadır. Ayrıca sporun öğrencileri motive edici bir fonksiyonunun varlığı ve öğrencilerin okula karşı bağımlılıklarını artırdığı görülmektedir. Öğrenciler için spor programı olmayan bir okulun, cansız, sıkıcı ve müşterek amaçlardan yoksun olma duygusunu verdiği kaydedilmektedir.

Sportif etkinliklerin sonucu kazanılan gelişmeler, beden eğitimi görmüş öğrencilerin değerlerini temsil eder. Ortaöğretimdeki Beden Eğitimi ve Spor programı neticesinde, öğrencilerin kazanmış olması gereken bilgi, beceri ve davranışlar, en azından şunlar olmalıdır: İyi bir Beden Eğitimi ve Spor programından geçmiş öğrenci, her şeyden önce, davranışlarıyla toplumun beklentilerine uyum gösterebilir. Çeşitli sportif gösteri ve müsabakalarında görüleceği gibi öğrenci çok beceriklidir. Normal vücut ağırlığı ve iyi bir kondüsyona sahiptir. Kendi sağlık ve kondüsyonu hakkında bilgili ve bu niteliklerin sportif etkinlikler yolu ile geliştirilmesini bilir. Takım arkadaşları ve rakiplerine karşı nazik, doğru, dürüst, güven-

nilir ve kurallara uyan bir kişilik sahibidir. Yenilgiyi kabul edebilen ve başarılı olunca da şımarıp her şeyi abartmayan bir kişilik kazanmıştır. Kısaca davranışlarıyla beden eğitimi ve sporun amaçları neticesinde gerçekleşmesi beklenen bütün niteliklere sahiptir.

Yukarıda saydığımız bütün bu gelişmelerin sağlanabilmesi için Ortaöğretimde hazırlanacak «Beden Eğitimi ve Spor Programları»nda öğrencilerin büyüme ve gelişme özellikleri mutlaka dikkate alınmalıdır. Etkinlikler, öğrencilerin yaş seviyesi ve bedensel, zihinsel, sosyal ve ruhsal gelişmeleri gözönüne alınarak seçilmelidir. Öğrenciler, yaratıcı olmaya, yeni hareket, oyun ve spor çeşitleri üretmeye yöneltilmelidirler. Çok önemli diğer bir konu da, Beden Eğitimi Öğretmeni ve antrönerlerin tutumudur. Eğitici-ler, «Beden Eğitimi ve Sporun», öğrenciler üzerindeki etkisinin maksimum olabilmesi için gerekli öğrenme atmosferini yaratmalıdırlar. Aksi halde, «Beden Eğitimi ve Spor», amacına istenilen düzeyde ulaşamaz.

K A Y N A K L A R

1. Educational Policies Commission The Purposes of Education American Democracies, Washington D.C., National Education Association. 1938.
2. Willgoose, Carl E. The Curriculum in Physical Education. Prentice Hall, Third Edition, 1979.
3. Barrow, Harold M. Man and Movement: Principles of Physical Education. Lea and Febiger, Second Edition, 1977.
4. Coleman, James S. «Athletics in High Schools.» Reported in. An Introduction to Physical Education. John E. Nixon, and Ann E. Jewett, W.B. Saunders Company, Eight Edition, 1974.

GENEL TARTIŞMA

BAŞKAN (DOÇ. DR. HAYDAR TAYMAZ) — Efendim, bu özlü ve yararlı konuşmasından dolayı Sayın Tamer'e teşekkür ediyorum. Katkıda bulunmak ve soru sormak isteyen arkadaşlarımız lütfen buyursunlar.

Buyurun Mürsel Bey.

MÜRSEL AKDEL — Efendim, bana bu konuşma fırsatını verdiği için Sayın Başkana çok teşekkür ederim.

Bir soru sormak istiyorum ve katkıda bulunmak istiyorum. Ülkemizdeki ilkokul ortaokul ve lise Beden Eğitimi Müfredat Programları 1957 yılında hazırlanmıştır. Halbuki sene 1984'tür. Ancak 1968 yılında bir küçük düzenleme ile kitap haline getirilmiştir. Acaba 25-30 yıla yaklaşan bu zaman içerisinde bütün dünyada olduğu gibi ülkemizdeki değişmeler ve gençlerin ihtiyaçlarındaki sosyal yapılarındaki, bilimsel ve kültürel yapılarındaki değişmeler ile «Beden Eğitimi Müfredat Programları» bir uyum sağlıyor mu?... Bir diğer şey, ortaöğretimde sportif etkinlikler yoluyla öğrencilerdeki becerilerin gelişmesinde Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı olarak aktif bir şekilde nasıl davranılır, neler yapılır?.. Çok teşekkür ederim.

BAŞKAN — Sayın Tamer, hemen yanıtlamak isterseniz, buyurun efendim.

Y. DOÇ. DR. KEMAL TAMER — Ortaöğretimdeki uygulamanın dışında bulunmaktayım. Ancak edindiğim izlenimlere dayanarak ortaöğretimde Beden Eğitimi ve Spor uygulamasının bilimsel gelişmelere uyum sağlayamadığı düşüncesindeyim.

Türkiye'de henüz Beden Eğitimi ve Spor'un gerçek anlamıyla ne olduğu ve amaçlarının neler olması gerektiği bilinmemektedir. Ortaöğretimde uygulanmakta olan Beden Eğitimi ve Sporun amacı, daha çok Sporcu yetiştirmeye yöneliktir. Halbuki amaç sporcu yetiştirmek değil, öğrencilerin organik, (beden) ruhsal ve kültürel gelişmelerini sağlayarak, onları topluma kazandırmaya yönelik olmalıdır. Sırası gelmişken, geçenlerde öğretime açılan spor liselerinden söz etmek istiyorum. Spor liseleri açılmıştır. Fakat neden açılmıştır, hiç kimse bilmiyor. Spor liseleri açmakla ne yapılmak isteniyor? Bu okullarda sporcu mu yetiştirilecek, yoksa spor alanında eğiticiler, antrenörler veya yöneticiler mi yetiştirilecek? Amaç, bunlardan herhangi biri veya her ikisi olsa bile çözüm, kesinlikle spor lisesi açmak değildir. Amaç belli olmayınca, takip edilecek yolu tespit etmek gerçekten çok zordur. Sınavlar yapılmış ve spor liselerine öğrenciler alınmıştır. Bu sınavları kimler yapmıştır ve nasıl yapmışlardır? Türkiye'deki Üniversite bünyesinde bulunan Beden Eğitimi ve Spor Bölümlerine eğitici bulunamazken, spor liselerinde kimler görev yapacaktır? Beden Eğitimi ve Spor bölümlerinde kaliteli bir eğitim yapılamazken, spor liselerinde kaliteli bir eğitim yapılabilir mi? Söylenildiği gibi Japonya'da Almanyada veya bir başka ülkede spor liseleri olabilir. Fakat Türkiye'de olmamalıydı. Çünkü biz böyle bir eğitime hazır olmadığımız gibi böyle bir eğitim programının sağlayacağı faydalar da tartışılabilir. Ortaöğretimde Beden Eğitimi ve Spor uygulamasının kaliteli ve bilimsel gelişmelere uyum gösterebilmesi için, önce Üniversitelerdeki Beden Eğitimi ve Spor Bölümlerinde, kaliteli bir eğitim yapılmalı ve buralarda yetişen öğretmenlerin bilimsel gelişmeleri takip edecek seviyede olmaları gerekir.

İşte bu yapılmadığı sürece, istenildiği kadar spor liseleri açılsın, yurt dışından yabancı antrenörler veya sporcular getirilsin, Türkiye’de sporun gelişmesine hiçbir katkıda bulunulamaz. Sağlanacak faydalar çok kısıtlı ve geçici olacaktır.

KÂZİM EKE — Sayın Başkan, sayın arkadaşlar, hepimize sevgiler, saygılar sunarım.

Okullarımızda «Beden Eğitimi» dersinin yararlarını anlatan sayın konuşmacı, bu dersin daha çok yararlı ve daha cazip bir hale getirilmesi için MÜZİK dersi ile kaynaştırılması şeklindeki düşünceme acaba ne buyurlar? Bu iki dersin kaynaştırılması ile Beden Eğitimi dersi daha çok cazip, daha çok sevdirici ve daha çok yararlı olmaz mı?

Ben, vaktiyle yöneticilik yaptığım sıralarda bu uygulamayı denedim. Öğrencilerin «Beden Eğitimi» dersine karşı hevesiz, isteksiz olduklarını ve hatta bazı öğrencilerin bu dersi, yeteri kadar, benimsemediklerini, dersten kaçtıklarını gördüm. Bunu önlemek için müzik dersi öğretmeni ile Beden Eğitimi öğretmenini bir araya getirmek, kaynaştırmak, anlaştırmak ve aralarında sıkı bir iş birliği sağlamak suretiyle «Beden Eğitimi» dersi ile «Müzik» dersi saatlerini buna göre ayarladık. Mümkün olabildiği kadar bu dersleri yanyana getirmeğe, birbiriyle kaynaştırmağa ve bazan da birlikte yürütmeğe çalıştık. Bu uygulama ile öğrencilerin Beden Eğitimi dersine karşı ilgilerinin, heveslerinin, isteklerinin arttığını gördük.

Beden Eğitimi dersi ile Müzik dersi arasındaki bu bağlantılı uygulamamıza sayın konuşmacı tarafından ne buyuruluyor?

İkincisi, Beden Eğitimi dersinde öğrencilere not takdirinde objektif ölçülerin bazan uygulanmadığı

söylenmektedir. Çoğunlukla bu derslerde maçlara, yarışlara, törenlere veya çeşitli sportif faaliyetlere katılan öğrencilere, değerlerinden fazla, not verilmekte, çeşitli sebeplerle, katılmayanlara not takdirinde, öğrencinin fiziki ve bedensel durumları ve özürleri ve hatta yetenekleri, ailenin ekonomik ve geçim durumları dolayısıyla öğrencinin kılık kıyafeti dikkate alınmadan zayıf not verilmekte ve bütünlemeye bırakıldıkları da aileler arasında, yaygın bir şekilde söylenmektedir. Bu suretle velilerle okul idaresi ve öğretmenler arasında istenmeyen hoşnutsuzluklar yaratılmakta ve karşılıklı sevgi ve saygıyı zedelemektedir. Ayrıca öğrencilerin bazılarının «Beden Eğitimi» derslerine girmemesi için çeşitli yollarla rapor alma teşebbüsüne başvurulmaktadır. Ayrıca «Beden Eğitimi» dersi öğretmeni ile genel bilgi dersi öğretmenleri arasında bazan uyuşmazlıklar da olmaktadır. Genel bilgi derslerinde çok zayıf olan bir öğrenci, eğer yarışmalara, törenlere veya maçlara katılmış ise Onun, zayıf derslerden kurtarılması için Öğretmenler Kurulunda Beden Eğitimi öğretmeni tarafından bu zayıf öğrenci gereksiz olarak savunulmakta ve zayıf derslerinden kurtarılmaya çalışılmaktadır. Bu yüzden bu iki grup öğretmenler arasında istenmeyen tartışmalar husule gelmektedir.

Beden Eğitimi dersinin daha cazip, daha çok sevilen ve daha çok yararlı bir ders haline getirilmesi ve çeşitli aksaklıkların giderilmesi için, yılların tecrübesine dayanarak arzettiğim bu hususlarda sayın konuşmacı tarafından ne buyrulur? Çok teşekkür eder, saygılar sunarım.

BAŞKAN — Sayın Eke'ye teşekkür ederim. Buyurun Sayın Tamer.

YRD. DOÇ. DR. KEMAL TAMER — Beden Eğitimi Müzik Öğretmenlerinin birlikte çalışarak beden eğitimi derslerinin uygulanması çok iyi bir eğitim şekli olabilir. Böyle beden eğitimi için çok önemli olan ritim eğitimi çok daha iyi bir şekilde verilebilir. Her iki branşı da ilgilendiren ve eğitimimizde önemli bir yeri olan folklorun kaliteli bir şekilde verilebilmesi için her iki bölüm öğretmenlerinin birlikte çalışmaları gerekir. Beden eğitimi öğretmenlerinin eksiklerinden biri de yeterince müzik eğitimi almamış olmalarıdır. Müzik öğretmenleriyle yapacakları işbirliği, bu eksikliği büyük ölçüde giderecektir. Fakat şu da bir gerçektir ki bugün ortaöğretimde yeterli kadar beden eğitimi veya müzik öğretmeni yoktur. Bu durumda da herkes kendi derdine düştüğünden işbirliği yapmak da güçleşmektedir.

İkinci soru yanıtı da şudur :

Beden eğitiminin daha cazip bir duruma getirilerek öğrencilerin bu derse katılabilmeleri konusundaki düşünceniz nedir? sorusu idi.

Beden eğitimi dersleri en çok sevilen derslerden biri olması gerekirken maalesef bazı öğrenciler tarafından nefretle karşılanmaktadır. Buna neden, dersin kendisinden ziyade öğretmenin tutumudur. Öğretmen, kötü tutumuyla öğrencileri rapor almaya zorlamaktadır. Halbuki bu ders, öğrencilere o kadar cazip hale getirilebilir ki öğrencilerin dersleri bittiği halde spor salonundan çıkarmak mümkün olmaz. Bu ders sayesinde sakat öğrenciler dahil her öğrenci başarıyı tadabilir. Burada önemli olan, öğrencinin kendi kapasitesini geliştirmesidir. Ortaöğretimdeki Beden eğitimi dersleri genellikle yarışmaya yönelik yapılmakta ve amaç birinci olmaktır. Bu da bir-

çok öğrenciyi dersten soğutmaktadır. Çünkü bu çağdaki öğrenci, başarısız olmaktan, yenilmekten nefret etmektedir. O halde dersler, kişisel farklılıklar göz önüne alınarak işlenmelidir. Önemli olan kişilerin bedensel kapasite ve becerilerinin geliştirilmesidir. Kişisel farklılıklar yalnız beden eğitimi için değil, beceri isteyen diğer branşlar için de geçerlidir.

Beden eğitimi öğretmenlerinin öğrenci kayırma konusunda genel bilgi öğretmenleriyle anlaşmazlığı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? diye, bir üçüncü soru daha yöneltmişti.

Beden eğitimi öğretmenleriyle genel bilgi öğretmenleri arasındaki anlaşmazlıklar, bence çok yersizdir. Bütün öğretmenlerin kendi branşlarında başarılı olan öğrencileri koruduğu herkesçe bilinmektedir. Yalnız beden eğitimi öğretmenlerinin, sporda başarılı öğrencilerin haketmedikleri halde diğer derslerden geçmelerini sağlamaya çalışmaları çok hatalıdır. Bu öğrenciye fayda yerine zarar getirecektir. Çünkü öğrenci tembelliğe itilmekte ve sporcu olduğu için bu tür yardımları her zaman bekleyecektir. Halbuki gerçek hayatta bunu her zaman bulamamaktadır. Öğrenci çok iyi bir sporcu hatta dünya şampiyonu olabilir. Fakat bu, o öğrenciye diğer dersleri hiç çalışmadan geçmesi hakkını vermez. Öğrenci, sporda olduğu kadar diğer derslerde de başarılı olmak zorundadır. Bu konuda genel bilgi öğretmenlerinin taviz vermemesi ve beden eğitimi öğretmenlerinin, diğer öğretmenleri not için rahatsız etmemeleri gerekir.

Beden eğitimi dersinde öğrenciler değerlendirilirken, öğretmenler çok dikkatli olmalıdırlar. Değerlendirme, her öğrencinin kişisel gelişmesi gözönüne

alınarak yapılmalıdır. Önemli olan her öğrencinin çift salto atması değil, kapasite ve becerilerinin geliştirilmesidir. O halde değerlendirmelerin kişisel farklılıklar dikkate alınarak yapılması, çok daha iyi olacaktır. Çünkü her öğrenciyi müzisyen, ressam veya fizikçi yapmak mümkün olmadığı gibi hepsine salto attırmak da mümkün değildir. Önemli olan, öğrencinin katılması, ilgi göstermesi ve gelişme göstermesidir.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Niyazi Altunya

NIYAZI ALTUNYA — Efendim sormak istediğim şeylerin bir kısmı soruldu ve cevapları verildi. Ancak ben bir iki noktayı daha öğrenmek istiyorum. Bir defa bu oturumun programlanmasından ileri gelen bir eksiklik yüzünden sürekli olarak aynı konulara dönüp dolaşılıp geliniyor ve zaman da tüketiliyor. Konu, ortaöğretim sorunu idi. Böyle bir eksen etrafında iyi bir planlama yapılamamış olması güçlükler çıkardı, oturum yöneticilerini de güç duruma soktu. Mesela bundan önceki sayın yönetici, konuşma özgürlüğümüzü de kısıtlamak zorunda kaldı. Şimdi dikkati çeken bir husus var.

Bölünmüş bir sistemle karşı karşıyayız. Buradaki oturum da öyle, üniversitelerimizde de eğitim sistemi bölünmüş durumda ve bunu her adımda görüyoruz. Şimdi spor lisesinden söz edildi.

Biraz önce Sayın İnci San, bir sanat lisesi önerdi, herhalde bu oturum birkaç gün sürse daha bu listede, lise türü listesi, uzayıp gidecek. Bu, Türkiye’de vaktiyle denenmemiş değildir. Hatta oldukça iyi örnekleri vardır: müzik seminerleri, resim seminerleri gibi. Ondan son derece iyi elemanlar, müzik ve re-

sim uzmanları yetiştirmişlerdir ama bunlardan uzmanlaşamayanlar, sürekli olarak hasta bir öğretmen olup kalmışlardır. Biz müzik dalında yetişmiştik, bize ilkokul öğretmenliği yaptırdılar, bize yazık oldu. Şimdi aynı şey, bu liselerde de görülecektir. Birçok yabancı ülke programlarına baktığımızda, ortaöğretimin artık bir genel eğitim programına doğru dönüşünü görüyoruz. Bizim bu uzmanlaşma hastalığının temeli nedir bilmiyorum? 15 yaşından 18 yaşına kadarki dönemi kapsayan öğrencilere, öylesine uzmanlaşmış bir program verme eğilimindeyiz ki bu nasıl çözülecek bunu bilemiyorum? Biraz önce Sayın Eke, resim veya müzik öğretmeni ile beden eğitimi öğretmenin ilişkisizliğine değindi. Bu bütün öğretmenlerde görülebilen bir sorundur. Tabii en başta yönetici sorundur. Yönetici eğer resim, müzik, beden eğitimi vesaire ders olarak kabul ederse ve bundan anlamazsa, durum bu olur. Eğer yönetici, tiyatro çalışmasını fuzuli bir zaman tüketimi olarak düşünürse, bu programda bütünleşme olmaz ve bütünsel kişiliği, iyi bir vatandaş yetiştirme hedefini hep sürekli olarak kaybederiz. Bugün yönetici, öğretmen piyasanın etkisi altındadır. En güzel Türkçe kitapları yazılmıştır ama piyasadaki test kitapları bunları ezmiş geçmiştir. Çok güzel müzik programları hazırlanmıştır, piyasa bunu ezip geçmiştir ve beden eğitimi, spor, buna çok daha müsaittir.

Ayrı bir spor lisesi değil, ayrı bir spor ilkokulu açılması konusu Spor Bakanlığı bünyesinde tartışıldı, sekiz on yıldır tartışıldı ve konuyu, Beden Eğitimi Öğretmenleri Derneği gündeme getirdi. O zaman bir öğretmen yetiştiren okulda yönetici olduğum için bana da soru yöneltildi. Bu bölünmüşlük, genç insanı müşkül duruma getirmekte ve kişiliği parçalan-

makta, beden eğitimi öğretmenine göre bir kişilik takınmakta, matematik öğretmenine göre başka bir kişilik takınmakta, babasına göre yine farklı bir kişilik takınmakta, bunlar arasında bocalayıp durmakta. Bir de beden eğitimi dersine ilgisizliği ben anlayamıyorum. O yaştaki çocuk nasıl olur da beden eğitimine, müziğe ve resime ilgisiz olabilir buna şaşırıyoruz. İlköğretimde denetici olarak çalıştım, öğrencilerin hiç keyfini kaçırmadığı dersler, resim dersi idi. Çizgili defterlere, kötü kağıtlara yaparlar, bütün iç dünyalarını yansıtırlar ve sürekli olarak orada gizli kalmış bir yanları vardır. Onu en yakın arkadaşlarına anlatırlar. Bunu, psikoloji ile öğrenci kişiliği ile uğraşan arkadaşlar, uzmanlar gayet iyi bilirler; ama bugün bu ilkokulla yine yürüyebilmekte, ortaöğretimde kalkmakta, lise birinci sınıfta, modern fen programları uygulayan liseleri biliyorum, ya müziği ya resmi seçeceksiniz, ikinci sınıftan itibaren de bu kalkıyor.

İnsanoğlunun en romantik, en heyecanlı, en duygusal olduğu yaşta bu derslerin kaldırılması kadar büyük bir hata olamaz. Bu bir cinayettir. Ondan sonra en modern matematiği, feni yükleyin. Şimdi hatta Anadolu liselerinden bir ara edebiyat kollarının kaldırılacağını duyduk, uygulandı mı bilmiyorum? Bu ne biçim bir insan yetiştirmedir? Bir kere öğretmen yetiştirmede bütünlük, program düzeyinde bütünlük, burada olduğu gibi eğitim seminerlerinde bütünlük şart. Biz burada çok yararlı konuşmalar dinledik ama yazık ki bunların hepsi birer teorik derstir, ortaöğretime inilmedi bunu da belirteyim.

Ortaöğretimde sanat yok, sanat tarihi var; bu nasıl oluyor?.. Bunu dinlemek istiyorduk.

Yine gelelim beden eğitimine, ciddi önemli bir sorun. Bu şartlar altında ne yapılabilir, o yok. Benim gibi ucundan kıyısından köy enstitüsünde okumuş olanlar bilirler. Orada da imkânsızlıklar vardı, fakat biz her sabah mutlaka kendi davulumuzla, zurnamızla, akordionumuzla halay çekerdik ve şu kadar bir saha içerisinde 300-400 kişi beden eğitimi yapardı, bu da beden eğitimi. Acaba ortaöğretim programlarında halk dansları nasıl yer almalıdır?.. Ben çok üzüldüm geçen sene bir vesile ile Cumhuriyetin ilk üç beden eğitimi öğretmeni ile görüştüm, Sayın Nizamettin Kırşan, Sayın Vildan Aşır ve çok yakınımızda bir yerde yaşayan, yaşlanmış olan ilk beden eğitimi öğretmeni Sayın Zehra Alagöz ile konuştum. Hepsi bu günkü durumdan yakındılar. 50-60 yıllık süreci, seçkinci yetiştirmekle eleştirdiler. Yeniliğe yönelik bir beden eğitimi yapılmıyor dediler. Zehra Hanım, özellikle halk danslarını kendisinin Çorum dolaylarından getirdiği halay ustaları ile çalışıp öğrendiğini ve müzik öğretmenlerinden de yararlanıp halk danslarını geliştirdiğini belirtti ve oradan da biliyoruz, bu köy enstitülerinden öğretmen okullarına yansıdı. En dar imkânlarda bile bizler, beden eğitimi yapmak olanağı bulduk. Şimdi, resimde, müzikte, beden eğitiminde, takım yetiştirmek yeterli bir hale gelmiş Cumhuriyetin 62. yılında. Bu sorunları biraz daha gerçeğe inerek, uygulamaya inerek deşmek gerekiyordu. Kuşkusuz çok yararlı şeyler konuşuldu. Yalnız Sayın Tamer için söylemiyorum bu program düzenleyicilerinin de hatası. Hani ortaöğretim okulunun içindeyiz. Nerede bu öğrenci? Niye gelip sorunlarını burada anlatmadı?..

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Özener, buyurunuz.

DOĞAN ÖZENER — Sayın Başkan, değerli konuklar. TED'in böylesine önemli konuları içeren bu tür toplantıları düzenlemiş olması özellikle bizleri de lütfedip davet etmiş olması şahsen beni son derece mutlu etmiştir. Burada huzurlarımızda kendilerine teşekkür etmek istiyorum. Efendim konu sayın konuşmacının da son derece ayrıntılı bir şekilde ifade ettikleri şekliyle önemli, ciddi ve bugünün gençliği için son derece gerekli bir konu.

Ben şöyle bir girişle konuyu biraz daha açmak ihtiyacını hissettim. Yıllarca okullarda beden eğitimi öğretmeni olarak görev yaptım. Yine üzülerək burada söylemek istiyorum, benden önceki konuşmacılar da bu noktaya değindiler. İkinci, üçüncü sınıf öğretmen niteliği ile görüldük nedense. Oysa ben, derse girdiğim zaman, benim öğrencilerimin gözlerinde neşe vardı, huzur vardı, bir mutluluk vardı. Ben bunu gözlerinin içine bakarak görüyordum çocuklarda. Bu belki dersimin özelliğinden kaynaklanıyordu veya benim onlara karşı şevkat dolu duygularımdan kaynaklanıyordu veyahut da bu çocukların hareket ihtiyaçlarının deşarj olabilecekleri dersin, benim dersim olmasından kaynaklanıyordu.

Şimdi okullarımızda, bu etkinliklerin önemine binaen yapılan, uygulanan çalışmalar nelerdir?.. Ben bunlara bir nebze değinmek istiyorum ve bu çalışmalarla neyi amaçlıyoruz? Onları arz edeceğim. Daha sonra da sayın konuşmacılardan birisinin Sayın Tamer'e yönelttiği sorulardan birisine de kısaca değinmek istiyorum.

Efendim, özellikle okullarımızda yöneticilerin ve beden eğitimi öğretmenlerinin amacı, tüm gençleri-

mizi sportif etkinlikler içerisinde sokmaktır. Bu nedenle de Bakanlığımız tarafından hazırlanmış bir Okul Spor Kolları Yönetmeliği vardır ve bu yönetmelikle, neyin ne şekilde yapılacağı belirtilmiştir. Buna göre, her yılın başında, okullarda sınıflardan seçilen belli temsilcilerin katılmaları ile Okul Spor Kolunun genel kurulu niteliğinde bir toplantı yapılır. Bu toplantı ile de okulda sportif etkinliklerde görev alacak, lider olarak görev alacak, yönetici olarak görev alacak ve bu görevlerde etkin rol oynayacak tipteki öğrenciler ve rehber öğretmenler görevlendirilirler. Yapılacak olan sportif faaliyetlerin, bir yıl için planlanması, programlanması yapılır ve bunların sonucunda da uygulamalara geçilir. Burada, eğitim açısından baktığımız zaman olaya, amaç çocuğu çocuğa yönettirmektir. Her sınıfın temsilcileri, bu genel kuruldan sonra kendi sınıfı bünyesindeki sporda temayüz etmiş arkadaşları ile yan yana gelerek, sınıflarının belli branşlardaki takımlarını oluştururlar. Sınıflararası müsabakalarda her çocuk, kendi sınıfını temsil eder ve spor konusundaki yeteneklerini ortaya koyar. Bu faaliyetler sürer gider ve nihayet sınıflarda temayüz eden, başarılı olan çocuklar, okul takımlarına seçilirler ve okulunu temsilen il bazında düzenlenen okullararası müsabakalarda okullarını temsil etme sorumluluğunu ve şerefini yüklenirler. Şimdi bunları şunun için arz etmek istiyorum! Tamamen eğitimde geniş kitle içerisinde çocukların bu olayda yoğurulmasını sağlamak ve böylelikle de tüm çocukların bazen seyirci olarak, bazen oyuncu olarak spor olaylarında faal görev almasını sağlamak.

İnsan hayatının her devresinde beden eğitimi ve sporun önemi gerçekten büyüktür. İnsanın doğa ile irtibat kurmasının ilk aşamalarından başlayıp süt

çağı, oyun çağı, okul çağı ve daha sonra da günlük hayatta alışkanlık olarak devam eden hareketlerini geliştirme ihtiyacı, insan ömrünün sonuna kadar devam eder. Şüphesiz gelişim evreleri içinde oyun çağı, çocuğun vücudunun geliştiği ve toplumla ilişki kurduğu anne ve baba dışında kişileri tanıdığı bir zamandır. Okul çağı ise en verimli ve önemli zaman dilimini içermekte olup, çocuğun benliğini bulurken karakterini ve yaşamını şekillendirmede ev disiplininin kurtularak belirli bir toplum disiplinine geçtiği ve spor açısından başarılı olmak için temel eğitim verilebileceği en önemli bir devir olarak kabul etmekteyiz.

Çocuk üzerindeki olumlu etkilerini eklemek istiyorum. Bunu maddeler halinde arz edeceğim:

1 — Bireysel davranış açısından bir fiziksel, ruhsal ve zihinsel enerji birikiminin boşalmasını sağlar ve çocuğun sağlıklı, dengeli kişiliğe kavuşmasına katkıda bulunur, kötü alışkanlıklardan ve aşırılıklardan arındırır. Toplumsallaşma aracı olarak spor, konular kurallar çerçevesinde yapılan bir aktivite olduğu için çocuklar kurallara uyma hususunda yardımcı bir element ve önemli bir sosyalleşme aracı olarak kullanılır. Kollektif yapılmasından dolayı insanlar arasındaki iletişim ve etkileşimle ilişkilerin gelişmesi ve toplumsal katılımın artmasında önceden hesap edilemeyen ilave bir hasıladır ve bu hususlara hizmet eden itici bir faktördür. Spor kuralları içerisinde yapılır, sporun bu özelliği çocukta kurallara uygun davranma ve eylemde bulunma alışkanlığını kazandırır. Spor yaparken her insan gibi çocuk da bu kuralları benimsediği için toplumun kurallarına daha kolay uyum sağlamasına, böylece için-

de yaşadığı toplumun yasalarına saygılı olma eğilimlerinin gelişmesine açık olmaktadır. Çok spor yapılan toplumlarda, bireyler, yasalara daha saygılı ve uyumludur. Toplumsal katılımın artması kadar özgürlük bilincinin yerleşme ve gelişmesine de katkıda bulunur. Sporda kaba kuvvete ve şiddete yer yoktur. Sporda kaybetmek kazanmakla eşdeğerlidir, önemli olan en iyi biçimde istendiği kurallarını, sınırladığı davranışı göstermektir. Böylece hayvansal güdüler, şiddet frenlenir, özgürlüklerin gelişmesine katkıda bulunulmuş olur.

Her şeyden önce sporda kollektif yaşam söz konusudur. Belli değerler, sorumluluklar, görevler, kurallar, araçlar ve malzemeler paylaşılır. Bunların yardımı ile demokratik yaşam süreci hızlandırılır, özgürlükler sağlıklı bir biçimde kullanılmış olur. Spor, eşitlik fikrinin gelişmesine de katkıda bulunur.

Spor liseleri, birden çok amacı gözönünde bulundurularak Bakanlığımız tarafından pilot proje olarak bu yıl 1984-1985 öğretim yılında beş ilimizde açılmıştır. Bunun seçimi konusunda çok az bir bilgi arz etmek istiyorum. Bütün valiliklere konu duyurulmuş ve yetenekli olarak illerde tanınan çocukların, bu liselere müracaat etmeleri, sınavlarına katılmaya müracaat etmeleri, hem okul yöneticileri, hem de beden eğitimi öğretmenleri tarafından öğütlenmiş, ortaokullarda temayüz etmiş ve lise birinci sınıfa geçmiş olan çocuklar, sınavla ve bu sınav da yine Bakanlığımızda beden eğitimi ve spor konusunda eğitim görmüş arkadaşlarımızın hazırladığı bir seçme sınavı şekli ile bütün illere gidilmiş, yetenekleri esas alınarak, öğrencilerin seçimi yapılmıştır. Bu okulla-

rın amacı, Anayasanın 59. maddesinde belirttiği gibi başarılı sporcuya sahip olabilmek ve onun başarısını daha üst başarılarla götürmek için en elit, en değerli öğretmenler ve olanaklar çerçevesinde, bunların eğitimini sağlamaktır. Bir diğer amacı, eğitim fakülteleri bünyesinde bulunan beden eğitim ve spor yüksekokullarına kaliteli eleman yetiştirmektir. Bir diğer amacı, sporda aragücü insan dediğimiz tipte insanlar yetiştirmektir. Bunlara uygulanan program, modern fen programı olduğu için üniversitenin diğer bilim dallarına da, bu başarılı sporcuların katılmalarını sağlamaktır. Yatılı okullar olduğu için çocuğun her türlü ihtiyaçları devlet tarafından karşılanacağından, bu başarılı sporcular, gerçekte Türk ulusunun temsil edilmesine sahip olur. Zaman, bunun iyi ve kötü yönlerini ortaya koyacaktır. Arz ederim.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim efendim.

Saygıdeğer konuklar, vaktimizi aştığımız için ara vermeden yedinci oturuma devam ediyoruz.

BİLDİRİ : VI

Bilgisayar Eğitiminin Ortaöğretime Katkıları Neler Olabilir ?

Doç. Dr. Aydın KÖKSAL
H. Ü. Mühendislik Fakültesi
Bilgisayar Bilimleri Mühendisliği
Bölümü Başkanı

Oturum Başkanı : Yrd. Doç. Dr. Ömer PEKER

BİLGİSAYAR EĞİTİMİNİN ORTA ÖĞRETİME KATKILARI NELER OLABİLİR

Başlangıçta (1945), bir hesap makinesi gibi düşünölen bilgisayarın, daha 1950'lerin başlarında bir bilgi saklama ve erişim ortamı olarak da kullanılabilceğı ortaya çıkmış, FORTRAN, COBOL, BASIC gibi izlenceleme dillerinin (programlama dillerinin) geliştirilmesiyle uygulama alanları hızla yayılmış, bilgisayar kullanıcılarının sayısı da önceden kestirilemeyecek bir hızla artmıştır.

Türkiye'de ilk elektronik bilgisayarın Karayolları örgütünde kurulduğu 1960'tan bu yana 24 yıl geçti. İTÜ ve ODTÜ'deki çalışmalarla FORTRAN, HÜ'deki çalışmalarla COBOL gibi yüksek düzeyli dilleri kullananların sayısı arttı. 1969'da başta «bilgisayar» sözcüğü olmak üzere Türkçe terimler kullanılmaya, bilgisayar izlenceleme ile ilgili dersler üniversitelerimizde Türkçe olarak öğretilmeye başladı. Bilgisayar bilimleri alanından Türkiye'de 1972'de yüksek lisans (ODTÜ), 1974'te doktora (HÜ), 1977'de mühendislik (HÜ, ODTÜ) öğretimi verilmeye başladı. Bugün üniversitemizde bilgisayar (bilimleri) mühendisliği bölümleri bulunmakta, üniversitelerimizin çoğunda bilgisayar izlenceleme dersleri yükseköğretimin türlü alanlarında okuyan gençlerimize sunulmaktadır.

Türkiye'de 600'ün üzerinde bilgi işlem merkezinde 11.500 dolayında bir bilişim insangücü çalışmakta, bunun 2.400 kişi dolayında bir bölümü, üniversite düzeyinde öğrenim görmüş meslek görevlilerinden oluşmaktadır. Türkiye Bilişim Derneği (TBD) üyelerinin sayısı 1300'e yaklaşmıştır. Derneğin meslek-içi eğitim izlencelerinin yanı sıra çok sayıda özel firmanın açtığı eğitim kursları da kamuoyunun ilgisini çekmektedir. Milli Eğitim Bakanlığının açtığı Bilgisayar İşletmenliği Endüstri Meslek Liselerinde de ortaöğretim düzeyinde meslek eğitimi sürmektedir.

Kamu kesimini oluşturan başlıca karar ve üretim merkezlerinin hemen tümünde bilgisayar hizmetlerinden yararlanılmakta ya da bu yolda hazırlık yapılmaktadır. Bilgisayara geçiş, gerek kamu kesiminde, gerek özel kesimde, örgütlerimizin yönetim biçiminin de gözden geçirildiği, yeni düzenlemelerin başladığı, başka bir deyişle, çağdaş yönetim biliminin ilke ve yöntemlerinin yer yer yaşam çevrimine geçirilebildiği fırsatları da birlikte getirmektedir.

Bilgisayar donanımının ucuzlaması, uygulama alanlarının yaygınlaşması, daha yetkin yazılım olanaklarının ortaya çıkmasıyla bilgisayar kullanımının kolaylaşması, önümüzdeki yıllarda, yeryüzünün öteki ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de bilgisayar kullanan kişi ve kuruluşların sayısının hızlanarak artmasına yol açacaktır.

Ortaöğretimde Bilgisayar Konusu Gündemde

Tümleşik çevrimler teknikbiliminin çok büyük sayıda birleşenden oluşan bir elektronik çevrimi tek bir yonga üzerinde üretmeyi başarması, bütün bir ana işlem biriminin tek bir birleşen biçiminde ina-

nılmayacak ölçüde ucuza pazarlanmasını olanaklı kılmıştır. Mikrobilgisayar adı verilen bilgisayar olanaklarının dünyada büyük küçük bütün iş yerlerine, okullara girdikten başka «ev bilgisayarı» ya da «kişisel bilgisayar» adı altında milyonlarca ailenin özel ortamında da yer bulduğu bir çağda, Türk ortaöğretim pazarını da zorlaması kaçınılmazdı. Nitekim 1983-84 döneminde Türkiye'de mikrobilgisayar pazarlayan firma sayısı hızla artmış, dünya pazarında kendisine yer arayan firmaların pek çoğunun değişik ürünleri ülkemizde de pazarlanmaya başlamış, «ev bilgisayarı» maddi olanakları elverişli ailelerin ilgisini Türkiye'de de çekmeyi başarmıştır. 1983-84 döneminde 10-12.000 ev bilgisayarının değişik yollardan ülkemize girmiş olması, ilgi çekici bir başlangıçtır.

Gerek ailelerin çocuklarına çağdaş teknik bilgilerin verilmesini istemeleri, gerek mikrobilgisayar pazarlayan firmaların yaklaşık 2.500 ortaöğretim kuruluşuna yayılabilecek bir ortaöğretim ortamına karşı duydukları doğal ilgi, gerekse Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığının gerekli donanımı bir an önce satın alarak bilgisayar eğitimi konusunu gündeme getirmiş, adı geçen Bakanlıkta, bu konuda bir uzmanlık kurulu da oluşturulmuştur.

Bilgisayar eğitiminin ortaöğretim düzeyinde verilmesi için gerekli planlama yapılır, bu konuya yöneltilen öğretmenler gereğince eğitilir, iyi bir hazırlık yapılarak bu hizmetin, nitelik düzeyi düşürülmeden, adım adım yaygınlaştırılması başarılabilirse, sağlanacak katkıların çok yönlü ve önemli boyutlarda olabileceği açıktır. Bu katkıları gözden geçirmeye başlamadan, önemle vurgulamak istediğim birkaç noktaya değinmek isterim.

1. Sağlanacak katkı, öğrencinin eline birer mikrobilgisayar vermekle kendiliğinden gerçekleşmeyecektir. Laboratuvar araç-gereçlerinin yararı açık olmakla birlikte, öğretimde benimsenecek yaklaşımın doğru seçilmesi ve bunu uygulayacak öğretmenlerin iyi yetiştirilmiş olması başarı için önkoşuldur. Kaldı ki bilgisayar eğitiminin tüm ortaöğretim kurumlarını kapsayacak biçimde yaygınlaştırılması için yapılması gereken yatırım oldukça büyüktür. Bir anda 10 öğrencinin yararlanabileceği bir mikrobilgisayar laboratuvar ortamı için 4-10 milyon TL. dolayında yatırım yapmak gerekecektir.

2. 1980'lerin ilk yıllarında, Türk eğitim düzeninin tümünde gözlediğimiz gibi, ortaöğretimimizde de nitelik düzeyi, çağın çok gerisinde kalmıştır. Bunu eğitim düzenimizin başarısızlığı olarak yorumlamak gerektiğine inanıyorum. Burada «başarısızlık» sözcüğünü sınıfta kalan öğrenci oranının büyüklüğü gibi dar anlamda kullanmıyorum. Gerekli başarıyı kişisel olarak gösterip diploma alan öğrencilerimizin niteliğinde, hemen tüm alanlarda gözlediğimiz yetersizlik, gerçekten köklü önlemler alınmadıkça, giderilmesi çok güç ve Türkiye'nin geleceğini olumsuz yönde etkileyecek pek önemli bir sorundur. Başarılı sayılan kimi okullarımızda bile, çağdaş nitelikte araştırmacı, yaratıcı bir kişilik oluşturabilecek yönde eğitim verilmemesi, bu kanımızı pekiştirmekte, bu sorun, gözümüzde, ürkütücü bir boyut kazanmaktadır. Bilgisayar kullanmayı öğretmenin, bu ana sorunun çözümü için harcanması gereken çabalarla birlikte planlanması gerektiğine inanıyorum. Tek sesli müzik dinlemek için üstün nitelikli bir elektronik düzene yatırım yapmak ya da ulusal futbol karşılaşmalarında nasıl 8-0 yenildiğimizi iyice görmek için 100.000

kişilik stadyumlara yatırım yapmak anlamsızdır. Çok sesli müzik benimseniyorsa ya da futbol öğrenmeye karar verilmişse bu yatırımların da zaman içinde anlam kazanacağı gerçeği ise apaçık ortada.

Ortaöğretimde Bilgisayar Eğitiminin Katkıları Neler Olabilir?

Ortaöğretimde bilgisayar eğitimi, başarılı biçimde yaygınlaştırılabilirse sağlanabilecek katkıları, bilgisayar kullanımının Türkiye'de yaygınlaşması için teknik uygulamalar, insangücü yetiştirme, öğretim, yönetim ve meslek içi örgütlenme gibi konularda 20 yıllık bir deney birikimi olan bir mühendis olarak aşağıdaki biçimde değerlendirmek isterim.

1. Bu eğitim meslek seçimi bakımından öğrenciye bilgi işlem ve bilişim ile ilgili mesleklere ilişkin bilgi verir, öğrenciyi bu konuya hazırlar. Böylece bilişim alanında yükseköğrenime yönelmede bilinçlenme sağlar.

2. Yükseköğrenim yapamayabilecek öğrencilerden istekli ve yetenekli bir bölüm, kendi çabalarıyla, nitelikli bir mesleğe yönelebilir. Türk bilişim kesimi bu gençlere gerekseme duymaktadır.

3. Yükseköğrenim düzeyinde, bilişim dışında herhangi bir meslekte öğrenim olanağı bulabilenler için de, bilgisayar konusunda kazanılmış ön bilgi, yükseköğrenim sırasında ilerletilebilecek ve meslek yaşamı boyunca kişinin başarısını olumlu yönde etkileyebilecek önemli bir temel bilgi niteliği taşır.

4. Deney ve uygulamaya dayanmadığı için genellikle öğrencinin ilgisini çekmeyen, dolayısıyla başarısızlığa uğrayan dersler arasında ilgi çekecek bir

konu öğretim izlencesinde yer almış olur. Öğrencinin toplam başarısı olumlu yönde etkileneceği gibi, içinde bulunulan çevreyle olumlu çizgide ilişki kurabilme bakımından, öğrencinin kişiliği de olumlu yönde etkilenir.

5. Başka derslerde verilen ödev ve çalışmaların hazırlanmasında yararlanılabilecek bir sorun çözme aracı olarak, o derslerin kavranmasına yardımcı olur. Öğrencinin sorun çözme alışkanlıklarında yeni yöntem ve yaklaşım biçimleri kazanmasını sağlar. Hazır çözümlerden çok, sorunları çözümlene alışkanlığı edinmesini sağlar, yaratıcılığını geliştirir.

6. Bilişim dizgeleri yalnızca bu konunun uzmanları eliyle yürütülebilecek nitelikte uygulamalar olmayıp, her meslekten çalışanların, kamu görevlilerinin, öğretmenlerin, öğrencilerin, özetle tüm halkın en azından kullanıcı düzeyinde ilişki içinde yaşayacakları bir ortam oluşturmaktadır. Türk gençlerinin ortaöğretim düzeyinde, bu ortamı oluşturan araç-gereçlerle bir an önce tanışmaları, bu ortamın gerektirdiği düşünce ve davranış biçimlerini erken çağda kavramaları önemli bir katkı sayılabilir. Yeniliği benimseyebilen, değişime ayak uydurabilen yurttaşlar yetiştirmek yarının gelişmiş Türk toplumuna geçişte önemli darboğazları aşabilmek için gereklidir.

7. İyi bir planlama yapılırsa, bilgisayar laboratuvarlarının tüm ortaöğretime yayılması, Türkiye'nin kendi mikrobilgisayar endüstrisini geliştirmesi için olumlu bir başlangıç ortamı sağlayabilir. Başka ülkelerin bu olanağı değerlendirebildikleri görülmektedir. Türkiye'de bu konuda çaba gösteren özel girişim odakları bulunduğu gibi üniversitelerimiz laboratuvarlarında da, donanım birimleri ve tüm yazılım

olanaklarıyla, mikrobilgisayar prototipleri geliştirilmektedir. İlgili bakanlıklar ve öteki kuruluşlar arasında yapılacak bir eşgüdüm, bu konuyu yalnızca bilgisayar pazarlayan firmaların ilgi alanında kalmaktan çıkarabilir.

8. Ortaöğretimde bilgisayar eğitiminin başlatılmasıyla birlikte, okullarımıza bilgisayar donanım ve yazılımı da girmiş olacağına göre, bu fırsat, Bilgisayar Destekli Öğretim (BDÖ) konusunun da gündeme getirilmesine olanak sağlar. Bu konu, öğrenciye bilgisayar izlenileme öğretmekten tümüyle ayrı bir konu olmakla birlikte, öğretimle ilgili çağdaş eğilimler sür git görmezlikten gelinemeyeceğine göre, ergeç üzerinde çalışma yapılması gereken önemli bir konudur. Türkiye üniversitelerinde, üzerinde çalışma yaptığımız BDÖ uygulamalarının ilk adımda en önemli katkısı, Türk öğrenciler için geliştirilmiş, üstün nitelikli öğretim gereçlerinin (öğrence, İng. Courseware) üretilmesi olacaktır.

9. Bilgisayar kullanımı, yalnızca izlenileme bilgisini uygulamayla sınırlı değildir. Kullanıcı, bilgisayar belleklerine aktarılmış tüm bilgilere erişim olanağını, kendi amaçları için kullanabilmenin de bilincine varır. Bilgi Erişim Dizgeleri (BED) adı verilen bilişim dizgeleri aracılığıyla Türk aydınlarının da, yeryüzündeki tüm okur-yazarlar gibi insanlığın bilgi dağarcığına, sınır tanımadan erişebilmenin yöntemlerini öğrenmeleri çok önemli bir katkıdır. Günümüzde ulusların gelişmişlik ölçütleri arasında, bilgisayar okur-yazarlığı oranı da yer almaktadır.

10. Bilgisayar ile ortaöğretim sırasında tanışmanın belki en önemli yazarı öğrenciye, yaptığı işin eksiksiz, yanlışsız bir bütün olması gerektiğini ya-

şayarak öğrenebileceği bir ortam sağlamasıyla ilgili-
dir. Bir izlencenin yarısını doğru yazmak, sonuçta
yaşanacak sevinci tatmak için yeterli olmadığı gibi,
en küçük bir yanlış ya da eksikğin bile bu sevinci tü-
müyle engellediği açıktır. Böylece «5'ten şaşma 6'yı
aşma» özdeyişiyle öğrenci diline yansıyan «düşük
standartla yetinme kültürü» bilgisayar izlemeleme
bilgisinin yaygınlaşmasıyla büyük bir yara alacak-
tır. Öğrenen öğrenci, iyice öğrenebilendir, tümüyle
başarı sağlar; yanlış yapmayı, eksik öğrenmeyi göze
alan, ilgisini tutku düzeyine çıkarmanın coşkusunu
yaşayamayan öğrenci, tümüyle başarısız kalır. Yet-
kinlik düşüncesinin ardına takılıp ilgisi doğrultusun-
da, bu kolay ama incelik isteyen işte, saatlerce sıkıl-
madan çalışmanın tadını çıkaramayan öğrenci, çok
büyük olasılıkla hep yarım işlerle yetinen tümüyle
başarısız bir öğrenci olarak kalacaktır. Bilim ve us-
sal düşünceden çok dinsel öğretilere ve ezbere dayalı
medrese geleneğinin tortularıyla beslenen bu yetin-
me kültürünün doğuşturduğu düşük standart, sonuç
olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal eğitime yaptı-
ğı çok büyük yatırımı başarısızlığa uğratmakta, Ata-
türk devrimciliği çizgisinde sağlanan çağdaşlaşma
atılımlarının güvencesini oluşturan bilgili ve iyi yetiş-
miş gençlerimizle, kendilerine «öğretilenlerin» yarı-
sından bir artığını «ezberlemiş» olmakla sınıf geçen
bilgisiz ve hiç de iyi yetişmemiş gençlerimizden olu-
şan bir «çifte standart», Türkiye'nin geleceğini ka-
rartmaktadır. Çünkü diploması olan herkes, yasa kar-
şısında kuşkusuz eşit biçimde, mühendistir, hekim-
dir, öğretmendir. Bilgisayar eğitiminin yaygınlaştırıl-
ması konusunda iyi planlama yapılır ve bu plan öğ-
retim düzenimizin tümünü ilgilendiren köklü önlem-
lerle birlikte uygulamaya konursa, bu yaygınlaşma-

nın olumlu bir ekinel (kültürel) değişim etmeni gibi kullanılabileceğini düşünmek gerekir. Bu koşul sağlanmazsa zaten öğrencilerin çoğu konuyu öğrenemeyecek, yatırım boşa gidecektir.

Sonuç

Ortaöğretimde bilgisayar eğitimini başlatmak, bu konuda başarıyı güvence altına almak için gerekli hazırlıkları savsaklamamak koşuluyla, çok önemli katkılar sağlayabilecek önemli bir atılım olacaktır.

Genel amaçlı bir makine olan bilgisayarı, çağdaş yaşamın vazgeçilmez bir parçası yapan olay, onu bir hesap makinesi olarak kullanmaktan çok, insan-öğlunun yeni bir örgütlenme biçimine kavuşması, bilginin özel bir değer ve önem kazandığı yeni bir ekin örüntüsünün ortaya çıkmasıdır İletişim olanaklarıyla bütünleşmiş yaygın bir bilgisayar kullanımı, insanlığın tüm bilgi birikimine bireylerin erişebilmelerine olanak sağlamaktadır. Bilgisayarın ortaöğretime katkısı yalnızca çağdaş bir konuyu dersler listesine eklemek anlamına gelmez, 21. yüzyıl insanının öğrenmek ve uygulamak durumunda olduğu bilgi ve teknikleri öğrenmek ve kullanabilmek üzere edinmek zorunda olduğu tüm düşünme, araştırma, bilgi edinme, bilgi işleme ve bilgi biriktirme alışkanlıklarını genç kuşaklara kazandırmak anlamına gelir. Bilgisayarın ortaöğretime katkısı, bilişim toplumu adı verilen yeni bir toplum düzenini oluşturacak bireyleri yetiştirmeye dönük bir adım olarak değerlendirilmelidir. Bu atılım, çağdaş eğitim düzeyinin çok gerisine düşen ortaöğretim düzenimizin yeniden çağdaşlaştırılması yolunda etkileşimler yaratacaktır. Çünkü bilgisayarı öğrenen gençleri, geçmişe dönük ezberci bir eğitimin, laik olmayan, ussal olmayan bir

eğitim dzeninin iinde oyalamanın artık olanağı bulunamaz. McLuhan'ın «araç iletidir» özdeyişı doğru lanacak, ortaöğretimimizdeki yanılığların düzeltilmesi yolunda, bilgisayar kullanmanın katkıları, bir ekin (kültür) değişimi biçiminde, uzun dönemde adım adım ortaya çıkacaktır.

GENEL TARTIŞMA

BAŞKAN (YRD. DOÇ. DR. ÖMER PEKER) — Bu kadar hızlı ve özlü bir sunuş ancak bilgisayar alanında kuramsal ve uygulamalı olarak emek vermiş arkadaşımız tarafından gerçekleştirilebilirdi. Gerçekten Sayın Köksal, elektronik mühendisliğine 1964 yılında başlamış ama Türkiye'deki bilgi işlem makinelerini ilk defa uygulamaya ve araştırmaya açmış bir arkadaşımızdır. Onun için 1967 de Hacettepe Üniversitesi Bilgi İşlem Merkezini, Sonra Türkiye Bilişim Derneğini, daha sonra ÜSYM Merkezini ve o bilgi işlem merkezini işler hale getiren bir arkadaşımızdır. Halen de bu alanda eğitim yapan Hacettepe Bilgisayar Mühendisliği Bölüm Başkanı olup, aynı zamanda Türkiye Bilişim Derneği Başkanı bulunuyor. Bu bakımdan zamandan ben söz etmeyeceğim, 10 dakikalık süre içinde tartışmayı açmayı düşünüyorum.

Sayın Kâzım Eke, buyurunuz.

KÂZIM EKE — Sayın Başkan, sayın arkadaşlar, Ülkemizde henüz yeni denilecek bir brans, bir eğitim ve öğretim dalı olan BİLGİSAYAR konusunda ve bu dalın eğitim ve öğretiminde bizlere, oldukça geniş bilgiler veren sayın KÖKSAL'a yürekten teşekkür ederim.

Çağdaş bir eğitim ve öğretim sistemi olan BİLGİSAYAR konusunun yurdumuzda geliştirilmesi ve yaygın bir hale getirilmesi hususunda sayın KÖKSAL'ın himmet, gayret ve inançlı çabalarını içten takdir ediyorum. Okullarımızda, kamu ve özel kuruluşlarımızda, iş ve ekonomik hayatımızda çok yararlı olacağına inanıyorum. Konusuna hakim ve bu alanda geniş bilgi sahibi olan sayın KÖKSAL, değerli bilgilerini, çok tatlı ve çok güzel ifadeleriyle bizlere aktarmaya çalıştılar. Kulaklarımızda ve kafalarımızda BİLGİSAYAR konusu hakkında bir takım bilgiler yerleşti. Bu makine sayesinde zamandan tasarrufun önemini ve yararlarını çok güzel bir şekilde vurguladılar. Ancak, sayın KÖKSAL bu güzel konuşmalarını ve değerli bildirisini daha canlı ve somut bir şekilde bizlere aktarması için bir BİLGİSAYAR makinesi getirmiş olsaydı ve örnekleriyle bizlere göstermiş olsaydı sanıyorum daha çok yararlı ve daha çok öğretici mahiyette olurdu. Bizler de bu konuda biraz daha fazla bilgi kazanmış olurduk. Sayın dinleyicilerin de bu düşünceme katılacaklarını sanıyorum.

Yine de kendilerine tekrar teşekkür eder, hepimize sevgiler, saygılar sunarım.

BAŞKAN — Sayın Selahattin ORTAÇ, buyurun efendim.

SELAHATTİN ORTAÇ — Sayın Başkan, Sayın arkadaşlar, elektronik yüksek Mühendis ve Üniversite öğretim üyesi, sayın konuşmacıya böylesine ilginç ve değerli tebliğinden ötürü teşekkür ederim.

Bakanlıkların yapamadıklarını, bilimsel çalışmaları gündeme getiren, devamlı izlediğimiz Türk Eğitim Derneği'ne (TED) teşekkürlerimi ve şükran duygularımı sunmayı görev sayıyorum.

Sayın meslektaşlarım, özellikle bu konuda söz alışımın sebebi, hem katkıda bulunmak ve hem de bir iki hususda sayın konuşmacının görüşlerini almak içindir.

Efendim, bundan iki yıl önce Kuzey ve Güney İrlanda'da bulundum. Özellikle Kuzey İrlanda'nın eğitim, kültür kurum ve kuruluşlarını gördüm ve inceledim. Zamanım müsaadesi oranında bir iki noktaya değinmek istiyorum. Kuzey İrlanda BALLY-MENE (BALMİNA) eyaletinin Milli Eğitim Müdürlüğü (orada Eğitim ve Kütüphaneler birliği diye söyleniyor) ile günlerce süren iyi bir işbirliğimiz oldu. TED'in denklığında gördüğüm ortadereceli okullarıyla Kuzey Atlantik sahilinde PORT-SALON köy okulunda çalışmaları pek ilgi çekici buldum. Sayın konuşmacının konuları ile aralarında irtibat kurabildim. Okul binaları eski yapı olmasına rağmen, okulun, her tarafı, elektronik araçlarla dolu idi. Her dereceli okulların, okuyan öğrencilerin gelişim durum yaş ve yetenekleri gözönüne alınarak, el, göz, kulak gibi organlarını kullanıyorlar, bilgi ve beceri sahibi oluyorlar veya becerilerini artırıyorlardı.

Efendim, Uzay çağının başladığı, fezanın nerede ise fethedildiği bir dönemde, bizde eğitim ve öğretim çalışmalarımızın ve faaliyetlerimizin, henüz teoriye dayandığını düşünerek, Teknik'de niçin geri kaldığımızı bir kere daha anlamak mümkün oluyordu. Okulları, Eğitim Merkezleri, bilgisayarlar, kompütürler, ev bilgisayarları ve mikrobilgisayarlarıyla dolu olduğu gibi çocukların ve gençlerin evleri de bunlarla donatılmıştı. Bunları söylerken, Ülkemizin gerçeklerini bilen bir eğitimci ve yıllarca eğitim idareciliği yapmış bir arkadaşımız olarak üzüldüğümü, şimdi de ifade edebilirim.

Ülkemizde henüz Okuma-Yazma oranı yüzde 90'ın altında bulunduğu göz önüne alınarak, arz ettiğim elektronik bir düzeye ne zaman geçebiliriz? Eğitim için bu konuda düşündüklerinizi lütfeder misiniz?

İkinci husus şudur. Sayın konuşmacı buyurdular ki Ortaöğretim büyük bir çöküntü içindedir. Ben burada Ortaöğretimin savunmasını yapacak değilim. Eksikliklerinin de olmadığını söyleyemem. İki defa Milli Eğitim Bakanlığı yapmış olan Emrullah Efendi, eğitimi Tuba ağacına benzeterek diyor ki «Üniversiteleri güçlü bulunan bir ülkenin diğer öğretim ve eğitim kurumları da sağlam yapıya sahip olur.»

Sayın konuşmacı, bugün arzettiğim bu görüşe katılır mısınız? Böyle olur ise Eğitim'de Teknik ve teknoloji'de daha çabuk mesafe alabilir miyiz?

Teşekkür eder, Saygılarımı sunarım.

BAŞKAN — Sayın Mustafa TURNA, buyurunuz.

MUSTAFA TURNA — Bir noktayı belirtmekte yarar görüyorum. 1965'lerde bir personel dairesinin açmış olduğu meslek içi eğitim seminerine katılmıştık. Burada, Amerika'lı bir profesör 1960-1965 yılları arasında beş yıllık süre içerisinde meydana gelen bilim ve teknikleri ilerlemenin, 1960 yılına kadar 1960 yıllık sürenin üzerinde olduğunu söyledi. Bilim ve teknik süratle ilerliyor feza çağı başlamıştır, feza çağı ile beraber bilgisayar çağı da diyebiliriz buna.

19. yüzyılın, 20. yüzyılın sonunu bununla ifade edebiliriz. Fakat şimdi burada bizim en önemli olarak üzerinde durmamız lazım gelen konulardan birisi şu :

Benim Karadeniz illerinden birinde bulunduğum bir sırada Milli Eğitim Bakanı geldi. Karadeniz halkı, lise istiyordu. Bakan, şunları söyledi: «Okul demek evvela öğretmen demek, okul demek, ders aracı demek, okul demek, her türlü öğretime elverişli bina demek. Bütün bunlar tamamlanmadan bir lisenin açılması daima zararlıdır. Bu sebeple böyle bir mesuliyeti üzerime alamam.» Bu, büyük bir devlet adamının konuştuğu sözlerdir. Cidden bunu, önemli bir konu olarak gördük; fakat sonradan ne oldu, hepimiz biliyoruz, her yerde lise açtık, her yerde ortaokul açtık, fakat hiçbirisinde bugün halen doğru dürüst araç - gereç yok ve öğretmen kadrosu da çok noksan. Normal öğretim yapan lise sayısı 20'dir. Mevcut liselerin bu durumunu düzeltemediğimiz bir zamanda, araç gereçlerini tamamlayamadığımız bir zamanda, sayın konuşmacıya soruyorum, bilgisayarla öğretime geçmeyi nasıl yapacağız?.. Bugün okullarımıza bu bilgisayarı getirdiğimiz zaman milyarlardan bahsettiler, bugün Milli Eğitim Bakanlığı mevcut okulların araç gerecini henüz temin edememişken bilgisayar öğretimi nasıl yapılır bunu soruyorum kendilerine.

BAŞKAN — Sayın Kadir Okçu, buyurun efendim.

KADİR OKÇU — Bilgisayarların, gerçekten çağımızda önemli bir araç olarak bilimin yeni bilgi üretimine büyük katkısı olduğu açık. Ancak ortaöğretimde bunun kullanılması şu andaki kullanım durumuyla ilgili matematik öğretimini geriletliği şeklinde, çocukları düşündürmekten alıkoyduğu şeklinde, hazır programlar kullanma ve hazır programları hazırlayan büyük bilgi merkezlerine bağımlı kılacağı

biçiminde görüşler var; yani aracı siz hazır programlanmış bilgi depolarında, bilgi bankalarında bu ilerde öyle bir şeyi getirebilir ki bu kaygıyı ben de taşıyorum ve onu merak ediyorum. Matematik öğretimini getiriletilici bir biçimde kullanıldığı takdirde, etkisi olabilir mi?..

İkincisi, ortaöğretimde bilgisayar kullanımı, bir araştırma eğitimi ile birlikte, ortaöğretimin düzeyine göre, her düzeyde aslında bir araştırma eğitimi gereklili kılmakta mıdır?.. Yani gerçekten bilgisayar, ders olarak okullara girince yalnız bu yeterli olacak mıdır?.. Bununla birlikte araştırma eğitimi gerektirecek diğer yan dersler, matematik dersleri, istatistik dersleri, ölçme bilgisi dersleri, araştırma yöntemleri; yani ne aradığını bilebilmesi için önce onun bir çözümlemesini yapması lazım, değişkenleri, ne istediğini; yani bilgisayarı kullanabilmek sadece bir sekreterlik, yani programlardan hazır biçimde yararlanma şeklinde gelişiyor. Ortadereceli okullara sadece bilgisayar dersinin konulmasının ben yetmeyeceği kanısındaım. Sayın Köksal'dan bu konuda ne düşündüğünü öğrenmek istiyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz efendim.

Buyurun Sayın Köksal.

DOÇ. DR. AYDIN KÖKSAL — Sayın Selahattin Ortaç'ın sorduğu soru şu : «Biz bu eğitim bilgisayarlarını alsak bile kullanabilecek miyiz? Bu kullanım ne zaman gerçekleşecek?» Bu soruya bir zaman vererek yanıt vermek güç, ama şöyle diyeyim: Bir yetişkin öğretmenimiz olsa, üç-dört milyon TL. karşılığında elde edilebilecek bir on-kişilik laboratuvar or-

tamında, bu öğretmen hemen öğretime başlayabilir. Yetişkin öğretmenimiz yoksa, bir yıllık bir yetiştirme kursundan geçirilebilecek deneyimli bir öğretmen, hemen verimli çalışmaya başlayabilir. Öğretmenleri yetiştirebilecek teknik kadrolar zaten hazırda; çünkü bilişim kesiminde bugün Türkiye’de binlerce kişi çalışıyor. Bu insanlar arasında öğretmekten tad alan üniversite öğretim üyeleri de var. Yetiştirilecek öğretmenler 40 ise, ortaöğretimde bilgisayar derslerine 40 yerde başlanabilir. Sorun, sanıyorum öğretmenleri iyice hazırlıklı kılabilenmektedir. Öğretim, bütün liselere yayılsın istiyorsanız, bu doğallıkla zaman alacaktır. Bunun süresini kestiremiyorum. Çünkü yaptığımız görüşmelerde Bakanlığın uzun dönemli plan yapmaya pek istekli olmadığını gördük. Eğitim Bakanımız, «Hemen makineleri alalım, okullara verelim, öğretim bu yıl başlasın, zamanla herkes zaten öğrenir» diyor. Ben bu işin uzmanı olarak hiç kimsenin «zamanla» bir şey öğrenmediğini 20 yıldır gördüm. Canlarını dişlerine takıp çalışıyor bütün insanlarımız, gece gündüz çalışıyoruz, fakat planlı çalışan toplumlarda örneğin yarım günde yapılabilecek bir işi kimi zaman günlerce uykusuz kalıp yine başaramayabiliyoruz. Bu, futbolda 10 yıl çalışıp Avrupalılara yine 8-0 yenilmemize benziyor. Ya planlı çalışmayı öğreneceğiz, bunu her düzeyde öğreteceğiz ya da başarısızlığımız sürecektir... Sorduğunuz süre çok kısa olabilir, çok uzun da olabilir. İşe planlı biçimde, iyi başlamak gerek. Size verebileceğim yanıt bu.

İkinci sorunuz, «orta öğretimin başarısı için, bütün düzeylerdeki öğretimle uyum içinde olması gerekmez mi?» Ben örneğin üniversiteler güçlü olursa öbürleri de güçlü olur gibi bir düşünceye sahip değilim, hepsini, sizin buyurduğunuz gibi bir uyum

içerisinde sonuca gidecek öğeler olarak görüyorum. Özellikle ilköğretimi pek önemsiyorum. Öyle sanıyorum ki daha ilk öğretimde, çok kötü bir düzenleme ile, başına başına vurulan çocuklar kişiliklerini yitiriyorlar. Aile içindeki eğitim düzenimizde de sorunlar var; her şeyden önce yasaklarımız var... Dolayısıyla ortaöğretimde parmak kaldıramayan çekingen öğrenci, ben başarısız olacağım diye bekliyor sanki. Bu yüzden umulan toplam başarı olasılığı daha ilk öğretimde yitirilmiş oluyor. Okuma-yazma bile öğretmiyoruz ilköğretimde, onun bilincindeyim. Hiçbir öğrencinin el yazısı düzgün değil. Bilgisayar Mühendisliği Bölümüne gelen öğrenciler, Türkiye liselerinin en iyi öğrencileri; yaklaşık 500 bin aday içinden en iyi 1000-2000 kişi içinden öğrenci alıyoruz. Kimileri bütün Türkiye’de üçüncü, beşinci gelmişler, onların da el yazıları bozuk, onlar da yazım kurallarını bilmiyorlar. Demek ki bir pürüz var; ilkokulda öğretilmesi gereken çok kolay şeyler, temel davranış biçimleri öğretilmiyor. Bir yanlışlığı sürüp gidiyor. Ayrıca okuma-yazma işlevsel değil; öğrenci okuma-yazmayı ancak zorda kalırsa, örneğin birisi görev verirse kullanılacak bir araç gibi görüyor. Yazıyı da öyle kullanıyor, mektuplaşma alışkanlığı olmadığı gibi gönül almak üzere söz söylemek alışkanlığı da yok. Arkadaşlık ilişkileri çoğunlukla zayıf, kuru ve ilkel düzeyde, kaba-saba. Çoğunluk okumamış insanların dağda yapabilecekleri şakaları yapmaktan çekinmiyor, en iyi öğrenciler bile aralarında enseye tokat gidiyorlar. Dört-beş yıllık yükseköğretim sırasında Bilgisayar Mühendisliği Bölümüne gelmiş çok yetenekli öğrencileri, genel davranış biçimleri bakımından da iyi bir düzeye getirme yollarını kendi bölümümüzde bulduğumuzu gözlüyoruz, mutluyum. Bu

temel davranışlar, öğretilmeye 18 yaşında da başlansa, 34 yaşında da başlansa yararlı olur. Olur ama biz bunları niye başka toplumlar gibi ilkokulda öğretmeyelim? Öğrencilerimizde genellikle yetkin bir başarı kazanma duygusu yok. Bu duygu ilkokuldan başlıyor. Dolayısıyla ilkokulu çok önemsedığimi, ama ortaöğretimi de, yükseköğretimi de çok önemsedığimi söylüyorum. Ara vermek yok, yaşam boyu spor gibi yaşam boyu eğitim. (Sporu da küçümsedığimi düşünmeyin, o da çok güzel bir eğitim. Yeter ki ne istediğimizi bilelim ve yapmaya başlayalım. Hepsini önemsiyorum.) Pekiyi bir insan hepsinde birden olur mu? Zaten bir konuda yetkinleşebilen bir kişinin, başka birçok konuda da başarılı olabileceğini düşünmekteyim. Yetişkin bir kişi, istediklerini açıklar ve bu yolda uğraşmaya başlar; er geç başaracaktır. İsteklerinin mantıklı olmadığı ortaya çıkarsa, bunu anlayıp yöntemini değiştirip, benzer doğrultuda, gerçekleştirebileceği başka isteklerde bulunacaktır. Bunun tersi, hiçbir şey yapmamaktır ki bu kadere inanmak demektir. «Ben yapamam» diyor çoğunluk, boynunu büküp oturuyor aşağıya... Bu bir aile eğitimidir, ilkokul eğitimidir.

Başka bir soru sahibinin yönelttiği soru şu: «İyi-ce donatılmış lise sayısı 20'yi geçmez. Temel araç gereç yokken bilgisayara geçilir mi?» Sorularında son derece haklıdırlar, evet öyle, ama şunu da eklemek istiyorum: «Türkiye yoksul bir ülkedir, onun için olamaz» diyor birçok üst yöneticilerimiz. Ben buna inanmıyorum. Bunun böyle olmadığını birçok kez yurt içinde ya da yurt dışında katılma fırsatı bulduğum toplantılarda anladım, tanık olduğum olaylarda gördüm.

Örneğin Türkiye yoksul, bu yüzden her doğan 1000 çocuktan ortalama 150'si bir yaşına girmeden ölüyor, doğu bölgesindeyse ortalama 220'si ölüyor. Bunun yoksullukla hiçbir ilgisi olmadığını, uluslararası bir sağlık örgütünün yetkilisi dört-beş yıl önce yazdığı bir raporu bana okuyarak gösterdi. Türkiye'de inceleme yapmış, Türkiye'nin ölen bir yaşına basmamış çocuk oranı, Bengaldeş'inki ile Etiyopya'nınki ile yarışıyor. (Doğal olarak, Etiyopya'daki kuraklık nedeniyle açlığa bağlı son kitle ölümlerinden söz etmiyorum.) O dönemde Türkiye'nin kişi başına kaba ulusal üretimi yıllık 1300 dolar, Bengladeş'le Etiyopya'nınkiyse 80 ve 100 dolar düzeyinde. Bu nasıl oluyor efendim? Oluyor... Çünkü Türkler, büyük çoğunlukla, çocuk ishal olursa, meleklerin şu vereceğini düşünüyorlar, çocuğun yaşamını kurtaracak suyu içirmiyorlar. Peki çoğunluk ilkokul okumuş, şimdi hiç olmazsa çocukların % 90'ı Türkiye'de ilkokul okuyor, neden böyle düşünüyor Türkler? Herkes ilkokul okuyor ama, dualara, meleklere falan yeniden aşırı ilgi gösterdik politika olarak, bilimle bu iş, ikisi birlikte yürümez. Karar vermek gerek: Laik olacağız, demek ki okullarımızda meleklerden vb. hiç söz etmeyeceğiz, ishal olmuş çocuk söz konusu olduğunda, su içirmek gerek, içirmediğimiz anda ilk önemli ishalde ölür çocuk. Bunu Türkler bilmiyorlar, hepsi ortaokulda okusalar, bu gidişle yine bilmeyecekler, hepsi üniversite okusalar da bilmeyecekler. Çünkü biz, öğretilmesi gerekeni öğretmek, çağdaş insanlar yaratmak için değil, eş-dost alış verişte görün diye eğitim yapıyor gibiyiz. Bu geriye dönüştür, çağdaş kavramlara sırtımızı dönmektir.

İkinci olay: Türkiye, yoksulluğu pek söz konusu olamayacak, oldukça gelişkin ve orta düzeyde zen-

gin bir ülke diye görülüyor dünya sınıflanmasında... (Biz şimdi hızla yoksullaşmaktayız, o da bir gerçek, ancak bu sürmeyecek, Türkiye toparlanıp kova dibindeki deliği ekonomik açıdan kapatmayı başaracaktır.) Türkiye'nin telefon sayısı ile televizyon sayısını karşılaştırdığınızda, televizyon sayısı, telefon sayısına göre kat kat daha büyük. Dünyanın bütün zengin ülkelerinde telefon sayısının kat kat daha fazla olduğunu görüyoruz, bütün yoksul ülkelerde de öyle olduğunu görüyoruz. Dünya üzerinde telefonu savsaklayıp da yatırımını yalnızca televizyona yapan başka ülke yok.

Diyelim ki ortaokulun son sınıfına ya da lisenin ikinci sınıfına nasıl bilgisayar dersi verileceğini öğrenen çok iyi beş öğretmenimiz yetişti, onların buldukları okullara makineleri de koyduk. Şimdi bu çok iyi yetişmiş beş öğretmeni kazandığımız için, onlar eliyle de 40 öğretmen kazanalım diye bir plan uygulayacağız. Tam bu sırada o öğretmenleri başka bir yere atarsak, ya da başka ders vermek üzere görevlendirirsek, giderek meslekten kopmalarına yol açabilecek koşulları hoş görürsek, yarın işe sil baştan yeniden başlamak durumunda kalırız. Bu karamsar senaryo yaşanmamış değildir. Oysa bu iş bir zincirleme üretim işidir. Plan işidir, öncelik verme işidir. Bazı dönemde, Devletin planı, toplumun gereksemeleri öyle gösterdiği için Ahmet Bey son derece kritik bir kişi olabilir, kendisine çok önem verilir, Ahmet gider Mehmet gelir dönmez. Bu, yönetim biliminin bir sonucudur, o kişi, yaşanan koşullarda çok değerlidir. Üstüne titrenir, olumlu koşullar yaratılır ki yarın Ahmet Bey 120 yeni Ahmet Bey olsun. Yoksa gerçekten Ahmet Bey gider, Mehmet Bey gelir ve 20 yıl süreyle bir ikinci Ahmet Beyi bulamazsınız, çün-

kü denizde balık avlar gibi pazarda yetişkin insan bulunmaz. Emek verip insangücü yetiştiriliyor. Bir tek koşul budur. Rastlantı sonucu asla hiç kimse yetişmez. Eğer Türk toplumunda büyük adamlar yetiştiyse, Türk toplumu, büyük özelemler içinde 200 yıl çağdaşlaşma savaşımı verdi diyedir. Bu yolda harcanan emek, dönem dönem çok yoğun olmuştur. Bugün Türkiye endüstrileşme atılımları yapıyorsa, Cumhuriyet döneminde çok köklü sağlam endüstriler başlatabildiğimiz içindir. Çok köklü sağlam endüstriler. Bunları bozdurup harcıyoruz, sonunda yoksulluktan söz ediyoruz.

Genel olarak araç-gereç yokluğu gözleminize katılıyorum. Dolayısıyla tüm okullara kısa dönemde bilgisayar laboratuvarları sağlayamayız. Yalnız konuşmamda bir şey söyledim ben, bu iş Türkiye'ye bilgisayar endüstrisinin kurulması için de bir araç olur dedim. Bu endüstriyi her yerde kullanabiliriz. Örneğin bu bilgiyi, rafinerilerimizi ya da alüminyum tesislerimizi ya da barajlarımızı yönetmek için kullanacağımız için oradaki verim artışı bizi çağdaş bir ülke yapar ve o bu pazarın bilgisayar satıcılarına açılmasından doğacak milyarlarca Türk lirası düzeyindeki dövizin yurt dışına gitmesi gibi sonuçsuz kalmaz. Ancak Milli Eğitim Bakanlığımız, bu iki işin birbirine karıştırılmaması gerektiğini düşünmekte, hemen satın alma yoluna gitmeyi kararlaştırmış durumda.

Sayın Kadir Okçu, «Hazır programlar, öğrenciyi hazır konma alışkanlığına iterse, böylece öğrenciler artık matematiğe ilgi duymazlar mı» diye sordular. Görüşüm şu : Toplama, çıkarma, çarpma, bölme ya da bir cebirsel denklemi satır satır çözmeye çalışmadaki yalın ve hep aynı olan kuralları uygulama, bun-

ları yapan öğrencinin matematik bilgisinin özüyle pek de ilgili değil. Öğrenci, bu işlemleri başarıyla yaptı diye on alıyorsa, bu iyi matematik öğrendi anlamına gelir mi, kuşkuluyum. Eğer bilgisayar varsa bu tür angarya işlerin tümü, olduğu gibi, bilgisayara gidiyor, yani yüzlerce, çarpma, bölme, toplama, kare - kök alma işlemini makine yapıyor, bu işlemler unutuluyor, haklısınız; ama hangi tür sorunun yanıtını bulmak için hangi tür denklem kurmanın gerekli olduğu türünde sorunlar ağırlık kazanıyor, yani işin özüne iniliyor. Hiçbir öğrenci, bilgisayar yaptığı için kolay olan işi, toplama, çarpma bölmeyi art arda yaparak puan alma olanağına artık sahip değil. Bu tür işin değeri artık sıfır oluyor. Tıpkı üniversite sırasında okuyan bir öğrencinin okuma-yazma bildiği için puan almadığı gibi eskiden beceri sayılan birtakım işler, artık değerli olmaktan çıkıyor. Örneğin İstanbul'un fethi kaç yılında oldu? Bu bilgi önemli olmaktan çıkıyor; öğrencinin elinde bilgisayar var, ansiklopedi var. Yanıtı bulmak çok kolay.

Şimdi soru sorun bakalım öğrenciye, gerçek bir tarih sorusu! O zaman tarih öğrenmeye başlıyor öğrenci, ilişkileri buluyor. Örneğin ortaçağın kapanmasının İstanbul'un fethiyle mi en çok ilgisi var, yoksa baskı makinesinin bulunmasıyla mı, yoksa ulusal dillerin devlet dili olmaya başlamasıyla mı? Tarih soruları gerçekten tarihle ilgili olmaya başlıyor; olayların hangi tarihte olduğu zaten kiplarda yazıyordu. Dolayısıyla bu iş öğrenciyi tembelliğe itmiyor, tersine iş zenginleşmesi, içerik zenginleşmesi sağlanıyor. Başka bir deyişle daha zor, karmaşık, yanıtı tek sözcükle söylenemeyecek türden sorunlar, artık sorun sayılmaya başlıyor. Öğrenci daha ilkokulun beşinci sınıfında iken bizde lise son sınıf öğrencisine sorma-

ya korktuğumuz sorulara yanıt buluyor. Matematikte de öyle. Yükseköğretimde hangi denklemin hangi tür titreşimi belirtebildiğini, kimyada, hangi termodinamik sorununun niçin hangi tür diferansiyel denklemin çözümüyle birlikte ortaya konmuş olduğunu, iki olay arasındaki bağlantının mantığını görüyor. Bizim eğitim ortamımızda sanıyorum hiç hiçbir fizik öğrencisi, termodinamiğin ikinci yasaının ya da başka bir yasanın gerçek dünyada neye karşı geldiğini, bu yasaı böyle deyimlemenin ne amaç güttüğünü söyleyemez size. Çünkü zordur. Ama bu tür ilişkileri anlamayan bir öğrenci de fizik öğrenmemiş demektir.

Özetle, sorunlarımız zenginleşiyor, anlayış düzeyimizi değiştiriyoruz, başka tür, daha güç sorunlarla uğraşan toplum olma yolunda adım atıyoruz bilgisayar kullanmakla. Hiç de tembel olmuyoruz, tersine iyice çalışkan oluyoruz, çünkü sıradan, kolay fakat zaman alıcı hesapları bilgisayara yaptırıp sorunların özünü kavramaya çalışıyoruz. Doğal olarak, belli bir yöntem izlemeden, yalnızca eğlenmek ve oyun oynamak üzere ev bilgisayarı denilen donanımlar üzerinde ne denli uğraş versek, kendiliğinden bu olumlu sonuçlara varmamız beklenmez. Yöntem gerek, kılavuz gerek, öğretmen gerek. Bir öğretim konusu ve öğretim aracı olarak bilgisayarı doğru yorumlamak gerek.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Biz de Sayın Köksal'a teşekkür ediyoruz.

Sayın Konuklar tartışmalar da bitmiştir 25 dakikalık bir aradan sonra Panelimiz başlayacaktır.

PANEL : II

Ortaöğretimimiz Nasıl Olmalıdır ?

Panel Üyeleri : Prof Dr. Rüştü YÜCE (Başkan),
Prof. Dr. Süleyman Çetin ÖZOĞLU
Prof. Dr. Özer OZANKAYA
Doç. Dr. Galip KARAGÖZOĞLU
Dr. İlhan ÖZDİL

PROF. DR. RÜŞTÜ YÜCE (BAŞKAN) — Sekizinci Eğitim Toplantısının son çalışmasını açıyoruz. Panel üyelerini davet etmek istiyorum. Prof. Dr. Metin And(*) henüz gelmedi, dolayısıyla bekliyoruz, beş on dakika içerisinde geleceklerini umuyoruz. İkinci panel üyemiz, Eski TED Bilim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Süleyman Çetin Özoglu, üçüncü üyemiz Prof. Dr. Özer Ozankaya, dördüncü konuşmacımız Doç. Dr. Galip Karagözoğlu ve son konuşmacımız Milli Eğitim Bakanlığı Eski Müsteşarı Dr. İlhan Özdil, buyurunuz efendim.

İlk sözü Doç. Dr. Galip Karagözoğlu'na vermek istiyorum.

Konumuz, «Ortaöğretimimiz Nasıl Olmalıdır?». Bugüne kadar yapılan çalışmalarda, sorunlar tartışıldı. Bu panelde ise daha ziyade sorunların ötesinde öneriler üretilecek, paneldeki deneyim sahibi eğitimcilerimiz ve bilim adamlarımız dün yapılan, bugün sabah yapılan konuşmaların ışığında, ümit ediyoruz ki ortaöğretimimize yön verecek, ortaöğretimimizi canlandıracak, istediğimiz düzeye getirecek önerileri sizlere arz edebileceklerdir.

Buyurun Sayın Karagözoğlu.

(*) Prof. Dr. Metin And, beklenmesine rağmen gelmediği için, konuşması bu kitapta yer almamıştır.

DOÇ. DR. GALİP KARAGÖZOĞLU — Sayın Başkan, değerli eğitimci arkadaşlarımız, değerli konuklar;

Elimde olmayan nedenlerle sırada önceliği almak zorunda kaldım, esasen bugün şu saatlerde yolda olmam gerekiyordu, ama sizlerden ayrılmak istemedim, dolayısıyla biraz daha geç yola çıkarak her iki görevimi de bir arada yürütmek istiyorum.

İzniniz olursa başka bir açıklama yapmak zorundayım. Bendeniz burada görüşlerimi açıklarken halen görevli olduğum TÜBİTAK'ın resmi görüşlerini yansıtmak değilim, bu konuda yetkim yok. Sadece eski bir eğitimci olarak ve aranızda hizmet vermiş bir arkadaşınız olarak inandıklarımı, düşündüklerimi sizlere nakletmeye çalışacağım.

Ortaöğretimimiz nasıl olmalıdır, gelecekte ortaöğretimimizi nasıl planlamalıyız diye düşündüğümüzde belki bunu günlerce, haftalarca tartışmamız mümkün ve ortaöğretim sistemimizi bir genel görünüş içerisinde ele aldığımız zaman tıpkı deve hikâyesinde olduğu gibi nerem doğru ki diyebiliriz. Bu bakımdan izniniz olursa halihazırdaki sistemi eleştirmek yerine bu sistemde görmüş olduğumuz bazı noktaları sizlere sunmak ve bu problemlerin giderilmesi için kısa yoldan neler yapılması gerekir, bu konudaki görüşlerimi sizlere sunmak istiyorum.

Ortaöğretim kadememizdeki problemleri ele aldığımızda çok çeşitli öğretim programlarının halen sistemimizin içerisinde var olduğunu görüyoruz. Bu programların tümünü incelediğimizde tek amaca yönelik programlar biçimini aldığı bir gerçektir. Bu nedendir ki eğitim sistemimizin tümünün üniver-

siteye, üniversite girişe öğrenci hazırlayan bir sistem olduğunu açıklıkla söyleyebilirim. Daha ilkokul birinci sınıfa başlamış olan çocuğun annesi ve babası 11 yıl sonra çocuğunun üniversiteye girip, giremeyeceği endişesi içerisinde. Kamunun bu isteğine uygun olarak da eğitim sistemimizde özellikle ortaöğretim kademesinde tüm programların üniversite girişe öğrenci hazırlayan programlar olduğu belirgin bir özelliktir. Lise, genel lise programlarımız teknik liseler, ve meslek liseleri, kız meslek liseleri, imam hatip liseleri ve öğretmen liselerinin programlarını gözden geçirirsek hepsinin bugün için ortak özelliğinin üniversiteye öğrenci hazırlamanın ötesinde pek büyük bir işlevi olduğunu söylememiz mümkün değildir. O halde bu kadar çok çeşitli binada bu kadar çok kompartmanlara ayrılmış programları ayrı ayrı binalarda, ayrı ayrı öğretmen grupları ile uygulamak yerine neden aynı binanın içerisinde çeşitli programları uygulayan bir ortaöğretim sistemine gitmiyoruz?..

Üzerinde durmak istediğim ikinci konu, öğretmen yetiştirme sorunumuzdur. Bendeniz o talihli kişilerden biriyim ki eski öğretmen okullarından yetişme imkânını elde ettim. Bugün bu mesleğe eğer gönül vermiş isek, o okullarda almış olduğumuz somut bilgilerden çok bu okulun ve öğretmenlerimizin bize kazandırmış olduğu davranışlardır. O halde mademki öğretmenlik davranış kazandıran bir meslektir, öğrencilere de bunun nasıl kazandırılacağını öğreten bir meslek olması gerekir. Üniversitede 300 kişilik sınıflarda bir kişiye fizik ve matematik öğretmek veya kimya ve coğrafya öğretmekle öğretmenlik formasyonunun tam olarak alındığını söyleyemeyiz. İyi bir matematikçi yetiştirebilirseniz, iyi bir kimyacı da

yetiştirirsiniz aynı sistemde. Fakat iyi bir öğretmen, daha doğrusu o atmosferin içerisinde yetişmiş o davranışı benimsemiş bu mesleğe gönül vermiş öğretmeni yetiştirmeniz mümkün değildir. Bunun uygulamadaki örneklerini halen görmemiz mümkün. Daha önceki sistemlerde de daha önceki uygulamalarda da liseden itibaren öğretmen yetiştiren kuruluşlardan gelip de öğretmenlik mesleğine katılmış olanların meslekte kalış yüzdeleri arasında büyük farklılıklar görülmektedir. O halde öğretmen yetiştirmeyi üniversite kademesinde ele almak mümkündür, üniversite yasası içerisinde ele almak mümkündür; ama bir fizikçi, bir kimyacı yetiştirmenin yanında iyi bir fizik öğretmeni yetiştirmenin formasyonu ve uygulaması çok farklı olması gereken bir olaydır. Bu bakımdan, öğretmen yetiştirme programının YÖK çerçevesinde ele alınması mümkün ama bunun içerisinde öğretmen yetiştirme programlarının ayrı bir içeriğe sahip olması ve bu sistem içerisinde öğretmene gerekli davranışları kazandıracak bir öğretim programının izlenmesi şarttır kanısındayım.

Dikkatinizi çekmek istediğim üçüncü sorun, daha doğrusu çözüm için bir öneri getirmek istediğimiz sorun, yabancı dil sorunudur. Yapmış olduğumuz bir küçük inceleme sonucunda ortaya çıkmıştır ki üç yıl ortaokul, üç yıl da lise olmak üzere herhangi bir yabancı dili ortaöğretim sisteminde öğrenen öğrencilerimiz herhangi bir günlük konuşmayı iki cümlenin ötesine % 79'u götürememektedir. Yani turistin birisi kendisine bir yol sorduğu zaman yolu bile tarif edememektedir. Öğrenmiş olduğu kalıpları kullanma imkânı yoktur. O halde altı yıl süre ile vermiş olduğunuz bu yabancı dil eğitiminin sonunda elde etmiş olduğunuz ürünü gözden geçirecek olursanız, hem dev-

letin parasına hem de harcamış olduğunuz insan gücüne yazıktır dememiz mümkün. Hatta dün bir konuşmacımızın açıkça belirttiği üzere, Anadolu Liselerinden mezun olan öğrencilerimizin bile üniversiteye girişten sonra hazırlık sınavlarında muafiyet daha doğrusu yabancı dil yeterliğini geçemedikleri için tekrar hazırlık sınıfını okumak zorunda kaldıkları bilinen bir olaydır.

Bir başka örnek daha vermek istiyorum. Liseyi bitirdiği halde herhangi bir yerde iş isteyen lise mezunlarının yabancı dilde göstermiş oldukları başarı kolejler; yani Anadolu Liseleri hariç diğerlerinin göstermiş olduğu başarı % 17'nin altındadır. Yani 100 soruluk bir testte ancak 17 soruyu cevaplandırmaktadır bu öğrenciler. O halde yabancı dil öğrenimini bir uygulama olarak yürütmek istiyorsak haftada üç saatlik, haftada dört saatlik ve laboratuvarsız, sadece öğrencilerin zamanlarını harcayan bir öğretim sisteminden çok, onlara yoğun yabancı dil öğretecek bir sistemin ortaöğretim sistemimize girmesinde büyük yarar vardır. Bunun Batıda uygulamaları açık ve seçik olarak görülmektedir. Kısaca ya teksifi olarak dört beş aylık bir süre içerisinde öğrenciye bazı temel kavramları verdikten sonra öğretim boyunca yabancı dil öğretimine devam edeceksiniz, yoksa haftada üç saatlik bir öğrenim ile birinci yılın sonunda çocuğu hiçbir şey öğrenmediğini gördüğünüzde yapmış olduğunuz masrafın boşa gitmesi de kaçınılmazdır. Bu bakımdan yabancı dil eğitimimizin her şeyden önce gözden geçirilip beden eğitimi, resim dersleri gibi günlük uygulamalar içerisinde bir iki saatte geçirilecek bir ders olmaktan çıkarılıp çocuğa bizzat öğrenmiş olduğunu kullanma becerisi veren bir program çerçevesinde uygulamaya geçilmesi yarar-

lıdır. Vurgulamak istediğim bir diğer konu, halen ortaöğretim sistemimizde teknik liseler de dahil olmak üzere iki bine yakın lisemizde fen eğitimi konusunda ortaya çıkmış olan duruma bir an önce çözüm getirilmesi gereğidir. Bugün, dünkü konuşmacıların da belirttikleri üzere TÜBİTAK'ın desteği ile ortaöğretim sistemimizde modern fen programlarının uygulaması başlatılmış ve bugüne kadar getirilmiştir. Ancak 1979 yılından bu tarafa fen programlarının uygulaması ile ilgili olarak TÜBİTAK'la Milli Eğitim Bakanlığı arasında herhangi bir işbirliği bulunmamaktadır. Bugünkü uygulamaya göre iki bin liseden 800'ünde modern fen programları uygulanmaya devam edilmektedir. Ancak bu liselerden bir kısmında matematik, fizik, kimya, büyük bir kısmında ise sadece modern matematik, daha doğrusu bugünkü lise matematik programının uygulanmasına devam edilmektedir. Fen programlarının genel bir değerlendirmesi yapılmış ve bu değerlendirme sonucunda uygulanmakta olan programların muhakkak bir yeni düzenlemeden geçirilmesi TÜBİTAK'ın yapmış olduğu araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. TÜBİTAK'ın bu görüşü Milli Eğitim Bakanlığına 1979 yılında bildirilmiştir. 1980 yılında bendeniz Milli Eğitim Bakanlığında tekrar görev yaparken bu konuya eğilmek istedik ve o zaman çalışmaları başlatmak ve o günden bu tarafa dört yıllık bir süre içerisinde halen liselerimizde o bırakmış olduğumuz noktadan öteye fen programları ile ilgili herhangi bir girişimde bulunulmadığını görmekteyiz. Tabii bu bir noktada, gerek öğretmenlerin nakilleri, gerekse öğretmenlerin hizmet verdikleri okul türleri bakımından, gerekse öğrencilerin çok çeşitli programlardan fen programları ile ilgili olarak söylüyorum, mezun ol-

muş olmaları, üniversiteye giriş sınavlarında bile bir ikilik yaratmaktadır. Biliyorsunuz üniversite giriş sınavlarında fen programından gelen öğrencilerin soruları ayrıdır, klasik fen programından gelen öğrencilerin soruları ayrıdır. Bu ikiliğin bir an önce ortadan kaldırılabilmesi için ortaöğretim sistemimizde uygulanmakta olan fen programlarının bütünleştirilerek uygulamaya konulması kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu bakımdan Milli Eğitim Bakanlığının hiç vakit geçirmeden TÜBİTAK ile işbirliği yapmasını öneriyoruz.

O halde yapacağımız iş her şeyden önce ortaöğretim sistemimizde araştırmaya önem vermek olacaktır. Bugün ortaöğretim sistemimizde araştırma faaliyetlerinin var olduğunu söyleyemeyiz. Öğrenci akışı hangi yöne gidiyor, ne kadar öğretmene hangi alanda ihtiyacımız var, öğretmenlerimizin kalitesi ve sayısal nitelikleri nedir?.. Bunlar hakkında herhangi bir bilgimiz yok. Diğer taraftan, eğitimin kalitesini ortaya koyacak herhangi bir araştırmanın bugün için yürütüldüğünü söylememiz de mümkün değil. TÜBİTAK'ın bu konudaki destek programları maalesef kullanılmadan bir sonraki yıla devredilmektedir ve biz bekliyoruz ki eğitimci arkadaşlarımız gelip TÜBİTAK'ın kapısını çalsınlar, araştırma için destek istesinler ve orta eğitimimizin çeşitli sorunlarına ışık tutacak araştırmalar yürütmek imkânını bulsunlar. Tabiatıyla her şeyden evvel Milli Eğitim Bakanlığının bu tür çalışmalara ihtiyaç duyması en önde gelen şartlardan birisidir. Bu bakımdan öncelikle bir makro plan hazırlamak zorundayız. Eğer bir palto diyeceksek, bu paltonun nasıl olacağını önceden ortaya koymak zorundayız. Paltonun kolunu bir ay yenilemeye, öbür kolunu da öbür ay yenilemeye çalış-

şacak olursak aradan bir beş altı ay geçtikten sonra onun paltoluktan çıkması mümkündür. Ortaöğretim sistemimizde değil, tüm eğitim sistemimizdeki uygulamalarımızda genellikle böyle olmaktadır. Yönetim değişir değişmez gelen kişi, görmüş olduğu herhangi bir aksaklığı o genel plan içerisinde değil, bütünün küçük bir bölümünü düzeltmeye gitmektedir. O düzeltilen bölüm de bütünün içerisinde kaybolduğu için sistem birbirinden kopuk ve bütünlük arz etmeyen bir görünüm içerisine girmektedir, bu bakımdan benim kısaca önermek istediğim şu :

Türk eğitim sistemini düzenlemekle yükümlü olan kişiler, her şeyden önce Türk eğitim sistemini nasıl düzenleyeceklerini büyük bir makro plana bağlamak zorundadırlar. İkincisi de bu makro planın ışığı çerçevesinde ortaya koyacağı hedefler çerçevesinde birçok küçük uygulama planı ki mikro seviyede çalışmaların nasıl yapılacağını belirten mikro planlara doğru gidilmek suretiyle ortaöğretimimize bir sağlık hatta Türk eğitim sisteminin tümüne bir sağlık kazandırmamız mümkün olacaktır.

Çok teşekkür ederim.

BAŞKAN — Çok teşekkür ederiz Sayın Karagöz-oğlu'na.

Efendim, normal sıraya geçiyorum ve sözü Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu eski Başkanı Profesör Doktor Süleyman Çetin Özoğlu'na veriyorum.

Buyurun efendim.

PROF. DR. SÜLEYMAN ÇETİN ÖZOĞLU — Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Ortaöğretim nasıl olmalıdır? konusunda ben kendi adıma konuşacağım. Biraz farklı bir dünyada hissederek, Ortaöğretim konusunda söyleyeceklerim bir hayal âleminin özelliklerini taşıyabilir. Şimdiden onun için sizlerden özür diliyorum. Soru ilginç, Ortaöğretim Nasıl Olmalıdır? Bilmiyorum. Bilen varsa söylesin. Ama «Ortaeğitim Nasıl Olmalıdır?» diye bir iki şey söylemek istiyorum. Kuşkusuz Ortaöğretim nasıl olmalıdır? sorusuna hemen hemen herkes, hatta şu anda Ortaöğretime yürütenler bile «bugünkü gibi olmamalıdır» diyeceklerdir. Ortaöğretimin nasıl olması konusunda bilmiyorum derken şunu söylemek istedim: Sınıfta öğretim olarak ne oluyor, nasıl oluyor? bilmiyorum ki daha iyisini önerebileyim. Ama sistemde neler oluyor veya olmuyor onları gözleyebiliyoruz, araştırabiliyoruz, onlara ilişkin bazı fikirlerimiz var. Ben onlara dayanarak görüşlerimi açıklamak istiyorum. Öyleyse şöyle özetlemekte yarar var: Öğretmenin sınıfta yapacağı işlerin nasıl olacağını ben söyleyecek durumda değilim. Ama sistemin, öğretmenin de bir üyesi olduğu bu sistemin, nasıl olması yönünde belirleme yapmak ve bir şeyler söylemek gerekir.

Ortaeğitim sistemimizin memnun olmayanları çok, sistemin yürütenleri de zaman zaman bundan şikâyetçi. İlgililer, yetkileri çerçevesinde, yetenekleri çerçevesinde, güçleri çerçevesinde ve görüşlerine göre birçok atılımlara girişmişler. Yetkili olarak, araştırmacı olarak, bürokrat olarak, bir politika adamı olarak. Bu girişimlerin hepsine de «reform» demişler. Ben onlara «biçimlendirme» demek istiyorum, «yeni-den biçimlendirme» demek istiyorum. Çünkü bunlar, özden yoksun girişimler özelliğini taşıyor bana göre. Bu girişimler, zaman - zaman çok sınırlı, zaman - za-

man yanlı, kapsamdan uzak olmuş. Bunların tipik bir özelliği de yalnız sınıf geçme ve değerlendirme işlem ve yönetmeliklerine, disiplin yönetmeliklerine, öğretmen atama ve nakil yönetmeliklerine yönelik yeniden düzenlemeler olmuş. Bunu politikacılar yapmış, eğitim uzmanları yapmış, başka güçler yapmış ama hepsi de kendi gerekçeleri, görüşleri çerçevesinde yapmış. Bazılarını da bilime dayalı olarak yaptıklarını iddia etmişler ki işte en üzücüsü de bu. Bu arada 1960'larda ülkemizde eğitim alanında yeni bir oluşumu görüyoruz: Eğitim bilimcileri sahnede, kâh Milli Eğitim Bakanlığında görevliler, kâh üniversitede görevliler olarak rol oynamaya başlamışlar. Böylece yeni bir eğitim teknokratları oluşmuş ve bunlar öğretimden gelenler, hatta hiç öğretimde bulunmamış olan uzmanlar grubudur. Bunlar da ortaegitimle ilgilenmişler, birçok araştırmaya ve çalışmalara girişmişler. Kimisi sınırlı, kimisi geniş biçimde konuya yaklaşan çalışmaları, bilimin gerektirdiği biçimde yürütmeye çalışmışlar. Doğal olarak bu çalışmalar başlangıçta çok güç olmuş, belirli konulara eğilmek 1960'larda bile zaman zaman büyük güçlükleri yenmeyi gerektirmiş. Bu bilimsel çalışmalarda ekip çalışması yaklaşımı ile bazı konular ele alınmış. Bu çalışmaların sonuçlarına göre Ortaöğretimde amacına ulaşamayan bir uygulamaya devam etmek gibi bir durumla karşı karşıyayız. Kuşkusuz, yönetici de Ortaöğretimde belirlenen amaca ulaşamadığını söylüyor ama görevimdir diye de işlemleri sürdürüyor. Öyleyse 1970'lerde bu araştırmalarla ortaya çıkan bu Ortaöğretimin amacı ve amaca ulaşma konusunun irdelenmesi ve amacın yeniden belirlenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu amaç nasıl olmalıdır? nasıl olmamalıdır? tartışmasını sürdürmek iste-

miyorum. Ama amacın çağdaş olmasında büyük yarar var. Çağdaş amaçlarda özellikle eğitim amaçlarında çocuk, genç, insan temelde oluyor. Eğer amaçlarımız, bu temeli esas almazsa eğitim uygulamaları toplumda sürekli sorun oluyor. Öyleyse Ortaöğretimde, Ortaeğitim uygulamalarında amaç, çocuğa yönelik amaç olma durumunda. Ben buna bir ilkeyi daha eklemek istiyorum. Çocuğa yönelik değil ama «öğrenciye» değil, «öğrenene» yönelik olma durumunda amaç. Belki kelime oyunu diyeceksiniz. Ama bana göre bu fark önemli. Öğrenci ile «öğrenen» arasında çok büyük fark var. Öğrenci, temelde aktarmacı sistemin bir ögesidir, öğrenen ise geliştirici bir eğitim sisteminin ögesidir benim görüşüme göre. Öyleyse eğitim uygulamalarımız, ortaöğretim düzeyindeki amacında bu ilkeyi kapsama ve vurgulama durumundadır. Sonra Cumhuriyetimizin temel gereği olarak Ortaöğretim düzeyinde eğitimin amacı laik özellik taşımak durumundadır. Sözde değil, uygulamada laik olma sağlanmalıdır. Çağdaş olma özelliği de temelde bunu gerektirir, ister istemez bu ilke; düşünen, özgür düşünebilen bir genci, bir çocuğu yetiştirmeyi, geliştirmeyi amaçlama durumundadır. Ortaöğretim mevcut amacına ulaşılama konusunda başka bir tipik örnek, dersanelerdir. Eğer amaca ulaşılsa idi, bugün dersaneler, özel dersler bir büyük kuruluş haline gelmezdi, bunlara gerek duyulmazdı. Ortaöğretimin, yükseköğretime hazırlama amacına ulaşamadığı için, önemli olan bu amaca ulaşmak için birçok uygulamalar, ticari uygulamalar toplumumuzda önem kazanmıştır. Bugün artık Ortaöğretim sistemi tartışırken üniversiteye girişten ayırarak konuşmuyoruz, tartışmıyoruz hatta veliler bir yana, eğitimci diye geçinen bizler bile hep üniversiteye giriş

konusunu Ortaöğretimle beraber ele alma durumundayız.

Bu çerçevede bir iki noktaya daha değinmek istiyorum durumu belirlemek için. Ortaöğretim veya eğitim sistemimiz, tüm eğitim sistemimizde olduğu gibi toplumumuzda bazı gelişmelere yenik düşmüştür. Nüfus patlamasına yenik düşmüştür, hatta yenik düşmekten öte bunun altında ezilmiştir. Dolayısıyla böyle bir sistem, nüfus patlamasının gerektirdiği en basit tedbirleri dahi alamamaktadır. Başka?.. Köyden kente göç gerçeğine yenik düşmüştür. Başka?.. Avrupadan dönen işçi ailelerinin, işçi çocuklarının, Türkiye'ye dönüşleri gerçeğine yenik düşmüştür. Görüyorsunuz bu sistemin kendi içinde değil, sistemin, sistemin işleyişi ile ilgili olarak toplum gereksinmeleriyle bütünleşmesinde yenik düştüğü durumlardır. Öyleyse nasıl olmalıdır? sorusuna bu yenik düşüşten kurtarılacak, kurtarılabilen bir bakışla yaklaşmakta yarar var. Yenik düşmeden çok değişiktir belki ama bir diğer önemli husus da şu olmaktadır: Ortaöğretim sistemimiz, çağdaş bilimsel gelişmeleri izleyememiş, hem teknolojik bakımdan, hem eğitim bilimindeki gelişmeler bakımından. Dolayısıyla uygulamalarına bilimsel gelişmeleri yansıtamamıştır. Bu belirlemeler, bu resim, belki rahatsız edici bir resim Ortaöğretim için. Ama bunları söylemekle bu iş bitiyor mu? Hayır. Nasıl kurtulabilir? konusuna kendi düşüncelerim çerçevesinde değinmek istiyorum. İkinci turda da bunları belki biraz açma olanağım olacak.

Çocuğa yönelik ve çocuğun gereksinmeleri ile gelişmesini amaçlayan, kapsayan bir eğitim sistemi düşünüyorum. Bu eğitim sistemi, şu özellikleri taşıma

durumunda: Bu sistem çağdaş olacak, bu sistem bilimsel temellere dayalı olacak, hemen ilave edeyim, bilimin bir de gösteriş kısmı var, onu kast etmiyorum. Bilimsel olma özelliğini kastediyorum. Bu sistem, ulusçu sistem olacak, bu sistem üretici olacak, bu sistem laik olacak ve bu sistem salt çocuğa öğreterek çocuğu eğitmeyecek. Çocuğu yaşama hazırlayacak biçimde, çocuğu bir eğitim ortamında yaşatacak. Hangi eğitim ortamında?.. Bu eğitim ortamı, gerçekler içerisinde çağdaş ve çocuğun özellikle ortaöğretim veya ortaegitim yaşları dediğimiz 12 ile 18 yaşları arasında en canlı olduğu, psikolojik ve fizyolojik bakımdan büyük devrimler geçirdiği dönemde ele alacak, onu yaşatacak bir özellik taşıyacaktır. Kuşkusuz eğitim programları, bu özelliklere yönelik bir gelişme gösterecektir. Diğer eğitim aşamaları ile toplumla içinde olacak ve çocukta olanak sağlayacak özellikleri taşıyacaktır. Böyle bir sistemin yine belki hayal ediyorum, gerçekleşmesi çerçevesinde; bu sistem politik rüzgârlarla günlük kararlara ve grupların çıkarlarına kapalı bir özellik taşıyacak ve onlardan etkilenerken gün be gün değişmeyerek süreklilik taşıyacak ve geliştirilecek. Bu eğitim sisteminde sistem, bireylere hoşgörülü olarak, eleştirinin belirli olacağı düşünme ve araştırmanın oluşturacağı davranışları kazandıran ve geliştiren bir sistem özelliğini taşıyacaktır. Ancak bu ilkeler ve bu özellik çerçevesinde bu sistemin nicelik ve nitelik tartışmaları sözkonusu olabilecek çocuğa yönelik olduğu için çocuğun da kendisini değerlendirmesine olanak vereceği için çocuğun yetişip, yetişmemesi sorunu, mevcuttan başka boyutlarda da tartışılabilir hale gelecektir. Öyleyse bu sistemin yetiştirmeye çalışacağı elemanları da veya kişileri de şöyle bir özetlemekte yarar vardır:

Böyle bir sistem öyle bir vatandaş, öyle bir kişilikli birey geliştirmeyi amaçlıyor ki sonuçta ürün olarak araştıran bir birey, üretici ve laik bir vatandaş yetişmiş olacaktır. Bu bağlamda toplumun gerekleri ile bütünleşme her zaman sistemin temel güvencesi olacaktır. Toplumla bütünleşememe durumunda sistemin, sistemin öleceği kabul edilmelidir. Dolayısıyla sisteme bireyci sistem damgası vurmak yerine, toplumla bütünleşmeye çalışan bir sistem olarak bakmakta yarar var diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN — Ben teşekkür ederim Sayın Özoglu. Sözü Prof. Dr. Sayın Özer Ozankaya'ya veriyorum.

PROF. DR. ÖZER OZANKAYA — Çok değerli dinleyicilerim. Sayın Karagözoglu ile Sayın Özoglu bir noktada birleştiler. Ben de o noktayı önemli buluyorum: Neyi amaçladığımızı bilmeliyiz. Sayın Karagözoglu görüşlerini bir «makro» plan yapma zorunluluğunda düğümledi. Sayın Özoglu da amaçların önemi- ne değindi. Gerçekten çok haklıdır. Çünkü hangi konu olursa olsun, yapılan işlerin değeri, gözetilen niyetlerle ilişkilidir. Bir kişinin, bir kuruluşun ya da bir hükümetin niyet ettiği ne ise, eline geçecek olan da odur. Öyleyse ben de toplumbilimin eğitime yapabileceği katkıyı, «amaç ne olmalıdır?» sorusu eşliğinde ele almalıyım.

«Ortaöğretimimiz nasıl olmalıdır?» sorusunu niçin soruyoruz? Çağdaş insanlık ailesinin onurlu üyesi durumundaki bir ulusal toplum olmak amacıyla soruyoruz. Ortaöğretimi etkin ve verimli kılmak, bu amaç için zorunlu olduğundan dolayı soruyoruz bu soruyu.

Öyleyse amacımız bence, «çağdaş bir ulusal kültür geliştirmek» olarak anlatılabilir.

«Çağdaş kültür» deyimini iki sözcükten kurulu boş bir söz durumunda bırakmamalıyız. Bu kavramla ne anladığımızı ve ne anlatmak istediğimizi açıklıkla ortaya koymalıyız. Kavramlarını açık-seçik tanımlara kavuşturamayan toplumlar, kuruluşlar, bireyler... amaçlarını hiçbir zaman elde edemezler. Bir kavram açıklıkla tanımlanmazsa, onu herkes istediği yöne çeker, istediği şeyi onun kapsamına kor, istediğini dışına çıkarırsa, kavram bir kırkanbara döner ve hiçbir işe yaramaz.

Bu durumdan sakınmak için ben kendim de yukarıda temel aldığım «çağdaş kültür» kavramını nasıl tanımladığımı belirtmek istiyorum. İnaniyorum ki tartışmaların verimli olması, böyle tanımların ortaya konulmasına bağlıdır.

İnsanlığı oluşturan türlü ulusal toplumlar içinde, «çağdaş» diye nitelendirdiğimiz toplumların kültürlerinde şu ortak öğelerin bulunduğunu gözlemliyoruz:

A — **Yazılı bir dil**: Yani yazılı ürünlerle işlenip geliştirilen bir dil.

B — **Gelişkin bir felsefe**: Evren, doğa, insan ve toplum hakkında ileri bir bakış biçimi ya da biçimleri geliştirmiş bulunmak.

C — İleri bilim ve teknolojiye ve ileri ölçüde uzmanlaşmaya dayalı bir iş bölümü gerçekleştirmiş olmak.

Ç — Demokratik, laik bir yönetim düzenine dayalı olmak.

Eğitim, belirli tutum ve davranış özelliklerine sahip bireyler yetiştirmeyi amaçladığına göre, çağdaş bir kültüre özgü birey, davranışlarının tanıtıcı özelliklerini de belirlemek önemli olmaktadır.

Çağdaş Kültürde Birey Davranışlarının Genel Tanıtıcı Özellikleri

aa) İnsanın doğası üzerine iyimser bir anlayış; insanın temel olarak «iyi» olduğunu, «kötü» diye nitelendiğimiz özellikler gösterenler bakımından da asıl etkenin «çevre ve gelişme koşulları» olduğunu kabul etme. Bu yaklaşım sayesinde, «suçlu» diye nitelenen bozuk davranışlılar «hınç alınacak» kişiler olarak değil, koşulları düzeltilecek kimseler olarak görülebilecektir. Bir başka önemli nokta olarak da, insanın doğası hakkında böyle bir iyimser yaklaşım, «cezalandırıcı düzeltim» yerine «önleyici düzeltim» gibi hem daha insanca, hem de daha ekonomik ve etkin bir yol bulmayı olanaklı kılar.

bb) İnsanın doğal ve toplumsal çevresini de, bu çevre içinde kendi kendisini de anlayıp açıklayabileceğine ve istenmeğe değer gördüğü yönlerde düzeltip değiştirebileceğine olan güven, çağdaş kültürün birey davranışlarında yansıyan bir başka özelliğidir.

cc) Zamanı denetim altına almak: geçmişten amaçlı ve seçmeci olarak, çağdaş ölçülerle yararlanabilmek, geleceği de planlama yolunda ilerlemiş olmak. Bugün insan beyninin henüz kullanılmayan % 90'lık gücünün, ileriye tasarlayıp düzenlemeye yönelik olduğu, yakın bir gelecekte özellikle bilgisayarlar eşliğinde insan beyninin bu gizil-gücünün artan bir ölçüde kullanılacağı belirtiliyor. En pahalı deneyler, en riskli yönetsel düzenlemeler, en çapraşık uluslar-

arası antlaşmalar daha yapılmadan, yapılmış gibi bilgisayarlarla etkileşim kurularak, yani bilişim (informatique) ve benzeştirim (simulation) yollarıyla değerlendirip en az masraf ve kayıpla, en verimli olacak biçimde gerçekleştirilebilmektedir.

çç) Yaptığı işi bilerek, severek ve en iyi bir biçimde yapma gereğine inanmak.

dd) 'Bireylik' ve 'ortak toplumsal yaşam' gerçekliklerinin her ikisinin de gereklerini gözönünde tutarak bunları bağdaştırmak. Ne yalnız bireyliği gözönüne alan «bireyci» bir eğitim, ne de yalnız ortak toplum yaşamının gereklerini gözeten «toplumcu» bir eğitim.

Türkiye Cumhuriyetinin tüm kurumlarını ve meşruluk ölçülerini tanımlayıp düzenlemede önderlik eden büyük insan Mustafa Kemal Atatürk, bu önemli noktayı da çok açık biçimde anlatmıştır: «Biz ne yalnız başına yaşayan bireyi, ne de bireylerden soyutlanmış devleti kabul ederiz. Tek gerçek vardır: toplu halde yaşamak zorunluğunda olan uygar insan gerçeği! Bu insanın iki türlü çıkarı vardır: birisi, bireysel, maddi ve manevi gelişmesine ilişkin çıkarı, öbürü ise toplu yaşam zorunluluklarından ileri gelen çıkarı. Bu iki yönü birlikte düşünen bireyler, yöneticiler, eğitimciler ve yurttaşlar yetiştirmeliyiz.»

ee) Bireylere bilgi ve becerilerine göre mevki vermek: Kim olduklarına, yani kimin nesi olduklarına, kadın mı erkek mi, yaşlı mı daha az yaşlı mı, beyaz mı renkli derili mi... olduklarına değil, ne yapabildiklerine, başarı ölçülerine göre mevki verip işlem yapmak. Bu da çağdaş kültürün birey davranışlarında beliren bir özelliğidir.

ff) Çağdaş kültürün bireyleri, teknik bilimler kadar toplum ve insan bilimlerinin ve özellikle güzel sanatların önem ve değerini bilen ve onlardan yararlanma gereğine inanan bireylerdir. Nasıl bir toplumsal, kültürel ortamda hizmet verdiğini bilmeyen bir doktorun, mimarın ya da mühendisin kendi mesleğinde başarılı olması düşünülemez. Bunun gibi «estetik» kavramından ve güzellik duygularından yoksun kalan insanların, demokrasinin gerektirdiği «ölçülü» davranışları gerçekleştirmesi beklenemez. Gerçekten «güzel sanatlar», yalnızca bir bölüm bireylerin ya da toplumda dar bir kesimin lüksü olarak düşünülmemelidir. «Güzellik» orantılı, ölçülü olmadan ileri gelir. Sanat anlayışı ve beğenisi oluşmamış kimseler, davranışlarında ölçüsüzdürler. Örneğin sağ ya da sol yobazlara bakınız, hep galiz düşünür, galiz konuşurlar, çünkü güzellik kavramından yoksundurlar.

Bu bakımdan Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'nun yalnız doğa ve teknik bilimleri dalının kurulması, buna karşılık başlangıçta öngörülmüş olduğu halde 25 yıldır İnsan ve Toplum Bilimleri kesiminin bir türlü kurulmamış olması büyük kayıptır. Bu bölümün kurulmaması, TÜBİTAK'ın verimli olarak işliyememiş olmasında da etken olmuştur ve olmaktadır, kanısındayım.

gg) Çağdaş toplum bireylerinde sık görülen bir davranış özelliği de, bir öncekinin bir gereği olmak üzere, «bir tek doğru var, o da benim bildiğimdir!» demiyen tutumdur; uçlar arasından birine dayanmayan, tersine hepsiyle temas içinde olup, onları birbirine yaklaştıracak bağımsız sentezler geliştiren davranış yoludur.

«Orta Öğretim» değil «Orta Eğitim»

Bütün bu gözlemlerden şu sonucu çıkarmak gerekiyor: söz konusu olan yalnız bir öğretim olmayıp, geniş kapsamlı bir eğitim olduğuna göre, soruyu «Ortaeğitimimiz nasıl olmalıdır?» biçiminde sormamız zorunludur.

Bilindiği gibi eğitim kurumu, günümüzde artık her toplumun en büyük «işletmesi» durumundadır. Her derdin ilacı, her sorunun çözümü olarak görül-
mek istenen bir kurum. Dahası var, toplumsal yapı içindeki başka kurumların yerine getireceği işlevlerin gerçekleşmesine de eğitim kurumu artan ölçüde katkıda bulunuyor. Ailenin, ekonomi kurumunun, bireylere dünya görüşü kazandırma ve yaşama, bir anlamla bağlanmalarını sağlama işini yerine getiren kurumların,.. eğitim kurumunun katkıları olmadan işlemleri artık düşünülemezdir. Sonuncu nokta üzerinde durmak istiyorum. Bir toplumda bireylerin çoğunluğu, o toplum yapısının sağladığı biçimiyle yaşamı, yaşanmaya değer bulamıyorsa, o toplum çözülme ölçüsüne varabilecek ağır sorunlarla karşı karşıya demektir. Öyleyse eğitim kurumu, toplumda sağlanan yaşamın bir yandan gerçekten çağın gereklerine göre yaşanmaya değer bir biçime sokulmasına, bir yandan da bu niteliklerinin anlaşılıp tanınmasına katkıda bulunur.

Bir başka toplumsal işlev olarak da yurt içinde adalet ve güvenliği, yurt dışında ise bağımsızlığı korumak ve sürdürmekle yükümlü siyasal yapının (devletin) bu işlevini etkinlikle yerine getirmesine eğitim kurumunun yapabileceği katkı çok açıktır.

Bütün bunlar, Ortaeğitim kavramını kullanmamızı zorunlu kılıyor.

Atatürk'ün Cumhuriyet Eğitime Temel Yapmaya Çalıştığı İlkeler

Türkiye Cumhuriyeti'ni oluşturan ve bugünkü tüm gerçek gücünün dayanakları olan kurumlar, kavramlar, otorite simgeleri ve mesruluk ölçüleri, eğitim kurumlarımız aracılığıyla yetişen kuşaklara ve tüm yurttaşlara benimsetilmek istenmişti Atatürk döneminde.

Atatürk'ün yaklaşımı tam da «Ortaeğitim» yaklaşımıydı. Okuldan ne beklemek gerektiği konusundaki düşüncelerine bakalım: «Okul, genç kafalara insanlığa saygıyı, ulus ve ülkeye sevgiyi, şerefi, bağımsızlığı öğretir. Ulus ve ülkesini kurtarmak isteyenler, aynı zamanda mesleklerinde birer **namuslu uzman** ve birer **bilgin** olmalıdırlar. Bunu sağlayan okuldur».

İşte eğitimi böyle geçerli olarak kavramış bulunan Atatürk, bunun ancak «demokrasi eğitim ve öğretimi» eşliğinde başarılabileceğini de görmüştü. Bütün Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri, faşizm ve komünizm belalarına uğradıktan ve II. Dünya Savaşı yıkımını gördükten sonra okullarında demokrasi eğitiminin önemini kavramaya başladıkları halde, Atatürk daha 1930'da bu gereği görmüş, onca işi arasında **Vatandaş İçin Medeni Bilgiler** adlı bir kitap yazmıştır; Prof. Afet İnan'ın adıyla yayınlanmasını uygun bulduğu bu kitap, kendisi yaşadığı sürece orta-öğretim kurumlarında zorunlu ders kitabı olarak okutulmuştur. Demokratik düzenin yurttaşını yetiştirmeyi amaçlayan bu kitap, ne yazık ki O'nun ölümünden sonra unutturulmuştur. Oysa bu eğitici kitap, okullarımızda okutulmaya devam edilmiş ve bu doğrultuda öğretim teknikleriyle araç - gereçleri ge-

fiştirilmiş olsaydı, Türk demokrasisi bugün çok ileri bir başarı düzeyine yükselmiş olurdu; yurttaşları cephelelere, kamplara bölmek isteyen bencil ve kolaycı sözde siyasetçiler, hiçbir böyle etkide bulunamazlar, doğmadan sönerlerdi.

Vatandaş İçin Medeni Bilgiler adlı kitap, demokratik bir düzenin tüm kurumlarını, kavramlarını, meşruluk ilkeleri ve otorite simgeleriyle birlikte tanıtıyor. Kapitalizmin ve Marksizmin özgür düşünceli, kompleksssiz, ard niyetsiz bir eleştirisini yapıyor. Devletin yurttaşa karşı görevleriyle başlıyor, yurttaşın da devlete karşı görevleriyle sürüyor. Ulus, Cumhuriyet, temel hak ve özgürlükler.. gibi kilit kavramların hepsini, bugün de en demokratik olduğunu öne süren herhangi bir tanımdan daha yetkin, çünkü daha nesnel tanımlara kavuşturuyor.

Bizzat Atatürk'ün, 1930'da kitabı İsmet Paşa'ya tanıtan yazısındaki önerisinden anlıyoruz ki bu kitap yalnız öğrencilere de değil, tüm yurttaşlara ulaştırılıp okutulmak istenmiştir. Yazık ki bu yapılmamıştır. Bugün dili de 1930'ların Türkçesi olması nedeniyle çoğunlukla yurttaşlarımızın anlaması kolay olmayan bir durumda kalmıştır. Oysa Atatürk'ü kendi yaptığı dil devrimiyle cezalandırmamalıydık; O'nun Söylev kadar önemli olan bu kitabı, günümüz Türkçesine göre yayıma hazırlanmalı ve her zaman, her kitapçada bulunacak ölçüde sürekli basımı yapılmalıdır.

Bu kitap, «Ortaöğretimimiz Nasıl Olmalıdır?» sorusunu da çok önemli bir bölüm yönleriyle yanıtlayan bir kitaptır.

Bir kaç örnek.

Örneğin özgürlük kavramından sözeden bölüm. «Çağdaş demokraside birey özgürlükleri özel bir de-

ger ve önem kazanmıştır» diyor. Artık birey özgürlüklerine devletin ve hiç kimsenin karışması söz konusu bile değildir. Ancak söz konusu olan özgürlük, toplumsal ve uygar insan özgürlüğüdür. Bu nedenle bireysel özgürlüğü düşünürken, her bireyin ve en sonunda bütün ulusun ortak yararları ve devlet varlığı göz önünde bulundurulmak gerekir. Birey özgürlüğünün ne kadarından vazgeçilmesi gerekeceği, içinde bulunulan zamana ve ülkeye göre değişir. Olağan dışı zamanlar, olağan dışı önlemler gerektirebilir. Bu hususlardaki önlemlerin ağırlığını ve sınırlarının genişliğini ölçmek büyük sanattır, devlet sanatı işte budur». Bu arada hoşgörü üzerinde duran bir bölüm var, oradan bir özet alalım: «Türkiye'de hiçbir kimse düşüncelerini zorla başkalarına kabul ettirmeye kalkışamaz. Hoşgörü o kimse de vardır ki yurttaşının ya da herhangi bir insanın vicdani inanışlarına karşı hiçbir kin duymaz. Tersine saygı gösterir, hiç olmazsa başkalarının kendininkine uymayan inanışlarını bilmemezlikten, duymamazlıktan gelir. Kuşkusuz düşüncelerin, inanışların başka başka olmasından yakınmamak gerekir. Çünkü bütün düşünceler ve inançlar, bir noktada birleşecek olursa bu hareketsizlik belirtisidir, ölüm işaretidir. Bunun içindir ki gerçek özgürlükseverler, hoşgörünün genel bir huy olmasını dilerler.» Bunları ders kitabında, kuşaklar boyunca ortaöğretim çocuklarına, ortaöğretim aşamasındaki öğrencilere ders kitabı olarak okutturuyor!

Kamuoyu ve basın özgürlüğünden söz eden düşüncelerine bakalım: «Ulusal egemenlik ilkesine dayalı temsili bir hükümette kamuoyu büyük bir rol oynar. Basın ve toplanma özgürlükleri olmadan ve kamuya ilişkin işler üzerine geniş bir eleştiri alanı bira-

kılmadan, kamuoyu görevini yerine getiremez. Hükümet tutum ve davranışlarını düzenlemek için kamuoyuna önem verince kamuoyu örgütlenir. Kamuoyunun her zaman yararlanılabilecek hazır bir durumda bulunabilmesi, onun bir örgütünün bulunması ile olanaklıdır.» Bu örgüt özgür eleştiri ve tartışma alanıdır.» Bu arada basın özgürlüğünden doğacak sakıncalara değiniyor; «ama özgürlükten çıkacak bu kötülükler hiç de çaresiz değildir. Önce basın özgürlüğüne meşru bir sınır çizilir, ikinci olarak gazeteler özel bir örgüt oluşturarak bununla kendi üzerlerinde ahlaki bir etkide bulunurlar, halk birçok gazeteleri okumaya ve onları birbiriyle denetlemeye ve gazeteci yalanlarına inanmamaya alışır» diyor. Devletin ekonomik görevlerinden söz eden bölüm de gerçekten çok önemlidir. Süre nedeniyle bu noktaya giremiyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Efendim, sözü Sayın Dr. İlhan Özdil'e veriyorum.

DR. İLHAN ÖZDİL(*) — 1. İnsan ve toplumların, kısa, orta ve uzun vadede tüm yaşamlarını ilgilendiren bir konu ve uğraşı olmasına karşın, eğitim, kalkınmışlığın doruklarında dolaşan toplumlarda bile sanki mevsimlik bir olay olmaktan ileri gidemiyor ve geçen mevsimle birlikte unutulup gidiyor. Böylece sorunların çözümü de, sözün gelişi, hep «gelecek bahara» kalıyor. Tüm dünyada eğitim alanında ciddi bir bunalım noktasına ula-

---

(*) Dr. İlhan Özdil, panelin birinci ve ikinci turunda yaptığı konuşmalarını içeren yazısını, bir bildiri biçiminde sunmuş ve bu biçimiyle yayınlanması uygun görülmüştür.

şılmış olması her halde bu durumdan kaynaklanmaktadır.

2. Mevsimi geldiğinde eğitim alanında ortaya atılan sorular siyasal, kamusal ve akademik bir çizgi izlemektedir. Örneğin, çok yönlü bir derlenip toplanma çabası içinde olan ülkemizde hükümet «Devlet Politikası» niteliğinde bir eğitim düzeni arayışına girmiş görünüyor. Kamusal açıdan basın, sorunların nedenlerine inmeden, çözüme yönelik kararlı bir çabaya girmeden, birey, toplum ve hizmet kurumlarının eğitime ilişkin beklenti ve yakarışlarını dile getirmeye çalışmaktadır, akademik bakımdan da bilimsel kuruluşlar, eğitim alanında sorun niteliğinde gördükleri konulara eğilmeyi bir görev biliyorlar.

3. Gerçek şudur ki sosyo-politik ve ekonomik bir etkileşimin ürünü olan eğitim sorunları, böyle bir etkileşim çerçevesinde ele alınmadan hem tanımlanamazlar hem de çözümlenemezler. Zira, bir sistem, bir kurum ve bir süreç olarak, eğitim kesiminin insan-gücü, altyapı, program ve donatım gibi temel değişkenleriyle ilgili sorunlar, toplumun sosyal, ekonomik ve politik düzeni ve ilişkileriyle yakından ilgilidir. Bu yapı ve ilişkilerde bir değişiklik yapmaya razı olmadıkça, eğitim sorunlarını kendi içinde çözümlenmeye kalkışmak, ya da eğitim yoluyla bu yapı ve ilişkilerin değiştirilebileceğini sanmak, gerçekçi bir yaklaşım değildir.

4. «BUGÜNDEN YARINA ORTAÖĞRETİMİMİZ», konusu irdelenirken de bu çerçeveyi gözden ırak tutmamak gerekecektir. Bu soruya cevap aranırken, önce toplumumuz için bugünden yarına nasıl bir eğitim düzeni öngörüldüğü açıkça ortaya konmalıdır, zira soruya aranan cevap bu «Gestalt» içinde yatmaktadır.

5. İşin ilginç ve o ölçüde şaşırtıcı yönü, geciktirildikleri vurgulanarak, parlamenter düzen içinde süratle gerçekleştirilmeleri istenen «Kemalist reformlar»ın başında gelen eğitim reformu 1970'lerin başında ele alınıp amaç, yapı, içerik ve yöntem bakımından önce bir strateji'ye ve sonra da yasal bir yatırıma bağlanmış olduğu halde eğitime ilişkin arayışların çeşitli kesimlerde, değişik biçimlerde sürüp gitmesidir. Acaba bu arayış, yasal bir yaptırıma bağlanmış, sistemin tümünü kapsayan bir modelin varlığından habersiz olmaktan mı, yoksa böylesine kapsamlı bir çerçevenin artık yetersiz görülmesinden mi kaynaklanmaktadır? Sorunun birinci şikkını varsaymak zor olduğuna göre, o takdirde yasal model hangi noktalarda ve hangi nedenlerden ötürü yetersiz kalmaktadır? Modelin on yıldır uygulamaya dönüştürülemediği dikkate alınırca, bu yetersizlikler hangi uygulamalar sonucunda ve hangi yöntemlerle belirlenmiştir?

6. İrdellememizin bu noktasına gelmişken, «NASIL BİR ORTAÖĞRETİM» sorusuna geçmeden önce, sözünü ettiğimiz reform stratejisi ve reform yasasının (Milli Eğitim Reformu Stratejisi: Resmi Gazete, 13 Ekim 1972/14335, Milli Eğitim Temel Kanunu: Resmi Gazete, 24 Haziran 1973, 14574 - Kanun No. 1739), nasıl bir eğitim düzeni öngördüğüne ve böyle bir düzene geçişin nereden kaynaklandığına bir göz atalım :

7. NASIL BİR EĞİTİM DÜZENİ?

Tarihsel bir perspektiften incelendiğinde, Türk Milli Eğitim düzeni, Cumhuriyetin ulusal, demokra-

tik, çağdaş bir devlet olarak kuruluş aşaması içinde, ulusal bilinci pekiştirmek, kültür değişimini hızlandırmak, kadro yetiştirmek, siyasal bağımsızlığın yanı sıra ekonomik bağımsızlığı gerçekleştirmek amaçları doğrultusunda etkili ve başarılı olarak işlemiş, ancak bu işleyişin sonucu olarak elde edilen sosyal, ekonomik ve kültürel dinamizmin ve gelişme hızının gerisinde kalmıştır. Sistemin amaçları, yapısı, içeriği, yöntemleri ve araçları değişen toplumun çağdaş işlemlerini karşılayamaz hale düşmüştür.

8. Bir dizi bunalımdan sonra, Türkiye, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasını Anayasal bir planlamaya dayandırmış olduğu halde, uzun-dönemli kalkınma stratejisinde eğitim kesiminin genel durumu ve görünümü şöyle sergilenmiştir:

— Planlı dönemde eğitim sistemi, tümüyle, ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerektirdiği nitelikteki insangücünü yetiştirme, fertlerin bilgi ve maharetlerini artırarak ve değer yargılarını etkileyerek kalkınmadan doğan değişikliklere uyumlarını ve kalkınmaya olumlu katkılarını sağlama, sosyal adalet ve fırsat eşitliğini gerçekleştirme fonksiyonlarını tam olarak yerine getirememiştir.

— Eğitimde bu fonksiyonları etken bir biçimde gerçekleştirecek köklü bir sistem ve muhteva değişikliği sağlanamamıştır.

— Genel olarak örgün eğitim sistemi ekonomik ve sosyal yapının gereklerine uygun, dinamik koşullara ve değişmelere açık değildir. Yaygın eğitim sistemi ise örgün eğitimin bu eksikliğini giderecek, sürecine geçenleri gerekli bilgi ve maharetle donatıp

insangücünün verimliliğini yükseltecek bir düzeye ulaşamamıştır. 1+

9. Çözümleri eğitimle ilişkili görülen sorunlar ise şöyle sıralanmıştır :

— Örgün ve Yaygın eğitim sistemi, günümüzde kalkınmanın ve özellikle sanayileşmenin gerektirdiği sayı ve nitelikteki iş gücünü, teknoloji üretimini sağlayacak düzey ve esneklikte değildir.

— Sanayi, genellikle optimal olmayıcı birimlerden meydana gelmiş bulunmaktadır.

— Doğal Kaynaklar gereğince değerlendirilmemektedir.

— Maliyet yüksek, mamul kalitesi düşük, üretim teknolojisi geridir.

— Kamu Yönetimi, işleri gerekli nitelikte, hızda ve verimlilikte yürütemediğinden kalkınmanın etkin bir aracı olamamakta kendini yenileyememekte, pahalılaşmakta ve çözümü güçleşen katı yapı bir sorun olmaktadır. 2+

10. Böyle bir tabloyu değiştirmek amacıyla hazırlanan «Milli Eğitim Reformu Stratejisi»nin öngördüğü Milli Eğitim Modeli ise, ana çizgi ve nitelikleriyle şöyledir :

— Amaçlar ve İlkelerden başlayarak Okul-öncesinden yüksekeğitimin sonuna kadar, bir sistem bütünlüğü içinde ele alınan eğitim düzeni «YÖNELTME» ilkesine dayalı olacaktır.

1+ DPT, yeni strateji ve kalkınma planı, üçüncü Beş Yıl, 1973
1977 Yayın No. 1272

2+ İbid

— Öğrenciler, bu düzende, ilgi, istidat ve yetenekleri ölçüsünde, toplum ihtiyaçlarına cevap veren çeşitli programlara yöneltilerek yetiştirileceklerdir.

— Yöneltilme, temel eğitimden başlayıp üniversiteye kadar devam edecektir.

— Bunu sağlamak için bugünkü eğitim sistemimiz, genel eğitim yoluyla üniversite önüne öğrenci yığın ve birbirlerine genellikle kapalı dikey eğitim kuruluşları içinde başarısız sayılan öğrencileri eleyen bir sistem olmaktan çıkarılacak, öğrencilerin ve toplumun ihtiyaçlarına göre düzenlenen çeşitli programlardan oluşmuş, meslek eğitimine ağırlık veren ve içerisinde yatay ve dikey geçişleri olan bir bütünlüğe kavuşturulacaktır.

— Öğrenci başarısının ölçülmesinde objektif ölçme ve değerlendirme yöntemleri kullanılacaktır.

— Rehberlik hizmetlerinden yararlanılacak.

— Sınıf geçme yerine öğrencileri başarılarına göre yönelten ders geçme düzeni uygulanacaktır. 3+

11. Bu Strateji daha sonra «Milli Eğitim Temel Kanunu» yoluyla yasal bir yaptırıma bağlanmıştır. Milli Eğitim düzeni, toplumsal karar sürecini oluşturan tüm kurum ve kesimlerde diyalog ve etkileşim halinde yetiştirilirken, şu hususlar özenle göz önünde tutulmuştur :

— Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerinin bir bütünlük içinde belirlenmesi;

3+ M.E.B. Milli Eğitim Reformu Stratejisi, Resmi Gazete 3 Ekim 1972, 14335

— Bu hedeflerle eğitim sisteminin kapasitesi arasında tutarlık sağlanması.

— Kalkınma hedeflerine ulaşılabilmesi için eğitim-üretim-insangücü sistemleri arasında denge kurulması.

— Eğitim sisteminin kalkınma hedeflerini gerçekleştirecek yapı ve içeriğe kavuşturulması.

— Sanayileşmenin toplumda yaratacağı sosyal hareket ve değişiklerde eğitimin rolünün tanımlanması. 4+

12. «ORTAÖĞRETİMİMİZ NASIL OLMALIDIR?» Toplantının ana temasını oluşturan bu sorunun karşılığını, özlenen eğitim düzenini ana çizgileriyle belirleyen yukardaki çerçeve içinde aramak gerekecektir. Sistem yeniden düzenlenirken, ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel gereksinmelerini karşılamadaki rolü bakımından, ortaöğretim kesimi en önemli dar boğazlardan biri olarak görülmüştür. Birbirini izleyen kalkınma planları sonunda yapılan değerlendirmeye göre, ortaöğretim kesiminde :

— Öğretim programları, öğrencilerin bireysel farklılıklarına cevap verecek esnekliğe sahip değildir.

— Çevrenin ekonomik özelliklerini dikkate almamaktadır.

— Üst öğrenime gitmeyeceklerin yaşama uyum yapmalarını kolaylaştırmamaktadır.

— Öğretim, kurumsal bilgilerin aktarımı niteliğindedir.

4+ İbid

— Rehberlik düzeni geliştirilememiştir

— Verim düşüktür.

— Mesleki/teknikeğitimde öğretimin sanayi ile ilişkisi kurulamamıştır.

— Mezunların ücreti, yetki ve sorumlulukları belirlenememiştir.

— Verimsizlik ve ileri basamaklardaki kapasite yetersizliği, tüm eğitim düzeninin ortak bir sorunu haline gelmiştir.

— Gerekli sayı ve nitelikte öğretmen bulunamamaktadır. 5+

13. Sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınma ile ilişkisi bakımından, eğitim sisteminin en dinamik ve en fonksiyonel kesimi olması gereken ortaöğretimin, «dar boğazı» olmaktan kurtarılması için, Strateji ve yasada şu düzenleme öngörülmüştür :

Ortaöğretim

— Öğrencileri ilgi, istidat ve yeteneklerine ve toplumun ihtiyaçlarına göre, **Yükseköğretime, hayata veya iş alanlarına** hazırlayan çeşitli okullardan oluşmuş bir sistem bütünlüğü içinde düzenlenecektir.

— **Ortaöğretim, temeleğitime dayalı, 15-18 yaş grubundaki öğrencilere verilen genel mesleki/teknikeğitimin tümünü kapsayacaktır.**

— Yönelmedeki yanlışları ve zaman kaybını önlemek, muhtemel gelişmelere göre yeniden yönel-

---

5+ İbid

6+ İbid

meyi kolaylaştırmak için çeşitli okullar arasında yatay ve dikey geçiş yolları açılacaktır.

— Yöneltilme, genel olarak, temel eğitim okullarında yapılacak ancak,

1. Temel eğitimden gelen öğrenciler arasındaki seviye farklarını gidermeye çalışmak,

2. Temel eğitim sonunda öğrencilere yapılan yöneltilme tavsiyelerindeki muhtemel yanlışlımları düzeltme fırsat ve imkânı bulmak,

3. Öğrencileri, ilerki yıllarda yönelecekleri programlara hazırlamak amacıyla genel, mesleki ve teknik ortaöğretim birinci yılı ortak nitelikleri olan bir sınıf olarak düzenlenecektir.

— Yeni ortaöğretim sistemi kalkınma planlarına paralel olarak hazırlanacak bir uygulama takvimine göre gerçekleştirilecektir.

— Uygulama sırasında elde edilen sonuçlar değerlendirilecek ve sistemin sürekli olarak geliştirilmesi sağlanacaktır.

14. Sisteme getirdikleri bir dizi çağdaş niteliğin yanı sıra, bu belgelerin en önemli «Özelliği» anayasal çerçevede ulusallık, Atatürkçülük, Bilimsellik «Evrensellik»tir.

15. EĞİTİM DÜZENLEMESİNİN EVRENSEL BOYUTLARI

Eğitim sistemine ilişkin stratejik ve yasal düzenlemeleri yaparken, eğitimin, amaçları dışında bilimsel ve bu niteliğiyle de evrensel olduğu bilincinden yola çıkılmış ve insan gelişimine ilişkin en son bulgular dikkate alınmıştır.

Ulusal nitelikte birer hizmet kesimi olan eğitim sistemlerinin sorunlarının da uluslara özgü olduğu sanılır ise de durum hiç de öyle değildir. Eğitim sistemleri üzerinde yapılan değerlendirmelere göre:

— Okulların giderek göze çarpan «başarısızlıkları», her şeyden önce, bu kuruluşların görevlerinin ne olması göstermektedir, başka bir deyişle geleneksel anlamdaki okul kavramı, bu kurumun halen içinde etkinlik gösterdiği ortama uygun düşmemektedir. Bu durum, okul ve toplum arasındaki ilişkinin yeniden gözden geçirilmesini gerektirmiştir.

— İlk incelemelerin ortaya koyduğuna göre :

a) Kapsamlı bir reform yapılmasına ilişkin önerilerin çoğunda egemen olan ana görüş, okulun geleneksel olarak çevresinden soyutlanmış bulunduğu yolundaki eleştiridir.

b) Okullar için yeni roller ve işlevler arayışı içinde olan ülkeler, yaptıkları reformlarla okulların soyutlanmışlığına bir ölçüde son vermeye ve geleneksel olarak okulu çevresinden ayıran engelleri ortadan kaldırmağa çalışmışlardır. 7+

16. Soruna asıl konumuz olan ortaöğretim açısından bakıldığında, (15-18 yaş grubu)

— Türkiye'nin de üyesi bulunduğu OECD ülkelerinde, 15-18 yaş grubunun yaklaşık olarak ancak yarısı full-time örgün eğitim içindedir. Güney Avrupa'da bu oran üçte bire düşmektedir.

7+ OECD, CERİ/CD, New Functions and Structures of the school, 14 Feb. 1972, Paris

— 15 - 18 yaş grubundaki erozyon oranı yüksektir. Ortalama olarak 15 yaşındakilerin % 68'i okulda olduğu halde, 18 yaşındakilerin ancak % 29'u hâlâ öğrenimini sürdürmektedir.

— 15-18 yaş grubundaki öğrencilerden çoğu okuldan geçerli bir kalifikasyona sahip olmadan ayrıldıkları için bir iş bulmakta güçlük çekmektedirler.

— **Zorunlu - eğitim sonrası eğitimde sosyal sınıf itibariyle Kamusal eğitim olanaklarındaki eşitsizlik çok daha çarpıcıdır.**

— OECD ülkelerinin tümünde devlet ortaöğretim kurumlarının çoğu parasız olduğu halde, öğrenimlerine erken son vermek durumunda olanların çoğunluğu gelir düzeyi düşük grupların çocuklarıdır.

— **İncelemelerin ortaya koyduğuna göre, yeteneklerin en çok israf edildiği eğitim düzeyi ortağıttimedir.**

Orta eğitimden başarıyla mezun olanların üniversiteye geçişlerinde sosyal bir ayıklama ile karşılaşmadığı gibi, yüksek eğitimi terkedenler içinde de böyle bir ayıklama söz konusu değildir. 8+

17. Zorunlu - orta eğitimi izleyen lise döneminde akademik ve mesleki eğitim arasındaki ilişkiler üzerinde daha çok durmak gerekmektedir.

a) Yüksek eğitim açısından, başlıca sorun, üniversite öncesi akademik konuların, genel anlamda zihinsel (entellektüel) yetinme ve öğrenme tekniklerini

---

8+ OECD, ED., The Educational Situation in Member Countries/A Review of Trends and Priority Areas for Policy, 26th April 1973.

geliştirmekten ziyade, doğrudan doğruya üniversite konularıyla ilgilendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda, lise düzeyindeki müfredat programının konu bakımından üniversitenin gereksinmelerini karşılamak yerine, ne ölçüde bu yaş grubunun gereksinmelerini dikkate almasının yerinde olacağı sorusu da henüz açıklığa kavuşmuş değildir.

b) İstihdam açısından irdelendiğinde ise, lise müfredat programının hangi konulardan oluşması gerektiği sorusu da cevap beklemektedir - neyin salt anlamda pratik eğitim olduğu ve neyin meslek eğitiminin temelini oluşturduğu arasındaki ayırım da açıklıktan uzaktır. Asıl sorular da daha çok meslek eğitiminin temelini oluşturan konuların değeri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunun da nedeni, meslek eğitimi adı altında kamufle edilerek okutulan konulardan çoğunun işin niteliği üzerinde veya iş süreçlerinin anlaşılması hususunda gerçekten etkili olmadığı kuşkusundan kaynaklanmaktadır. 9+

ÖZET

18. Bu değerlendirme ve eğilimlerden ortaya çıkan eğitim tablosu şu özellikleri içermektedir.

— Okul, bir kültür aktarıcısı olmaktan ziyade giderek bir değişme aracı haline gelmektedir.

— Eğitimin çeşitli amaçlarına uygun ve öğrenme olanaklarını yaşam boyu sürdüren bir müfredat programı, özellikle ortaöğretim düzeyinde geniş kap-

---

+9 İbid

10+ İbid

samlı bir niteliğe bürünmekte tercihler ertelenmekte ve seçenekler açık tutulmaktadır.

— Şimdiki eğitimin temel yapısal boyutları, radikal olarak değişmektedir.

— Ağırlık, öğretimden öğrenmeye kaymaktadır.

— Okul, çevre ve toplumun bir uzantısı, bir açık sistem olarak görülmektedir.

— Yaygın eğitimin, özellikle kitle iletişiminin gücü daha çok anlaşılmaktadır.

— Lise düzeyindeki orta eğitim gelişmesi, geçmiş oranla, gençlerin istihdam durumuyla bağımlı hale gelecektir.

— İşsizliğin giderek artması, gençleri eğitim sisteminden ayrılmamak konusunda teşvik edecek veya bu durum onları işsizliğin risklerinden korumak için geçerli mesleki nitelikler kazanmağa yöneltecektir.

19. SORUNUN ÇÖZÜMÜ ÖĞRETMENDE YATMAKTADIR

Eğitimin iyileştirilip geliştirilmesine ilişkin ulusal ya da evrensel çabaların, öğretmen sorunu çözüme kavuşturulmadan başarıya ulaşması olanaksızdır. Oysa bu sorunun, uluslararası düzeyde ciddiyetini koruduğu ve çözümden uzak olduğu görülmektedir. Gelişmişliğin doruğunda bulunan ülkelerde bile öğretmen sorununa ilişkin kaygılar giderek artmaktadır. Örneğin bu konuda Amerika Birleşik Devletlerindeki incelemeler oldukça karamsar bir tablo çizmek-

te ve eğitim sisteminin «yeniden mükemmellik düzeyine ulaşabilmesi için öğretmenlerin daha iyi yetiştirilmesi ve adayların üniversiteden mezun olan kitlenin en üst dörtte biri içinden seçilmesi» özlemi dile getirilmektedir. Bu incelemelerin bulgularına göre:

— Kamusal eğitimin iyileştirilmesi, geleceğin öğretmenlerine seçimi ve eğitimi ile başlamalıdır.

— Düzenin iyileştirilip geliştirilmesine ilişkin diğer tüm öneriler yüzeysel ve önemsizdir.

— Okulun yeterlik düzeyindeki gerileme, öğretmen yeterliğindeki gerilemenin sonucudur.

— Okulu iyi yapan iyi öğretmenlerdir.

— Zayıf öğretmenler çocuklara, bazan giderilmesi olanaksız zararlar verir ve Kamunun okula karşı duyduğu güvenin sarsılmasına yol açar.

— Kötü biçimde eğitilmiş, entellektüel bakımından tembel ve kültürel yönden kısır ve çorak öğretmenler, öğrencilerini yeteneklerinin sınırları ölçüsünde çalışmaya özendirmez. Bu tip öğretmenler, bireysel gelişmeyi engelleyen birer paranga gibidirler.

— Öğretmen yetiştiren kuruluşlar, yeniliğe öncülük etmemektedirler. Zira böyle bir girişimde bulunmaları halinde, bu şimdiki politika ve uygulamaların etkisiz olduğunu itiraf anlamına gelecektir. Eğitimcilerden beklendiği sürece herhangi bir reform olmayacaktır.

20. «Nasıl bir Eğitim Düzeni» ve «Nasıl bir Orta-öğretim» Sorunlarının yanıtlarını, bu düzeni ve kesimi yönlendirmesi gereken reformist belgelere dayalı olarak ve evrensel gelişmeleri de dikkate alarak,

kısaca sergiledikten sonra bu sunuşu şu vurgulamalarla bağlamak istiyorum:

Bu tür sorulara yanıt ya da sorunlara çözüm aranırken :

— Her şeyden önce kendi bilimsel araştırma mekanizmalarımızın harekete geçirilmesi gerekecektir. Bu da uygulayıcı devlet birimleriyle, araştırmacı akademik birimleri el ele çalışmasını zorunlu kılacaktır. Bugün sistemi yönlendirmesi gereken reform yasaları, bu konuda en azından özendirici olmaya çalışmış ve bunun yöntemlerini getirmiştir. Ancak bu yöntemlerin işlerlik kazanması için uygulayıcıların bu tür araştırmalara istek duymaları ve sonuçlarını saygı ile karşılamaları araştırmacıların da fildişi kulelerinden çıkarak yaşanan sorunlara eğilmeyi kabul etmeleri şarttır. Reform yaklaşımında eğitim yapısının ve karar süreçlerinin organik bir sistem bütünlüğü içinde ve kendini sürekli yenileyecek biçimde düzenlenmiş olmasının nedeni budur.

— Şimdi yapılacak iş, sistemi bu özellikleriyle alıyıp işletebilecek niteliklere sahip insangücü ile donatmak ve reformun öngördüğü sisteme işlerlik kazandırmaktır. Aksi halde, elyordamıyla çalışmanın yaratacağı kısırdöngü kırılmayacaktır.

— Böylesine bir yaklaşımın yanısıra, sorunun evrensel boyutları da gözden ırak tutulmamalıdır. Benzer koşullarda, benzer sorunların çözümüne getirilmek istenen uluslararası yaklaşımların, en azından deneysel olarak dikkate alınması bir yandan kendi araştırma sürecimizi kısaltırken, diğer yandan da zaman, enerji ve maliyetten tasarruf edilmesini ve «yetenek açığı»nın kapatılmasını sağlayacaktır.

— Değerli Eğitimci Tardu'nun tüm hizmet yaşamı boyunca vurguladığı gibi: «eğitim ve insan yetiştirme bilimleri evrenseldir, ulusal olan sadece eğitimin amaçlarıdır, o da ancak çağdaş olmak kaydıyla.»

Amaç, insanı yarın için bugünden eğitmektir.

Kaynaklar

---

1. M.E.B. **Milli Eğitim Reformu Stratejisi**, Resmi Gazete 3 Ekim 1972 tarih, 14335 say.
2. M.E.B. Milli Eğitim Temel Kanunu, Resmi Gazete, 24 Haziran 1973 tarih, 14574 sayı - Kanunu sayısı: 1739
3. D.P.T. Yeni Strateji ve Kalkınma Planı, üçüncü Beşyıl, 1973-1977, Yayın No: 1272
4. OECD, CERİ/CD, New Functions and Structures of the school, 14 February 1972, Paris
5. OECD, ED. The Educational situation in Member Countries, A Review of Trends and priorities, Areas for Policy, 26th April 1973, Paris
6. OECD/CERİ/CD, Compulsory secondary Education: Problems and Possibilities, 18th June 1974, Paris
7. OECD, ED. MO., CERİ (CD), Options For Youth, 28th October, 1975
8. Griffith Francis, «Teachers are part of the problem» American Education, October 1983.
9. Herbert Bruce E., «Educational Effectiveness, Now or Never», American Education, 8th October 1983
10. Szyliowicz, Joseph S., Hamals and Technocrats, The Development Trends in Turkey during the next fifty years, D.P.T. June 1974, Ankara

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Özdil.

Efendim, programa göre ikinci raunda başlayalım, ondan sonra ara verelim, tartışma kısmında anladığım kadarıyla Sayın Özdil, elinde size aktarmak istediği çok bilgiler var öyle görüyorum, belki o tartışmalar sırasında sizi biraz daha aydınlayabilecek. Ben ikinci beşer dakikalık konuşmalarını yapmak üzere üyelerimize söz veriyorum.

Buyurun Sayın Özoğlu.

PROF. DR. SÜLEYMAN ÇETİN ÖZOĞLU — Efendim, ben Sayın Özdil'in değinmelerinden hareketle, görüşlerimi özetlemeye, açıklamalarımı sürdürmeye çalışacağım. Sayın Özdil'in sözünü ettiği çalışmalar, bizi yine VIII. Milli Eğitim Şûrasına götürdü. Bazı hususları hatırlıyorum. O yıldan bu yana fazla değişiklik olmamış. Beklenen gelişmeler, uygulama, amaçlanan biçimde olamamış. Sorunların ve ana konuların nitelikleri aynı, ama nicel olarak artmışlar.

Örneğin üzerinde durduğu bir ilkeyi yeri geldiği için ele almak isterim. Yöneltilme ilkesi. Bu, eğitim sistemin bir parçasıdır. Çünkü eğitim sistemi aktarıcı bir sistemdir. Çünkü eğitim sistemi öğrenciyi yargılayan bir sistemdir ve yöneltilme bir yönetim işi olarak ele alınmıştır. Nedense Rehberlik ve Psikolojik Danışma ile de bağdaştırılmaya çalışılmış ama kağıt üzerinde kalmıştır. Yöneltilme ilkesine göre öğrencileri yöneltilme sağlanamamıştır. Çünkü yöneltilme, hiçbir zaman **yönlendirme** biçiminde ele alınmamıştır. Yönlendirme biçiminde ele alınsa idi yönlendirme sözcüğü yöneltilme yerine kullanılır ve onun gerekleri, ilkenin açıklamasında yer alırdı. Yönlendirme ile yönet-

me arasında bir fark var mı? yok mu? O kadar büyük fark var ki yönlendirme geliştirici eğitim sisteminin bir ilkesidir ve bu sistemde yönlendirme öğreneni, çocuğu anlamaya, bir değerlemeye dayalı olarak yapılır.

Yalnız öğretmenin verdiği notlara göre yapılmaz. Ama yöneltme, şimdi salt öğretmenin verdiği notlara göre yapılma durumundadır. Bu bizi nereye götürüyor? Not vermede sürekli arayışa götürüyor. Değişikliklerin çoğu, sınavla ilgili yönetmeliklerde olmaktadır. Bunda o kadar çok başarılıyız ki Ortaöğretimimizin, belki çok büyük başarısını şimdi Yükseköğretimimize de hediye ettik. Bugünlerde yükseköğretim konumuz, salt öğrencinin sınıf, ders geçme-kalma konularına indirgendi. Ortaöğretimimizin yılların birikimi olarak sağladığı bir başarı! Espiri bir yana, fakat temel nokta olarak bireyi esas almadığımız için, yani öğrenen toplumsal bireyi esas almadığımız sürece, Ortaöğretimde öğrenciyi beklenen yöneltme de olmayacaktır ve yönlendirmeye hiçbir zaman dönüşmeyecektir. Yönlendirme ile özlemini çektiğimiz demokratik toplumun çağdaşlaşması belki sağlanabilecektir. Çünkü özgür düşünen kişi, belirli yaşlarda vermesi gereken özgür kararlarını verebilmelidir. Onun yerine gelecek yaşamı için salt notları karar veriyorsa, bu bir yönetim işlemidir. Bunun sağladıkları, sağlayamadıkları ortadadır. Bunlara razıysak tamam, iyi bir şey. Devam edelim. Ama razı değiliz, düzeltelim diyoruz, genelde. Öyleyse sayılan o ilkelere bir kısmının artık uygulanamadığı gerçeği bir yana, belirli bir sistemin dışındaki sistemler için kullanılamadıkları açıktır. Eğer yönlendirmeye dönüştürülmezse, yöneltme amaca götürmüyor. Şimdi, bilgileri aktaran mevcut bir sistemin iyi olmadığını, başa-

rılı olamadığını ister istemez söylüyoruz. Peki ne olacak?.. Bilgileri aktaran değil de bilgi kazanmayı öğrenmenin ve düşünmenin öğrenildiği yaşandığı bir sistemi çağdaşlaşma çerçevesinde amaçlıyoruz ve biz bunu hayal edelim diyorum. Böyle bir sistemin yerleşmesi için bir çaba sarf etmemiz gerektiğini vurgulamaya çalışıyorum. Böyle bir sistemde ister istemez birey, öğrenci, temel olacak dedik. Ama temeldeki bu birey öyle bir birey ki toplumsal bir birey ve kendini toplumda gerçekleştirmeye çalışan bir birey. Kendini gerçekleştirmeye çalışan bir birey ise öğretilen bir kişi değil, öğrenen dinamik bir varlık olmaktadır. Bunu kabul ettiğimiz sürece sistem kendiliğinden kendi ilkeleriyle beraber oluşacaktır diye düşünüyorum, hayal gibi gelebilir ama vurgulamaktan kendimi alamıyorum.

Kuşkusuz mevcut Ortaöğretim sisteminin öğretmenleri, başlıbaşına bir sorun kaynağı. Kişisel olarak kendileri değil, mesleki kişilikleri çerçevesinde yaptıkları işten dolayı kendilerine verilen yetkiden dolayı yetiştirilmelerinden dolayı veya yetiştirilemelerinden dolayı sorun kaynağı oldukları bu toplantıda vurgulandı. Hele bir meslek olarak saygınlığı tartışılan bir durumla karşı karşıyayız bugün. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki öğretmenlik mesleğinin saygınlığına ve durumuna özlemlerimizi her toplantıda tekrarlıyoruz. Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitimde aldığımız yolu ve ulaştığımız başarıyı vurguluyoruz. Öğretmenin toplumsal saygınlığıyla beraber bu gelişmeyi iyi bir biçimde değerlendiriyoruz hatta diyoruz ki bunu bugün de sağlayabilirsek her şeyi düzeltebiliriz. Belki konu bu kadar basit değil ama temelde şu var: Öğretmenlik mesleğinin saygınlığını artık toplumda kesin olarak sağlamak durumdayız. Hiçbir

işe giremeyenlerin «öğretmen» olması uygulamasını, bir eğitimci olarak benimseyemediğimi sizlerle paylaşmak istiyorum.

Öğretmen yetiştirme konusunda yeni bir biçimlendirme ile karşı karşıyayız. Üniversiter yaklaşımla öğretmeni yetiştirme, çağdaş bir yaklaşım ama uygulamada maalesef bu yaklaşım pek uygun değil. Sayın Karagözoğlu belirttiler, «tarihçi» yetiştiriyoruz, öğretmen yetiştirme işlemi içerisinde. «Matematikçi» yetiştiriyoruz, «fizikçi» yetiştiriyoruz. Bunlar iyi ve gerekli işler, bunları yadsımıyoruz ama «matematik öğretmeni» yetiştirmek «tarih öğretmeni» yetiştirmek «matematikçi» «tarihçi» yetiştirmekten daha farklı olmak durumundadır. Ülkemizde öğretmen yetiştirme konusu, belki eğitim uygulamalarımızda en çok birikim kazandığımız, zaman-zaman başarılar sağladığımız bir uygulama olmuştur. Ne yazık ki bu yeniden biçimlendirmede bu deneyimden, bu bilgi birikiminden, bu beceriden yeterince yararlanamamış görünüyoruz. Dün de Devlet Planlama Teşkilatından gelen uzman vurguladı, Eğitim Fakülteleri oluşturduk ama eğitimcilere o fakültelerde yer vermedik. O uzman, belirlemeyi yaptı, katılıyorum. Benim de gözlemim, eğitimciler, öğretmen yetiştirme konusunda bir birikimin, bir deneyimin sahipleri, onlardan belirli ölçülerde Eğitim Fakültelerinde yararlanmanın, öğretmen yetiştirme konusuna getireceği çözümler, sağlayacağı yararlar büyüktür.

Bir önemli husus, eğitim konusunda sık sık tartışılır, fakat zaman zaman unutulur. Eğitimde yaptığımız işleri, ürettiğimiz ürünü, kimin için yapıyoruz? Toplum için, vatandaş, veli için yapıyoruz. Ama onlara bu işlemler içerisinde hiç söz hakkı veremiyoruz; hiçbir veli gereksinmesi eğitim programlarını-

za, uygulamalarına yansımıyor. Evet, demokratik ortamda belki şöyle yansıyor, böyle yansıyor denecektir ama ben bunun etkin bir yansıma olduğunu söyleyemiyorum. Çağdaşlaşma süreci içerisinde ister istemez eğitime artık dolaylı yollardan değil, veli kendi gereksinimleri çerçevesinde katılma durumundadır. Hele «paralı öğretim» uygulamalarımız bu katılmayı artık kaçınılmaz hale getiriyor. Genelde bir ürün satın alacaksam, bunun biçimi hakkında, bunun verilmesi hakkında da bileyim, söyleyebilmeliyim ki verdiğim paranın karşılığını alayım. Veliler için de eğitim uygulamaları ve ürünü hakkında durum böyle.

Teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Özoğlu.

Buyurun Sayın Karagözoğlu, sözü size veriyorum.

DOÇ. DR. GALİP KARAGÖZOĞLU — Çok teşekkür ederim Sayın Başkan.

Bir makro planın gereğinden bahsetmiştim, eğitim sistemimizde böyle bir planın yokluğu nedeniyle bugünkü sorunlarla karşılaştığımızı vurgulamaya çalışmıştım. Hemen şöyle aklımıza gelen birkaç soruyu cevaplamaya çalışalım. Fen liselerini, Anadolu Liseleri haline getirip, Türkiye’de yaygınlaştırmak istiyoruz. Niçin?.. Bu niçinin dayanmış olduğu bir araştırma yapılmış mı?.. Hayır. Ankara’daki Fen Lisesinin uygulamasına bakılmış, 22 bin öğrenciyi siz dört kademelikli bir sınav sonucunda seçmişsiniz, 96 öğrenciyi almışsınız, sonra onları 24 kişilik sınıflara koymuşsunuz, günün 24 saatinde beraber, her türlü laboratuvar imkânları var, kütüphane imkânları var bu seranın içerisinde, ben ona sera diyorum, bunları yetiştir-

tirmeye çalışmışsınız. Sonra üniversiteye giriş sınavlarında başarısını görünce okulun yöneticileri de dahil olmak üzere hep beraber el çırpılmışız fen lisesi çok başarılıdır diye. İşte buradan iddia ediyorum ki bana o 96 öğrenciyi veriniz siz, ben Gazi Lisesine koyayım, Gazi Lisesinde bu çocuklara aynı imkânları sağlayayım, o zaman bu çocukların üniversiteye giriş sınavlarında gösterecekleri başarı, fen lisesindeki öğrencilerin gösterecekleri başarıdan daha düşük olmayacaktır. İstatistiki anlamda bir farklılık görülmeyecektir. O halde bunun bir çalışması, bunun bir araştırması yapılmış mıdır ki biz Türkiye'nin çeşitli yerlerinde tekrar fen liselerini, Anadolu liseleri adı altında açmak istiyoruz. Fen lisesinden mezun olanlara bakıyoruz, ki Türkiye'de bilim adamı yetiştirmeye yer verecek, daha doğrusu bilim adamı olarak yetişecek gençlerimizi eğitecek olan bir okuldur. Buradan mezun olmuş olan öğrencilere bakıyorsunuz, bir nevi Premedical School gibi Tıp Fakültelerine öğrenci hazırlayan okul durumuna gelmiştir bugün fen lisemiz. O halde oturup düşünmemiz lazım, bize fen lisesi mi lazım, Anadolu Lisesi mi lazım, yoksa diğer liselerimizdeki eğitim-öğretim imkânlarını o düzeye çıkarabilmek için çaba göstermemiz mi lazımdır?.. Birincisi gayet kolay, vatandaşın oylarını da rahatlıkla alabilirsiniz dersiniz ki tamam her ilde bir fen lisesi açacağım dersiniz ve herkesin gönlünü hoş edersiniz. Sonra bir bakarsınız ki bir iki sene sonra bunun sonuçlarını alacaksınız, göreceksiniz buradan mezun olan çocuklar yine Ankara'daki fen lisesinin başarı düzeyini tutturamayacaktır. Neden?.. Çünkü eğitim-öğretim ortamını buradaki kadar mükemmel geliştirememişsiniz. Sizlere birkaç rakam vermek istiyorum. Efendim, üniversiteye giriş sınavları sonucunda öğ-

rencilerin almış olduğu puanların yüzelik üzerinden oranlarını vermek istiyorum. Artvin'in Ardanuç Lisesinden 106 öğrenci üniversiteye giriş sınavına girmiş ve bunlardan sadece iki kişi üniversiteye girebilmiş, başarı düzeyi % 1.8, Arhavi Lisesine bakıyorsunuz % 6-7, Yusufeli Lisesine bakıyorsunuz % 9-5. Hadi diyorsunuz Artvin'de bu Doğu Karadenizli vatandaşlarımız «biraz geri zekâlıdır» diyorsunuz bunlara bakarak. Acaba Ağrı'da durum nasıl?.. Ağrı'ya bakıyorsunuz Ağrı'da da hemen hemen aynı durum. Naci Gökçe Lisesi'ne bakıyorsunuz 648 öğrenciden 32 kişi üniversiteye girmiş % 4.9, Doğu Beyazıt Lisesi'ne bakıyorsunuz % 5.6, peki ora da doğudur. Acaba Ankara'da nasıl?.. Ankara'ya geliyorsunuz. Bir bakıyorsunuz ki Ankara'da Atatürk Erkek Lisesi % 37 başarı göstermiş, Cumhuriyet Lisesi % 31, Gazi Lisesi % 31, Kız Lisesi % 41, TED Ankara Koleji % 67, Fen Lisesi % 69 ve eğer istatistikleri bu türlü yorumlayacak olursanız diyebilirsiniz ki bütün zeki insanlar Ankara'da toplanmıştır, zekâ düzeyi düşük olanlar da doğu illerinde toplanmıştır. Bu mümkün mü? Ama bu eğitimde ortaöğretimimizin göstermiş olduğu başarının bir göstergesidir. Üniversiteye giriş sınavındaki bu yüzelere hadi güvenmiyoruz diyelim, acaba bunu kanıtlayacak başka veriler var mı?.. TÜBİTAK'ın yapmış olduğu yarışma matematik, fizik, kimya dalında yapmış olduğu yarışmalara bakıyorsunuz. Bu yarışmalara, her okuldan en üstün başarılı üç öğrenci katılır. Sonra bu okulları birbirleriyle kıyaslıyorsunuz, bir bakıyorsunuz ki Güney Doğu Anadolu'dan 100 üzerinden en yüksek puan daha doğrusu bölge birincisi olacak olan öğrenci 100 üzerinden % 31 yani 31 puan almış. Sonra Ankara okullarına bakıyorsunuz. Ankara'daki belli okullardaki çocuklar ise % 98

- 99 puan alarak bölge birincisi olmuş. Aynı sorular, aynı şartlar altında uygulanmış. O halde diyoruz ki ortaöğretimimiz işte böyle olmamalıdır. Ortaöğretimimiz, çocuğun yaşadığı bölgeye göre ilerde göreceği eğitimi etkileyecek bir sistemi getirmemelidir. TÜBİTAK'ın bu konuda yapmış olduğu küçük bir model araştırması var, bunu bilginize sunduktan sonra sözlerime son vereceğim.

Lise ve dengi okulların bulunmadığı yerleşme merkezlerindeki ortaokullar, yani köy, kasaba gibi yerleşme merkezlerindeki ortaokulları birinci, ikinci, üçüncülükle bitiren öğrencileri, TÜBİTAK olarak bir sınava tabi tutuyoruz. Bunların içerisinde bütçemizin elverdiği ölçüde belli sayıda öğrenciyi, buldukları yerden alıp, eğitim öğretim imkânları çok iyi olan liselere yerleştiriyoruz. Bu liseler Ankara, İstanbul ve İzmir'de altı lisedir. Ankara'da Atatürk Lisesi, Halide Edip Lisesi. İstanbul'da Çamlıca Kız Lisesi, Kabataş Erkek Lisesi. İzmir'de Atatürk Lisesi, İzmir Kız Lisesi. Köyden almış olduğunuz o çocuklar, bir bakıyorsunuz ki ortamı değiştirdikten sonra eğitim, öğretim imkânları daha iyi olan bu liselere konulduğu zaman başarı düzeyleri sınıfın en önünden geliyor. Üniversiteye giriş sınavlarında bakıyorsunuz ki bu çocuklar, daha önce ortaokulu İzmir'de bitirmiş olan arkadaşlarından hiç de geride kalmadan üniversitede hemen hemen ilk üç seçeneklerini kazanıyorlar. Bununla şunu demek istiyorum değerli arkadaşlarım. Siz eğitim sistemini ne kadar model olarak en son bulgulara göre hazırlarsanız hazırlayın, ona göre bir model geliştirirseniz, geliştirin, çocuğa kendi yetişmiş olduğu çevre içerisinde yeterli ders, araç-gereci, öğretmeni, kaynak kitabı, kaynak kişiyi, rahatlıkla ders çalışabileceği bir ortamı sağlayamadığınız süre-

ce, sistemdeki bu çarpıklık devam edecektir. Çok özür dilerim, sizlerle beraber tartışma bölümünde olamayacağım. Beni dinlediğiniz için Panel Başkanına ve Panel arkadaşlarıma, sizlere teşekkürlerimi sunarım efendim.

Sağolunuz. (Alkışlar)

BAŞKAN — Çok teşekkür ederiz Sayın Karagöz-oğlu'na,

Buyurun Sayın Ozankaya.

PROF. DR. ÖZER OZANKAYA — Cumhuriyet eğitimi bir yandan kalkınma savaşının gerektirdiği insan gücünü yetiştirmeyi, bir yandan yurt sorunlarının ideolojisini anlayacak, anlatacak ve kuşaktan kuşağa yaşatacak yurttaşlar yetiştirmeyi amaçlıyordu.

Bu amacın temel bir gereği de «öğretmen yetiştirme» ye ilişkindir. Atatürk'ün döneminde baş tacı edilen, çok yüksek bir gönülgücü (moral) ile çalışan öğretmenler, 1946'dan bu yana en çok itilip-kakılan bir mesleğin temsilcisi durumuna düşürüldüler. Öğretmen yetiştiren kurumlar, türlü saldırı ve suçlamalara hedef yapıldılar; onlarla yaz-boz tahtasıymış gibi gelişigüzel oynandı. Tümüyle de, ortaöğretim bölümüyle de. Türkiye'de eğitim sorunlarla doluyorsa, bu durumun kaynağında bunlar da yatmaktadır. Bu konuda da bence tek çıkar yol var: eğitim politikasını etkileyenler, siyasal partiler ve onların kurduğu hükümetlerdir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurumlarını, meşruluk ilkelerini anlatan sağlam dayanaklar ise herkesin bildiği üzere Atatürk ilkeleridir. Siyasal partiler ve hükümetler, bu ilkeleri oy avcılığı uğruna tartışma konusu, ödün konusu yapmaktan vazgeçseler,

eğitim kurumlarının amaçları ve onlarla birlikte tüm ağdaşlaşma amaçlarımız en etkin biçimde işleyip gerçekleşir.

B. GENEL TARTIşMA

BAşKAN (PROF. DR. RüşTü YÜCE) — Efen-
dim, söz isteyenler varsa lütfen isimlerini yazdırsın-
lar.

Buyurun, Sayın Tekeli.

PROF. DR. SEVİM TEKELİ — Bu sorumu, daha
Çok Sayın Prof. Dr. Süleyman etin zoğlu'na y-
neltiyorum. Çok iyi ğretmen yetiştirmek hepimizin
iştirak ettiği bir konu. ğretmenlerimizi gerektiği
biçimde yetiştirmedike, nekadar iyi programlar ha-
zırlarsak hazırlayalım, yönetmelikleri ne kadar g-
zel düzenlersek düzenleyelim, başarıya ulaşmamız
olanaksızdır. Sanıyorum ki buna katılmamak elde
değildir. Burada benim vurgulamak istediğim bir nok-
ta var.

şimdiye kadar ğretmen yetiştirmiş ve hâlâ da
yetiştirmekte olan pek çok fakülteler var, benim Fa-
kltem, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi de bunlar-
dan biri. şimdi bunlar beğenilmiyor. Eğitim Fakül-
tesi adıyla birtakım fakülteler kurulup, bu görev on-
lara verilmek isteniyor. Neden? Neden bunlar ğret-
men olamazlar? Ben Sayın Doç. Dr. Galip Karagöz-
oğlu'nun Anadolu liseleri için söylediklerine paralel
bir görüş ileri sürmek istiyorum. Sayın Karagözoğlu,
Anadolu liselerinden söz ederken, hatırımda kaldığı
kadarıyla şöyle dediler: Anadolu liseleri açılıyor, an-
cak bunların Ankara'da açılmış olan Anadolu lisele-
rinin paralelinde olması söz konusu değildir. Ortaya

son derece önemli bir problem çıkıyor. Hem Anadolu liselerini gerektiği biçimde kuramayacağız, hem de öbür liseleri ihmal ettiğimiz için onları da daha düşük bir düzeye getireceğiz, başka deyimle ne yeni kurduğumuz bir işe yarayacak, ne de eskiyi doğru dürüst götürebileceğiz. Bence aynı durum, yeni kurulan Eğitim Fakülteleri için de söz konusu. Hepimizin bildiği gibi bir öğretim elemanın en az 10 senede yetişebileceğini varsayacak olursak ve şu anda öğretmen yetiştiren bölümlerde öğretim üyesi sıkıntısı çekildiğine göre, demekki on senelik bir süre içinde Eğitim Fakültelerinde yeterli öğretim elemanı bulunması olanaksız. Bu şartlar altında, bu derme çatma kurulacak, mevcutların paraleline bile gelemeyecektir.

Acaba konuya ilişkin bir araştırma yapılmış mı? Ne gibi eksikleri olduğu belirlenmiş mi? Ben felsefe bölümleri üzerinde durmak istiyorum. Bugün bizim yetiştirdiğimiz ve felsefe öğretmeni olan öğrencilerle bunlar arasında ne gibi bir farklılık olacaktır? Teorik olarak bile farklılığın ne olduğu bilinmeden açılacak yeni bölümler hem devlete çok büyük maddi bir yük olacak, hem de mevcut kurumlar, atıl hale getirilmiş olacaktır. Bana öyle geliyor ki bunlar hiçbir biçimde planlanmamıştır, ayrıca kurulu düzeni de tehlikeye sokar biçimdedir. Ben bunun üzerinde durularak konunun iyice aydınlatılmasını istiyorum. Bu sadece kurulu olanları tehlikeye atmakla kalmayacak, öğretmenlik kurumunu da temelinden sarsacaktır. Tekrar ediyorum gerektiği biçimde üzerinde araştırma yapılmadan eyleme geçilmiş olduğu kanaatındayım. Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz Sayın Tekeli.

Buyurun Sayın Erişen.

SATI ERİŞEN — Sayın Başkan izin verirlerse, ben üç saptamada ve üç dilekte bulunmak istiyorum.

Saptamanın biri şu: Bugün demokratik bir düzen içinde bulunduğumuz söyleniyor, demokratik eğitimden söz ediliyor. Nedir ki bir eğitim kamuoyu henüz oluşmamıştır ve oluşması için de bir çaba harcanmadığı kanısında değilim. Bugün basında, gazetelerin çoğunda -çok sevinçle karşılamak gerekir ki-iktisat sayfaları vardır, ekonomi sayfaları vardır. Çünkü bunlar, bizim midemizi ilgilendirmektedir. Ancak her evde bir çocuk bulunmasını kabul etsek, her evi ilgilendiren eğitim konusu, ne yazık ki basında yeterince yer almamıştır. Hatta ileri bir düşün gazetesi, eğitim sayfası açmıştır, nedir ki bu eğitim sayfasını -belki çocuğu olmasının veya okullarda okumasının dışında eğitimle- hiçbir ilgisi olmayan bir yöneticiye bırakmıştır. Bu da erimiş gitmiştir. Bugün bilebildiğimizce Türkiye'de üçü de Ankara'da yayımlanan üç eğitim dergisi vardır (ki birisi bu kuruluşun dergisidir). Bu üç eğitim dergisinin bilebildiğimizce baskı sayısının toplamı, üçünün toplamı beş bini bulamamaktadır. Bugün şu kadar yüzbinlerle ifade edilen bir öğretmen kitlesi, milyonlarla ifade edilen aile kitlesi, eğitim bilincinden, eğitim sorunlarının bilincinden yoksundur. Burada bir noktaya daha değinmek istiyorum. O da şudur: Üniversiteliler lütfen alınmasınlar. Eğitim fakültelerinin eğitim bölümleri (elbette bunların kural dışıları var, sevinçle karşılıyoruz), Ortaöğretim eğitimiyle (özellikle bu eğitim deyimini kullandım), ilköğretim eğitimiyle ve okulöncesiyle yeterince ilgilenmemektedirler, ilişki kurmamaktadırlar. Bunlarla haşırneşir olup, sınıfa girerek, çocukla ilişki kurarak araştırmalar yapıp, bu araştırmaları kamuoyuna, kamuoyunun anlayaca-

ğı yalın bir dille (bunun atını çiziyorum), akademik ifade ile değil, kamuoyunun anlayabileceği bir yalın dille, bunarı kamuoyuna yeterince yansıtmamaktadırlar. Bunlar, kapalı devre diye adlandırdığımız bir yayın içindedirler; kendileri yazmaktadırlar, kendileri okumaktadırlar. Hatta fakültelerde, bölümlerarası ilişkilerin bile sınırlı olduğu söylenmektedir. Çünkü biri, parayı almayınca kitabı depodan çıkarmıyor; öteki, depodan çıkmayınca para verip makbuz alamıyor, falan bir şeyler. Böylece kendi aralarında iletişim bile, sanıyorum yeterli değildir. Ama diyeceksiniz ki bugün üniversitelere sitem etmekte hakkımız var mı yok mu?.. Evet, öğretim üyesi dostlarımdan aldığım bilgilere göre, mektuplara göre, gazetelere yansıdığına göre, bir öğretim üyesi yılda 250 bine yakın kağıt okumak zorunda imiş, Allah kuvvet versin, ama kamuoyunu da onların ışıklarından yoksun etmesin. Gönül istiyor ki bu arkadaşlarımız liselere, ortaokullara, ilkokullara yabancı kalmadan girip çıkarak bir ayakları bu eğitim kuruluşlarında olmak üzere inceleme yapsınlar, çözümler bulsunlar ve bu çözümleri öğretmene, sınıfa giren öğretmene ışık tutmak üzere ve kamuoyuna sunsunlar.

İkinci saptamam şu olacak. Sayın Süleyman Çetin Özoglu, halkımızın eğitimde söz hakkı olmasından söz etti. Bu, çok özlenen, bizim de hülyalarımızı süsleyen bir şey. Demin de sözünü ettim, bir kamuoyu yaratmak gerekir; ama bu kamuoyunun olumlu bir kamuoyu olması da gerekir. Size bir ay önce gördüğüm bir görüntüden sözedeceğim. Efendim, Elazığ'ın Harput ilçesinde bir saat kalmak üzere gittik, orada ortaokul ve ilkokul, Cumhuriyet İlkokulu, yani Cumhuriyet eğitimini, çağdaş eğitimi temsil eden okul, bir barakadan ibaretti. Atatürk eğitimini tem-

sil eden okul, bir barakadan ibaretti ve gözlerim yaşardı, uzun boylu zarif hoş bir öğretmen, tertemiz çağdaş bir biçimde giyinmiş, kravatını -devlet zoruy-lada olsa- bağlamış, öylece derse giriyordu. Yüz adım ötesinde bir trafik levhası gördüm, trafik levhasında şunu yazıyordu: Harput Kur'an Kursu Eğitim Sitesi. O okun gösterdiği yöne baktım, Kurtuluş Lisesi'nden çok daha büyük, altı katlı bir bina vardı. Bu Kur'an Kursudur efendiler, bilgilerinize sunuyorum. Kur'an Kursu sitesidir. Bir öğretmenin bir derneğe girmesi uzun izinlere bağlıken, bir turizm derneğine girmesi bile uzun izinlere bağlıken, böylece halkın isteğiyle, halkın isteği yönünde böylece çağ gerisi, (çağ dışı de-miyorum, çünkü çağın ilerisi de bir anlamda çağ dı-şıdır) çağ gerisi kuruluşlar kurulmuştur ve bir ba-rakadan ibaret Cumhuriyet Okulunun yanında gör-kemli bir biçimde çalışmaktadır. Bunu da bilgilerini-ze sunuyorum.

Ben liseden yetişmiş bir insanım ama daha or-taokul sıralarında öğretmenlik ateşi içime düştü, üni-versiteye gittik, üniversitede yani «öğretmen yetiş-mez» denilen üniversiteye gittik, Yükseköğretmen okulu öğrencisi de değildik. Ama biz orada Petters'-lerden ders gördük, Sabri Esat'lardan ders gördük, Sadettin Celâl'lerden, Şekip Tunç'lardan ders gördük. Sanıyorum ki bir eğitim formasyonu alarak da çık-tık. Ama içimizde bu ateş vardı. Şunu da söyleyeyim ki öğretmen yine de öğretmen okulundan yetişir. Bu-gün öğretmen okullarının kapanması çok büyük bir yanlışır.

Üçüncü saptama şu arkadaşlar: Bugün öğretmen-lerin sustuğu, suskun olduğu, -öğretim üyeleri dahil-sustuğu, suskun olduğu, okumadığı, yazmadığı, ko-

nuşmadığı bir dönemde ne yazık ki politikacılar çok fazla konuşmaktadırlar. Eğitim üzerine, çok fazla konuşmaktadırlar. Bir zamanlar kınadığınız, beğenmediğiniz politikacılar bile bir sınır koymuşlarmış. Onlar, büyüklerimizden öğrendiğimize göre, «Hocalar buraya kadar politika, bundan sonra ve sizin göreviniz» derlermiş, ya da «Buraya kadar siz konuşunuz, bundan sonrasını bize bırakın» derlermiş. Yani politika ile eğitimin sınırları o zamanlar çizilmişmiş; ama şimdi, bugün çizilmemektedir ve politikacılar halktan bir iki oy koparma uğruna çok ödünler vermektedirler eğitimden, çağdaş eğitimden, ilerici eğitimden. O çağdaş eğitim ki o ilerici eğitim ki bugün bizim için bir milli savunma sorunudur. Bu eğitim yürümez ise arkadaşlar, biz 1919'ların gerisine düşeriz. Sanıyorum ki birtakım güçler de bunu amaçlamaktadırlar. Politika yapmak istemiyorum; ama buradan saptamam şu: Bir Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu kurulmuştur ve bu, Milli Eğitim Bakanlığı'nın dışındadır ve Milli Eğitim Bakanlığı'ndan başka, eğitimcilerden başka herkes bu kurulda vardır ve burada -ne olursa olsun eksik, fazla, yanlış, doğru, yıllardan beri, Cumhuriyet'in kurulduğundan beri, hatta Meşrutiyet'ten beri eğitimi yürüten- Talim ve Terbiye Kurulu, burada sadece bir sekreteryaya durumuna getirilmiştir. Sekreteryaya sözcüğü, o yasanın ifadesindedir, yahut kararnamenin ifadesindedir. Çok rica ediyorum, eğitime sahip çıkmak zorundayız. Eğitimciler, öğretmenler, üniversiteliler hepimiz ve aydın kesim, eğitime sahip çıkmak zorundayız. Sadece bunları söyledim, bağışlayın beni.

Sağolun efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederiz.

Buyurun Sayın Reşat Güleken.

EMEKLİ TÜMGENERAL M. REŞAT GÜLEKEN —

Sayın Başkan, değerli konuklar, bilim adamlarımız, eğitimimiz nasıl olmalıdır konusunu çeşitli yönleriyle ele aldılar ve gerçekten bizi faydalandırdılar, kendilerine teşekkür ederim.

Eğitimimiz nasıl olmalıdır?.. Yani bugünkü şekliyle mi devam etmeli, yoksa başka bir biçime mi dönüştürülmelidir? Kanıma göre esas sorun budur. Eğer bugünkü biçimiyle devam ettirilmesini arzu ediyorsak, evvela bugünkü durumu ortaya koymakta yarar var. Genel liseler, bugün hemen hemen hiçbir yarar sağlayamamaktadır. Yani eğitimin amacı, ifade buyurulduğu gibi, üniversiteye öğrenci hazırlamak değil, kişiyi, yaşamını kazanacak şekilde bir iş sahibi kılmak ve ülkenin kalkınmasına katkıda bulunmasını sağlamaktır. Başka bir anlatımla, eğitimin amacı: ailesinin geçimini sağlayacak bir beceriye sahip olacak şekilde kişiyi yetiştirmek olmalıdır. Bugünkü durumuyla genel liselerimizdeki başarı amaçtan uzaktır. Örneğin Doğu Anadolu'da üniversite giriş sınavındaki başarı oranı % 4, % 8, % 9, % 10'u dahi bulamayan yerler var. Peki % 90 ne olacak?.. Eğer bunlar bu genel liselere devam etmeyip de kendi babalarının veya dedelerinin sürdürdüğü işte çalışmış olsalarda, yine bir ölçüde ülkenin üretimine bir katkıda bulunacaklardı; fakat genel liseleri bitirerek üniversiteye giremeyince hem o yönde hem de öbür yönde faydalı bir kişi olmaktan çıkmakta; topluma hiçbir fayda sağlayamamakta; işsiz, güçsüz ortalıkta dolaşan bir kişi durumuna düşmektedirler.

İmam Hatip liseleri, ülkenin din adamı ihtiyacını karşılamaktan çok fazla personel yetiştirmekte, bu da aynı sonucu doğurmaktadır.

Endüstri meslek liselerinde görüşüme göre, üç yılda bir sanat öğrenilemez. Nitekim öğrenilmemektedir. Endüstri meslek liselerini bitiren çocuklar, eğer üniversite sınavını kazanamazlarsa serbest piyasada iş bulamamaktadırlar. Çünkü arzu edilen sanat becerisini kazanmış durumda değildirler. Pratikten yetişmiş bir sanatkârın yanındaki çırak, bunlara tercih edilmektedir. O halde bu liselerdeki eğitim de maksattan uzaktır. Peki ne yapılmalıdır? Görüşüme göre: ortaöğretim tamamen mesleki ve teknikeğitime doğru yönlendirilmelidir. Bugünkü uygulamanın aksine olarak ortaokul, ilkokulla birleştirilerek temel eğitim kapsamına alınmamalı, ortaokuldan itibaren lisenin sonuna kadar, yani 6 yıl mesleki ve teknik yönden çocuğu yaşama hazırlayacak biçimde orta-egitime bir yön verilmelidir. Öyle zannediyorum ki böyle yetiştirilen bir çocuk, üniversiteye girmediği takdirde, hergün biraz daha endüstrileşen Türkiye'nin gelecekteki ihtiyaçlarına daha yararlı bir eleman olacak, fabrikada iş bulacak, serbest piyasada iş bulacak ve diplomalı işsiz, güçsüz bir insan durumundan kurtarılacaktır. Dolayısıyla işsiz güçsüz ordusunun büyümesiyle ülkenin gelecek bunalımlarla veya bazı sarsıntılarla karşılaşması tehlikesi de ortadan kaldırılmış olacaktır.

Ortaöğretimde asıl olan kaliteli eleman yetiştirmektir. Kaliteli personel yetiştirmek için de öğretmenin kaliteli olması gerekir. Öğretmen yetiştirmek nasıl olacak?.. Öğretmen bugünkü gibi yine üniversitelerden mi alınmalı, yoksa bazı bilim adamlarımızın ifade buyurdıkları gibi yeniden öğretmen okulları mı açılmalıdır. Önemli olan öğretmenliğin çekici hale getirilmesidir. Mademki insan yetiştirmenin baş mimarı öğretmendir. Mademki bütün sorunların çö-

zümü kaliteli insan yetiştirme esasına bağlanmaktadır, o halde öğretmen, maddi yönden sıkıntıdan kurtarılmalı, bazı çevrelerce horlanan, küçük görülen kişi durumundan kurtarılmalıdır. Nasıl olacak bu?.. İyi yaşam koşulları sağlanarak çekici duruma getirilmek suretiyle. Bugün neden en kaliteli öğrenciler tıp fakültesine, ODTÜ, Boğaziçi Üniversitesine girmek için çaba harcamaktadırlar?.. Çünkü bu kuruluşları bitirenler kolayca iyi iş bulmaktadır. Eğer öğretmeni maişet derdinden kurtaracak, onu her yönden tatmin edecek önlemler alınır, kaliteli öğrencilerin öğretmenlik mesleğini seçmesi sağlanacaktır. Yüce Atatürk öğretmenlere, «gelecek nesiller sizin eseriniz olacak» demiştir. Peki öğretmen himmete muhtaçsa, gelecek nesilleri nasıl yetiştirecektir?.. Kanıma göre tekrar öğretmen okullarını açsak da yine arzu edilen kaliteli öğretmene kavuşamayacağız. Halbuki öğretmenlik mesleğini çekici hale getirirsek, üniversiteden mezun olan kişilerin en kaliteli öğretmen olmak suretiyle özlemini duyduğumuz kaliteli öğretmene kavuşacak, gerek ortaöğretimde, gerek ilköğretimde ve gerekse yükseköğretimde arzuladığımız kaliteli personel yetiştirme olanağı bulunacaktır. Sonuç olarak yeniden öğretmen okulları açmaktansa bugünkü sistemle fakat öğretmenliği çekici hale getirecek, öğretmeni toplumun en saygın kişisi durumuna yükseltecek üstün bir yaşam standardı sağlamak ve en kaliteli personeli o yöne yöneltmekle amaca erişebiliriz.

Üçüncü öge bugün ortaöğretimde olduğu gibi haftada dört, altı saat yabancı dil dersi vermek mi yoksa Anadolu liselerini daha yaygın hale getirmek mi?.. Yoksa tamamen ortaöğretimde lisan derslerini kaldırmak mı?.. Bir şey denenir, eğer sonuç vermi-

yorsa artık onu devam ettirmekte yarar yok. Bildiri sunan arkadaşlarımıza göre, ortaöğretimde bugünkü haliyle yabancı dil dersi eğitimi, arzu edilen amacı sağlayamamaktadır. O halde neden fayda sağlamayan bir uygulamayı devam ettirelim? Bunun yerine toplumun kalkınmasına, endüstriye, üretime, öğrencinin ve ailesinin yaşamına katkı sağlayacak beceri, sanat, meslek kazandırmak amacına yönelik konulara ağırlık vermek suretiyle başarı sağlama yoluna gitmek, kanıma göre daha yararlı olacaktır. Peki yabancı dil ihtiyacı doğmayacak mı?.. Elbetteki olacak. Acaba bunu Anadolu Liselerini yaygın hale getirmek suretiyle sağlayabilir miyiz?.. Kanıma göre sağlayamayız. Nitekim bilim adamlarımız, Anadolu Liselerinin arzu edilen lisan bilgisini veremediğini belirttiler. Bir yıllık hazırlık eğitimiyle fizik, matematik, tarih ve diğer derslerden arzu edilen verim sağlanabilecek midir?.. Kanıma göre hayır... Bu yolda uğradığımız zarar, sağladığımız yarardan daha fazladır. O halde Anadolu Liselerinin yaygın hale getirilmesi yararlı değildir. Dilbilgisi şüphesiz lüzumludur, lisan bilmek çağımızda çok önemlidir. Ancak bu husus, yükseköğretim döneminde sağlanmalıdır. Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Ben teşekkür ederim.

Efendim, TED'i memnun eden üç konuğumuz var Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinden Ortaöğretim Müdürü aramızda kendisine söz vermek istiyorum, bu sözü de biraz sınırlamak istemiyorum ki oranın sorunlarını da dinleyelim. O bakımdan o sözü kendilerine en son vereceğim. Ondan sonra da panel üyelerine konuşma hakkı vereceğim.

Buyurun Sayın Okçu.

KADİR OKÇU — Çok kısa konuşacağım. Görülüyor ki yılların deneyimi, eğitimdeki yenileştirme girişimlerinde önce otoritelerin söylediklerine bağlılık, sonra deneyimlerle öğretmenlerimizin deneyimleriyle, eğitimcilerimizin deneyimleriyle birtakım yargılara varılmış, kararlar alınmış, okullarda ona göre düzenleme yapılmış. Artık günümüzde, çağımıza kuşkusuz kişisel gözlemin, değerlerin, denemelerin büyük yararı var; ama bu çok sistematik bir hale getirilmiş durumda. Yabancı ülkelerde yapılan araştırmaları, tez özetlerini izlediğiniz zaman şaşırıyorsunuz ve artık günümüzde bütün problemler araştırma bulgularına, araştırma sonuçlarına göre geliştiriliyor. Çünkü dünya çok hızlı değişiyor, eğitim sistemi çok hızlı değişiyor, sürekli değişiyor. Öyleyse eğitim düzenlemelerini yenilerken mutlaka araştırma bulgularına dayamak gerekiyor. Benim önerim şu:

Gerçekten bugün Türkiye'de yapılan tartışmalar eğitim araştırmalarının biraz kıpırdamasıyla azalır olmuştur. Çünkü değerler üzerinde, değer yargıları üzerinde anlaşmak çok zordur. Günlerce, aylarca, yıllarca tartışsanız bir yere varamazsınız; ama bir araştırma, eğitim araştırması, tartışmaları azaltıyor. Zamanından muazzam bir şey sağlıyor. Şimdi geçmişte «Planlama, Araştırma, Koordinasyon Dairesi» vardı. Çok önemli hizmetleri olan bir kuruluştur. Milli Eğitim Bakanlığı eğitim harcamalarına gerekli ödeneği ayırmıyor. Milli Eğitim Bakanlığındaki sistemi yenileme çalışmalarına baktığımızda, bir yığın yinelemeler var. Yani kendi geçmişte uyguladığı deneyimleri bile çözümlenmiş değil. Birtakım projeler uygulanmış ama bu projelerin başarı durumu nedir, başarısızlık durumu nedir konusunda yeterli araştırma yapmamış. Çeşitli modeller uygulamış, yine değerlendirme yapmamış.

TÜBİTAK'ın Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Sekreteri sanıyorum Karagözoğlu, TÜBİTAK'ın ödeneği bulunduğunu ama bu ödeneklerin kullanılmadığını burada duymuş olmam da gerçekten ilgi çekici idi. Bugün artık eğitim araştırmacılarımızın, bu tür fonlar bir yanda varken kullanılamamış olması üzerinde de herhalde düşünmesi gerekir.

Son önerim şu: TED çok önemli bir hizmet vermektedir ve eğitime hizmeti geçmiş eski eğitimcilere büyük bir değerbilirlik olarak hizmet ödülü sunmaktadır. Benim küçük bir önerim şu: TED eğitim araştırmaları ödülü de koymalıdır. Türkiye'de eğitim araştırmalarına emek veren, eğitim araştırmaları yapan insanları araştırmaya özendirmelidir. Gerçekten bugün ortaöğretimin yeniden düzenlenmesi, bütün sorunlarının çözümlenmesi konusunda, mutlaka araştırma bulgularına, eğitim araştırmalarına ihtiyaç vardır.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Türk Eğitim Derneği Genel Başkanı olarak ve Bilim Kurulu üyesi olarak bir açıklama yapmak istiyorum. Sayın Kadir Okçu'nun söylediği husus üzerinde çok hassasiyetle duruyoruz. Bugün hiçbir dernekte olmayan «araştırma fonu» TED'de mevcuttur. Bu yıl içerisinde büyük araştırma projeleri kamuya arz edilecektir ve eğitimcilerin görev almaları sağlanacaktır. Ama sizin uyarınız bize itici bir güç vermiştir. Teşekkür ediyorum.

Buyurun efendim.

NİYAZİ ALTUNAY — Efendim, iki gündür çok yararlı konuşmalar dinledik. Yalnız benim aydınlanmadığım bir konu var. Ortaöğretim nedir?.. Şimdi

bu tanımı, bu son panel mensuplarının yaparak konuşmaya başlamaları doğrusu bizim için çok yararlı olurdu, aydınlatıcı olurdu. Karagözoğlu burada olmadığı için kendisinden açıklama dinleyemeyeceğim ama belki ileride bu konuşmaların metni basılırsa cevap lütfeder ve metne geçer diye ben yine ona yöneltmek istediğim soruyu soracağım biraz sonra. Şimdi bir ortaöğretim çatısı içerisinde, değişik amaçlı bir model uygulama önerisine katılıyorum. Ancak şu var. Şimdi bütün öğrenciler, temel eğitimi ya da ilköğretimi bitiren bütün öğrenciler, ortaöğretime geçmeli mi?.. Tabii bugünkü liseyi aşağı yukarı ortaöğretim olarak kabul edersek, bu lise programına, bu ortaöğretim programına bütün öğrenciler geçmeli midir? Bence doğru değil, ancak bunu plan hedefleri açısından ele almıyorum. Yani planla şu kadar kişi geçsin bu kadar kişi geçmemelidir gibi düşünmüyorum. Ancak birçok öğrencinin, bugünkü lise dediğimiz ortaöğretim programını başaracak düzeyde olmadıkları görünüyor. Sanki lise, bu öğrencilerin başarısızlığını kanıtlamak için bir araç gibi ortaya çıkıyor. Bu yöneltme konusu üzerinde duran sayın konuşmacılardan bu konuda açıklama isteyebilir miyim?

Bir diğeri, yoğun yabancı dil öğretiminden söz etti Sayın Karagözoğlu, bunu zaman darlığı nedeniyle olsa gerek, fazla açamadı. Acaba bu yoğun dil öğretiminin bugünkü Anadolu Liseleri uygulaması ile farkı nedir?

Bir de ortaöğretim modelinden neler bekliyor? Yani ortaöğretimde öğrencinin, hangi davranışları geliştirmesini istiyoruz? Ortaöğrenim kavramı açılınsa derken bunu da bekliyorum. Örneğin bunun içerisinde fen ve bilim konusunda ne gibi içerik kategorileri yer almalı kaba hatlarıyla? Sanatsal ve estetik dona-

nım yönünden ne konulmalı? Çünkü bu konuda Sayın San'a soru yöneltilmedi sabahleyin sınırlandırıldığı için. Örneğin sanat yok, sanat tarihi var. Bunu nasıl açıklayacağız? Resim yok, müzik yok, sanat tarihi var. Benim çalıştığım okullarda, raslantı eseri, çok değerli sanat tarihi öğretmenleri çalıştı. Gerçekten saygı duyduğum genç arkadaşlardı. Bunlar, dersten çıktıktan sonra büyük bir üzüntü ile çıkarlar ve efkardan sigaralar arka arkaya eklenir. Şu konuşmalarına tanık oldum: «Hocam hiçbir şey öğretilmedi, işte Mimar Sinan'ın falan yerdeki kemerini bir türlü anlatamadık.» Gerekli mi?.. Önce Ankara'da hiçbir sergiyi izlememiş olan çocuk, öğrenci, resim heykel müzesini veya sergisini gezmeyen, çizgi çizmeyen çocuk, neylesin sanat konusundaki teorik bilgiyi. Biz hep önce teorik bilgiden başlayıp geliyoruz. Oysa lise düzeyi ayrı bir şey. Kendisi sanatla tanışmadan, sanat konusunda duyarlı olmadan ne yapabilecek?.. Bu bir örnek, aynı şeyleri diğer konular için de söyleyebiliriz. Bir de sosyal bilimler eğitimi konusunda Sayın Prof. Dr. Özer Ozankaya'dan belki bir açıklama bekleyebilirim. Şimdi siyaseti eğitime bulaştırmayalım diyoruz fakat hep de bulaştırıyoruz. Demek ki bulaşması zorunlu. Eğitimin siyasete bulaşması kaçınılmaz bir şey. Hayatımızın bütün aşamaları bulaşıyor. Öyleyse doğru dürüst bir siyaset eğitimi yapılamaz mı, sosyal bilimler eğitimi içerisinde?.. Gerek ilkokullar düzeyinde, sosyal bilgiler, gerek lise düzeyinde bu nasıl olacaktır?.. Şimdi sistematik felsefe okuturuz, çocuk Aristo'nun düşündüğünü düşünür, onu öğrenir; fakat bugün kendisi bir felsefi görüş geliştiremez. Yine aynı şekilde, toplumsal olaylar üzerinde doğru bilgi veremez, düşünemez, eleştiremez bir şey söyleyemez. Şimdi bu alışkanlık gide gide en

yüksek düzeydeki görevlilere kadar yansıyor. İşte bir zamanlar Genelkurmay Başkanlığı gibi Eğitim Bakanlığı da ayrılınsın, doğrudan doğruya Cumhurbaşkanlığına bağlı olsun, icra organı içerisinde yer almasın, bu mümkün değil. İşte YÖK'ü ayırdık, şimdi göreceğiz, eğer YÖK izin verirse, Milli Eğitim Bakanlığı öğretmen yetiştirecek, Milli Eğitim Temel Kanunundaki son değişikliğe göre, ne kadar izin verecek?.. Böyle garip bir şey olur mu?.. Milli Eğitimin en başında, dünyanın her tarafında Eğitim Bakanlığı bulunur. Bunu politikanın dışına çıkaralım derken, büsbütün eğitimi, günlük politikaya alet etmek gibi bir riskle, tehlike ile karşı karşıyayız. Bu politikayı doğru dü-rüst öğrensek, öğretsek nasıl olur?.. Sayın Özdil dediler ki işte bir strateji yapıldı, eğitimin uygulaması birtakım yaptırımlara bağlandı ve bu Milli Eğitim Temel Kanununa konuldu, bu uygulanmak zorunda-dır. Bu, yanlıştır, bir kere demokrasi anlayışına aykırıdır. Siyasi iktidarın eğitim üzerinde bir tasarruf hakkı olduğunu kabul edip, bunu varsayıp, veri ka-bul edip, ondan sonra tartışmayı yürüteceksin, bu mümkün değil. Bunu kanuna bağlayamazsınız. Ama eğitimin elbetde değişmeyecek birtakım öğeleri bulunacaktır, bu da zaten Anayasada belirlenmiş durumdadır.

Sabrınıza teşekkür ederim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Karasar.

PROF. DR. NİYAZİ KARASAR — Sayın Başkan, değerli konuklar;

Gerçekten bu son oturumda önce TED'in Sayın Başkanını, Bilim Kurulu Başkanı ve diğer yöneticilerini candan kutlamak istiyorum. Çünkü eğitim ko-

nusunu güncel tutmaya gayret eden kurumlardan önemli birini temsil ediyorlar. Bu yönüyle de büyük katkıları oluyor.

Efendim, önce bir iki noktada belirgin sorular yönelmek istiyorum. Daha sonra kişisel görüşlerimi bir iki dakika içinde özetleyeceğim. Birincisi Sayın Özoglu Hocamıza, liselerin ortaöğretimin yükseköğretime yetiştirme işlevinde bile başarılı olamadığını ve kursların ikinci bir sistem olarak gelişmiş olduğunu söylediler. Ben biraz farklı bakmak istiyorum olaya. Şunu sormak istiyorum. Yükseköğretime alıştaki sistemimiz bir sıralama sistemi olduğuna göre, yani yükseköğretimdeki bir kapasite darlığından kaynaklanan bir sıralama sistemi olduğuna göre, liseler ne kadar iyi ya da kötü yetiştirirse yetiştirsin, yükseköğretime gitme güdüsü olan, amacı olan herkes, buraya başvurunca sonuç zaten böyle olmayacak mı diyorum?..

Tabii Sayın Özdil Hocama, bu eğitimden ödün vermeden yaklaşmak istediği ve bu yönüyle de bizlere daima örnek olduğu için önce müteşekkirim. Bu yaptırımların uygulanamaması, uygulanmaması, görmezlikten gelinmesi nedenleri hakkında, bu konudaki geniş tecrübesinden yararlanarak bizleri biraz daha aydınlatabilirler mi? Planlarımızı uygulamaya aktarmadığımız sürece bir yere ulaşmamız söz konusu olmayacaktır. Bu nedenle, bu konu son derece önemlidir.

Sayın Ozankaya Hocamızın, son zamanlarda hemen her toplantıda gündeme getirdiği ve gerçekten gündeme getirilmesi gereken Atatürk'ün yazdırttığı «Medeni Bilgiler» kitabının bugünün Türkçesiyle yeniden yayınlanması konusunda acaba Türk Eğitim

Derneğiyle de bir işbirliği yapılamaz mı? Bu vesileyle, onu Türk Eğitim Derneğine bir öneri olarak sunmak istiyorum. Gerek Sayın Özankaya ve gerekse Sayın Dernek yöneticileri, bu konudaki görüşlerini açıklarlarsa memnun olurum.

Efendim, tabii bütün bunlar güzel şeyler. Ancak, birtakım doğruların, Sayın Özdil Hocamın belirttiği gibi evrensel olanların bilinmesi gerekir. Eğitim açısından evrensel olan birtakım nirengi noktaları, birtakım doğrular vardır. Daha biz onların üzerinde anlaşma sağlayamadık gibi görünüyor. Yani önce bunlar nedir, bu evrensel doğrular dediğimiz doğrular nedir, bunları tespit ve tescil etmek ve yaymak, bir kamuoyu oluşturmak zorundayız. Tabii çok güzel fikirlerin tartışıldığı bu toplantıda da gördüğümüz gibi bu kamuoyunu bir türlü yaratamıyoruz. Bir başka alanda bir toplantı olsaydı, öyle sanıyorum ki basınıyla, radyosuyla, televizyonuyla çok daha geniş bir katılım, çok daha geniş bir yayılma olacaktı. Fakat eğitim toplantısı maalesef böyle oluyor. Bunun üzerinde de durmamız gerekiyor. Bu nirengi noktalarını, bu bakış açılarını, bu çağın kabullerini doğrular olarak öncelikle ortaya koymak ve bunları sık sık tekrarlamak, ve ödün vermemenin kişiye getireceği birtakım güçlükleri göğüslemek zorundayız. Eğitim biliminin bir bilimdalı olarak geliştirilip yeşertilmesi, yaygınlaştırılması, bu alanda öncü girişimleri olan kurumlara ve kişilere düşen bir temel sorumluluk, bir ahlaki görev gibi geliyor bana.

Bu nirengi noktalarıyla, felsefesiyle ve ülkeye özgü, Türkiye'ye özgü amaçlarıyla yine evrensel birtakım standartlarıyla bu olay makro düzeyde, fikir düzeyinde belirlenmediği ve kabul görmediği sürece ta-

biatıyla bunun uygulamaya yansımaları da çok zor olacaktır. Bütün arkadaşlarımızın ortak bir noktada birleştikleri mesele de şu idi: öğretmen, evet gerçekten öğretmen. Bugün öğretmen, öğretmen olduğunu göğsünü kabarta kabarta söyleyemiyor. Göğsünü kabartarak öğretmen olduğunu söyleyemediği müddetçe de eğitimde istenen başarıya ulaşmamızın çok zor olacağını sanıyorum.

Üst düzeydeki fikirlerde, ideallerde, makro düzeydeki ideallerde anlaşmak kolaydır. Kimse milliyetçi değilim der mi, demez; kimse Atatürkçü değilim der mi, kimse demokratik rejimi sevmiyorum der mi?.. Demez, gerçekten de düşündüğü için demez yani. Ama demokrasi nedir, demokratik davranış nedir? Bir milliyetçinin ne yapması gerekir, bir Atatürkçünün ne yapması gerekir dediğiniz zaman, hadi şunları maddeleyelim ve bunlara uyup uymadığımızı görelim dediğimiz zaman, aynı ciddiyetle konuya yaklaşmıyoruz. Genellikle işi bu noktaya getirmediğimiz sürece dün bir sayın hocamızın, Profesör Oğuzkan'ın belirttiği gibi birtakım eskizler çizmeye devam edeceğiz. Bu eskizler de bizi maalesef pek bir yere götürmüyor. Götürmediği de herhalde bu kadar yıllık tecrübelerimizden anlaşıldı. Hiç mi gelişme yok?.. Muhakkak var, ama belki bazı konularda çağın davranışlarını yitirme bile sözkonusu. Benden önce konuşan Sayın Kadir Okçu Beyin de belirttiği gibi araştırmalara, araştırma geliştirme çalışmalarına eğildiğimiz somut araştırmaları ve araştırma bulgularını tartıştığımız, onların yorumunu yapmaya çalıştığımız zaman, sanıyorum ki problemlerimize gerçek çözümler bulmaya da başlayacağız.

Teşekkür eder, saygılar sunarım efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Biz de teşekkür ederiz efendim.

Buyurun Sayın Başaran.

PROF. DR. FATMA BAŞARAN — Sayın Başkan, sayın konuklar,

Söyleyeceklerimin birçoğuna değinildi, ama bazı şeyleri vurgulamakta yarar görüyorum. Ben hem bir üniversiteli, hem de bir öğretmen olarak konuşuyorum, çünkü öğretmenliğin her kademesinde bulundum. Efendim, bugün hepimizin bildiği gibi, kalkınma, sadece ekonomik değil, ekonomik, siyasi, idari, hukuki çeşitli boyutları olan bütün bir süreçtir. Bu sürecin içinde artık anlaşılmıştır ki insan unsuru çok önemlidir. Çünkü, insan unsurunu dikkate almadan kalkınma başarılı olamıyor. Bu insan unsuru üzerinde işleyen en önemli kurum ise eğitim. Araştırmalar gösteriyor; kalkınmada, sosyal değişimde çok etkili faktör eğitimidir. Bu nedenle, eğitimin üzerinde ne kadar dursak yerinde olur. Eğitimin ise öğretmen, en can alıcı ögesidir. Onun için öğretmen meselesi çok önemlidir.

Ben burada özellikle şunun üzerinde durmak istiyorum. Sanıyorum, arkadaşım, meslektaşım, üzerinde durdular; hakikaten öğretmenlik, saygın, içtenlikle istenen cazip bir meslek haline gelmedikçe, bu sorunun çözülmesine imkân yoktur, bunun için de gözlemlerim ve yaptığım bazı küçük incelemeler beni pek iyimser kılmıyor. Şöyle ki Üniversitede asistanlığımdan bu yana, hemen-hemen her yıl gelen öğrencilere ilk derste sorarım: «Tercih sıranıza göre öğretmenlik nerede idi?» yani «Buraya kaçınıcı tercihinizle geldiniz?» «Eğer elinizde olsaydı nereye gitmek isterdiniz?» İnanın beşincinin altında olarak pek az sayı-

da kişiye rastladım, birçoğu sekizinci, onuncu, on ikinci. Böyle tercih, tercih midir? Sorarım... Bu tercih değildir. Öğretmen yetiştiren bir fakülteye böyle geliyorlar. Bu beni çok düşündürüyor. Lise ğretmenliği yaptığım sırada da hep ğrencilerimin mühendis olmaya, doktor olmaya ve benzeri mesleklere yöneldiklerini gördüm; ğretmen olmaya istekli (bir veya iki istisna ile) görmedim. 35-40 yıl önce ben ve arkadaşlarım pek çok fakülteye imtihanlız ve bazılarına parasız yatılı olarak (pekiyi diploma dereceleriyle) girmemiz mümkünken, ğretmen yetiştiren müesseselere istekle, koşa koşa geldik. Burs için imtihanlara girdik. Bugün durum böyle değil. Çok zlerek söylüyorum. Etrafımda bu mesleğe karşı ilgi ve istek göremiyorum.

şimdi başka bir konuya değineceğim; o da gözlemlerimden, yaşantımdan; Diyarbakır Lisesinde Felsefe ğretmenliği yaptığım zamanlar, ğretmen okulunda boş ders vardı, bana rica ettiler, kabul ettim. Yıl, 1958-1959. İlk psikoloji dersini verdim, ikinci derste, o güne kadar ğretmen okulunda hiç öğretmenlik yapmadığım için, öğrencilere, dersin ne kadar anlaşıldığını anlamak amacıyla testimsi, kısa sorular sordum. Ertesi gün kâğıtlara baktım; örneğin, direktör demişim, diktatör anlaşılmış, hkimle hekim karışmış, vb. yanlışlar... Hemen Müdür'e gittim, dedim ki «Müdür Bey, bunlar imtihanla gelmediler mi? Ben ğrencileri liseye nazaran zayıf gördüm. «Müdür (Zeki Bey) samimiyetle «Vallahi ne yapalım, 100 kişi alacaktık, 98 müracaat oldu, hepsini aldık» dedi. Onun zerine durum beni daha çok düşündürdü. Ertesi ders çocuklara «hemen birer kâğıt kalem çıkarın», dedim. Çünkü ben, doktora yapmış olarak gitmiştim, gençtim, araştırıcı tarafım vardı. Öğrencilere sorular sor-

dum, «Buraya öğretmen olmak için mi geldiniz?» «İleride öğretmen olmayı mı düşünüyorsunuz?» gibi. Aldığım cevapların çoğu şöyleydi, «Başka bir olanağım olmadığı için buraya geldim», «İmkân olur olmaz başka bir yere atlayacağım». Yani ideal olarak öğretmen okuluna gelmemişlerdi. Bu da beni çok düşündürmüştü ve üzmüştü. Bu, 25-26 sene evvel olan bir şey. Onun için ben Süleyman Bey arkadaşımın eskisi gibi öğretmen okulları kurulmasına ilişkin önerisini yararlı göremiyorum. Bugün o okullar olsa da, buralara giden talebeler, yine istediğimiz nitelikte olmayacak. Yani; daha uzun yıllar önce buraya talepler azalmıştı. Genellikle, basamak olarak, başka olanak bulunmadığı için kabul ediliyordu.

Diğer taraftan, sanıyorum ki tekniköğretime, ortaöğretim seviyesinde çocukları yönleltmek için, o dışta örneklerini gördüğümüz «çok gayeli» ortaokullar veyahut da İngilizlerin «comprehensive school» dediği tarzda geçişlere olanak veren, herkese daha genç yaşlarda tekniğeğitim, ticaret veya üniversiteye hazırlanmak olanağı veren okullar, belki, hal çaresi olabilir. Bir de tabii kültürel değerlerimizden gelen bir şey var, beyaz yakalı olmak meselesi. Bu kırsal kesimde hâlâ geçerli. Öğretmenliğin saygın bir meslek haline gelmesi için, hem sosyo-ekonomik şartların düzenlenmesi, hem de öğretmenlik mesleğinin yitirilen prestijinin yükseltilmesi gerekir. Bu amaçla kitle iletişim araçlarından yararlanarak kamuoyu geliştirilmesi de gereklidir. Bu konuda Bakanlık, Sosyal Bilimciler ve basın-yayın organları işbirliği yapmalıdırlar. Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Ben teşekkür ederim.

Panelcilere sözü vermeden önce aramızda misafir olarak, konuk olarak bulunan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Genel Ortaöğretim Müdürü Sayın Erol Özçelik'i davet ediyorum.

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ GENEL ORTAÖĞRETİM MÜDÜRÜ EROL ÖZÇELİK — Sayın başkan, sayın konuşmacılar, sayın izleyiciler. Herhahi bir soru sormak veya katkıda bulunmak nedeniyle huzurlarınızda bulunmuyorum. «Bugünden Yarına Ortaöğretimimiz» konulu bilimsel toplantıyı nazik davetleriyle bize duyuran ve bu toplantıya izleyici olarak katılmamızı sağlayan TED Yönetim Kuruluna teşekkür etme görevini ifa etmek için huzurlarınızda bulunuyorum.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığında ben Genel Ortaöğretim Müdürü Erol Özçelik ve Mesleki Tekniköğretim Müdürü Osman Özalp ile Teftiş Dairesi Müdürü Doktor Vehbi Zeki Sertter, bu bilimsel toplantıya katılmış bulunmaktayız. Kuruluşunun birinci yılını dün tamamlayan, Atatürk İlke ve İnkılaplarına yürekten bağlı genç Cumhuriyetimizin, eğitim etkinliklerinde yönetici kişiler olarak bu bilimsel toplantıda bizce çok yararlı olan tebliğleri, konuşmaları ve tartışmaları ilgi duyarak izledik. Konuşmalardaki ilgi çekici görüşleri ve önerileri, genç Cumhuriyetimize götürmekten ve onları değerlendirerek ülkemiz gereksinimleri doğrultusunda uygulanabilir olanları, uygulama safhasına koymaktan büyük bir haz duyacağız. Bu bilimsel toplantıyı düzenleyen Türk Eğitim Derneğinin Sayın Başkan ve Yönetim Kurulu üyelerini Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanı Orhan Zihni Bilgehan adına içtenlikle kutlar saygılar sunarım.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Efendim, sorularınıza yanıtlar vermek üzere, Sayın Özoğlu buyurun.

PROF. DR. SÜLEYMAN ÇETİN ÖZOĞLU — Efendim, kuşkusuz soruların bir kısmına dilimin döndüğü kadar yanıt vermeye çalışacağım. Yalnız önce bir belirleme yapmakta büyük bir yarar var. Özellikle öğretmen yetiştirme konusunda ben herhangi bir kuruluşun mezunlarının öğretmen olmaları veya olmamaları konusuna özellikle değinmedim. Çünkü kuruluşların programlarını bilmiyorum. Hele Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi mezunlarının öğretmen olmamaları gibi bir konuyu ne bugün, ne de bundan önceki konuşmalarımda ortaya attım. Kuşkusuz kuruluşlar amaç olarak eğer öğretmen yetiştiriyorlarsa, mezunları öğretmen olacaktır. Gerektiği gibi yetiştiriyorlar mı yetiştirmiyorlar mı benim belirlememe, şu anda olanağım yok. Benim öğretmen yetiştirme konusunda vurgulamak istediğim bir nokta var: O da çağdaşlaşma çerçevesinde öğretmen yetiştirmenin üniversiter düzeyde ele alınması ve uygulanması. Bu biçimsel yapılmış görünüyor bugün, ama uygulama maalesef hiç de beklenen biçim ve düzeyde değil. O yönüyle sorulara, bu konuda soruları yönelten sayın konuşmacıların görüşlerine katılıyorum. Sayın Tekeleli'nin konuya ilişkin görüşlerine katılıyorum. Bir kuruluş öğretmen yetiştiriyorsa, niçin mezunları öğretmen olmasın? İlginç bir çelişki var galiba, inceleyemedim, ama edindiğim izlenim şu: Yeni çıkan YÖK yasasından sonra, öğretmen yetiştirme için yeniden biçimlendirilen Eğitim Fakülteleri salt Eğitim Fakülteleri görevlendirilmiş gözüküyor anladığım kada-

riyla. Ama, hazır kurulmuş işleyen bir bölüm, bir program bir birikim var, öğretim üyeleri var, araştırma var, çağın gerektirdiği, bilimin gerektirdiği hazırlıkla öğretmen yetiştirmek için var ve bugüne kadar o iş başka bir yerde tek bir elemanla, işlemiş. Yeni uygulama ile ise, izin verirsiniz şu terimi kullanacağım, taşıma su ile döndürülmeye çalışılıyor. Bir yerde, felsefe bölümü var eğitim fakültesinde, elemanı yetişmiş öğretim üyesi çok ama çok sınırlı, kapasitesi yok, ama orası felsefe öğretmeni yetiştirmek üzere görevlendirilmiş, o çırpınıyor bu işi yapmaya çalışıyor. Bunun yanı sıra diğer yerde, yerleşmiş felsefe bölümleri var, isim yapmış, yer yapmış uluslararası düzeyde bilinen kuruluşlar ama bu görev onlara verilmiyor.

Bu çelişkiyi ben anlamadım. Anlamadığım için bu uygulamayı değil savunmak, duyunca ürperdim. Böyle öğretmen yetiştirme programı herhalde olmaz. Benim vurgulamak istediğim nokta özetle şudur: Her bilen öğretmen olmaz. Her öğrendiği kabul edilene, öğretmenlik görevi verilmez. Çünkü öğretmenlik, bir profesyonel meslektir. Her profesyonel mesleğe nasıl ki meslek öncesi bir programla hazırlanılır, öğretmenliğe de bu mesleğin gerektirdiği biçimde meslek öncesi bir programla hazırlanmak gerekir. Bu meslek öncesi program uygulanması sağlanmadığı sürece, kuruluşların öğretmen yetiştirmesi veya yetiştirmemesi önemli değildir. Öğretmenlik mesleğinden ekonomik doyum veren bir meslek olarak söz etme olası değildir. Bugün tam olarak, bilimsel olarak, öğretmenlik mesleğinden söz edemiyoruz. Ama sınıflara giren, sessizliği sağlayan kitapları aktaran kişilerden söz edebiliyoruz. Bunu şu anda ayrıntılarıyla tartışacak durumda değilim. Kimin hangi kuruluşun öğ-

retmen yetiştirmesi konusu, anladığım kadarıyla şu anda YÖK Kanununun belirlediği bir gerçek. Bir sayın konuşmacı belirledi: YÖK izin verirse, Milli Eğitim Bakanlığı yetiştirecekmiş. Herhangi bir kuruluşun mezunlarının öğretmen olma konusunu ayak üstü yüzeysel olarak kararlaştırma durumunda olmadığımızı, olmamamız gerektiğini bundan önceki konuşmalarında da şimdi de tekrar vurguluyorum. Bir kuruluş, mezunlarına öğretmenlik mesleği için gerekli hazırlığı veriyorsa, ve belirli akademik, bilimsel düzeydeyse, onun mezunlarına öğretmen olma hakkı verilebilmelidir. Daha önceleri bu böyleydi, şimdi herhalde bir değişiklik olmuş, ama iyi bir değişiklik gibi görünmüyor. Düzeltilmelidir demek isterim.

Bu konuda şunu da eklemeliyim. Öğretmen, bilen bir kişidir, kuşkusuz. Ama bilmek, öğretmenlik mesleğinin tek bir ögesidir. Bunun yanında diğer ögelere de yer vermek gerekir. Öğretmen eğer öğreteceği disiplinin yapısını biliyorsa bu bir gereği karşılar. Ama bir öğretme işine girilecekse, o işi de yani öğretmeyi de bilmek gerekir. Lütfen, bilim adamlarımız disiplin sahipleri, disiplinlerdeki otoritelerimiz de öğretmenlik mesleği açısından bu gerçeği kabul etme durumunda olduklarını görsünler artık. Korkarım ki üniversite henüz bu tartışmayı dahi bilimsel olarak yapmamıştır. Çünkü öğretmen yetiştirme konusuna hiçbir zaman bilimsel olarak eğilememiştir. Sorunlarla karşılaştıkları zaman bir «pedagoji» dersi veririz, bu öğretmenlik işini de hallederiz demişlerdir. Bir haftalık, iki haftalık «pedagoji» dersleriyle yetiştirdiklerini; mezunlarını hazırladıklarını, iş bulduklarını kabul etmiştir belirli kuruluşlar. Buradan hemen şu soruya atlamak istiyorum veya o soru ile bağdaştırmak istiyorum. Üniversite, bugün orta eğitimimize veya

öğretimimize gereği gibi bilimin gerektirdiği biçimde de eğilememiştir, bunu rahatlıkla söyleyebiliyorum. Ancak üniversiteye giriş sınavları çerçevesinde eğilmiştir, kapısına birçok öğrenci geldiği zaman eğilmiştir, öğrencilerin yetersizliği sorunu içinde eğilmiştir. Ortaöğretim bize yeterli düzeyde, kaliteli öğrenci göndermiyor demıştır. Ama neden ve niçinine eğilememiştir. Üniversiter düzeyde ve biçimde buna ve benzer sorunlara eğilmek söz konusu olamamıştır. Zaman zaman yapılmış çalışmalar vardır; ama bunlar bir üniversiter yaklaşımın ürünü olan araştırmalar biçiminden uzaktır diye düşünüyorum. Öyleyse Sayın Tekeli ile hemfikiriz, Sayın Başaran ile hem fikiriz. Ben, kesin olarak ve bir kuruluş her şeye rağmen öğretmen yetiştirsin diye bir savunma yapmış değilim. Hele öğretmen okullarının yeniden açılması konusunu öne sürdüğümü hatırlamıyorum, ben söylemedim galiba, galiba Karagözoğlu onu vurguladılar. Bu konu ayrıca tartışılmalıdır. Kuruluşlar açısından çok öğretmen yetiştirme biçim ve süreci açısından.

Üniversite ortaöğretimi yeterli bulmuyor ama ne yapıyor?.. Bilemiyorum, izleyebildiğimiz bir çalışmasına rastlayamadım henüz. Herhalde bundan sonra da bu soruyu bilmiyorum cevabını vereceğim. Üniversitenin ortaöğretimimize, bilimsel boyutta eğilmesi zorunludur.

Sayın Erişen'e yürekten katılıyorum. Bir sözünü alarak görüşümü vurgulamak isterim. Verdiği örnekte, bir gerçekten söz etmişti. Bu bir parasal yokluktan mıdır, yoksulluktan mıdır diye düşündüm. Kendi-kendime yanıtım şu oldu: Hayır bu parasızlıktan değildir, bu bakış açısından, yaklaşımdan oluşmuş bir üründür. Herhalde paramız olmasa idi, örnek

verdiği kuruluş yanında diğer kuruluşu da göremedik diye düşünüyorum. Bu bizi şuna getiriyor: Çözmek istersek, orta eğitim sorunumuzu da günümüzün yöntemi ile bir «Eğitim Fonu» geliştirip, bu sorunlara yaklaşabiliriz; ama çözmek istersek. Görüldüğü gibi konu parasal değil. Konu ekonomik değil, konu toplumsal bir sorun olarak eğitime bakışımız. Ondan kendi anlayışımıza göre beklediklerimiz. Bir konuşmacımız, politika yapmayalım, yapaalım tartışmasını getirdi. Lütfen eğitimciler, aydınlar olarak, eğitim politikası yapaalım, bu bizim görevimiz, işimiz, eğer bunu yapmazsak kendimize olan, mesleğimize olan saygımızı da kaybederiz. Lütfen eğitim politikasını görevimizin içerisinde yapma olanağımız varsa yapaalım, günlük yaşamımızda varsa yapaalım. Çünkü anladığım kadarıyla kendimizi eğitimin dışında tutma olanağımız yok. Kendimizi soyutlayamayız eğitim uygulamalarından.

Bir önemli sorun daha getirildi gündeme, ona da değinmek istiyorum. Tüm öğrenciler ilkokuldan başlasın grup halinde ta yükseköğretimin sonuna kadar gitsin. Böyle bir durum olmaz, dünyada böyle bir örnek de yoktur. Kuşkusuz insanlar, bireyler eşittir ama psikolojik olarak eşit değildirler. Bireyleri eğitimden geçirirken psikolojik özelliklerini dikkate aldığımız zaman göreceğiz ki her düzeyde belirli ölçüde bireyleri belli düzeylerde bazı işlere hazırlamak durumundayız. İlkokulu bitirenlerin tümünün ortaokula girmesi uygulama ve sistemi savunulamaz. Ama sistemde, belirli aşamalarda öğrenci geçişi, bu bilimsel yaklaşım çerçevesinde, öğrencilerin kişilik yapılarına göre, öğrenciler merkezde olmak üzere yönlendirme ile sağlanabilmeli görüşümdedir. Bu yapılabilir mi, yine niyet yaklaşım meselesi, istersek

yapabiliriz; ama istemek için de bazı alışkanlıklarımızdan, ön yargılarımızdan herhalde vazgeçmek durumundayız.

Kuşkusuz öğretmen yetiştirmede temel husus şudur veya budur ama ister öğretmen yetiştirin, ister herhangi bir bireyi eğitimden geçirin, onu sistemde yaşatmazsanız, yalnız ona bilgi aktarırsanız, bu uygulamanın ürünü bellidir. Bu ürünü istediğiniz kadar güzel göstermeye çalışın, bu ürün korkarım kesin hatlarıyla bir robota çok yaklaşabilir. Yaşatırsanız, düşündürürseniz, onda sevgi geliştirirseniz, özgürce düşünmesini sağlarsanız, herhalde onu topluma kazandırabilirsiniz diye düşünüyorum. Bu ürün, toplumu ve uygulamalarınızı geliştirir.

Sayın Karasar'ın bir sorusuna yanıt vermek istiyorum. Zannederim kendileri de benimle hemfikir olacaklardır. Benim, lisenin amacına ulaşma konusunda yaptığım belirleme, bir araştırmanın sonucu idi. Kendileri de gayet iyi bilirler, ben o araştırmamı, o araştırmamdaki değerleri üniversite giriş sınav sonuçlarıyla bağdaştırmadım. Amaca ulaşım ulaşamama konusunu üniversiteye şu kadar öğrenci girdi, bu kadar girdi ölçütü ile değil, bu işi yapanlara sorarak saptadım. Öğretmene sordum, yöneticiye sordum, belli ölçüde öğrencinin büyük bir grubuna sordum. Onların yanıtlarına dayalı istatistikler yükseköğretime hazırlama, yetiştirme amacına ulaşamadığını belirliyor. Onların yanıtları bu. Kuşkusuz üniversite girişte diğer sıralama işlemleriyle de destekleniyor. Çok yakından bildikleri gibi bugün üniversiteye giriş sistemi bütünüyle öğrencileri, adayları bir sıralama işidir. Çok çarpıcı bir örnek olarak belirlemek gerekirse, soyadı sıralamasına göre öğrenciyi sıralamakla, test

sonuçlarına göre sıralamak arasında büyük bir fark olmadığı söylenebilir. En azından altı yıl testle ilgili bir yükseköğretim öğretimi yaptığımı ekleyerek bunu rahatlıkla söyleyebiliyorum. Çünkü her yıl sınav yapıyoruz, bitiyor. Soyadı sırasına göre sıralarsak belki onun yönteminde geçerliliği olacak. Ama giriş sisteminin tümünü tartışmıyorum, o ayrı bir konu. Sistem adaleti sağlıyor, düzeni sağlıyor. Fakat bilimsel olarak o sistemin belli bir sıralamadan öteye gittiğini söylemek olası değil. Araştırmalar da bunu bir ölçüde gösterdi. İster istemez şu sorunla ve gerçekle karşı karşıyayız: Her sıralama işi, her yarış, her maç, antrenman biçimini, antrenman araçlarını ve antrenörlerini yanında getirir ve geliştirir. Bugün özel dersaneler, özel dersler, bu sıralama sisteminin bir ürünüdür, kendi içerisinde bir bütünlüğü vardır. Eğitime katkısı vardır, yoktur tartışması yapılabilir. Benim belirtmek istediğim şu idi: Ortaöğretimimiz, yükseköğretime öğrenci yetiştiriyor ve hazırlıyor ise bu özel dersanelerin ve özel derslerin biraz daha az olması, bunlara daha az gerek duyulması gerekirdi. Öyleyse ortaöğretim ne yapıyor? sorusu sorulabilir. Herhalde belirli bir grubu, belirli yıllarda belirli derslerden, uygulamalardan geçiriyor ve belli bilgileri aktarıyor.

Derslerin sayısı ki bir soru da bununla ilgili idi. Programlarda hangilerine yer verilmeli konusu. Bunun yanıtını herkes değişik verecektir. Benim yanıtım ise şu olacaktır: Kim güçlüyse onun istekleri, dersler olarak programda yer alacaktır. Trafik dersi yer alacaktır, sağlık dersi yer alacaktır, sanat dersi yer alacaktır. Bir eğitim bütünlüğü içerisinde bunları düşünmenin, tartışmanın olanağı yoktur. Belki de bu yıl programa yeni dersler konacaktır. Yabancı dil çerçevesinde Arapça konacaktır, başka dersler kona-

caktır. Çünkü eğitim, her dersin devası, bir arkadaşımızın belirttiği gibi ama hiçbir derdimize de çare olmayan bir özelliğini sürdürür gözükmektedir toplum yaşamımızda. Herkesi ilgilendiren ve herkesin bildiğini kabul edebildiği bir konu.

Bilemiyorum tüm soruları kapsadı mı? Üniversitemizin ortaöğretime bilimsel olarak eğilmesi gereği ile bir «Eğitim Fonu» geliştirilmesi gereğini tekrar vurgulayarak sözlerimi bitiriyorum ve saygılar sunuyorum.

BAŞKAN — Biz de teşekkür ederiz.

Buyurun, Sayın Ozankaya.

PROF. DR. ÖZER OZANKAYA — Ortaöğretimimizin sorunları arasında üzerinde durmak istediğim bir tanesi de bu kurumların «yalnızca yükseköğretime aday hazırlayıcı» kurumlar olarak düşünülmesi ve bunu da başaramamasıdır. Başaramaz da. Çünkü hiçbir işlevsel ortaöğretim sistemi, meslek, beceri kazandırıcı olmadan, yükseköğretime öğrencileri başarılı olarak hazırlayamaz. Ortaöğretim yaşları, 12-18 yaşlar, insanların kesinlikle yeteneklerine göre çalışma yaşamına yönlendirilmeleri ve bu konudaki temel bilgi ve becerileri kazanmaları gereken yaşlardır. Bizim ortaöğretimimiz bunu yapmadığı için, bakın en basit ve en temel katkısını bile gerçekleştiremiyor: Türkçeyi öğretmiyor. Bilindiği gibi bugün tüm yükseköğretim kurumlarımızdaki öğrencilere zorunlu «Türkçe» dersleri veriliyor. Eğer bir ülkede ortaöğretim kurumları öğrencilerine, anadillerini doğru olarak kullanmayı bile öğretmiyorsa, daha neyi öğretiyor? Görüldüğü gibi işlevsel olarak düzenlenmeyen kurumlar, en basit görevlerini bile başaramamaktadırlar.

Bir ikinci örnek de Türk Devrim Tarihi dersleridir. 6 yıl boyunca ortaöğretim kurumlarında zorunlu olarak okutulan, işlenen Türk Devrimi ve İlkeleri 4 yıl üstüste yeniden okutulmakta; Ortaöğretim, Atatürk ilke ve devrimlerini, Cumhuriyetin kurumlarını anlatıp benimsetemiyorsa, daha ne işe yarıyor, diye sorulmaz mı?

«Yabancı Dil» öğretimi konusu da, kanımca ortaöğretimimizin etkin olmayan işleyişinden kaynaklanıyor. Bu yönü düşünmeden, «madem öğretileniyor, öyleyse yabancı dil derslerini kaldıralım, ya da isteğe bırakalım» gibi kolaycı, ama çok sakat yönelimlerden sakınmalıyız. Öğretim teknolojisinin, göze ve kulağa seslenen öğretim araç gereçlerinin, en ileri pedagoji ilkelerine göre hazırlanan kitapların... çok kolayca sağlanabildiği bir çağda, öğretmen yetiştirme sorununa çözüm getirici çabaları gösterecek yerde, «okullar olmasaydı!» diyen Osmanlı «Maarif Nazırı» gibi yabancı dil öğretimini kaldırma önerileri, ciddi ciddi ortaya atılıyor. Yabancı dil öğretiminin yararları, vazgeçilmez denecek ölçüde engin yararları bir çırpıda göz ardı edilerek, bunca rahatlıkla, «kaldıralım ya da isteğe bağlı yapalım!» gibi bence sorumsuzca önermelerde bulunuluyor. Bu tutumlardan vazgeçmek de ortaöğretimimizin temel bir gereğidir. Unutulmamalıdır ki kalıcı olan şeyler güç elde edilenlerdir. Kolay varılan sonuçlar da hem değersiz olur, hem de kısa zamanda yok olup gider.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz Sayın Ozankaya.

DR. İLHAN ÖZDİL — Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Katılımcıları dikkatle dinledim. Hemen hemen hepsinde ortak olan bir husus var, o da, benim ilk turda vurguladığım gibi, öğretmen ögesinin sistem içindeki yeri ve rolünü vurgulamış olmaları. İkinci raunda eğitim sorunlarının evrensel boyutlarına değinmiştim. Bunu ben kendim zaman-zaman yapıyorum, ama şunun için değil: «ne yapalım, onlarda da öyleymiş bizde de böyle olmuş ne çıkar» demek için değil. Sadece ne kadar ortak sorunlar olduğunu vurgulayabilmek için. Ayrıca da bu ortak ve benzer koşullarda oluşan sorunların çözümlerine yönelik arayışlarda da benzerlik varsa, bunları paylaşabilmek için. Çünkü bir de işin zaman tasarrufu, ekonomik çalışma yönü var.

Şimdi en son değindiğim öğretmen sorununa gelelim. Bu konuda elimde birkaç tane yabancı kaynaklı yeni rapor var. Ülkenin adını da vereyim: Amerika. Bu ülkede çizilen tablo öylesine karamsar ki belirli komisyonların yaptığı çalışmalara dayalı olan bu raporlara göre (ki bunu ben de şahsen gözlemledim son üç dört yıl içinde), öğretmenlik mesleğine girebilmek için «sadece yaşam belirtisine sahip olmak» yeterli hale gelmiştir. Bu bir abartma gibi görünüyor, ama pek de değil. «Hayat belirtisi gösteriyorsa, ne yapalım, gelsin.» Neden? Yok, başkası gelmiyor!

Bu darboğazdan çıkışın yolunu arayabilmek için, Başkanlık makamı tarafından oluşturulan komisyonlar da nihayet şunu önermek zorunda kalabiliyorlar: Bu öneriye göre, öğretmen adayları üniversite mezunlarının en üst dördte biri içinden seçilerek alınmak kaydıyla, insan yetiştirme düzeni bu darboğazdan kurtarılabilir. Tabii, bu oldum olası hepimizin de özlemidir.

Buradan yine öğretmenle ilgili tartışmaya geçiyorum. O da öğretmen okulları olmalı mı, olmamalı mı? Ben kendim de, yıllar boyunca, Türkiye'deki öğretmenlik mesleğinin tüm aşamalarından geçmiş bir kimse olarak, öğretmenliğin ancak **üniversiter** bir düzen içinde az önce söylediğim kuruluktan, kuraklıktan kurtarılabilmesine inandığım içindir ki böyle bir modeli savunageldim. Ancak bugünküne benzer bir uygulamayı savunmadım hiçbir zaman. Çünkü üniversiter düzen içinde ve bu düzeyde olmak demek her bakımdan **us özgürlüğü**'ne sahip olabilmek demektir. Atatürk'ün sözleri boşuna mı? «Fikri, irfanı, vicdanı özgür insan...» olarak «yeni nesilleri de siz yetiştireceksiniz» diyor, Mustafa Kemal öğretmenlere. Bunlar sadece slogan değil ki eyleme yönelik direktiflerdir bu sözler. Her zaman söylemişimdir; Dil-Tarih - Coğrafya Fakültesi'nin cephesinde yazılı olan «Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.» sözleri, bir dövizden ibaret değildir, bir davranışı yansıtır o. Nerede bu davranış? Bunu sistem verecek, ama bu davranış, sistemde ancak belirli bir düzeye gelindiği zaman verilemez. Sürecin tümü içinde kazanılacaktır bu davranış. Onun içindir ki sözünü ettiğim Strateji'ye girmişti bunlar, «bilimsellik, planlılık» ilkeleri olarak.

Burada, biraz da şahsıma yönelik olduğunu sandığım, bir soruya değineceğim. Soru sahibi Niyazi Altunya arkadaşımız, Strateji ve Yasa konusuna değindi ve bu yaklaşımın demokratik olmadığını söyledi; «çünkü siyasi iktidarların eğitim üzerinde de tasarruf hakları vardır» dedi. İzninizle şunu belirtmek istiyorum ki böyle bir tasarruf hakkı siyasi iktidar olma açısından yoktur. İnsan yetiştirme düzeni, belirli bir Anayasa'da tanımlanmış olan devlet'in nitelikleriyle doğru orantılı olmak zorundadır. (Sayın Hoca-

mızın da belirttiği gibi) bu devlet demokratik bir devlet ise, onun tüm süreçlerine ve kurumlarına katılabilmek için, o düzenin insanını da yetiştirmek zorundasınız. Bunun neden antidemokratik olmadığını da açıklayayım. Zira demokratik bir düzende siyasi iktidarlar «tasarruf haklarını» ancak parlamenter ve demokratik süreçler içinde kullanacaklardır. Eğer getirilen modelde çağın gereği, kendi anlayışlarının gereği, ters bir durum var ise, bunu o anlamda değiştirmeye hem anayasal hakları vardır, hem de iktidar olarak hakları vardır, ama bu girişim demokratik ve anayasal kuralların dışında olmamak kaydıyla. Oysa sözünü ettiğim STRATEJİ, bir siyaset yapma anlamında hazırlanmış değildir. İnsan yetiştirmenin, çağdaş, evrensel ve bilimsel ilkelerini getiriyor bu strateji. «Yönlendirme» diyor; insan gücünden tasarruf etmek için bir insanın birikimini boşa harcamamak için, sınıf geçme değil, ders geçme diyor; ölçme bugün artık bilimsel ölçülerle, özellikle eğitimsel bir yönlendirme ve değerlendirme aracı olarak ele alınması gerektiğine göre, bunu gelişi güzel herkes kendine özgü olarak yapamaz diyor. Bunun siyasi tasarrufla ne ilgisi var? Getirilen ilkeler, tamamen bu yönde ve nitelikte ilkelerdir, bilimselliktir, planlılıktır. «Planlılık» diyoruz; bir arkadaşımız da değindi, ikide bir planlama dairesi oluşturuyoruz; makro planın mikro düzeyde uygulamaya dönüştürülmesi için. Aradan bir zaman geçiyor, tekrar göreve dönüyorsunuz, bakıyorsunuz ki planlamanın yerinde yeller esiyor. Neden bu böyle? Çünkü araştırmaya dayalı olmak, plana bağlı olmak bireyleri, kişisel tasarruflarda bulunmaktan alıkoyar. «Kendine göreliği» ortadan kaldırır. Bu da «otoritelerin» işine gelmez. Oysa demokratik düzen, bu tür disiplinlere en çok ihtiyacı olan düzendir. Bu

tür tartışmalar zaman-zaman olmuştur; fakat bu yaklaşımlar, demokrasinin öz varlığı için tehlikelidir; ben şahsen öyle görürüm. Bu nedenle kendi hizmet yaşamımın son on yılında «eğitimin siyasal değil, Anayasal bir araç ve süreç olduğunu» vurgulaya geldim. Ayrıca, bu geçen yıllar içinde, bütün toplum, siyasi tercihlere dayalı olarak devlet nasıl parsellenmişse, eğitimin de o siyasi mekanizmayı oluşturanlara göre parsellenmiş olduğunu herhalde yaşamışlar ve görmüşlerdir!

Değinen bir diğer nokta da bilgi ve becerilerle ilgilidir. Eğitim bilimleri alanındaki arkadaşlarımız takdir ederler. Bazı kavramlar kolaylıkla öğrenilir. Eğitimin amacının «bilgi, beceri ve davranışları geliştirmek» olduğu söylenir. Sanki bunlar birbirlerinden ayrı kompartımanlarmış gibi! Halbuki davranış, bu ikisinin sonucudur. Davranışa dönüşmemiş olan bilginin zaten bilgi değeri de yoktur. Bunları, bu kavramları bu şekilde birbirleriyle kenetlenmiş bir işlerlik süreci içinde algılayabilirsek, ancak o zaman anlam taşırlar.

Karasar arkadaşımın değindiği ve soru halinde yönelttiği bir konu var. Bunu da az önceki «eğitimin siyasal değil, bir anayasal araç ve süreç olması» olgusuyla bağlantılı görüyorum.

«Peki, hem Strateji var, hem yaptırım var, neden işlemiyor? Acaba deneyimleri ışığında bize açıklamalarda bulunabilirler mi?» diyor, Karasar. Şahsi deneyimime dayalı olarak şunu söyleyebilirim: Az önce Sayın Hocamız da değindiler. Türkiye demokratik bir devlettir ve nitelikleri Anayasa'da tanımlanmıştır. Bu niteliklerin aynı zamanda insan yetiştirme düzenine de yön vermesi gerekir ama Türkiye'deki «dev-

let devamlılığı» son 25 yıl içinde fazlasıyla zedelenmiştir. Bu «devlet devamlılığı» sadece devleti oluşturan kurumların varlığından ibaret kabul edilegelmiştir. Oysa devletin asıl insanda devam ettiğini biz pek fark edemez hale gelmişiz. Zaman-zaman, biraz özel sektöre de kaydığımız için, işittiğimiz bazı hikâyeler var. Örneğin, bir yabancı, (ismi gerekmez) çok büyük bir yatırımcı kuruluşa geliyor ve orada bakıyor ki duvarda bir dizi resim var, tablo var. «Nedir bunlar?» «Efendim bunlar, son on yılın genel müdürleridir» diyor, kuruluşun başkanı. Yabancı: «affederseniz, biz sizinle iş yapamayız» diyor. «Bir düzende insan ögesinin bu kadar değişken olduğu bir ortamda biz kalıcı bir hizmet üretemeyiz.» deyip bırakıp gidiyor. «Devlet Devamlılığı» insanda da devamlılık olarak kabul edildiği takdirde, devlet büyük bir dinamizm kazanacaktır. Ancak bu insanın hizmette yaşam boyu devamlılığı anlamına elbet de gelmez. Bunun da kurallarını devlet koymaktadır. Anayasa koymaktadır. Bir insan göreve nasıl gelir, nasıl gider; ne yaparsa kalır, ne yapamazsa kalamaz. Devlet aynı zamanda insandaki bir birikimdir. Böyle anlaşılıp uygulanmadığı takdirde, bu birikim sürekli olarak ortadan kalkacaktır. Az önce sorduğum soruyu ben onun için sordum: Acaba bu stratejilerin, bu yasaların varlığından habersiz miyiz, yoksa çok haberdarız da bunları yetersiz mi görüyoruz?

İznilinizle sözümü hazırladığım bildirinin başındaki paragrafta bitireyim: «İnsan ve toplumların, kısa, orta ve uzun vadede tüm yaşamlarını ilgilendiren bir konu ve uğraşı olmasına karşın, eğitim, kalkınmışlığın doruklarında dolaşan toplumlarda bile, sanki mevsimlik bir olay olmaktan ileri gidemiyor ve geçen mevsimle birlikte unutulup gidiyor. Böylece so-

runların çözümü de, sözün gelişi, hep 'gelecek bahara' kalmaktadır. Tüm dünyada eğitim alanında ciddi bir bunalım noktasına ulaşılmış olmasının nedeni de herhalde bu olsa gerektir.»

Saygılar sunarım.

BAŞKAN (PROF. DR. RÜŞTÜ YÜCE) — Efendim anladığım kadarıyla sorulara yanıtlar ve panel üyelerinin görüşleri de tamamlandı ve iki günlük çalışmamız sona erdi. Ben Bilim Kurulu adına, Bilim Kurulu Başkan Yardımcısı Kemal Güçlüol'dan bir genel değerlendirme rica edeceğim.

TED'nin reklamını yapar mahiyette sakın almayın, birkaç cümle söylemek istiyorum. Değerli konuklar ve eğitimciler; TED, kamuya yararlı dernekler arasında Türk eğitimine gerçekten katkı veren, vermek arzusu içinde olan Türkiye'de kurulu nadir derneklerden bir tanesi. Ben bunun içindeyim, yaşıyorum, hissediyorum. Öyle bir dernek ki, parasal kaynağını, eğitim çalışmalarının ve araştırmalarının emrine vermekten kaçınmaz. Bir dernek ki yönetim kurulu üyeleri, gece gündüz herhangi bir menfaat beklemeden çalışır, bir dernek ki Türkiye'nin en seçkin bilim adamlarından kurulu bir Bilim Kurulu'na sahip, bu bilim kurulu ki gece gündüz çalışır. Tek amacı, okutulan fakir öğrencilerin, işletilen yurtların, vakıf haline dönüştürülen okulların yanı sıra, Türk eğitimine katkıda bulunmak. Eğer siz bu derneğin arkasında bulunursanız, Türk eğitiminin şu dile getirilen sorunlarını çözmek, bizler için sorun olmaz. Biz sizi bu camia altında her zaman görmek istiyoruz. Hangi araştırmayı getirirseniz, biz onu hemen gündeme almaya hazırız. Paramız var Allaha şükür, yeter ki sorunlar çözülsün. Bize toplantılar sırasında söy-

lediğiniz iltifat kabîlinden sözlere de çok müteşekkiriz, onların karşılığını vereceğiz bundan emin olun. Bu Derneği, Türk eğitiminin hizmetine koyduk, koya-
cağız. Rauf İnan hocamızın her zaman dile getirdiği gibi Milli Eğitim Bakanlığı'ndan katılan olsun olmasın, biz bu yola kafamızı koyduk, ilerleyeceğiz ve sizlerin desteği ile de daha iyi hale getireceğiz. Yeter ki dediğim gibi bizlere destek olun. Benim gördüğüm kadarıyla Salı günü yapılacak olan Bilim Kurulu toplantısına sizlerden iki tane öneri geldi. Bunlardan bir tanesi Atatürk'ün el yazısı ile yazdığı «Vatandaş İçin Medeni Bilgiler» adlı kitabın TED tarafından günümüz Türkçesiyle basılması, bunu şimdiden yaparız diyemem ama Bilim Kurulumuzun bunu çok olumlu yaklaşacağına eminim.

Bir diğer konu da Sayın Kadir Okçu Bey tarafından ortaya atıldı, eğitim araştırma ödülü adı altında bir ödül verilmesi. Bu öneriyi de götüreceğim.

Sözü genel değerlendirme yapması için Kemal Güçlüol'a veriyorum.

Sabrınız ve katılımınız için çok teşekkür ederim TED adına.

TED BİLİM KURULU BAŞKAN YARDIMCISI
DOÇ. DR. KEMAL GÜÇLÜOL'UN
VIII. EĞİTİM TOPLANTISINI DEĞERLENDİRME
KONUŞMASI

Efendim, hepinizi saygıyla selamlarım.

Genel değerlendirme yapmaya asıl yetki ve hak sahibi olarak, bu saate kadar hiçbir karşılık beklemeden, istediği-istemediği, beğendiği-beğenmediği her şeyi kibarlık ve olgunlukla dinleyen, katkılarını esirgemiyen, siz sayın dinleyicilere bırakmanın daha doğal olduğunu sanıyorum.

İki gün boyunca ortaöğretimin tüm sorunları, aklımıza gelebilen darboğazları, yenilik çabaları, uygulamalar ve çözüm yolları düşünülerek incelendi.

Bildiğiniz gibi, Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu Genel Yönetim Kurulu'na bağlı bir uzmanlar grubu olarak çalışır. Bu toplantıyı düzenlerken Bilim Kurulumuz iki seçenikle karşı karşıyaydı. Birincisi birşey yapmamak, yani bu konferans konusu dahil, hiçbir konuyu seçmemek ve sorumluluk yüklenmemektir. İkincisi ise mevcut olanakları kullanarak, bir konu üzerinde bu yılki toplantımızı da yapmak. Bilim Kurulu ikinci seçeneği benimsedi. Böylece, gördüğünüz gibi, adetâ sorunlar yumağını andıran bir çerçeve çıktı karşımıza.

Aslında dikkat edilirse, karşımızda oldukça karamsar bir görüntü var. Ama bu, bize kalırsa korkulacak bir durum olmak yerine sorunların tanımı ve tartışılmasını, çözüme yönelme olanağını sağlama yolunda önemli bir adım olabilir. Şüphesiz bu konuda şairlerin yaklaşımından çok bilimsel yaklaşımı benimsemek zorundayız. İnsan niteliklerinin, dinamik özelliklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan yaşam eğitimin etkinlik alanı olduğuna göre, yaşamla onu oluşturan insan ve çevresiyle uğraşan eğitimin de gerçeklere dönük olması kaçınılmazdır. Bedri Rahmi'nin «Adamın canı dostlara güzel haberler götürmek ister-Aksi gibi ne dost var ortada ne de güzel haber» yollu belirttiği güzel görünümlü bir tür kötümserlik örneğine bu tür bir yaklaşımda öncelik vermemek gerekir.

Bize öyle geliyor ki burada tartışılan konular, verilen bildirimler ve sorulan sorulardan önemli bazı özümlemeler ortaya çıkmıştır. Bu arada bazı aydınlık noktalar da belirlemiştir. Belki de asıl yapılması gereken şey bardağın sadece yarısının dolu olduğunu veya yarısının boş olduğunu söyleyip orada bırakmak yerine, bardağın her iki yarısının da gerçek olduğunu kabul ederek, boş olan yarısını - gerekiyorsa - doldurmaya yönelmektir.

Bu arada genç bir üniversiteli arkadaşımız bize geldi. «Siz bu konferansla ilgiliymişsiniz, görevliler korsan bildirimlere neden izin veriyorlar?» Karnı acıkmış, sabırsızlanmıştı ve bazı şeylerin tekrarından, sözlerin gereksiz yere uzatılmasından hoşlanmıyordu. «Korsan bildiri» diye adlandırdığı, soru durumunda olup da aslında küçük bildiri niteliğindeki konuşmalardı. Bu tür toplantılarda sık görülen bir sorun-

du. Buna rağmen hoşgörünüz bilimsel çalışmalara ilginiz bu toplantının da sonuna başarıyla ulaşılmasını sağladı.

Huzurunuzda Türk Eğitim Derneği merkez yönetim kuruluna teşekkür ederiz. Ayrıca, güzel bir haberi de sizlerle paylaşmak istiyorum. Türk Eğitim Derneği bu yılki bütçesinde beş milyon lira araştırma ödeneği koymuş bulunuyor. Bilim Kurulunca, araştırmalar belli bir yönetmeliğe göre seçilip desteklenebilecektir. Bize göre, bu, bilimsel çalışmalara böylesine önem veren bu grup için güzel bir haberdur.

Türkiye gerçekten güzel bir memleket. Bizler de onu gerçekten çok seviyoruz. Burada, tartışılan çoğu konulara ilişkin, oldukça kötümser tablolar çizilmiş olmasına rağmen ümitsiz değiliz. Üstelik hiçbir karşılık beklemeden sorunların birer ucundan tutmağa gönüllü olanlarımızın çokluğu da ümidimizi artırıyor. Böylece, sorunlarımızın «çözülmez» olmayışı daha belirgin olarak ortaya çıkıyor. Ne var ki bu konuda tüm eğitim yetkililerimizle eğitim konusunda akademik çalışma yapanların karşılıklı anlayış, iletişim ve etkileşim içinde bulunması kaçınılmazdır. Böylesine bir işbirliği ve anlayışın zamanı çoktan gelmiştir. Geç kalınmış olması başlamayı ve çabaları önlememlidir.

Sayın misafirlerimiz,

Gördüğünüz gibi toplantımızın sonuna gelmiş bulunuyoruz. Hepinize, katılanlar ve izleyenler olarak, Bilim Kurulu adına, teşekkür eder, saygılar sunarım.

İnşallah tekrar görüşeceğiz efendim. (Alkışlar)

EK : I

**TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
VIII. EĞİTİM TOPLANTISI**

BUGÜNDEN YARINA ORTAÖĞRETİMİMİZ

15 - 16 Kasım 1984

Perşembe - Cuma

**Yer : Türk Eğitim Derneği Salonu
«TED Ankara Koleji Lise Kısmı Binası yanı»**

15 Kasım 1984 Perşembe

10.00 - 11.00 — BİRİNCİ OTURUM

Başkan — Doç. Dr. Mahmut ÂDEM
(T.E.D. Bilim Kurulu Başkanı)

AÇILIŞ

T.E.D. Genel Başkanı'nın konuşması

Konuşmacı — Prof. Dr. Turhan OĞUZKAN
(Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü Başkanı)

Konu — «Bugünkü Ortaöğretimimize Genel Bir Bakış»

11.00 - 11.15 — TARTIŞMA

11.15 - 11.30 — ARA

11.30 - 12.00 — İKİNCİ OTURUM

Başkan — Doç. Dr. Özcan DEMİREL
(H.Ü. Eğitim Fakültesi Yabancı Diller
Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi)

Konuşmacı — Doç. Dr. Kemal GÜÇLÜOL
(ODTÜ Eğitim Fakültesi Eğitim Bilim-
leri Bölümü Başkanı)

Konu — «Ortaöğretimimizde Genel Eğilimler ve Yenilikler»

12.00 - 12.15 — TARTIŞMA

12.15 - 12.30 — ARA

12.30 - 13.00 — ÜÇÜNCÜ OTURUM

Başkan — Doç. Dr. Barlas TOLAN
(G. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakül-
tesi Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim
Üyesi)

Konuşmacı — Prof. Dr. **Cahit TANYOL**
(İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi)

Konu — «Vatandaşlık Eğitimi ve Ortaöğretimimiz»

13.00 - 13.15 — **TARTIŞMA**

13.15 - 14.30 — **ÖĞLE TATİLİ**

14.30 - 15.00 — **DÖRDÜNCÜ OTURUM**

PANEL I

Başkan — Prof. Dr. **Süleyman Çetin ÖZOĞLU**
(T.E.D. Bilim Kurulu Eski Başkanı)

Konu — «Ortaöğretimimizin Başlıca Sorunları Nelerdir»

Katılanlar — Prof. Dr. **Niyazi KARASAR**
(100. Yıl Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü)

Doç. Dr. **Cevat ALKAN**
(A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü Öğretim Üyesi)

Doç. Dr. **Yıldız KUZGUN**
(A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü Öğretim Üyesi)

Y. Doç. Dr. **Aytaç AÇIKALIN**
(Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi)

Dr. Ferhan OĞUZKAN

(A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü Öğretim Görevlisi)

Dr. İsmail BİRCAN

(Devlet Plânlama Teşkilatı Uzmanı)

16.00 - 16.15 — **ARA**

16.15 - 17.30 — **TARTIŞMA**

16 Kasım 1984 Cuma

10.00 - 11.00 — **BEŞİNCİ OTURUM**

Başkan — Dr. Mesut ÖZGEN

(TRT Kurumu TV Eğitim ve Kültür Programları Müdürü)

Konuşma- — Prof. Dr. Sevim TEKELİ

cılar (A. Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü Öğretim Üyesi)

Doç. Dr. İnci SAN

(A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü Öğretim Üyesi)

Konu — «Yaratıcı Kişiliğin Geliştirilmesinde Ortaöğretimin Rolü»

11.00 - 11.15 — **TARTIŞMA**

11.15 - 11.30 — **ARA**

11.30 - 12.00 — **ALTINCI OTURUM**

Başkan — Doç. Dr. **Haydar TAYMAZ**
(A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Plânlaması Bölümü Öğretim Üyesi)

Konuşmacı — Y. Doç. Dr. **Kemal TAMER**
(ODTÜ Beden Eğitimi Spor ve Rekreasyon Bölümü Başkanı)

Konu — «Ortaöğretimde Sportif Etkinliklerin Önemi»

12.00 - 12.15 — **TARTIŞMA**

12.15 - 12.30 — **ARA**

12.30 - 13.00 — **YEDİNCİ OTURUM**

Başkan — Y. Doç. Dr. **Ömer PEKER**
(G. Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi Teknoloji Bölümü Başkanı)

Konuşmacı — Doç. Dr. **Aydın KÖKSAL**
(H. Ü. Mühendislik Fakültesi Bilgisayar Bilimleri Mühendisliği Bölümü Başkanı)

Konu — «Bilgisayarın Ortaöğretimimize Katkısı Ne Olabilir?»

13.00 - 13.15 — **TARTIŞMA**

13.15 - 14.30 — **ÖĞLE TATİLİ**

14.30 - 16.00 — **SEKİZİNCİ OTURUM**

PANEL II

Başkan — Prof. Dr. **Rüştü YÜCE**
(G. Ü. Mühendislik - Mimarlık Fakültesi İnşaat Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi)

Konu — «Ortaöğretimimiz Nasıl Olmalıdır?»

Katılanlar — Prof. Dr. **Metin AND**

(A. Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi
Tiyatro Bölümü Başkanı)

Prof. Dr. **Süleyman Çetin ÖZOĞLU**

(T. E. D. Bilim Kurulu Eski Başkanı)

Prof. Dr. **Özer OZANKAYA**

(A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu
Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi)

Doç. Dr. **Galip KARAGÖZOĞLU**

(TÜBİTAK Bilim Adamı Yetiştirme
Grubu Başkanı)

Dr. **İlhan ÖZDİL**

(M. E. B. Eski Müsteşarı)

16.00 - 16.15 — **ARA**

16.15 - 17.30 — **TARTIŞMA**

17.30 - 17.45 — **GENEL DEĞERLENDİRME**

Sayın .....

6.2.1985

Derneğimizce düzenlenen ve 15-16 Kasım 1984 tarihlerinde Türk Eğitim Derneği Toplantı Salonunda yapılmış bulunan «BUGÜNDEN YARINA ORTA-ÖĞRETİMİMİZ» konulu, «T.E.D. Bilimsel Toplantısı»nda sunulan Panel ve Bildirilerin bir kitap haline getirilmesi çalışmaları sürüdürülmektedir.

Bu toplantıda, ...

.....
.....

konulu, BİLDİRİ / PANEL ile ilgili olarak;

( ) Sunduğunuz konuşmanın,

( ) İzleyicilerin yöneltmiş oldukları sorulara verdiğiniz cevapların,

( ) İzleyici olarak, toplantının «Tartışma» kısımlarında; katkı niteliğindeki konuşmanız veya bildiri sahibine ya da panel üyelerine yönelttiğiniz soruların,

ses alıcı gerçekten belirlenebilen metni ekte sunulmuştur.

1 Mart 1985 tarihine kadar ekte sunulan metinde yapılmasını gerekli gördüğünüz düzeltmeleri, eklemeleri ve çıkarmaları yaparak yayınlanmasını istediğiniz metnin, Derneğimize ulaştırılmasını dilemekteyiz. Bu yayınının kısa sürede yayınlanması planlanmaktadır. Bu bakımdan, gerekli düzenlemelerden sonra, yazınızı mümkünse basıma hazır bir biçimde daktilo ile yazılmış olarak göndermenizi beklemekteyiz.

Ayrıca, halen düzeltme - ekleme - çıkarmaları yapmak üzere gönderdiğimiz ektteki metinde, gerekli düzenlemeleri yaptıktan sonra, bu metnin ve toplantı sırasında verdiğiniz (şayet verdiyseniz) bildiri veya panel konuşmanızın metninin basılmasını belirten, «basılabilir» ibaresi ile imzalı olarak göndermenizi önemle rica etmekteyiz.

Bilginizi rica eder, ilgileriniz için teşekkür ederim.

Saygılarımızla,

Seydi DİNÇTÜRK
Genel Müdür

NOT : Ekte sunulan metnin düzeltilerek, yeniden yazılması halinde, tarafımızdan gönderilen metinle birlikte iadesi rica olunur.

Fiati : 1000.-TL.